

basme turcești

975

padșahul fulger basme turcești

«Folclorul turc, deosebit de bogat și variat, cum ni se prezintă astăzi, este în primul rînd rezultatul unor vechi și chiar străvechi tradiții pe care turcii oguzi din tribul Kayî, stabiliți în Anatolia în secolul al XIII-lea, le-au adus cu ei din Asia Centrală, acest focar de interferență a unor forme de cultură și civilizație dintre cele mai diverse.

Elemente din cultura arabo-persană, a cărei penetrație s-a accelerat prin islamizarea acestui trib, pătrund și în sfera folclorică, prin filieră cultă, proces facilitat de opera unor renumiți poeți populari pribegi...

În sfîrșit, nu ni se pare deloc neglijabil, în constituirea configurației actuale a folclorului turc, nici contactul cu populația autohtonă din Asia Mică, purtătoare a unor tradiții atît de străvechi și diverse. Este vorba atît de elemente mitologice, cit și de motive narrative, dintre care unele s-au menținut, cu o oarecare frecvență, si în basmul turc actual.»

basme turcești

Lei 5

editura minerva

VIORIC

10,00

Ilustrația copertei: *Adrian Ionescu*

padişahul fulger basmelor turceşti

ANTOLOGIE, TRADUCERE, PREFATĂ,
TABEL CRONOLOGIC ŞI NOTE
DE VIORICA DINESCU

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI ● 1978

EDITURA MINERVA ● BUCUREŞTI

PREFATĂ

Folclorul turc, deosebit de bogat și variat, cum ni se prezintă astăzi, este în primul rând rezultatul unor vechi și chiar străvechi tradiții pe care turcii oguzi din tribul Kayı, stabiliți în Anatolia în secolul al XIII-lea, le-au adus cu ei din Asia Centrală, acest focar de interferență a unor forme de cultură și civilizație dintre cele mai diverse. Cultivatul prinț karahanid Mahmud al-Kașgarî invoca, în anii 1072—1074, ca justificare a monumentalului său dicționar turco-arab, *Divanü Lûgat-it-Türk*, încrederea în posibilitățile limbii turce de „a se putea lua la întrecere cu limba arabă, ca doi cai de curse“, de a putea, prin urmare, exprima orice gândire și simțire. Martor al confruntării dintre două lumi — cea a popoarelor turcice și cea arabă, infiltrată, de la finele veacului al X-lea, prin convertirea la islamism a triburilor turcice — el furniza, cu dărnicie, în sprijinul convingerii sale, exemplificări din literatura orală a triburilor turcice. Aceste exemplificări aveau să constituie unul dintre argumentele decisive în demonstrarea continuității unui străvechi nucleu folcloric din Asia Centrală în producțiile folclorice ale turcilor anatolieni de astăzi. În speciile literaturii turce orale¹ sînt recognoscibile urme ale acelor forme arhetipale înregistrate de Mahmud al-Kașgarî. Dar atestările unor asemenea vestigii din străvechiul fond turcic comun pot fi urmărite mult anterior, încă din seco-

¹ În literatura turcă populară (*Türk halk edebiyatı*) se includ trei ramuri distincte: *Saz şiiri* (Creații ale poezilor pîiegi), *Halk tasavvufu* (Lirica populară mistică) și *Sözlü edebiyat* (literatura orală, anonimă).

lul al II-lea î.e.n., când surse chinezești consemnau, în traducere, fragmente de poezie populară. Printre asemenea atestări — în majoritatea lor poezii pastorale și lirice datînd din secolele IV—VI e.n. și cunoscute sub denumirea de *Cîntec de caval* (*Kaval Türküleri*) cu care le-a publicat Muhaddere N. Özerdim — se afla și un fragment de poezie epică de amploare (*destan*), *Cîntecul lui Malan* (*Malan Türküsü*). Se regăsesc, în acest *destan*, elemente transmise pe firul timpului pînă în secolele XIII—XV, când se cristalizează, în forma care ne-a parvenit prin cele două manuscrise, epopeea oguză *Cartea străbunului Korkut* (*Dede Korkut Kitabı*). Este vorba atît de elemente de structură poetică, cit și de motive narative, dintre care unele s-au menținut cu o frecvență relativă și în basmul turc actual: fata-voinic care pleacă să lupte în locul tatălui său, și deghizarea ei în flăcău. Un moment din istoria folclorului turc devine astfel relevant în explicarea originii unor motive care, într-o lume islamică avînd un statut aparte al femeii, cu totul nefavorabil unor atari practici, ar putea fi considerate exclusiv ca o preluare de la alte popoare.

Fizionomia culturii turcești medievale a fost profund înfrîntă de cea arabo-persană, a cărei penetrație s-a accelerat prin islamizarea tribului oguz Kayı, în secolul al XII-lea. Literatura cultă turcă va fi cea mai afectată. Într-un mod mult mai restrîns, elemente din cultura arabo-persană vor pătrunde totuși și în sfera folclorică, prin filieră cultă, proces facilitat de opera unor renumiți poeți populari pribegi (*saz şairleri*) care, din velleitatea de a se bucura și de aprecierea curții, au cultivat, alături de poezia turcă tradițională, și o poezie de tip clasic. Basmul este unul din domeniile folclorice cele mai contaminate de cultura arabo-persană și anume prin intermediul speciei istorioară, povestire (*hikâye*) care preia, în versiune populară, celebre mesnevi²-uri în care abundă elemente din basmul fantastic de această origină.

În sfîrșit, nu ni se pare deloc neglijabil în constituirea configurației actuale a folclorului turc nici contactul cu populația autohtonă din Asia

² *Mesnevi*, specie a poeziei clasice turcești medievale (*divanî*), corespunzătoare poemului romanesc de mare întindere, cu variat profil, în care predomină note erotico-mistice.

Mică, purtătoare a unor tradiții atât de străvechi și de diverse³. *Cartea străbunului Korkut* menționată anterior prezintă evidente interferențe cu mitologia greacă, semnalate încă de la începutul secolului al XIX-lea de turcologul german H.F. von Diez și la finele aceluiași secol de savantul rus Barthold. Povestea lui Tepegöz (cîntul al VIII-lea) reia pe cea a ciclopului Polyphemos, povestea lui Bamsı Beyrek (cîntul al III-lea), pe cea a lui Odisseus, iar povestea lui Deli Dumrul (cîntul al V-lea), pe cea a regelui Admetos și a soaței sale, Alkestis; ecourile lor transpar în fondul de basme turcesc. Reminiscențe ale cîntului (*boy*) lui Deli Dumrul, fiul lui Duha Koca, persistă, în formă parodică, într-un episod din povestea *Saliha Uneltitoarea* precum și în *Cei doi padișahi și Keloğlan*.⁴ Este vorba de apariția (simulată) a ingerului Azrail care, ca mesager al morții, duce tratative cu victimele, șantajindu-le.

Literaturii turcești culte, a cărei cristalizare se situează între secolele XIII—XV, îi revine rolul de a consemna existența unei bogate producții orale, din care basmul folcloric nu lipsește. Primele atestări certe ale acestuia datează, după informațiile deținute pînă în prezent, din veacul al XIII-lea, cînd celebrul poet liric mistic Mevlâna Celâleddin Rumi, pentru a face accesibile ideile filozofice cuprinse în opera sa, recurgea în mod curent la snoave, legende, povești cu animale și povești non-sens, indicînd nu o dată proveniența orală a acestora. Amplul său *Mesnevi*, poem mistic, ca și cartea cu profil autobiografic, *În ea este ceea ce este (Fih-i Mâ Fih)*, constituie și surse profitabile pentru cercetarea basmului turc, fixînd cîteva forme arhetipale la unele povești cu o largă circulație și astăzi. Exemplificatoare în acest sens ni se pare povestea-minciună istorisind „uluitoarele pățanii ale celor trei schilози”: „Într-un oraș necuprins, așezat pe o întindere mare cit

³ Ideea, lansată în Turcia de reputații literați Yahya Kemal Beyatlı și Yakup Kadri Karaosmanoğlu prin anii 1911, avea să fie adoptată și dezvoltată de eseistul contemporan Sabahattin Eyüboğlu, găsindu-și aplicare în formula de creație a unor scriitori actuali, ca Behçet Necatigil și Melih Cevdet Anday.

⁴ Vezi: Viorica Dinescu, *Motive comune în unele narațiuni populare turcești și românești*, în *Analele Universității București*, anul XXI, 1972, p. 133—134.

un talger și înaltă cît căpățîna unei cepe, trăia o mulțime de norod, nici mai mult nici mai puțin decît trei suflete: primul, un orb care vedea hăt, departe tare, al doilea, un surd care prindea cel mai ușor zgomot și al treilea care, în pielea goală, purta niște fustanele lungi pînă la pămînt...“ De notat în sprijinul persistenței acestei povești pătrunsă în patrimoniul așa numitei *tekerleme* — parte introductivă independentă a basmului folcloric turc — existența unei variante în Cartea I din *Fabule și istorioare* de Anton Pann, sub titlul *Cerșetorii călători*: „Trei cerșetori au plecat / Să se ducă la un sat, / Unul era orb de tot, / Altul surd, cu el nepot; /Ș-al treilea era gol, /Despuiat, făcut pistol. /Deci printr-un crîng trecînd toți, /Vorbea pe drum pentru hoți: /Surdul, ce i s-a părut, /«Stați, să zică a-nceput, /Că nu știu ce auzii, /Cînd acum cu voi vorbii.» /Orbul zise: — «Bre, haideți, /Și în drum nu mai ședeți, /Că ce o fi vom vedea, /Noi să cerem să ne dea.» /Golanul a zis: — «Ba, frați, /Aici locului să stați, /Că d-o fi niscaiva hoți, /Zău ne dezbracă pe toți.»“

Ca și Mevlâna Celâleddin Rumi, și alți poeți mistici — populari de astă dată, dintre care unii, ca Yunus Emre (? — 1320/21?) și Kaygusuz Abdal (sec. XV) intrați în legendă — au contribuit la dezvoltarea și propagarea tipului de poveste-mînciuină, poveste non-sens, tip care, dăinuind și astăzi, este caracteristic pentru partea introductivă a basmului, cu menirea de a introduce pe ascultător într-o lume fantastică în care orice este cu putință. În poeziile cu simboluri absconse ale unui Kaygusuz Abdal, de pildă, abundă, amintind în mod surprinzător straniile ispitiri ale lui Hieronymus Bosh, pești care, însetați, populează crestele munților sau se cațără în ploi⁵, ca să taie crengi de salcie, broaște țestoase care zboară prin văzduh, fluturi înarmați cu arc și săgeată pornind la vînătoare sau semănînd grîu, țințari care lucrează pămîntul, tocmiți ca argați⁶, berze care nasc mîgăruși, furnici șchioape care cară în spinare patruzeci de banițe de sare, pentru a le vinde la tîrg, nun-

⁵ Gheorghe Vrabie, în *Structura poetică a basmului*, București, Editura Academiei R.S.R., 1975, nota la p. 122, pentru basmul românesc, formule inițiale similare: ... *cînd trăia lupu-n sat/ și peștii pe uscat.../ ... cînd mînceau șoarecii pe pisici/ și erau mai nălți ai pitici/...*

⁶ Într-o poveste-mînciuină actuală, mult răspîndită la început de basm, albina șchioapă, înjugată alături de bou, ară pămîntul.

tirea fiicei poreului cu ursul, la care participă maimuța, drept croitor etc. etc.⁷

Indiferent dacă poetul a preluat situațiile fantastice respective direct din surse populare sau le-a creat după modelul acestora, este neîndoiește că marea popularitate de care el s-a bucurat a contribuit la consolidarea acestui fel de introduceri hazlii în basmul turc.

Dar nu numai urme de poveste-minciună își găsesc atestare certă în timpî îndepărtați, ci și alte tipuri de povești, ca de pildă cele cu tilhari. *Povestea furului Ahmed (Dâstân-ı Ahmed Haramî)*, pe care un autor rămas anonim a scris-o în secolul al XIV-lea, prefigurează motive frecvente și astăzi în basmul turc.

Structura societății otomane, cu prelungirea unor forme de viață medievală pînă tîrziu, în secolul nostru, a frînat procesul unei evoluții firești a culturii, limitînd direcțiile de dezvoltare ale acesteia. Poemul românesc de mari proporții (*mesnevi*), împreună cu corespondentul său popular istorioara, povestirea (*hikâye*), suplineau, alături de basm, ceea ce în Occident reprezenta, din secolul al XVII-lea, romanul. Abundența, începînd cu secolele XV—XVI, a versiunilor turcești după ciclurile de basme celebre ca *O mie și una de nopți*, *Cartea papagalului*, *Poveștile celor patruzeci de viziri* semnifică dezvoltarea puternică a gustului pentru atari producții. Grație lor, creația narativă turcă populară se va îmbogăți sensibil.

Introducerea tiparului, la începutul anului 1729, de către Ibrahim Mûteferrika, originar din Ardeal, nu a antrenat pe moment o schimbare deosebită în viața literară, tiparul, subordonat unor necesități de ordin militar, servind la publicarea masivă de manuale și dicționare. Abia în secolul al XIX-lea și anume în perioada *Literaturii reformelor (Tanzimat Edebiyatı, 1860—1895)*, odată cu mutațiile esențiale înregistrate în direcția modernizării, a europenizării culturii, se manifestă o prețuire remarcabilă a folclorului, explicabilă prin notele demofice definitorii pentru această perioadă, dar și prin avîntul fără precedent al cercetărilor turcologilor occidentali în diverse ramuri de folc-

⁷ Vezi Abdülbâki Gölpınarlı, *Kaygusuz Abdal-Hatayi-Kul Himmet, Hayati, Sanatı, Eseri (Kaygusuz Abdal — Hatayi — Kul Himmet, Viața, arta, opera)*, Istanbul, Varlık Yayınları, 1962, p. 44—45.

lor turc: snoave în general și ciclul nastratinian în special, proverbe, poezii epice și, sporadic, basme. Din sfera largă a folclorului turc, culegerile de proverbe și zicători, precum și cele de snoave nastratinieni beneficiază de atenția scriitorilor polivalenți ai epocii. Astfel, culegerea de *Proverbe otomane (Durub-ı Emsal-ı Osmaniye)* de Ibrahim Şinasi vede lumina tiparului în 1863, cunoscând în răstimp de aproximativ două decenii trei ediții. Alte două personalități ale vieții literare, Ahmet Mithat și Ahmet Vefik Paşa, vor prelua această inițiativă, alcătuind și publicând ei înșiși culegeri de proverbe.

În ceea ce privește interesul pentru basmul de factură populară, el se manifestă mai mult prin absorbirea unora din modalitățile sale specifice de expresie în genuri și specii culte care acum își fac apariția. Astfel, primele încercări de narațiune în accepțiunea europeană, *Povestiri pilduitoare (Kıssadan Hisse)* de Ahmet Mithat vor face un larg apel la tradiția orală, fructificând și motive din basm alături de pilde și snoave. Una din primele piese turcești originale și anume *Câne știe mult greșește mult (Çok Bilen Çok Yanılır)*, scrisă de Ahmet Mithat probabil în 1874, dar care se publică postum, în 1914, este organizată în jurul proverbului enunțat în titlu și utilizează, alături de elemente de teatru popular ușor recognoscibile, și numeroase sugestii din povestea *Hases Paşa*.

Spre finele secolului trecut, povestea turcă devine obiect de studiu pentru cercetătorii occidentali, grație turcologului maghiar Ignác Kúnos și anume prin cele două volume ale sale privitoare la literatura turcă populară, *Culegere de folclor turc-osmanliu (Oszmán-török népköltési gyűjtemény)*, 1887 și respectiv 1889). La începutul veacului nostru, în contextul afirmării, în Turcia, a unui nou curent literar, *Literatura națională (Milli Edebiyat)*, al cărui deziderat fundamental era crearea unei literaturi accesibile, cu aderențe profunde în popor, a unei literaturi care să corespundă exigențelor burgheziei turce în impetuoasă afirmare, creația populară nu numai că nu este neglijată, ci este ridicată la rangul de model. Poetul Mehmet Emin Yurdakul va utiliza din plin virtuțile revitalizatoare ale versului popular, în timp ce Ömer Seyfettin va da glas în povestirile sale unor vechi legende, iar în romanul rămas neterminat, *Haiducul singuratee (Yalnız Efe)*, va reînvia motivul femeii-voinic, motiv de veche tradiție turcă și chiar turcică, întâlnit,

aşa cum am mai arătat, în *Cîntecul lui Malan* şi, peste veacuri, în epopeea *Cartea străbunului Korkut*. Sub acelaşi impuls, un autor necunoscut tipărea, în anul 1912—1913, sub iniţialele T.K., prima carte de poveşti publicată în Turcia, *Poveşti turceşti (Türk Masalları)*. Paralel, din vădita intenţie de a inculca tinerei generaţii dragostea pentru neam şi ţară într-o vreme în care independenţa şi chiar existenţa statului era primejduită, Ziya Gökalp, ideologul curentului dominant al vremii, anume Turcismul (*Türkçülük*), publica în reviste primele prelucrări de basme folclorice reunite mai apoi în volumul *Lumină de aur (Altın Işık, 1923)*. Abia după instaurarea republicii, la 29 octombrie 1923, se creează un climat spiritual nou, întru totul favorabil cercetărilor folclorice susţinute. Prin înfiinţarea Caselor de cultură ale poporului şi a Căminelor culturale turceşti se începe culegerea şi publicarea curentă de basme, continuată, din 1950, de revista *Cercetări de folclor turc (Türk Folklor Araştırmaları)*, care apare şi în prezent. Orientarea riguros ştiinţifică a cercetărilor avea să fie însă imprimpată de folcloristul turc de renume mondial Pertev Naili Boratav care, din anul 1938, în calitatea de profesor titular al catedrei de folclor turc la Facultatea de limbă şi istorie-geografie din Ankara, a iniţiat, împreună cu Wolfram Eberhardt, un catalog sistematic al basmului folcloric turc, *Tipuri de poveşti populare turceşti (Typen türkischer Volksmärchen)*, semnalind 378 de tipuri şi utilizând aproximativ 2000 de poveşti culese pe teren. Cercetările lui Pertev Naili Boratav în acest domeniu au fost duse mai departe de alţi specialişti, printre care un loc de frunte îl ocupă Tahir Alangu.

Ca şi în geneza altor specii folclorice — catrenul liric (*mani*), bocetul (*ağıt*) şi cîntecul (*türkü*) — femeia joacă un rol decisiv în apariţia şi transmiterea basmului turc (*masal*)⁸. În satele şi târgurile turceşti existau reputele băsmuitoare (*masal anaları*), cu o ascendenţă incontestabilă asupra colectivităţii respective; în jurul lor se strîngea, mai cu seamă iarna, lumea din împrejurimi, ca să le asculte poveştile. Astăzi această tradiţie, încă foarte vie la finele secolului trecut, după

⁸ Noţiunile de poveste şi basm nu sînt disociate prin utilizarea unor termeni diferiţi, *masal* desemnîndu-le deopotrivă.

cum menționa turcologul Ignác Kúnos, s-a estompat sensibil, fără însă să piară cu totul. Romanele lui Yaşar Kemal, frescă realistă a vieții rurale turcești contemporane, consemnează existența unor atari povestitoare, considerate de consăteni ca depozitare ale unor tradiții scumpe. Meryemce Ana, bătrina turcoaică din *Stilpul de nădejde* (*Orta Direk*) și *Pământu-i de fier, cerul de aramă* (*Yer Demir Gök Bakir*) este una din aceste basmuitoare. Ca specie modelată de geniul creator feminin și transmisă mai cu seamă în mediul feminin, basmul va purta amprenta regimului rezervat femeii de către societatea turcă feudal islamică, va reflecta în primul rînd frămîntările sale, ceva din dorințele, visele și durerile sale. Claustrea, o existență refuzată, vegetativă, umbrită de o triplă exploatare — a bărbatului în familie, a societății și a statului — proiectarea, compensativ, în zona visului, vor conferi basmului ture, alături de elemente de etnografie locală și de limbaj artistic propriu, fizionomia sa specifică.

Mai întîi se cuvine reținut modul în care este concepută perechea celor doi îndrăgostiți — eternii eroi ai basmului de totdeauna. Există o certă tendință de exaltare a personajului feminin. Tipul feminin predilect va fi cel al fetei și al tinerei soții ideale, înzestrate cu toate însușirile fizice și morale la superlativ, ogalînd și uneori chiar întrecînd în virtuți zînela (*peri*). Puritatea, sensibilitatea, modestia, statornicia în sentimente, blîndețea, bunătatea, recunoștința, perseverența, optimismul, constituie trăsăturile ei definitorii. Pînă și călcarea interdicției — un automatism cu rol dinamic și în basmul turec — este justificată psihologic, cu grijă și înțelegere. Răbdarea este atributul fundamental al personajului feminin din basmul turec. O răbdare atît de nelimitată, încît depășește chiar pe cea a etalonului acestei virtuți, piatra răbdării (*sabır taşı*), fiind de multe ori, ca la Sitti Nusret din basmul cu același nume, singurul mijloc în stare să asigure eroinei supraviețuirea într-o lume plină de circumstanțe ostile, implacabile.

Cînd comite o greșală, eroina basmului turec o recunoaște și își răscumpără vina plecînd în căutarea iubitului, adesea peste mări, învestmîntată în straie bărbătești, pe o corabie „cu catarge de aur și pinze de atlas”, dînd dovadă de dirzenie și curaj, neprecupețindu-și, la nevoie, chiar și viața. În *Frumosul pescar* (*Balıkçı Güzeli*), fiica de pađișah însoțită, prin vrerea ei, cu un pescar, ajunge pe o astfel de

corabie în Egiptet unde recunoaște într-unul din cîntăreții la alături ai împăratului pe soțul ei „ferecat în muțenie“. După ce încearcă în trei nopți consecutive să-i redea graiul și pierde rînd pe rînd pe cei patruzeci de corăbieri cîți îi formau echipajul (de fapt patruzeci de roabe deghizate în bărbați), corabia și la urmă viața, ca „urcă singură, neînfrică, treptele de lemn ce o duceau spre brațul amenințător de care atîrna ștreangul“.

Asemenea însușiri vădite de eroinele din basm de la un moment dat al curgerii acțiunii fac trecerea de la tipul predominant de fată și femeie pasivă, chintesență a răbdării — reflex al realității stricte — la femeia și fata-voinic, amazoană energetică, inventivă și perseverentă. Prezența acestora își are obârșia într-o realitate istorică anterioară islamizării, urcînd, așa cum am mai menționat, pînă la stadiul de existență tribală a popoarelor turcice, pe vremea conviețuirii în Asia Centrală. Iar persistența acestui motiv pînă în vremea noastră a fost probabil consolidată ca o reacție la o realitate socială care reducea femeia la rolul de sclavă, paralizîndu-i orice inițiativă. Nicăieri nu reiese atît de bine valoarea demonstrativă a acestui tip viril de femeie din basmul turc ca în povestea *Tatăl celor șase fete* (*Altı Kız Babası*). Tatăl a șase băieți îl înfruntă, la cafenea, pe tatăl a șase fete, cu vorbe de ocară pornite din ideea netrebniceii fetelor comparativ cu feciorii. La sfatul mezinii, tatăl fetelor răspunde la insultă prin insultă și face prinsoare, pe bani grei, că una din fetele lui, și nu unul din cei șase flăcăi, va fi în stare să ia mărul de aur din buzunarul fiului de Bey. Îmbrăcată bărbătește, cu numele preschimbat în Ali, mezina purcede la drum, călare, alături de mezinul adversar. În competiția cu flăcăul, fata dă dovadă de onetăgăduită superioritate. Istetiimea, prudența, căldura sufletească, o ajută să învingă încercările și ajunge cu bine la saraiul Beyului, în timp ce flăcăul, la primul obstacol întîlnit, se întoarce acasă. Feciorul Beyului se îndrăgostește fulgerător la vederea „voinicului preafrumos“ și își determină mama s-o supună pe fată, întocmai ca mama zmeului din basmul lui P. Ispirescu *Ileana Sinziana*, la probe pentru determinarea sexului: îi presară petale de trandafir în așternut, convinsă că prin căldura corpului, mai mare la fete decît la băieți, petalele se vor ofili, o duce în tîrg, cu convingerea că o fată va prefera tovărășia podobelor decît a armelor, îi dă pe neașteptate o lovitură puternică, aștep-

Înd ca durerea să-i stărnească lacrimi. Fata însă, tenace, se stăpânește și probele devin neconcludente. Prin vicleșug, scapă de ultima probă — o baie laolaltă cu fiul Beyului, în hamam —, reușește să intre în posesia mărlui de aur, pleacă pe furiș acasă, nu fără să-și divulge mai întâi sexul, printr-un scurt răvaș malițios, și în final se căsătorește, firește, cu fiul Beyului.

După schematismul universal acceptat în basm, frumusețea morală consună cu desăvârșirea fizică. Aceasta din urmă este exprimată cel mai adesea prin epitete la superlativ sau prin raportări la aștri ori la ființe din mitologia islamică: „frumoasa lumii“, „cea mai frumoasă din câte s-au aflat vreodată“ (*Sultana hrănită cu măduvă... — İlik Sultan*), „frumoasă ca o hurie, că și un sfânt și-ar fi dorit-o de tovarășie“ (*Gâina neagră — Kara Tavuk*), „bucățică ruptă din lună“ (*Moș Grădinarul — Bostancı Dede*), „frumoasă ca lumina orbitoare a soarelui“ (*Vulturul melegurilor de sub pământ — Yer-altı Diyarının Kartalı*), „frumoasă cum numai luna plină poate fi“ (*Padișahul Fulger — Yıldırım Padişah*), asemuirea cu „luna în a paisprezecea zi“ fiind cea mai frecventă, în basm ca de altfel și în alte producții folclorice turcești. Mai rar se recurge la detalii, și atunci se apelează la un sistem metaforic stereotip, provenit neîndoielnic din poezia clasică: dinții sînt comparați cu perlele, zveltețea cu ramul (de iasomie, de chiparos), părul, întunecat ca noaptea, cade în valuri pe umeri etc. etc.

Firește, există și personaje feminine negative; ele sînt, în majoritatea cazurilor, expediate în zona miraculosului (muma devilor, *dev anası*, și uncori și *cadı*, bătrîna vrăjitoare care, încălecată pe chiup, străbate cît ai clipi distanțele, întocmai ca în farsele *Karagöz*) sau sînt atribuite roabei arăpoaice, „negre și slute“ ca și în basmele românești. După cum se vede din exemplele de mai sus, și la aceste personaje există o deplină corespondență între configurația fizică și psihică. Porniri rele, necinstite la femei sînt observabile rar în basmul turc și survin fie ca accidente, avînd ca motivare o patimă mistuitoare (*Gâina neagră*), fie ca abateri monstruoase de la normal (*Moș Grădinarul*, episodul poveștii lui Gül-Sinan, evident inspirată din basmele din *O mie și una de nopți*). Cum era de așteptat, nu lipsesc din galeria personajului feminin negativ surorile pizmașe, gata să ucidă pe mezină (*Pasărea fermecată — Çan Kuşu Çor Kuşu*, *Mingea de aur — Telli*

Top), mama vitregă singeroasă (*Surioară, blinda mea soră de-alean... — Bacı Bacı, Can Bacı, Nardaniye Hanım — Doamna Nardaniye*), dar acestea se reduc în mod vizibil la clișee unanim acceptate pentru desfășurarea acțiunii.

Fiul de padișah sau de Bey, personaj masculin predominant în basm, este conceput nu o dată ca fiind mai capricios și mai trufaș decât însăși fata de padișah. Șehzadeaua din *Sultana hrănită cu măduvă...* calcă în picioare, cu cruzime chiar, sentimentele micii sultane, drept care va fi tratat cu aceeași monedă de către aceasta într-un basm cu o construcție perfect simetrică; șehzadeaua din *Fata Dulgherului* își pierde iute răbdarea și, ca represalii, se căsătorește de mai multe ori, pînă ce are revelația originii supranaturale a iubitei. În orice caz se impune observația că voinicul din basmul turc — șehzadea sau muritor de rînd — este cu mult mai slab conturat în ceea ce privește psihicul; el pare mai degrabă o abstracțiune, rezultatul acceptării unor convenții impuse de schematismul basmului universal, fapt care de asemenea s-ar putea explica prin aceea că basmul turc este prin excelență o creație a femeii. Aceeași justificare ar putea-o avea și o idee vehiculată nu arareori de basmul turc și care, în contextul moralei curente islamice, apare ca ciudată: predicarea monogamiei. Fiul de padișah din basmul *Sitti Nusret* nu-și repudiază soața, așa cum îl povățuiește sultana-mamă după mentalitatea societății respective, ci o lasă în dizgrație și părăsire „laolaltă cu slugile“, el urmînd să-și ia încă o soție, pe fiica marelui vizir. Dar chiar în timpul celebrării nunții cu aceasta, cînd se convinge de nevinovăția lui Sitti Nusret, „cu frățești simțăminte, o trimite pe fiica vizirului acasă la părinții ei, iar el rămîne cu Sitti Nusret, singura lui soață pînă la sfîrșitul zilelor“. Fata Dulgherului zămislită în chip miraculos din unirea soarelui cu a lunii în ape (prezența unor reminiscențe mitologice este transparentă) provoacă în mod deliberat moartea celorlalte soții ulterioare ei, căci le incită la acțiuni la care, ca simple muritoare, nu vor putea rezista. Și totuși, ea continuă să apară ca personaj pozitiv, comentarul implicit al basmului fiindu-i întru totul favorabil.

Contingentele basmului turc cu viața reală nu sînt puține. Elemente de etnografie împletite cu unele raportări la o realitate istorică concretă

conferă acestuia, în posesia unui nucleu comun cu al altor popoare, o ambianță specifică, contribuind la închegarea vestimentului său original, inconfundabil.

Acțiunea se deplasează astfel, nu o dată, dintr-un spațiu geografic vag, specific basmului, în țări cu o identitate precisă — China, Yemen, Egipt — cu care turcii au avut un contact strins de-a lungul vremii. În *Papagalul* (*Papağan*) raportarea la istoria imperiului otoman este și mai insistentă. Padișahul din Istanbul este surprins de oștirea invadatoare a Egiptului dușman, pe când se afla la baie (hamam), întovărășit de devotatul preceptor al fiicei sale pe nedrept oropsită. Își pierde tronul și, ca să scape cu viață, este silit să fugă, travestit în cerșetor, pribegind prin lume fără nici un căpătii. Ajutat de padișahul Yemenului cu care se încuscrise prin jocul imprevizibil al destinului, își va redobândi tronul — întâmplări fictive care reprezintă însă un reflex al relațiilor zbuciumate cu Egiptul, care traversează istoria Imperiului Otoman începând cu secolul al XV-lea. Amănunte autentice din viața saraiului abundă, inserându-se cu mult firesc în textura basmului. Cîteva exemple. Absența șehzadelei, plecat periodic în pelerinaj ritual la Hicaz, este cea care facilitează răpirea pruncilor lui Sitti Nusret. Preceptorul vlăstarelor din sarai sau conac (*lala*), și dădaca, roabă devotată care slujește fata și după ce aceasta crește (*dadı*), devin personaje auxiliare indispensabile desfășurării acțiunii, preluind uneori și funcția de confident.

Basmul se raportează adesea la *Valide Sultan*, sultana mamă, atribuindu-i o autoritate deplină asupra șehzadelei, a nurorii crăiești, ca și asupra vieții domestice a saraiului. Prezența acesteia, funcțiile pe care i le conferă basmul au de asemenea o acoperire istorică reală. Sultana mamă dirija realmente, ca mamă a sultanului domnitor, viața familială; ea avea în grijă educarea șehzadelor pînă la o anumită vîrstă și tot ei îi erau subordonate toate femeile din sarai, inclusiv nuroile, a căror alegere îi revenea.* Roabe nenumărate, *harem ağası*, mai

* Acest lucru a și prilejuit, uneori, o exacerbare a autorității sultanelor mame, autoritate care s-a extins și în politica imperiului; Roxolana, devenită Hürrem Sultan, soție a sultanului Süleyman Magnificul (secolul al XVI-lea) sau Kösem Sultan (secolul al XVII-lea) sînt exemple bine cunoscute.

marele gărzii care veghea asupra haremului împărătesc, deținând cheia de la ușa de intrare, mereu încuiată, eunuci, populează saraiul în basm, ca și odinioară în realitate.

Evenimentul fericit al schimbării categoriei sociale a femeii prin căsătorie — motiv al basmului universal — intervine foarte adesea și în cel turcesc, avînd o justificare în istoria Imperiului Otoman, care furnizează asemenea exemple mult mai frecvent decît istoria Occidentului medieval. Ca o roabă la conacurile din înalta aristocrație sau chiar la sarai să ajungă deplină stăpînă sau mamă a sultanului moștenitor nu reprezenta deloc o excepție. Același lucru se poate afirma în legătură cu tineri de origine umilă care, prin merite deosebite, cum ar fi, de pildă, calități militare, ajungeau la situațiile cele mai înalte, intrînd chiar în familia sultanului, ca gineri sau cumnați. Convenții ale basmului sînt astfel slujite de fapte, mentalități și practici curente în Imperiul Otoman.

Și alte amănunte probează o mare aderență a basmului turc la viață. Fata de padișah, cînd are de comunicat tatălui său ceva deosebit, de obicei îi scrie un răvaș (*Am fost o frunză verde...*, *Deliul de-o șchioapă*, *Căpățîna de mîgar* etc.), fapt explicabil prin izolarea femeilor în aripa rezervată lor (*haremlık*), care comunica printr-un dulap turnant cu restul casei, respectiv cu partea din locuință destinată bărbaților și relațiilor cu lumea din afară (*selâmlık*). Ca să privească la călătorii atrași de mirajul celor două cișmele din care curgea aur și argint, sultana Yemenului din *Papagalul* era „așezată într-un colț al încăperii, după o perdea care s-o ascundă de ochii lumii“, întocmai ca și stăpîna conacului din Istanbul unde fusese invitat Thévenot, călător francez din secolul al XVII-lea. Aceasta, ca să poată viziona un spectacol de umbre, „a pus să se întindă un covor în fața ușii care dădea din apartamentul său în salonul unde se aflau bărbații, de teamă ca nu cumva să fie văzută“.¹⁰ Și încă multe ecouri pitorești din viața de sarai — și nu numai de sarai — răzbesc pînă la noi prin intermediul basmului. La căderea serii, pînă tîrziu, în noapte, roabe „investmîntate în vâluri străvezii, cu clopoței aninați la fiecare deget, dansează în sunetul dulce

¹⁰ Vezi Thévenot, *Relation d'un voyage fait au Levant...*, Paris, 1664, p. 67.

al naiului“ (*Sultana hrănită cu măduvă...*), tinerele sultane cos la gherghel, au giuvaeruri și *Corane* vechi, scrise cu pulbere de aur, prețuiesc trandafirii din Persia și șalurile din Lahore. Datinele la nuntă și la moarte sînt înfățișate cu grijă și evidentă plăcere. După pețitul tradițional, prin sultana mamă însoțită de una sau mai multe slujitoare devotate din sarai, pețit la care i se oferă obligatoriu viitoarei mirese daruri, și ele notate cu minuție, urmează sărbătorirea nunții care ține patruzeci de zile și patruzeci de nopți — durată numai aparent hiperbolică, dacă ținem seama de consemnările dintre secolele XVI—XVIII cuprinse în cronici și în opere în versuri sau proză (*Surnâme*), destinate descrierii fastuoaselor serbări ocazionate de evenimente notabile din familia sultanului, inclusiv nunta copiilor acestuia. În timpul unor astfel de nunți are loc așa numita „baie a miresei“, cînd porțile hama-murilor se deschid gratuit tuturor femeilor, norodul este îndestulat în piețe publice cu mîncăruri tradiționale ca pilaf și zerde, o supă groasă, dulce, din orez și șofran, palmele miresei sînt unse cu hene, după un ceremonial anume; îmbrăcată în roșu, uneori în purpură, cu beteală pe cap și vâl pe față, mireasa este luată de acasă de un strălucit alai și condusă de mama sa cu un rădvan la sarai, unde are loc scoaterea vâlului, cînd de asemenea i se dau miresei daruri (*Fata dulgherului, Sitti Nusret, Menekşe Yapağindan Incinen Kızım...* — *Fata mea pe care și o petală de viora o rănește...*). În basmul turc se vorbește nu o dată despre „dichisul unui mort musulman“, menționîndu-se giulgiul (*kefen*), masa scundă pe care se spală mortul (*tenesir*), piatra paralelipipedică pe care se așează mortul pentru a i se face slujba (*musalla taş*), coșciugul cu care este transportat la groapă (*tabut*) etc.

Grație indicațiilor furnizate de basmul turc se poate reconstitui cu ușurință și viața orașelor, aflate într-un stadiu patriarhal. Acestea au piețe publice în care se desfășoară serbări populare, unde pristavii vestesc vrerile sultanului, citind firmanele, unde gealați vinjoși săvîrșesc în văzul gloatelor de gură-cască, în sunet de surle și tobe, spînzurarea unor vinovați. Hanuri încăpătoare, statornicite afară, la răscrucea drumului de caravane, cu grajduri și curți interioare pentru adăpostirea animalelor, tîrguri forfotind de o populație pestriță — hamali, geambași, negustori, derviși, călugări creștini, meșteșugari, tăictori de lemne, dar și pașale și alți reprezentanți

ai protipendadei — dughene bogate mai cu seamă în țesături, cafelele în care se opresc vremelnice cămășari ca să-și mai dezmoștească sufletul cu povești și cîntece, hamamuri cu bazine mari și mici, cu nelipsita piatră largă din mijloc (*göbek taşı*), cu tacîmurile de baie oferite de băieși sau băieșițe în funcție de starea materială a clienților, colibe umile alături de conacuri și saraiuri somptuoase, completează un peisaj citadin împlîntat într-un fundal de livezi, grădini, ogoare și păduri. Din amănuntele diseminate în basm reiese deasemenea destul de sugestiv și arhitectura saraiului. Ziduri înalte străjuiesc clădiri vaste, cu un număr mare de încăperi dispuse în mai multe caturi, cele de jos fiind rezervate slujitorilor și obligațiilor de ordin gospodăresc. Grădini întinse, cu arbori și flori, printre care trandafirul se află la mare cinste, cu havuzuri și terase, împrejmuesc construcția. Intrarea, impunătoare, prevăzută cu trepte de piatră și lespezi de marmură, este păzită de doi lei, câte unul de fiecare parte a portalului — amintind în chip surprinzător de vestigiile saraiurilor seldjuikide¹¹ de pe solul Anatoliei. Mobilierul, întocmai ca la interioarele otomane menționate în memoriile călătorilor europeni, este sumar, dar somptuos, măiestria artei punîndu-și pecetea pe toate obiectele din sarai. Se vorbește în basm despre dulapuri în perete, cu uși pictate, despre etajere, despre rahle pentru *Coran*, despre măsuțe scunde, din lemn scump sau metal prețios încrustat cu sîdef și nestemate, despre sofale largi, tipsii cizelate cu migală care, așezate pe jos, servesc drept masă, despre covoare groase și moi în care ți se afundă piciorul, despre draperiile grele de la ferestre, despre sfeșnice de aur și argint... Vizitarea oricărui sarai din Istanbul confirmă prea deplin exactitatea acestor detalii incluse în povești.

Basmul turc operează, de la sine înțeles, cu clișee comune basmului universal: o pereche „vitregită de soartă că nu avea copii“, indiferent oă este vorba de padișah, neguțător bogat, dulgher cu stare sau plugar sărac; nașterea miraculoasă — prin „rugi fierbinți“ săvîrșite noaptea (*Sitti Nusret*) sau prin consumarea unui măr cu influențe generatoare

¹¹ În puternicul stat al turcilor selgiukizi din Asia Mică (Rum, 1077-1307) cu capitala la Konya, care a cunoscut o înfloritoare cultură, arhitectura laică și religioasă a avut o mare dezvoltare.

oferit de un derviş bătrîn, care apare şi piere „din senin“ (*Căpăţîna de măgar, Sultana hrănită cu măduvă...*) — a unui fecior sau a unei fiice cu un destin aparte; un tată bătrîn măcinat de o suferinţă grea pentru vindicarea căreia trei feciori sau unul singur vor pleca în lume (*Vulturul meleagurilor de sub pămînt*); un tată care, pe patul morţii, lasă cu jurămint fiilor o obligaţie de îndeplinit (*Moş Grădinarul*); un flăcău, cel mai adesea fiu de padişah, care pleacă în lume să-şi împlinească destinul (*Deliul de-o şchioapă*); un om nevoiaş, cu o droaie de copii, care porneşte în pribegie doar-doar va întîlni norocul în cale (*Găina neagră*); un padişah care-şi persecută fiica pentru că refuză legăturile incestuoase (*Padişahul Fulger, Ahu Melck — Angelica gazelă*) sau încalcă purtarea convenţională spunîndu-i lucruri neplăcute (*Papagalul*); fiice de padişah, dar şi feciori care, pentru a se căsători, pretind îndeplinirea unor condiţii (*Am fost o frunză verde...*, *Sultana hrănită cu măduvă...*); fraţi şi surori mai mari pizmaşi pe mezini (*Mîngea de aur*); încălcarea unor interdicţii, cel mai adesea a aceleia de a nu pătrunde în a patruzeci şi una cămară (*Padişahul Fulger, Papagalul*), dar şi a altora (*Frumosul pescar, Căpăţîna de măgar şi Loveşte, reţevei!*, ultima poveste fiind construită aproape în întregime pe acest motiv); îndrăgostiri fulgerătoare şi ireversibile, dinainte trasate de destin, ca în *Sultana hrănită cu măduvă...*; metamorfozele unor oameni în păsări şi vegetale (*Moş Grădinarul, Căpăţîna de măgar, Trei portocale amare*); proteism (*Sitti Nusret, Keloğlan şi Ali Cengiz*); numere fatidice (trei, şapte, patruzeci); obiecte vrăjite (ghem, crăticioară, inel); animale recunoscătoare, animale năzdrăvane (cai, berbeci, turturele, vultur); personaje benefice (cel mai adesea un „derviş bătrîn“, „dervişul arab Of“ sau pur şi simplu bătrîni cu o mare cunoaştere a vieţii, ca în *Moş Grădinarul şi Fata dulgherului*); personaje malefice (zmeul — *dev*, muma zmeilor — *dev anası*, balaur — *ejderha*) etc. etc.

Şi sub raport etic basmul turc rămîne tributar, cum este şi firesc, schemei tradiţionale: binele înfruntă răul, însuşirile alese înving viciile şi răutatea, calea dreaptă triumfă asupra drumului întortocheat. Tot de resortul stereotipiei este şi utilizarea unor formule prin care se realizează situarea vagă în timp şi spaţiu a personajelor: „odinioară, în timpurile de demult“, „a fost odată ca niciodată“, „într-o ţară“, „între două ţări“, sau în mitologicul munte Kaf care, după cosmologia musul-

mană, reprezintă centura muntoasă de smaragde ce înconjoară și susține pământul de forma unui disc, imprimînd cerului culoarea albastră.

Originalitatea basmului turec nu este însă periclitată de prezența acestor șabloane. Există destule trăsături care particularizează basmul turec și sub raportul expresiei artistice. Printre acestea se cuvine relevată, în primul rînd, convertirea în umor a unor elemente de miraculos acceptat ca atare în basmul fantastic de pretutindeni.

În *Căpățîna de măgar* un derviş înmînează plugarului necăjit că nu are copii un măr care, dacă va fi consumat de el și de nevastă, îi va asigura progenitura. Prins cu munca și îmboldit de sete, plugarul mănîncă el singur tot mărul, uitînd de recomandarea dervişului. „Trecură nouă luni. Din nou pe ogor, singur, simți o durere ascuțită în pîntece. Se trase după o tufă, să se ușureze, cînd, spre uluirea lui, țîșni din el de-a rostogolul o căpățîină de măgar...” Măr cu funcția de agent generator care, consumat altfel decît este indicat de către un personaj miraculos benefic, duce la efecte neașteptate, cum ar fi nașterea unui copil de către tată și nu de către mamă, intervine și în basmul românesc.¹² Propriu variantei turcești a motivului este conturul grotesc, nota de umor acidulat pe care o capătă acest episod al nașterii miraculoase într-un basm prin excelență fantastic.

Fulgurații de destindere în basme cu tonalitate gravă mai sînt furnizate și de basmul *Fîica dulgherului*, unde prin personificarea împinsă pînă la extrem a sării și a piperului, se realizează o trucaie mecanică a naturii, de resortul unui comic naiv:

„— Sare și piper, veniți degrabă la mine!

Pe raft, sarea și piperul se certau care să vină mai întîi. Mîniindu-se că e lăsată să aștepte, fata se răstește:

— Mă jur pe luna, tatăl meu, și pe soare, mama mea, că dacă nu veniți numaidecît, vin eu la voi și vă calc în picioare pe amîndouă.

Пое, пое! Пое, пое! se aude pe dată. Erau sarea și piperul care, în solnițe de argint, veneau alergînd.”

¹² Vezi G. Călinescu, *Estetica basmului*, București, E.P.L., 1965, p. 187-188.

În finalul basmului *De'ul de-o șchioapă*, padișahul irascibil și violent care se folosește de firmene ca de o capcană, vrea să pedepsească cu propria-i mână pe prinț:

„...Și padișahul îl înșacă pe tânăr fără de veste și scoate hangerul, gata să i-l implinte în inimă. Dar mîna cu hangerul îi rămîne împietrită în văzduh. Cu neputință s-o mai miște.

— Aduceți-mi iute un pistol! urlă padișahul. Îl învăț eu minte pe nerușinatul ăsta!

Dă să înhațe pistolul, dar mîna îi rămîne, țepănă, în văzduh. Cu neputință s-o mai miște.

— Măcar cu un picior să mă răzbun! țipă padișahul, dar piciorul cu care vrea să dea în prinț îi rămîne încremenit în văzduh. Cu neputință să-l mai miște...”

Scena, de un comic netăgăduit, rezultă dintr-o combinare de efecte: contrastul dintre intenție și realizare, dintre amenințare și neputință, dintre vorbă și gest, rigiditatea mecanică a gestului în momentul în care era de așteptat o violență a mișcării, imbinarea de comic verbal și comic de mișcare, toate amplificate prin repetiție și amintind în mod surprinzător de procedeele comice ale farsei populare turcești.

Aceeași raportare la tradițiile teatrului popular turc este prilejuită și de un episod din basmul *Găina neagră*, în care asistăm la o tocmeală în țîrg, bazată pe un *quiproquo* prelungit, de origină pur verbală:

„— Cît ceri pe el?

— Cît îmi dai!

— Cu o sută de lire te mulțumești?

— Fugi de-aici, omule! Îți bați joc de mine dis-de-dimineată?
Au mă crezi cumva smintit?

— Hai, ține două sute de lire și dă-mi-l!

— Fugi, omule, că nu-mi arde de păcăleli! se infurie hamalul, căruia nici prin gînd nu-i trecea că mușteriu! său ar vorbi altfel decît în glumă.

— Ia zil! Cu cinci sute de lire te învoiești?

— Vezi-ți de drum, taică, și lasă-mă în pace!

— Uite o mie de lire și dă încoace oul!

Și călugărul se grăbi să pună în mîna hamalului mia de lire. Abia atunci se dumiri acesta că nu fusese vorba de nici o bătaie de joc...”

● De relevat printre notele caracteristice basmului turc și prezența unor reminiscențe din simboluri cultivate cu atîta stăruință, de-a lungul secolelor, de lirica medievală. Astfel, de pildă, în basmul *Sultana hrănită cu mîlăvă...*, aceasta pretinde de la fiul padișahului Yemenului să-i dureze „o punte de cleștar... De amîndouă părțile punții să înflorească mii de trandafiri, în mii de culori. Pe crengile lor să viersuiască privighetori...”. În limbajul metaforic, clasic, trandafirul *gül*, simbolizează iubita, capricioasă în dragoste, iar privighetoarea, *bül-bül*, iubitul statornic în sentimentele sale, prin urmare sultana restabilea în mod subtil, nu fără ironie, raporturile cuvenite dintre ea și prinț. În *Vulturul meleagurilor de sub pămînt*, „lumea întunericului” și „lumea luminii” este sugerată prin cromatică celor doi berbeci din fundul puțului, respectiv negru și alb. În *Găina neagră*, dervişul care îl ajută pe hamalul nevoiaș, împovărat de o droaică de copii, să găsească un leac împotriva sărăciei, îi spune: „Ține drumul ăsta drept. Să nu te abați de la el nici în dreapta, nici în stînga” — recomandare concretă care capătă însă, în contextul general, și o valoare aluzivă de ordin etic.

Un ciclu aparte prin care se consolidează tradiția comicalului în poezia turcă îl formează *Poveștile Cheleşului (Keloğlan Masalları)*, avînd ca protagonist pe Keloğlan, un flăcău pleșuv, personaj aproape la fel de popular la turci ca Nastratin Hogeia și Karagöz. În acest ciclu se includ două tipuri distincte: povești avînd ca erou un cheleş autentic, a cărui calvities, prin urmare, se menține în tot cursul basmului, și povești al căror erou este numai aparent chel. Poporul însuși a simțit nevoia de a disocia aceste două tipuri, denumind tautologic pe cheleşul autentic *Cheleşul Chel (Kelli Keloğlan)*, iar pe celălalt, aparent, *Falsul Cheleş, Cheleşul care umblă deghizat (Düzmece Keloğlan, Tedbil gezen Keloğlan)*, înrudit cu eroul basmelor altor popoare, de cele mai multe ori vlăstar împărătesc, care, silit să-și ascundă adevărata identitate, părăsește vatra părintească. Fiecare dintre cei doi cheleşi are o configurație psihologică aparte. Cheleşul propriu-zis este chintesența istețimii, promptitudinii și a abilității; el își face din minte o armă — unica dealtfel — îndreptată împotriva vicleniei și răutății unor spoliatori

notorii: bogătaşii, începînd de la chiaburi și moșieri și pînă la împărați (care, după concepția arhaică, predominantă în basm, sînt imaginați ca niște moșieri mai răsăriți). Spînul însuși, adversar redutabil, aparține categoriei celor înstăriți din mediul rural, pe cînd Keloğlan este țăran de condiție umilă. Familia acestuia, compusă cel mai adesea doar dintr-o mamă bătrînă, la care se adaugă uneori și un frate mai mare ce îl necăjește sau surori ce îi cad tot lui în grijă, este mereu amenințată de spectrul foamei. Ca să scape de nevoi, Keloğlan vîntură lumea, din voința sa sau îndemnat de mamă, tocmindu-se argat ori cioban. În încheștare cu viața, el dobîndește experiență. Greu de înșelat, răspunde cu duritate violenței impilatorilor lacomi și despotici, tot printr-o violență, nu arareori disimulată. Căci, ca și Karagöz și uneori Nastratin Hogea, Cheleşul Chel excelează prin comiterea unor nerozii deloc gratuite. Lipsit de mijloace materiale, oropsit, umilit, el se răzbună ținînd să ajungă, la rîndul său, bogat, fără a cruța pe cei nedrepti. Și întotdeauna reușește. Reușește să viețuiască lipsit de nevoi, alături de maica sa bătrînă și în unele cazuri se înscăunează chiar padișah — final care se încarcă cu valențe etice, prin triumful unei dreptăți sociale îndelung încălcată. În *Keloğlan și chiaburul* (*Keloğlan'la Kõy Ağası*), Cheleşul, constrîns să se tocmească argat la un chiabur, Camgöz Ağa, vestit pentru zgîrcenia și neomenia sa, înțelege să răzbune pe toți argații oropsiți de acesta. Simulează prostia și izbuteste, printr-o acumulare de acțiuni violent contrariante, să dezlănțuie mînia chiaburului și, ca urmare, să-i jupoaie pielea de pe spinare conform înțelegerii: „În sfîrșit, agă, a venit vremea să-ți plătești datoriile. Stai că trebuie să-mi scot de pe spinarea ta pielea pentru o pereche de opinci.“

Din poveștile autenticului Keloğlan miraculosul este de cele mai multe ori eliminat, hiperbolizarea la maximum a unor situații posibile în viața reală luîndu-i locul. Mai mult decît atît, motive și procedee tipice pentru basmul fantastic sînt convertite în comic, îmbrăcînd o formă transparent parodică. În *Keloğlan și cioara sa* (*Keloğlan'la Kargası*), Cheleşul, pribeag pe drumurile lumii, întîlnește la margine de drum o cioară betegită. O ia și o pune în desagă, salvîndu-i viața — motiv-șablon din basmul fantastic: pentru binele făcut lor de

către erou, animalele, recunoscătoare, îl răsplătesc la nevoie. Cum îl răsplătește ciora pe Keloğlan? Ajuns să mîie peste noapte într-o casă de oameni cuprinși, Keloğlan, atribuind ciorii puteri miraculoase, obține, prin simularea unei conversații cu aceasta, o cină copioasă, altfel refuzată. Întreaga poveste se reduce la o înlănțuire de episoade similare, la baza cărora stă, în multiple variante, parodierea schemei „animal recunoscător“. În *Cheleşul și cei trei geambași (Keloğlan'la Üç Cambazlar)*, Keloğlan, care are drept adversar trei hoți de măgari, va triumfa simulind puterea supranaturală de a „învia“ o ființă „moartă“ prin utilizarea unui „caval fermecat“, la sunetul căruia morții înviază și joacă. Din nou tratare parodică a unui element miraculos din basm: obiectul năzdrăvan.

La fel se petrec lucrurile și cu zmeul sau cu cei patruzeci de tilhari.

Relevabile mai sînt, pentru poveștile avînd ca erou pe Kelli Keloğlan, similitudinile de esență dintre acestea pe de-o parte și ciclul nastratinian de snoave și farsa *Karagöz* pe de altă parte. Naivitatea contrafăcută, istețimea, constituie indiscutabil o trăsătură psihologică comună celor trei eroi turci atît de populari, după cum o stare materială precară îi apropie pe plan social. La Keloğlan, ciomagul nu mai este decît accidental fermecat. El îndeplinește, întocmai ca la *Karagöz*, dubla funcție de corectiv și sursă de comic (*Keloğlan tîrguiește nimic — Keloğlan Hiç Alıyor*). Truculența verbală, îndrăzneala frustă a unor scene de viață din poveștile *Cheleşului* *Chel* te duc cu gîndul, nu o dată, la farsa *Karagöz* sau la unele snoave nastratiniene notate de Albert Wesselsky. Ca și *Karagöz*, Keloğlan recurge prea adesea la travesti. Astfel, într-o singură poveste (*Keloğlan și cei patruzeci de tilhari — Keloğlan'la Kırk Haramiler*), el se deghizează într-un bătrîn băieș, apoi în Azrail, îngerul morții; în *Keloğlan și padișahul (Keloğlan'la Padişah)* eroul *Chel* se travestește, ca și *Karagöz* în piesa *Grădina (Bahçe)*, într-o dansatoare care joacă în fața împăratului, cîștigînd favorurile vizirului. Elemente de comic verbal îi apropie de asemenea pe acești doi protagoniști ai folclorului turc. În *Keloğlan tîrguiește nimic* este amplu utilizat *quiproquo*-ul în spirală, rezultat din aluneca-

rea mecanică a replicilor¹³, iar în *Keloğlan și chiaburul* (*Keloğlan'la Köy Ağası*) una din sursele comicului este atribuirea unui sens concret expresiei figurate — procedeu frecvent în farsa *Karagöz*, ca și în snoavele lui Nastratin Hogea. În *Keloğlan și sătcenii* (*Keloğlan'la Köylüler*), femeia necredincioasă își ascunde ibovnicul în chiup, ca și în farsele *Karagöz* precum *Cișmeaua* (*Çeşme*), *Excursie la Yalova* (*Yalova Safası*). În *Keloğlan și cei doi padișahi* (*Keloğlan'la İki Padişah*) zgomotul banilor este destinat să substituie banii înșiși, ca într-o binecunoscută snoavă nastratiniană. Întrecerile de minciuni găsesc o utilizare largă în poveștile Cheleşului Chel ca și în farsa *Karagöz* etc. etc. Aceste contaminări sînt explicabile prin vechimea și marea circulație a respectivelor producții folclorice turcești. În lumina ultimelor cercetări, Nastratin Hogea a existat realmente, în secolul al XIII-lea, cînd s-a constituit și nucleul ciclului de snoave, neconținut dezvoltat de-a lungul veacurilor. Iar apariția lui Keloğlan și a lui Karagöz, de asemenea chel, pare a avea rădăcini îndepărtate în timp. V.I. Propp, pornind de la frecvența personajului pleșuv în basme și înzestrarea acestuia, de regulă, cu însușiri deosebite care îl ajută să ducă la bun sfîrșit încercările, stabilește „o legătură generică între motivul amintit... și ritul inițierii”.¹⁴ În zona de iradiere a lumii turcece și mai apoi turcești, prezența calviției ca semn distinctiv al unor „inițiați”¹⁵ ne îndreptățește să susținem opinia lui V.I. Propp și implicit marea vechime a personajului Keloğlan¹⁶, spre deosebire de vîrsta pleșuvului european Goldener sau Grindkopf care, după F. von der Leyen, ar data din secolul al XVII-lea, odată cu răspîndirea, în Europa, a unei boli teribile, cu unul din simptome

¹³ *Povestea lui Moș Neagu* de Anton Pann apare ca o variantă a poveștii menționate din ciclul *Keloğlan*.

¹⁴ Vezi V.I. Propp, *Rădăcinile istorice ale basmului fantastic*, București, Editura Univers, 1973, p. 162.

¹⁵ Ne referim, de exemplu, la prelații uiguri sau la ordinul religios Kalenderiyye care, de la turcmenii nomazi, s-a răspîndit în secolele XI—XII și în zona Asiei Mijlocii, Iran, Irak, India, Egipt și Siria.

¹⁶ Pentru o demonstrație mai detaliată, vezi Viorica Dinescu-Székely, *Teză de doctorat: Teatrul de umbre turc (Cercetări asupra evoluției literare a jocului)*.

căderea totală a părului. Cheleşul turc, cel puțin *Cheleşul Chel*, ar dobîndi astfel o ascendență în timp remarcabilă față de falsul pleșuv din basmele europene, apărînd ca o creație autohtonă independentă. Prezența lui concomitentă, *de la un moment dat*, cu eroul basmic chel din Europa ar fi putut favoriza, pe lingă consolidarea tipului ca atare, și diversificarea ciclului, prin contaminare, avînd drept consecință apariția Cheleşului ocazional, cu un contur psihologic diferit. Acesta este înrudit cu feciorul de padișah din basmul fantastic turc, dar și cu falsul pleșuv din basmul european.

VIORICA DINESCU

TABEL CRONOLOGIC¹

1072-1074 Prințul karahanid Mahmud al-Kașgarî scrie, la Bagdad, monumentalul său dicționar turco-arab *Divanü-Lûgât-î Türk*, prețioasă sursă în cercetarea limbii și literaturii popoarelor turceice. Prin multitudinea exemplurilor literare incluse, opera atestă originea străveche a unor specii folclorice turce anatoliene, ca proverbe (*sav*), bocete (*sagu*), poezii de dragoste și vitejie (*koşuk*), epopee populară (*destan*).

Sec. XV Abdî traduce pentru prima oară în limba turcă un fragment din ciclul de basme *O mie și una de nopți*.

Sec. XVI Sint traduse integral, pentru prima oară în limba turcă, *Bîn bir gece hikâyeleri* (*Poveștile din o mie și una de nopți*), *Tutinâme* (*Cartea papagalului*), *Kirk vezir hikâyeleri* (*Poveștile celor patruzeci de viziri*), lecturi foarte gustate de-a lungul vremii.

Emiri din Diyarbakır scrie în versuri *Pendnâme* (*Cartea învătămintelor*, ms. A/362, Biblioteca Institutului de lingvistică ture) și culegerea de proverbe turcești *Durub-i Fmsâl-i Müstâmele* (*Proverbe de folosință*, ms. A/361, aceeași bibliotecă). Cunoscutul poet clasic Lamîl Çelebi din Bursa (1472-1532) scrie *İbretnümâ*

¹ Tabelul cronologic se referă la cercetările întreprinse în domeniul literaturii turce populare orale și la culegerile mai de seamă din acest domeniu.

(*Carte de învățătură*) în care include și unele povești de sorginte populară.

Lamii Çelebi împreună cu fiul său Abdullah (m. 1550) scriu culegerea *Letaif* (*Anecdote*), dintre care unele de certă origine folclorică (ms. 762, Biblioteca Universității din Istanbul).

1555 Gvâhî scrie *Pendnâme* (*Cartea învățămintelor*), 37 de povestiri, printre care și scurte istorioare cu animale, de evidentă proveniență populară, precum și 250 de proverbe turcești.

1571 Müstensih Hüseyin întocmește cea mai veche culegere de snoave nastratiniene cunoscută pînă acuma *Haza Hikâyet-i Kitab-ı Nasreddin* (*Cartea istorioarelor hazlii ale lui Nastratin*, ms. OR 185, Biblioteca Bodleien din Oxford).

1611 Taşkendlî Mehmed Nakşibendî scrie cartea *Durub-i Emsâl* (*Proverbe*, ms. 483, Biblioteca Süleymaniye din Istanbul).

1612 Hieronymus Megiser publică la Leipzig *Institutionum Linguae Turcicae Libri Quatuor* (*Patru cărți despre regulile limbii turcești*), 200 de proverbe turcești cu traducerea în latină.

Sec. XVII Este scrisă *Lataifnâme* (*Cartea anecdotelor*) în care sînt incluse și 11 povești, dintre care două sînt basme folclorice cu o largă circulație și astăzi în Anatolia.

1676 Mehmed scrie *Letaif-i Nasreddin Hoca* (*Snoavele lui Nastratin Hoge*a, ms. ST 423, Biblioteca națională din Paris).

- 1684** M. Febbure publică la Paris *Théâtre de la Turquie* (*Teatrul Turciei*), care apare, doi ani mai târziu, în traducere italiană la Veneția.
- 1688** G.B. Donaldo publică, la Veneția, *Della Letteratura de Turchi* (*Din literatura turcilor*) cu bogate exemplificări din literatura populară turească orală.
- 1694** Antoine Galland publică, la Lyon, *Les paroles remarquables, les bons mots, et les maximes des orientaux...* (*Vorbe remarcabile, cuvinte de spirit și maxime ale orientailor*), ed. II 1708.
- 1738/1739** Mehmet Emin Ayanî serie *Durub-ı Emsal Risaleşi* (*Cărticica proverbelor*), 1000 de proverbe turcești.
- 1787** Müstakimzâde Süleyman Sadettin serie *Durub-ı Emsal* (*Proverbe*), aproximativ 250 de proverbe turcești în ordine alfabetică (ms. 3702, Biblioteca Universității din Istanbul).
- 1792/1793** Salih serie *Hikâyat-ı Hoca Nasreddin* (*Povestiri cu Nastratin Hoge*a, ms. ST 1396, Biblioteca Națională din Paris).
- 1802** Hanif İbrahim alcătuiește o amplă culegere de proverbe turcești *Durub-ı Emsal-ı Türkiyye* (*Proverbele Turciei*).
- 1815** Turcologul german H.F. von Diez publică, după un manuscris aflat în Biblioteca imperială din Dresda, un fragment din epopeea oguză *Dede Korkut Kitabı* (*Cartea străbunului Korkut*), alcătuită, probabil, între sec. XIII—XV.

- 1837 Apare, la Cairo, o culegere de snoave din ciclul nastratinian *Letaif-i Hoca Nasreddin* (ed. II: 1838; ed. III: 1840).
- 1844 Apare la Veneția *Turkish Proverbs Translated in to English* (*Proverbe turcești traduse în engleză*), 4000 de proverbe, după un manuscris armean; ed. II: 1860; ed. III: 1880.
- 1847 Nassif Mallouf tipărește la Izmir *Plaisanteries de Khodja* (*Glumele Hogeii*) prima ediție nastratiniană într-o limbă occidentală.
- 1848 Apare, la Izmir, *Recueil de proverbes et de contes traduits du turc en français* (*Culegere de proverbe și basme turcești traduse din turcă în franceză*).
- 1852 Se litografiază, la Istanbul, *Lataifnâme* (*Cartea snoavelor*), după un manuscris datat din secolul al XVII-lea. Anton Pann tipărește la București *Năzdrăvăniile lui Nastratin Hogeia*.
Se litografiază la Istanbul culegerea de snoave nastratiniene *Nasreddin Efendi Hikâyesi* (*Povestirea lui Nastratin*).
- 1853 Moriz Wickerhauser publică în tipografia imperială din Viena *Wegweiser zur Verständniss der Türkischen Sprache; eine deutsch-türkische Chrestomathie* (*Ghid pentru cunoașterea limbii turce; o crestomație germano-turcă*), cu bogate exemplificări din literatura populară turcă.
- 1857 Cammerloher și Prelog publică la Trieste *Meister Nasreddin's Schwänke und Räuber und Richter* (*Snoavele jupinului Nastratin, și hoș, și judecător*).

- 1863 Apare prima ediție a culegerii *Durub-ı Emsal-ı Osmaniyye* (*Proverbe osmane*) alcătuită de İbrahim Şinasi, unul dintre pionierii literaturii turce moderne (1500 de proverbe).
- 1865 Academia de orientalistică din Viena publică, sub semnătura lui O.V. Schechta Freiche culegerea de proverbe turcești *Osmanische Sprichwörter* (*Proverbe osmane*).
- 1866 Orientalistul rus W. Radloff începe publicarea, la Moscova, a celor zece volume dedicate limbii și literaturii popoarelor turcece, *Proben der Volksliteratur der türkischen Stämme* (*Exemple de literatură populară a semințiilor turcece*), vol. X în 1910.
- 1870 Î. Şinasi tipărește a doua ediție, completată, a culegerii *Durub-ı Emsal-ı Osmaniyye* (*Proverbe osmane*), 2500 de proverbe.
- 1871 Ahmet Mithat, proeminent scriitor din Perioada reformelor (*Tanzimat*, 1860-1895) publică *Türk Durub-ı Emsal* (*Proverbe turcești*), 4300 de proverbe și zicale. Ahmet Vefik Paşa, unul dintre adepții europenizării literaturii turce, publică culegerea de proverbe turcești *Müntahab-ı Durub-ı Emsal-ı Türkiyeye* (*Selecțiuni de proverbe turcești*).
- 1873 Se publică traducerea din franceză a ciclului de povești *Binbir Gün* (*O mie și una de zile*).
- 1875 Apare, la Veneția, culegerea de proverbe turcești în transcripție armeană *Proverbes turcs traduits en français* (*Proverbe turcești traduse în franceză*), ed. II: 1881.
- 1876 A. Jean Decourdemanche publică la Paris *Les Plaisanteries de Nasreddin Hodja* (*Glumele lui Nastratin Hoge*).

- 1877 Ernest Otto Adalbert Merx publică la Viena culegerea de proverbe turcești tradusă în germană *Türkische Sprichwörter ins Deutsche übersetzt* (Proverbe turcești traduse în germană), ed. II: 1893.
- 1878 A. Jean Decourdemanche publică la Paris *Mille et un Proverbes Turcs* (O mie și unu proverbe turcești) și la Bruxelles *Sotissier de Nasr-Eddin Hodja, Bouffon de Tamerlan suivi d'autres facéties turques, traduites sur des manuscrits inédits* (Cartea despre farsele lui Nastratin Hogea, măscăriciul lui Tamerlan, urmată de alte năzdrăvănii turcești, traduse după manuscrise inedite). Fr. von Werner publică studiul *Nasreddin Chodja. Ein osmanischer Eulenspiegel* (Nastratin Hogea. Un Buho-glindă osman).
- 1879 E. J. Davis publică la Londra *Osmanli Proverbs and Quaint Sayings* (Proverbe osmane și ziceri neobișnuite).
- 1880 Charles Wells publică la Londra *A Practical Grammar of the Turkish Language* (Gramatică practică a limbii turce), în care sint incluse 120 de proverbe turcești cu traducerea în engleză.
- 1882/1883 Mehmed Tevfik Çaylak publică la Istanbul culegerea de snoave intitulată *Bu Âdem* (Omul ăsta).
- 1883 Amédée P. Jaubert publică a doua ediție a gramaticii turcești *Éléments de la Grammaire Turke* (Elemente de gramatică turcească), în care sint incluse 358 de proverbe turcești traduse în franceză.
- 1884 Mehmed Tevfik Çaylak publică la Istanbul ampla culegere *Hazinc-i Letaif* (Comoara snoavelor).

1885 Apare, sub îngrijirea lui Ebüzziya Tevfik, cea de a treia ediție, amplificată, a culegerii *Durub-i Emsal-i Osmaniyye (Proverbe osmane)* de Ibrahim Şinasi (4004 proverbe).

1886 Turcologul maghiar Ignác Kúnos publică lucrarea de referință asupra teatrului de umbre turc însoțită de textul integral a trei piese, *Három Karagöz-játék (Trei piese Karagöz)*.

1887 Ignác Kúnos publică primul volum din ampla lucrare cu privire la literatura turcă populară *Oszmán-török népköltési gyűjtemény (Culegere de folclor turc-osmanliu, vol. II: 1889)*; cuprinde 98 de basme folclorice din Istanbul, Rumelia și Anatolia.

1888 Jan Dimitryadis publică la Istanbul culegerea *Durub-i Emsal-i Osmaniyye (Proverbe turcești)*.

1889 E.H. Carnoy și Nicolaides publică culegerea de folclor turc *Traditions populaires de l'Asie Mineure (Tradițiile populare ale Asiei Mici)*.

1893 Tekezade Mehmet Sait publică *Durub-i Emsal-i Türkiyye veya Atalar Sözü (Proverbe turcești)*, 5742 proverbe.

1894 Orientalistul rus Barthold începe publicarea unor studii privind epopeea oguză *Dede Korkut Kitabı (Cartea străbunului Korkut)*, ultimul studiu în 1910.

1896 Apare la Petersburg vol. VII din vasta lucrare a lui W. Radloff *Die Sprachen der türkischen Stämme (Limbile semințiilor turcice)*, volum care cuprinde 25 de

xxxv

povești anatoliene și 136 de snoave din ciclul nastratinian.

1899 Ignác Kúnos publică la Budapesta *Nasreddin Hodzsas tréfái (Snoavele lui Nastratin Hoge)*.

Sec. XX Minas Tchéraz publică culegerea de basme și legende turcești *Orient inédit (Orientul inedit)*, Istanbul, Ed. Macler, fără dată.

1900 Lazăr Șăineanu publică, la București, studiul *Influența orientală asupra limbei și culturii române*, cu substanțiale referiri la folclorul turc.

1901 Apare lucrarea lui Georg Jacob *Das Schattentheater in seiner Wanderung vom Morgenland zum Abendland (Teatrul de umbre în Călătoria sa din Țara Soarelui-Răsare în Țara Soarelui-Apune)*, fundamentală pentru cercetarea teatrului de umbre turc.

1905 Ignác Kúnos publică *Oszmán-Török Nyelvkönyve (Manual de limbă turcă osmană)* în care se cuprind referiri asupra literaturii turce populare, cu bogate exemplificări.

1907 Ignác Kúnos publică, în două volume, la Leipzig, culegerea *Türkischen Volksmärchen aus Adakale (Basmе folclorice turecești din Adakale)*.

1911 Turcologul german Albert Wesselsky publică, la Weimar, în viziune comparatistă, culegerea de texte din ciclul nastratinian *Der Hodzscha Nasreddin. Türkische, arabische, berberische, maltesische, sizilianische, kalabrische, serbische und griechische... Schwänke. (Nastratin Hoge. Snoave turcești, arăbești, berbere, malteze, siciliene, calabreze, sîrbești și grecești)*.

1912/1913 Apare la Istanbul prima carte de povești turcești tipărită în Turcia, *Türk Masalları (Basme turcești)* semnată cu inițialele K.D. (autor neidentificat).

1915/1917 Se tipărește la Istanbul, în 3 volume, opera lui Mahmud al-Kașgari *Divanü Lûgat-it-Türk (Dicționar turcic)*, de mare însemnătate în studierea folclorului turc.

1916 Se publică la Londra, sub semnătura lui Dawkins, versiunea engleză a cărții *Traditions populaires de l'Asie Mineure (Tradiții populare ale Asiei Mici)* apărută în 1889.

Kilisli Muallim Rifat Bilge tipărește la Istanbul, cu caractere arabe, *Kitab-i Dede Korkut alâ Lisân-ı Taife'i Oğuzân (Cartea străbunului Korkut scrisă în limba triburilor oguze)*.

1918 Apare la Istanbul voluminosul volum *Musavver Letaiif-i Hoca Nasreddin (Snoavele lui Nastratin Hogeia cu ilustrații)*.

1922 Turcologul polonez Tadeusz Kowalski publică la Cracovia *Ze studjów nad formą poezji ludów Tureckich — Études sur la forme de la poésie des peuples Turcs (Studii asupra formei poeziei populare a popoarelor turcice)*.

1923 Ziya Gökalp, ideologul curentului Literatura națională (Millî Edebiyat) publică sub titlul *Altın Işık (Lumina de aur)* basmele turcești de origine folclorică publicate anterior la Diyarbakır în *Küçük Mecmua (Revista mică)*.

1924 Turcologul german Helmut Ritter publică la Hanovra primul volum din ampla culegere *Karagöz. Türkische Schattenspiele (Karagöz. Piese ale teatrului de umbre)*

- ture), vol. II: Leipzig, 1924; vol. III: Wiesbaden, 1953.
- 1925 Georg Jacob publică documentatul studiu asupra evoluției teatrului de umbre, *Geschichte des Schattentheaters* (Istoria teatrului de umbre).
- 1926 Ignác Kúnos publică studiul asupra ciclului nastratinian *A török Hodzsa tréfái* (Snoavele lui Nastratin Hoge).
- 1927 Ia ființă primul nucleu de cercetări folclorice în Turcia (Halk Bilgisi Derneği — Cercul folcloristic).
- 1928 Turcologul german Otto Spies publică la Berlin studiul asupra lui Nastratin Hoge, *Hodscha Nasreddin, ein türkischer Eulenspiegel* (Nastratin Hoge, un Buhogлиндă ture).
- 1929 Apare revista *Halk Bilgisi Haberleri* (Știri folclorice), 1929-1942.
- 1931 Turcologul ture Pertev Naili Boratav publică la Istanbul lucrarea *Köroğlu Destanı. Türk Halk Hikâyelerine ve Saz Şairlerine ait Metinler ve Tetkikler* (Epopeea lui Köroğlu, Fiul Orbului. Texte și analize privind povestirile ture populare și poezii populare pribege.).
- 1933 Nicolas N. Martinovitch publică la New York lucrarea de sinteză privitoare la dramaturgia populară turcă *The Turkish Theatre* (Teatrul ture).
- 1938 Naki Tezel publică la Istanbul culegerea *Keloğlan Masalları* (Basmecle Cheleşului).
Orhan Şaik Gökyay tipărește, cu alfabetul latin, epopeea oguză *Dede Korkut* (Străbunul Korkut), însoțită de un substanțial studiu.

Sabri Esat Siyavuşgil publică studiul asupra teatrului de umbre ture *Istanbul'da Karagöz ve Karagöz'de Istanbul (Karagöz in Istanbul şi Istanbul în Karagöz)*.

1939 Besim Atalay publică în limba turcă contemporană şi cu caractere latine primul volum din dicţionarul turco-arab al lui Mahmud al-Kaşgarî (vol. V: 1943).

Pertev Naili Boratav publică *Folklor ve Edebiyat (Folclorul şi literatura)*, vol. I.

Apare sub îngrijirea lui Selim Nüzhet Gerçek culegerea lui Sâdi G. Kırımlı *Atalar Sözü (Proverbe)*, 2742 proverbe şi 2140 zicători.

1941 Sabri Esat Siyavuşgil publică cel de al doilea studiu, privind jocul de umbre ture *Karagöz-Psikososyolojik Deneme (Karagöz — Cercetare psiho-sociologică)*.

Se publică postum, la Praga, studiul turcologului ceh Theodor Menzel relativ la dramaturgia turcă populară *Meddâh, Schattentheater und Orta Oyunu (Teatrul cu un singur actor, teatrul de umbre şi în cerc)*.

1943 Naki Tezel publică culegerea *Istanbul Masalları (Basme folclorice din Istanbul)*.

Pertev Naili Boratav şi H.V. Fıratlı publică la Ankara *İzahlı Halk Şiiri Antolojisi (Antologia liricii turce populare comentate)*.

1945 Pertev Naili Boratav publică partea a doua din studiul *Folklor ve Edebiyat (Folclorul şi literatura)*.

1946 Pertev Naili Boratav publică *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği (Naraţiunile populare şi arta narativă populară)*.

Ahmet Talât Onay publică la Istanbul, după un manuscris din secolul al XIV-lea, *Dâstân-i Ahmed Haramî* (*Povestea furului Ahmed*).

1950 Începe să se publice la Istanbul revista lunară *Türk Folklor Araştırmaları* (*Cercetări de folclor turc*) a cărei apariție continuă și astăzi.

1952 Mustafa Nihat Özön publică la Istanbul *Türk Ata Sözləri* (*Proverbe turcești*), 8257 proverbe și 1470 zicături; ed. II, 1956, cuprinde 8600 proverbe.

1953 Wolfram Eberhard și Pertev Naili Boratav publică la Wiesbaden catalogul tematic al basmului folcloric turc *Typen Türkischer Volksmärchen* (*Tipurile poveștilor populare turcești*).

1954 Apare sub îngrijirea romancierului Ercüment Ekrem Talu eulegerea de snoave nastratinieni *Büyük Nasreddin Hoca* (*Marele Nastratin Hoge*).

1955 Pertev Naili Boratav publică la Paris *Contes Turcs* (*Povești turcești*).

1956 İlhan Başgöz publică *İzahlı Türk Halk Edebiyatı Antolojisi* (*Antologia literaturii turce populare comentată*). Eflâtun Cem Güney publică volumul *Bir varmış bir yokmuş. Türk Efsaneleri, Türk Masalları* (*A fost odată ca niciodată. Legende și basme turcești*).

1957 Lui Eflâtun Cem Güney i se conferă premiul internațional pentru povești „Andersen” cu volumul *Açıl sofram, açıl* (*Pune-te, masă!*)

Eflâtun Cem Güney repovestește *Nasreddin Hoca Fıkraları* (*Snoavele lui Nastratin Hoge*).

- 1958 Muharrem Ergin publică ediția științifică a epopeii oguze *Dede Korkut Kitabı* (*Cartea străbunului Korkut*). Pertev Naili Boratav publică la Istanbul culegerea de basme folclorice turcești *Zaman zaman içinde* (*În vremuri de demult*), 22 de basme și 21 de istorioare introductive (*tekerleme*), însoțite de un valoros studiu.
- 1959 Otto Spies publică *Türkisches Puppentheater* (*Teatrul de păpuși turc*), prima cercetare asupra teatrului turec de marionete.
- 1960 Pictorul Malik Aksel publică lucrarea *Anadolu Halk Resimleri* (*Pictura populară anatoliană*), o valoroasă și înedită contribuție la cercetarea folclorului turec.
- 1961 Istoricul literar Adbülbâki Gölpınarlı publică *Nasreddin Hoca* (*Nastratin Hoge*), un studiu asupra ciclului nastratinian, dimpreună cu 295 snoave.
- 1963 Feridun Fazıl Tülbentçi tipărește un număr de 15 080 de proverbe și zicale turcești, *Türk Atasözleri ve Deyimleri*. (*Proverbe și zicători turcești*). Pertev Naili Boratav publică, la Paris, un studiu asupra istorioarelor hazlii introductive ale basmului folcloric turec, *Le Tekerleme*.
- 1965 Ömer Asım Aksoy publică ediția științifică *Atasözleri ve Deyimler* (*Proverbe și zicători*), 1621 de proverbe și 4079 de zicători.
- 1967 Cunoscutul folclorist și istoric literar turec Tahir Alangu publică *Keloğlan Masalları* (*Poveștile Cheleşului*), 18 povești, însoțite de note și de un studiu introductiv.
- 1968 Teatrologul Nurettin Sevin publică studiul *Türk Gölge Oyunu* (*Jocul de umbre turec*).

1969 Teatrologul Metin And publică valorosul studiu *Gele-
neksel Türk Tiyatrosu (Teatrul turc tradițional)*.
Pertev Naili Boratav publică, la Ankara, culegerea de
basmе folclorice turcești *Az gittik uz gittik (Am mers
ce-am mers)*, 48 de basme, 19 snoave și un studiu intro-
ductiv.

1971 Povestitorul Erdoğan Tokmakçioğlu publică o ediție
critică a ciclului nastratinian *Bütün Yönleriyle Nasred-
din Hoca (Nastratin Hogeа sub toate aspectele sale)*, 350
de snoave și un documentat studiu introductiv.

V.D.

POVEȘTI POPULARE

PADIŞAHUL FULGER

A fost odată ca niciodată. Demult de tot, pe cînd sita cernea paie, trăia un sultan înconjurat de dragostea soaţei şi a fiicei sale.

Dar iată că într-o zi sultana, soaţa sultanului, se îmbolnăvi. Pe patul de suferinţă îşi chemă la ea soţul şi îi grăi aşa:

— Îmi simt moartea aproape, iubitul meu bărbat. Te juriesc că, atunci cînd eu n-oi mai fi printre cei vii, să nu te însori decît cu aceea pe al cărei deget se va potrivi inelul acesta, pe care mi l-ai dat la unirea noastră şi de care nu m-am despărţit nici măcar o clipă.

A trecut ce a mai trecut şi sultana, care nu se putu izbăvi de suferinţă, se prăpădi.

— Fata mea, îi spune atunci sultanul fiicei lor, ţine inelul ăsta al mamei tale. Ia cu tine un alai de slujitori şi cutreieră ţara. Cu mîna ta încearcă inelul pe inelarul tuturor fetelor şi femeilor din împărăţie. Cui i se va potrivi inelul, cu aceea mă voi însoţi după legea noastră musulmană. Aşa mi-a lăsat cu limbă de moarte sultana mea şi mama ta, şi aşa voi face!

Fata ia inelul şi, urmată de o ceată de slujitori, părăseşte saraiul. Colindă toată ţara. N-a rămas femeie sau fată care să nu fi încercat inelul, dar degeaba, căci nu se potrivea pe degetul nimănui. Se înapoiază la sarai şi îi spune sultanului:

— N-am găsit nici o fată ori femeie pe degetul căreia să se potrivească inelul, tată.

— Dar tu l-ai încercat, fata mea? Ia vino încoace, să vedem! îi spune sultanul.

Cînd i-l pune fetei în deget, inelul îi vine ca turnat.

— Pe tine te voi lua, fata mea, cu voia, chiar cu porunca lui Allah! hotărăște el.

— Glumești, tată dragă, încearcă să-i abată gîndul fata. Nu se poate una ca asta!

— Așa au sunat ultimele vorbe ale mamei tale și așa voi face. Nu mă clintesc din hotărîrea mea!

Oricît se roagă de el fata, oricîte lacrimi varsă, oricît se zbuciumă înfiorată de grozăvia hotărîrii părintelui ei, este în zadar. Pregătirile pentru nunta împărătească se fac fără zăbavă.

Și iată, și seara în care fata, îmbrăcată în straie scumpe de mireasă, e dusă în odaia de nuntă.

— Tată, îi spune ea mirelui, îngăduie-mi să mă rog înainte de a mă uni cu tine!

Și atît de fierbinte se roagă ea de Allah ca să nu lase să se înfăptuiască nelegiuirea de a trăi cu tatăl ei, încît deodată peretele din față se dă la o parte și ea se trezește, plină de uimire, într-o grădină mare, mare, cit cuprinzi cu ochii... Aleargă, aleargă fata prin grădina întinsă și pustie, de frică să nu fie ajunsă din urmă. La marginea unui havuz se oprește și privește cu luare-aminte jur-împrejur. Nu departe se înalță mîndru un sarai... Fata se gîndește să adaste căderea nopții și apoi să încerce să meargă mai departe. Se tupilează după o lespede, tresărind la fiecare zbatere mai tare a frunzei, a ierbii mătăsoase ori a florilor... Așa o găsesc umbrele înserării... Pe neașteptate, aude aproape, tot mai aproape, un filfiit de aripi: patruzeci și unu de porumbei cu penele de nea neîntinată se așează pe marginea havuzului, apoi se cufundă în apele de cleștar. Sub ochii înmărmuriți ai fetei, în locul lor se ivesc patruzeci și una de fecioare frumoase cum numai luna plină poate fi. Ele ies din apă și se pregătesc să se îndrepte spre sarai neștiutoare că un ochi străin le vede. Deo-

dată, una, mai ageră decît toate celelalte, o zăreşte pe fată ghemuită după lăspede de marmură.

— Ia te uită! strigă ea. O pămînteană a ajuns pînă la noi! Atunci toate zînelor se întorc şi o înconjoară pe fată.

— Ce cauţi aici? o întreabă ele răstit.

— Nimic! le răspunde sfioasă biata fiică de sultan.

Şi unde se pornesc zînelor s-o îmbrîncească şi să o bată, care mai de care mai tare. Cînd într-un tîrziu obosesc, se sfătuiesc ce-i de făcut cu străina care le-a aflat taina.

— S-o alungăm cît mai departe de noi! grăiesc cele mai multe.

— Staţi niţeluş! vorbeşte zîna cea ageră. Noi tot avem nevoie de o slujnică. N-ar fi mai bine s-o ţinem în saraiul nostru, ca să aibă ea grijă de noi?

Zis şi făcut. Zînelor o iau pe fată cu ele şi o duc în sarai.

Cînd se face ziuă, ele se pregătesc să plece. Mai înainte însă de a părăsi saraiul, îi încredinţează fetei un inel pe care erau prinse patruzeci şi una de chei.

— Ţine cheile astea, îi zice ele. Deschide cele patruzeci de odăi ale saraiului, fă curat şi pune ordine în ele. De asemenea, ai grijă ca pînă ne întoarcem noi, sub seară, să ne pregăteşti mîncăruri gustoase şi felurite. Dar mai ales bagă de seamă, să nu care cumva să-ţi dea inima brînci şi să intri în cea de a patruzeci şi una încăperce, care se deschide cu cheia asta, că-i vai şi amar de tine.

Şi, preschimbate iar în porumbeii de omăt, zînelor îşi iau zborul, lăsînd-o pe prinţesă singură în sarai. Aceasta, numai-decît, se şi apucă de treabă. Deretică încăperile rînd pe rînd şi cînd ajunge în dreptul celei de a patruzeci şi una, stă şi şovăie. La început încearcă să se împotrivească imboldului de a vedea ce se ascunde în odaia cu pricina, dar pînă la urmă curiozitatea învinge chibzuinţa şi fata deschide binîşor uşa şi se uită înăuntru. Pe un tron, cu sceptru şi coroană scăpărătoare, stătea Padişahul Fulger!... Cum îl vede, fata dă să iasă.

— Hai, îndrăzneşte şi vino la mine, fată frumoesă, o îmbrînceşte padişahul. Pentru ce ţi-e frică? Ce rău aş putea să-ţi fac?

Fata se apropie cu pași sfielnici, ca fermecată, iar el o ia ușurel și o suie pe tron, alături, și așa stau împreună ceasuri în șir, fără să se mai sature de vorbă. Într-un târziu, Padișahul Fulger îi dezmiardă mâinile și-i grăiește:

— Acum du-te, fată frumoasă, să nu cumva să te găsească cineva la mine.

Fata se strecoară afară din odaie, încuie ușa cu grijă și se duce. Când străbate sala de oaspeți, lungă și cu pereții căptușiți cu oglinzi, vede, cu uimire și cu spaimă, că toate cele zece degete îi sînt vopsite cu hene¹. Aleargă și își spală mâinile de zor, dar oricît le-ar freca, îi e cu neputință să le curețe de hene. Ce-i de făcut? Cum să ascundă fața de zîne, că le-a călcat porunca? Se tot gîndește și, negăsind altă ieșire, se leagă la amîndouă mâinile cu cîrpe.

Se înserează. Porumbeii vin din nou, se cufundă în havuz de unde ies prefăcuți în patruzeci și una de zîne. Cum intră în sarai, acestea o întrebă pe fată:

— Ia să vedem ce-ai făcut în lipsa noastră?

Fata le conduce în odăi, le arată bucatele care le așteptau ispititoare în bucătărie, și zînele par foarte mulțumite cînd, deodată, cea mai ageră dintre ele prinde a o iscodi:

— A! Dar la mâini ce-ai pățit, fato?

— M-am tăiat cu cuțitul pe cînd găteam și de-aia m-am legat.

— Cuțit, cuțit! strigă ea. Cum de-ai îndrăznit să tai degetele fetei?

Pe dată cuțitul sare de la locul lui și se pornește pe ris:

— Ha, ha, ha! Eu nu i-am tăiat nici un deget. S-a dus lingă Padișahul Fulger și el i-a vopsit mâinile cu hene.

Atunci zînele îi smulg legăturile de pe mâini și văd că, într-adevăr, degetele fetei sînt date cu hene.

¹ Arbust stufos, cu multiple întrebuințări în medicină și parfumerie, cultivat în Africa de nord, Persia, India. Din pudra obținută prin pisarea frunzelor uscate se obține un colorant de un portocaliu intens, foarte prețuit în Orient.

— Aşa ne ascultă poruncile, pămînteană netrebnică? strigă ele ca turbate şi se întrec care mai de care să-i dea brînci şi s-o bată.

— Dacă ne mai nesocoteşti poruncile încă o dată, să ştii că te zvîrlim de aici mai mult moartă decît vie!

— Mă jur că am să vă ascult, făgăduieşte biata fată printre sughituri de plîns.

A doua zi, în zori, cele patruzece şi una de zîne, preschimbate în porumbel, îşi iau din nou zborul. Şi fata, din nou deschide, una cîte una, toate cele patruzece de odăi şi apucă să deretice cu mare grijă. Face şi de mîncare, dar cum isprăveşte treaba destul de repede, se aşterne pe adăstat. O pornire lăuntrică parcă o imbrîncea către cea de a patruzece şi una odaie, cea sortită să rămînă în veci ferecată, ferită de priviri străine. Chipul Padişahului Fulger zăvorît în adîncă singurătate nu-i ieşea din minte, îi răscolea neîncetat sufletul. Împinsă iar de un imbold mai tare decît glasul înţelepciunii, întredeschide uşurel uşa şi priveşte înăuntru.

— Hai, intră, fată frumoasă, o îmbrie padişahul de cum o zăreşte. Vino, că n-am să-ţi fac nici un rău.

— Nu vin, se împotriveşte fata. Ieri mi-ai uns degetele cu hene. Zînele au prins de veste şi amarnic m-au mai băut pentru neascultarea mea. Au spus că dacă-ţi mai ţiu de urît o singură dată, mă vor alunga. Încotro s-o iau atunci?!

— Hai, vino, fată frumoasă, vino! Nu-ţi voi face nici un rău, îţi făgăduiesc.

Din nou amăgită, fata se apropie de tron şi se cuibăreşte lângă Padişahul Fulger. Şi iarăşi se aştern amîndoi la vorbă dulce şi iarăşi ceasurile trec fără ca ei să le ia în seamă goana. Şi iarăşi chipeşul padişah este cel care îşi vine în fire primul şi după ce atinge lîm grumazul fetei, a mîngîiere, îi zice blind:

— E timpul să pleci, fată frumoasă. Să nu cumva să vină zînele şi să te găsească aici.

Fata se ridică, mîhnită, ferecă uşa şi pleacă. Dar, cînd străbate sala cea lungă cu pereţii căptuşiţi cu oglinzi, vede că

la gît are aninat un şirag care scinteiază de-ţi ia ochii. Duce mîna să-l scoată, trage de el, dar, oricît s-ar căzni, nu e chip să şi-l ia de la gît. De frica zinelor, îşi leagă grumazul cu o cîrpă şi începe să aştepte sosirea stăpînelor, cu inima strînsă.

Se înserează. Fîlîind din aripi, porumbeii se lasă lin pe marginea havuzului, se cufundă în apele limpezi şi se prefac iarăşi în patruzeci şi una de fecioare care numaidecît se îndreaptă spre sarai. Cînd dă cu ochii de fată, zîna cea ageră bagă numaidecît de seamă legătura de la gîtul ei.

— Ia spune, fato, ce-ai păţit la gît?

— Am simţit deodată o durere cumplită şi m-am legat, doar, doar mi-o va alina...

— Durere, durere, ce-ai căutat la gîtul fetei?

— Ha, ha, ha... prinde să ridă durerea. Eu n-am avut treabă la gîtul fetei. Ea a intrat în odaia Padişahului Fulger, care i-a prins de grumaz un şirag cum altul nu-i, anume făcut pentru ea...

Iute zînele îi scot legătura de la gît şi se trag înapoi, ca orbite, într-atît de puternic scintea şiragul. Şi ce şirag! Cum nu s-a mai văzut un altul pe lume... Atunci îi trag fetei o bătaie şi mai cruntă decît de celelalte dăţi, apoi din nou îi dau în grijă, cu toată străşnicia:

— Bagă de seamă, făptură neascultătoare, să nu mai intri încă o dată în odaia patruzeci şi una, că s-a isprăvit cu tine, să ştii...

Dimineaţa următoare zînele se preschimbă din nou în porumbei şi-şi iau zborul. Fata aloargă pe dată la încăperea oprită, descuie uşa şi rămîne în prag.

— Abia te-am aşteptat, fată frumoasă, îi spune Padişahul Fulger de cum o zăreşte. Hai, vino înăuntru!

— Nici gînd, se împotriveşte fata, cu obidă. N-ai ţinut seama de soarta mea, mi-ai vopsit degetele cu un hene care nu se şterge, mi-ai pus la gît şiragul ăsta de care n-am putut să scap... Am îndurat atîtea umilinte şi atîta durere pentru că am stat cu tine de vorbă...

— Hai vino, vino, o roagă Padişahul Fulger. Cu-atîta dor te-am aşteptat! Uită de toate şi vino, fată frumoasă... N-am să-ţi fac nici un rău.

Şi iar o înduplecă pe fată, de se aşează lîngă el pe tron. Şi iar se infiripă dulcea vorbă... Într-un tîrziu Padişahul Fulger îşi trece mîna uşor pe părul fetei şi glăsuieşte blînd:

— E timpul să te duci, fată frumoasă. Să nu care cumva să vină zinele şi să te găsească aici...

Şi fata pleacă, nu fără părere de rău, încuind în urma ei uşa, ca de fiecare dată.

Cînd, străbătînd sala cea mare cu oglinzi, îşi aruncă privirea în ele, rămîne înmărmurită: pe cap poartă o diademă care aruncă văpăi. Încearcă să şi-o scoată din păr, dar oricît s-ar căzni, e zadarnic. Înciudată, se legă la cap cu un şal şi, cu inima plină de spaimă, aşteptă sosirea zinelor.

Cînd se înserează, porumbeii cei mai albi decît alba zăpadă poposesc ca de obicei pe marginea havuzului şi se cufundă în apele lui limpezi şi tăcute, prefăcîndu-se fiecare în cîte o zînă. Apoi, toate cele patruzeci şi una de zîne intră în sarai. Cum o zăreşte pe fată legată la cap, zîna cea ageră o şi întreabă:

— Ce-ai păţit la cap, fată?

— În timp ce mă pieptănam, m-am înţepat cu pieptenul, şi atît de tare m-a durut că...

— Pieptene, pieptene! o întrerupse zîna.

— La poruncă! se auzi un glăscior şi pe dată, dinaintea zinelor, se ivi, ţopăind, pieptenul.

— Pentru ce ai înţepat-o pe fată!?

— Ha, ha, ha! rise pieptenul, cu chef. Eu n-am înţepat-o. S-a dus lîngă Padişahul Fulger care i-a făcut anume pentru ea o coroană.

Iute zinele îi smulg şalul şi se trag înapoi, ca orbite de scînteierile pe care le arunca diadema făcută toată numai şi numai din briliante...

— Ți-am spus ori nu ți-am spus să nu te duci în odaia zăvorîtă? Pentru ce nu ne-ai ascultat? se răstiră ele, de-a valma, la fată. Şi unde o îmbrîncesc şi o lovesc cu atîta cruzi-

me, încît fata mai-mai să-și piardă cunoștința de durere. Deodată, pe neașteptate, cerul senin se acoperi de un nor mare, mare și negru ca zgura de cărbune. Un fulger îl brăzdă de-a lungul și de-a latul și în aceeași clipă se porni o vijelie care parcă voia să smulgă din pămînt copaci de sute de ani, cu rădăcini cu tot. Printre bubuituri și cețuri ce se amestecau cu pulberea, ca și cum cerul și pămîntul stăteau să se unească, se ivi padișahul fulgerelor care o ridică pe fată, ca pe un fulg, din mijlocul zinelor. Într-o clipită fata se trezi în încăperea Padișahului Fulger.

— Vino, vino, sultana mea, îi spune acesta, prin răbdare se ajunge întotdeauna la fericire.

Aduce apoi pe cele patruzeci și una de zine dinaintea tronului unde o așezase pe cea care avea să-i fie mireasă și face din ele roabele fetei, supuse întru totul.

În cinstea unirii Padișahului Fulger cu fata preafrumoasă și răbdătoare se făcu o nuntă care întrecu în măreție toate nunțile din povești. Și timp de patruzeci de zile și patruzeci de nopți chiotele de bucurie, bubuiturile de tobe și țiuitul clarinetelor stăteau să smulgă pămîntul din loc. În toiul veseliei mă afluam și eu acolo...

Din cer au pogorit douăzeci de portocale: zece-s ale mele, zece ale celui ce spune povestea...

SITTI NUSRET

A fost odată ca niciodată. A fost odată un neguțător atît de bogat, atît de bogat, încît nici nu mai ştia socoteala avuţiei sale. De fericit însă, nu era fericit neguțătorul. Căci, deşi trăia în bună înţelegere cu soaţa sa, erau lipsiţi de copii şi de aceea găsea viaţa searbădă şi fără de folos.

Într-o zi, cum trecea pe drum îngîndurat şi mohorit ca întotdeauna, întîlni un derviş.

— *Selâmaleyküm*, agă¹! îi dădu bineţe acesta.

— *Aleykümselâm*², Derviş Baba, îi răspunse neguțătorul.

— De ce eşti atît de mîhnit, fiule?

— Ah, cum să nu fiu mîhnit! Allah mi-a hărăzit averi peste măsură, dar, la ce bun! Cu un copil măcar nu m-a binecuvîntat. Mi-s goale zilele, goală casa...

— Nu te mai frămînta atîta, omule! Dacă m-ascuţi pe mine, vei afla negreşit leac la durerea ta, îl întrerupse dervişul. Noaptea asta chiar, scoală-te şi fă-ţi rugăciunea, aşa cum scrie la cartea sfîntă. Allah se va milostivi de tine şi îţi va dărui o fată. Dar ţine bine minte, agă: pînă la şapte ani copila va fi a ta, după şapte ani, a mea. Iar numele, eu am să i-l dau

¹ Titulatură acordată odinioară ofiţerilor superiori, termenul a ajuns să aibă, în turca modernă, accepţiunea de stăpîn, domn; dialectal, se foloseşte şi pentru frate mai vîrstnic, nene.

² *Selâmaleyküm*, *Aleykümselâm*, formulă arhaică de salut, de origină arabă, semnificînd: Pacea fie cu voi.

și nu alteineva. Dacă te invoiești la spusele mele, vei avea un copil, îți făgăduiesc.

Bietul neguțător care jinduia atita după un copil, răspunde dintr-o răsufolare:

— Să fie după vrerea ta, Derviş Baba. Șapte ani măcar să am și eu parte de un chip și un zîmbet de copil...

Se desparte omul de derviş și se întoarce acasă. Noaptea urmează întocmai povața dervişului, rugîndu-se fierbinte lui Allah pentru a-i dăruî copil. Și după nouă luni, în casa cea mohorită poposește o pruncă, frumoasă fără seamăn în lume. Dar bucuria năvalnică a părinților era în fiecă clipă umbrită de gîndul copleșitor al despărțirii: „Doamne, cum s-o smulgem de lingă noi, ce-o să ne facem fără minunea noastră de fată?” Zi și noapte, numai aceste gînduri le zbuciumau cugetul.

Copila creștea neștiutoare, ceas cu ceas mai frumoasă, mai blindă și mai isteată. Nume însă nu avea, căci dervişul nu se arătase încă să i-l pună. Cînd fata a pășit pe al șaptelea an, au stat de-au chibzuit părinții că ar fi vremea s-o dea la învățătură, după obiceiul locului. Sărbătorește ei cu toată suflarea casei, cu toți prietenii și cunoscuții intrarea fetei la școală. Chiar din prima zi însă, fata se întoarce acasă plîngînd: „Tată și mamă, eu nu am nume? Toți copiii rid de mine pentru astal!” Tatăl o ia atunci pe genunchi și îi povestește cu de-amănuntul legămîntul lui cu dervişul. Fetița oftează, mîhnirea îi întunecă inima, dar nu zice nimica. Zi de zi merge mai departe la școală, pătîmind, răbdătoare, batjocura copiilor.

Într-o seară, pe cînd se înapoia acasă, îi iese înainte un derviş:

— Numele tău este Sitti Nusret, fata mea. Întreabă-ți părinții dacă își țin făgăduiala dată!

— Am să-i întreb, îi spune copila și grăbește spre casă. Aici se ia ba cu joaca, ba cu învățătura și uită de întîlnirea cu dervişul.

A doua zi, acesta iarăși o întîmpină, dojenind-o cu blîndețe:

— De ce-ai uitat ce te-am rugat deunăzi, fata mea? Ca să-ți minte de astă dată, pune-ți în buzunar pietricelele astea. Seara, cînd ai să dai de ele, amintește-ți de vorbele mele și spune-le mamei tale.

— Prea bine, Derviș Baba! Și fetița ia pumnul de pietricele, le bagă în buzunar și se duce acasă.

Seara, cînd dădaca o dezbracă, pregătind-o pentru culcare, aude zornăind ceva, caută prin buzunar și dă de pietricele. Nedumerită, o întreabă pe copilă pentru ce și-a umplut buzunarul cu pietre. Aceasta, fără să-i răspundă, aleargă la mamă și îi zice:

— Să știi că mă numesc Sitti Nusret, mămico. Am întîlnit un derviș care mi-a spus așa. Și mi-a mai spus dervișul să vă întreb dacă vă țineți făgăduiala dată lui.

Ce spaimă a cuprins inimile iubitoare ale părinților la auzul acestor vorbe! Toată noaptea au stat nedezipiți de lingă iatacul fetei, plîngînd, căci înțeleseseră că sosise cumplita clipă a despărțirii de fiica lor cea dragă, care le luminase zilele. Temerile lor s-au adevărit întocmai cînd dis-de-dimineață au răsunit în poartă lovituri nerăbdătoare. Era dervișul călare. Fără o vorbă, părinții scot fata din așternut și o dau cu grijă în brațele dervișului. Acesta o ia și, tot fără o vorbă, strunește calul și pleacă. Cînd conacul părintesc se mistuie în depărtări, dervișul îi spune fetei să-și închidă ochii. Ea îi închide, supusă. Peste puțin îi spune să-i deschidă, și fata îi deschide, la fel de supusă. Spre mirarea ei, deși trecuseră numai cîteva clipe, se aflau în fața unui conac mare, mai bogat și mai frumos chiar decît cel părintesc, în care văzuse lumina zilei și trăise atît de fericită. Dervișul o coboară de pe cal și o duce într-una din încăperi. În ea nu se aflau decît o blană mătăsoasă de capră, o rahlă¹ cu un *Coran* mare și un șirag de mătânii. Dervișul se prosternă, rostește rugăciuni, citește *Coranul*. Apoi ia copilă și o plimbă prin multele

¹ Măsuță pliantă cu picioarele în formă de X, destinată cărților de rugăciune.

încăperi ale conacului, arătându-i-le una câte una. La urmă se opresc în fața unei odăi ferecate: „Ai grijă, fata mea, ferește-te să pătrunzi în încăperea asta, că n-are să fie bine de tine“.

Trailul fetei se depăna tihnit în noua casă, căci dervişul avea grijă să-i împlinească orice dorință. Numai că își simțea inima pustie copila, căci, în afara dervişului, nici un alt chip omenesc nu-i era dat să vadă.

Intr-o zi, după ce dervişul plecase de acasă, fata își ia inima-n dinți și deschide ușa zăvorâtă. Și ce-i fu dat să vadă? Un cimitir mare, mare cât poți cuprinde cu ochii. Lingă o piatră, dervişul dezgroapă un mort și îi mănincă ficatî... Neașteptata descoperire o năucește. Aleargă cât poate de iute în camera ei, dar o brățară de argint care-i înconjură glezna se desprinde și rămîne în cimitir, lingă un mormînt. Ajunsă cu bine în odaie, Sitti Nusret se așează într-un uagher și se așterne pe plîns.

Cînd vine dervişul acasă, o găsește schimbată, cu ochii roșii și umflați.

— Ce-ai pălît, fata mea? Te-a supărat cineva ori ceva?

— Nu am nimic, Derviş Baba, dă să-l liniștească ea, mă doare nițeluș capul...

— Unde ți-e brățara de la gleznă, fată dragă?

— Nici n-am băgat de seamă pînă acum că n-o mai am, Derviş Baba.

— Cum îl știi tu pe Derviş Baba?

— Îl știu ca pe-un om tare bun. Se roagă mult — cite boabe de mătîni, atîtea rugi — citește *Coranul*, are grijă pîrintesească de mine. Un om tare bun, eu așa îl știu.

Zi de zi, dervişul îi pune aceleași întrebări și zi de zi fata răspunde la fel.

Așa trec anii. Fata se face mare. Mare și la fel de frumoasă și de blîndă ca în copilărie. Cînd intră într-al paisprezecelea an, dervişul o întreabă:

— Ți-e dor de tatăl tău, fata mea? Ai vrea să ți-l aduc ca să-l vezi?

— Oh, firește că mi-e tare dor de el, Derviș Baba, se grăbește Sitti Nusret să răspundă. Bucuroasă foarte aș fi dac-ai avea bunăvoință să mi-l aduci să-l văd.

Dervișul o părăsește și, după o jumătate de ceas, se întoarce sub înfățișarea tatălui fetei. Aidoma acestuia, și la chip, și la stat, și la nerăbdarea de a-și îmbrățișa fiica.

— Întruna suspinam de dorul tău, copilă dragă, îi spune. Ce faci, cum o duci tu aici? Ești mulțumită de Derviș Baba?

— Sint foarte mulțumită, bunule tată. Ne înțelegem de minune unul cu altul.

Și oricât o ademeneste dervișul preschimbat în tatăl bun al fetei, din gura ei nu iese nici o plingere, nici o vorbă mai urâtă privitoare la Derviș Baba.

— Rămii cu bine, iubita mea fiică, își ia el rămas bun.

Rămasă singură, Sitti Nusret se apucă, liniștită, de treburile casei. Nu trece mult și se ivește dervișul care, ca de obicei, îi pune aceeași întrebare, primind de la ea același răspuns.

— Spune, fata mea, nu ți-e dor de mună-ta? o întreabă el apoi. N-ai vrea să ți-o aduc ca s-o vezi?

— Oh, de bună seamă că mi-e dor, și încă tare, Derviș Baba. Bucuroasă foarte aș fi dac-ai avea bunătața s-o aduci aici ca s-o văd.

A doua zi, dervișul ia înfățișarea mamei fetei și așa bate la ușă. Când îi deschide Sitti Nusret, o îmbrățișează cu drag și, din vorbă în vorbă, o iscodește pe fată de traiul ei cu dervișul. Și cum fata, iar, nu are pentru acesta decât cuvinte de laudă, oaspetele mai stă ce stă și apoi pleacă.

Nu trece mult și dervișul iarăși o întreabă pe Sitti Nusret dacă n-ar vrea să-și vadă dădaca. Și cum fata se arată tare dornică s-o revadă pe aceea care-o îngrijise, cu blindețe, de când fusese de-o schioapă, dervișul ia înfățișarea dădacei și așa bate la ușa conacului. Sitti Nusret o întâmpină cu mare bucurie și la întrebările dădacei despre viața-i lângă derviș și felul de a fi al acestuia, îi răspunde numai cu laude.

Mai trec câteva zile și într-o bună zi dervișul numai ce îi zice:

-- S-a împlinit sorocul, Sitti Nusret. Te duc la casa părintească.

Urcă fata pe cal și o ia în brațe.

-- Închide ochii, Sitti Nusret! îi spune, și ea îl ascultă. Deschide-i acum, îi mai spune după câteva clipe, și ea iarăși se supune. Cînd își deschide ochii, se trezește în fața conacului părintesc pe care îl părăsise de la șapte ani. Și biata mamă și bietul tată nu mai știau ce să facă de atîta fericire. O pierdeau din ochi, nu altceva, ca și cum fata lor s-ar fi născut acum a doua oară.

Sitti Nusret ajunsese o tinărară de vreo șaisprezece-șaptesprezece ani, desăvîrșită ca frumusețe, judecată și cunoștințe. Curînd însă părinții fură cuprinși de îngrijorare. Cît era ziua de lungă, fata lor se ruga și citea *Coranul*. Nici un semn nu arăta că ar voi să lege prietenie cu alte fete, că ar dori să se plimbe, să cînte, să ridă și să se veselească precum toate tinerele de seama ei.

Tocmai de-aceea, mama lui Sitti Nusret pofti odată la conac pe toate fetele din oraș.

-- Haide, draga mea, o indemna ea, rîzi și tu cu musafirele tale, joacă-te, bucură-te de anii tăi dimpreună cu ele!

Zglobii, fetele se risipiseră prin grădina mare, care cîntînd, care jucînd... Pe la chindie, Sitti Nusret le părăsește grăbită, își spală miinile și fața, după legea musulmană, întinde pe jos covorașul de rugăciune și se roagă. Apoi ia în mîini *Coranul*, se așează sub umbra unui copac și începe să citească, de parcă s-ar fi aflat singură în toată grădina.

Cum una din ferestrele saraiului dădea tocmai spre grădina neguțătorului, șehzadeaua, ca să-i mai treacă de urît, urmărea de la fereastră, cu zîmbetul pe buze, joaca fetelor. Uluit deopotrivă de purtarea neobișnuită a lui Sitti Nusret și de frumusețea ei, se duce într-un suflet la sultana-mamă și îi mărturisește:

-- Vîno, mamă, să-ți arăt ceva nemaipoment. O fată tinărară, frumoasă ca o făptură de vis și atît de cuminte, cum

nici n-am crezut vreodată că ar putea să existe aievea. Tare mi-aş dori-o de soaţă pe minunea asta, mamă dragă!

Sultana-mamă şi ea rămîne uimită de harurile lui Sitti Nusret şi se învoieşte ca încă de a doua zi să trimită peţitori care s-o ceară în numele vlăstarului împărătesc.

Cînd află că însuşi fiul padişahului le cere fata, să-i fie soaţă legiuită, părinţii lui Sitti Nusret se sfătuiesc între ei ce să facă. De bună seamă, îi durea să se despartă iarăşi de ea, dar, pe de altă parte, firea-i fire, n-ai cum s-o întorni din drumul ei şi un soţ mai nimerit decît şehzadeaua nu li se părea cu putinţă să se mai afle. Se hotărîsc dar să-şi dea fata. După ce pregătirile de nuntă sînt gata, se aştern petrecerile. Patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi în şir ţine cheful şi veselia.

În sarai, tînăra sultană este preţuită de toţi, de la cei mai umili pînă la padişah. Cît despre soţul ei, şehzadeaua, el tremura la gîndul ca nu cumva s-o piardă. Nu trece mult şi Sitti Nusret rămîne grea, spre nespusa bucurie a tuturor. Cînd după toate semnele mai rămăseseră numai două luni pînă să nască, şehzadeaua fu nevoit să părăsească saraiul, plecînd în hagialic, la Hicaz¹. După ce îşi îmbrăţişă soaţa cu iubire şi îşi luă rămas bun de la toţi, o cuprinse pe sultana-mamă pe după gît şi îi grăi aşa:

— Tie-ţi încredinţez ce am eu mai scump pe lumea asta, mamă dragă: pe Sitti Nusret dimpreună cu copilul nostru, care se va naşte în lipsa mea.

Şi pleacă şehzadeaua. La ziua şi ceasul sorocit, Sitti Nusret naşte un băieţel voinic ca un tăuraş. Sultana-mamă, cînd îl vede aşa de mindru, ia iute un giuvaer de diamante pe care-l purtase şi şehzadeaua în copilărie, ca să-l ferească de deochi, şi îl prinde la capul băieţelului.

Noaptea, după o zi atît de tulburată, cu frică şi bucurie amestecate, toţi din sarai se cufundă în somn de cum pun

¹ Ținut pe coasta răsăriteană a Mării Roșii, de o deosebită însemnătate pentru musulmani, întrucît aici se află orașele Mecca și Medina, principalele centre religioase ale lumii islamice și loc de pelerinaj.

capul pe pernă, în afară de Sitti Nusret care își veghea puiul. Și deodată, peretele din odaie se despică și face loc dervişului să intre în încăpere. Acesta se apropie de pat, minjește cu sînge gura mamei, ia pruncul și piere cu el. Cînd, dimineața, sultana-mamă aleargă să-și vadă nepotelul, rămîne înmărmurită. Băiatul, nicăieri, iar gura lui Sitti Nusret, plină de sînge.

— Ce-ai făcut cu propriul tău prunc, nelegiuito? se răstește ea la Sitti Nusret.

Dar oricît o ocărăște, orice îi zice, Sitti Nusret nu scoate o vorbă. O privește blind cu ochii mari înotînd în lacrimi și atîta tot.

Intrucît nora era nespus de dragă șehzadelei, sultana-mamă nu dă în vileag nimănui cele văzute. Spune tuturor că pruncul a murit peste noapte și atît. După un răstimp iată că se întoarce și șehzadeaua de la Hicaz. Mare-i este mirarea cînd, ajuns acasă, este întîmpinat numai de chipuri cernite.

— Mamă dragă, pentru ce sînteți cu toții așa de triști? Unde mi-e soața, unde mi-e copilul? se neliștește el.

— Oh, fiule, e de datoria omului să se supună rînduieiilor lui Allah fără să cîrienească. Pruncul tău a murit, fiule. Îndată după naștere a murit. Dar ascultă-mă, fiule, și alungă-ți mîhnirea! Și tu, și nora sînteți atît de tineri! Voi să fiți sănătoși, că o să aveți alți copii...

Și, încet-încet, odată cu întoarcerea șehzadelei, veselia de altădată se cuibărește din nou în sarai... Și tinăra prințesă iar rămîne grea. Și iarăși, cînd mai erau numai două luni pînă să nască, șehzadeaua se vede silit să pornească la drum lung spre Hicaz. Și iar își lasă în grija sultanei mamă, că pe odorul cel mai de preț, soața-i preaiubită și pruncul ce va să vină pe lume.

La ziua și ceasul sorocite, Sitti Nusret aduce pe lume iarăși un fiu frumos și voinic, bucată ruptă din soare. Temătoare pentru soarta lui, sultana-mamă îi prinde îndată la git un talisman pe care, demult, îl purtase și fiul ei, tatăl pruncului.

Și ca nu cumva să se mai întâmple și de astă dată vreo nenorocire, nu se dezlipește nici noaptea de lângă patul lăuzei, hotărâtă să vegheze cu strășnicie. La miezul nopții, numai ce simte că o năpădește o toropeală grea. Cum și pruncul și nora dormeau, se lasă furată de somnul care o cuprinde și pe ea... Când, după o vreme, se trezește și se uită la leagăn, băiatul, nicăieri. Din pat, tinăra mamă, cu chipul și gura însingerate, o privește trist.

— Unde mi-e nepotelul? Unde ți-e copilul, nenorocito? răcește sultana-mamă, scuturindu-și nora cu furie.

Aceasta însă nu scoate o vorbă. Oricît o roagă soacra să i se destăinuie, să-i mărturisească ce grozăvii se întâmplă, este zadarnic. De teamă pentru fiul ei, ca nu cumva aflînd cele petrecute să cadă bolnav, soacra chibzunește să ascundă și de astă dată adevărul. Astfel, și de astă dată, la întoarcerea fiului, îi spune că i s-a prăpădit pruncul și îl îndeamnă la resemnare și uitare.

Și iarăși, încet-încet, veselie se infiripă în sarai. Și iarăși Sitti Nusret rămîne grea. Și iarăși, cu puțin înainte de a-i naște soața, șehzadeaua este nevoit să plece departe, peste mări și țări...

La ziua și ceasul sorocite Sitti Nusret aduce pe lume o copilă frumoasă întocmai ca și ea. Sultana-mamă îi acoperă fața cu un vâl fin presărat cu mărgăritare, o cuprinde strîns în brațe și nu o mai lasă în leagăn, ca nu cumva să se năpustească iar crunta năpastă asupra saraiului. Pe la miezul nopții, pe cînd stătea în iatacul lăuzei, cu prunca în poală, simte cum o cuprinde o amorțeață ciudată. Pleoapele i se închid fără voie și adoarme pe dată într-un somn adînc. Când deschide ochii, copila din brațe a pierit, iar gura și frumosul chip al tinerei nurori sînt pline de sînge. De astă dată, răbdarea sultanei a ajuns la capăt.

— Fiară cu chip de om! strigă ea hohotînd. Nu mai sînt în stare să tac! Am să dau pe față tot adevărul, fie ce-o fi! Ești mai rea decît fiara din munte! Cu fiara fiarelor s-a însoțit fiul meu, nu cu făptură omenească!

Din clipa aceea, sultana-mamă nu se mai uită la nora ei, ca și cum nu ar exista. Așa trec zilele, trec lunile și șehzadeaua se ivește din nou în pragul saraiului, plin de iubire și îngrijorare. Cum la sosire nu dă cu ochii de Sitti Nusret, își întreabă mama, cuprins de bănuială:

— Unde mi-e soața, mamă? Unde mi-e copilul?

— Fiule, fiule, îngrozitoare lucruri ne-a fost dat să trăim. Soața ta, preafrumoasa ta soață s-a dovedit fiara fiarelor, fiule! S-a hrănit, rind pe rind, cu pruncii pe care ea însăși i-a adus pe lume: doi băieți și o fată. Tremur pentru viața ta, să nu te mănince și pe tine într-o zi, fiule! Trimite-o îndărăt la părinții ei, băiete...

Cum nu ieșea niciodată din vorba mamei sale, șehzadeaua îi dă ascultare și acum și nu o caută pe Sitti Nusret ca s-o întrebe și pe ea ce s-a petrecut.

— Să ne supunem soartei, mamă, alt chip nu-i, grăiește el trist. De văzut, nu vreau s-o mai văd pe Sitti Nusret. Numai, rogu-te, să n-o alungăm la ai ei. Să-i dăm o cămăruță departe, laolaltă cu slugile și s-o lăsăm în plata lui Allah.

Așa hotări șehzadeaua și așa se făcu. Fără o vorbă, Sitti Nusret se lăsă dusă într-o odăiță și închisă acolo, în uitare. Iar sultana-mamă și începu să caute mireasă pentru fiul ei, ca să-i mai aline marea întristare. Și cum fiica maimarelui vizir i se pare pe plac, își și logodește fiul cu ea. Numai că nunta avea să se săvârșească mai tirziu, când șehzadeaua avea să se întoarcă dintr-o lungă călătorie. Cîți slujitori se află în saraj și cite roabe, toți sint întrebați ce și-ar dori ca dar din partea șehzadelei, la nunta acestuia. După ce se însemnă pe hîrtie dorința fiecăruia, șehzadeaua zise:

— Mamă, trimite rogu-te pe cineva s-o întrebe și pe urgisita de Sitti Nusret ce și-ar dori să-i aduc ca dar de nunta mea...

Mai marea dintre slujnice coboară în odăița strîmtă și întunecoasă în care zăcea cea care fusese, pînă nu demult, soața șehzadelei.

— Beyul¹ nostru pleacă la Hicaz. La întoarcere va fi nunta lui cu fata vizirului. Ne-a făgăduit la toți daruri din țările pe care le va străbate. Spune și tu ce-ai vrea, să-ți aducă și ție.

Începe Sitti Nusret să plingă și răspunde așa:

— Să-mi aducă, de vrea, un pieptene, un hanger și o piatră a răbdării.

Șehzadeaua, când află cele dorite de Sitti Nusret, le trece cu mîna lui în catastih și-apoi pornește la drum.

Nu trec mai mult de trei luni și vine vestea că șehzadeaua se întoarce din Hicaz. Sultana-mamă, logodnica, sfetnicii, toți îi ies în întâmpinare, bucuroși foarte că va avea loc nunta și vor fi astfel date uitării toate relele care întunecaseră pe nedrept sufletul tinărului.

Cum ajunge la sarai, șehzadeaua împarte cu mîna lui darurile aduse. Iar printr-o slujnică trimite și lui Sitti Nusret cele cerute de ea.

Și nunta începe fără adăstare. Toate hamam²-urile își deschid, după datină, porțile femeilor și fetelor, în cinstea miresei... Atunci din nou șehzadeaua o roagă pe sultana-mamă:

— Dă-i voie, mamă dragă, și urgisitei de Sitti Nusret să meargă la hamam, ca toată suflarea femeiască...

O roabă îi dă de știre lui Sitti Nusret că are și ea voie să meargă la hamam, să se spele. Tristă și îngîndurată intră Sitti Nusret în hamam, se trage într-un ungher pustiu, pune alături pieptenul, hangerul și piatra răbdării și prinde să se tînguie încet:

— Ei, piatră a răbdării, piatră a răbdării, ție am să-ți mărturisesc acum tot ce mă apasă de atîția și atîția ani. Dacă tu ai să rabzi cîte vei auzi e-am îndurat, am să rabd și eu,

¹ În trecut titlu de noblete, termenul bey a ajuns cu timpul să desemneze pe orice reprezentant al autorității; în turca actuală înseamnă în mod curent domn, domnule.

² Baie turcească.

pe cele trecute ca și pe cele ce vor veni de-acum încolo. Am fost o copilă iubită nespus de părinții mei, șapte ani am crescut sub aripa lor ocrotitoare. Dar într-o dimineață a venit un derviş și m-a dus într-un conac pustiu, în creștet de munte. Șapte ani am trăit acolo, fără să văd ființă omenească în afara dervişului, copleșită de dorul după mama și după tatăl meu... Eu am răbdat și nu m-am plins niciodată. Dar tu, piatră a răbdării? Dac-ai fi fost tu, ai fi răbdat?

Drept răspuns, piatra începu să se umfle...

— Într-o zi, m-am dus și-am deschis singura ușă zăvorită din tot conacul. Și ce-am văzut, ce-am văzut, piatră a răbdării? Pe Derviş Baba, care o vreme mi-a ținut loc de tată. Dezgropa morții dintr-un cimitir și le minca ficatii! Eu nimănui nu am dezvăluit taina, am răbdat, am tăcut și am stat mai departe. Dar tu, piatră a răbdării? Să fi fost tu în locul meu, ai fi răbdat?

Și iarăși se mai umflă nițel piatra, drept răspuns...

— Dervişul m-a dus apoi la mama și la tata. Acolo, pentru că i-a plăcut felul și înfățișarea mea, șezadeaua m-a cerut de soață de la părinții mei, și ei m-au dat. Mă socoteam cea mai fericită făptură. La un an după nuntă am adus pe lume un fecioraș. Noaptea, când zăceam încă în pat, sleită de puteri, s-a despicat peretele și dervişul a intrat în odaie și mi-a spus:

«Cum îl cunoști tu pe Derviş Baba, fata mea?»

«Îl cunosc ca pe un om tare bun» i-am răspuns.

El, atunci, mi-a luat copilul și mînjindu-mi gura cu singe, a plecat. Am răbdat tot felul de vorbe grele și amare pe care mi le-a aruncat în față soacra și n-am dezvăluit tainele dervişului. Dar tu, piatră a răbdării? Să fi fost tu în locul meu, ai fi răbdat?

Drept răspuns, din nou s-a mai umflat nițel piatra răbdării.

— După alt an, iarăși am adus pe lume un fiu. Și pe el mi l-a luat dervişul, la fel ca prima oară. Și iarăși n-am dezvăluit nimănui tainele, oricît de amarnice învinuiri mi-a

adus soacra mea. Dar tu, piatră a răbdării? Să fi fost tu în locul meu, ai fi răbdat?

Drept răspuns, piatra răbdării se umflă din ce în ce mai mult.

— Și iarăși, după alt an, am adus pe lume un copil, de astă dată o fată. Dar și pe ea mi-a luat-o Derviş Baba în același fel. Soacra, crezînd că mi-am mîncat tustrei copiii, nu m-a mai iertat. M-a spus soțului meu și m-au aruncat, singură, într-o cămăruță, în rînd cu slugile. Acolo am trăit pînă acum, departe de mama, de tatăl meu, de toți cei care mă iubeau și pe care îi iubesc, de toți cei care mă prețuiau și pe care îi prețuiesc. Eu am răbdat, am închis totul în mine. Dar tu, piatră a răbdării? Să fi fost tu în locul meu, ai fi răbdat?

Drept răspuns, s-a umflat și mai tare piatra răbdării.

— Acum șezădeaua, soțul meu legiuit, își ia o altă soață. Își va odihni capul pe aceeași pernă cu o străină, prințul meu, pe care îl iubesc mai mult decît însăși viața mea. Cum să rabd eu una ca asta, spune tu, piatră a răbdării, cum să rabd...

Nici nu-și isprăvește bine vorbele, că se aude un trosnet și piatra răbdării se fărîmă... Numai decît Sitti Nusret pune mina pe hanger:

— Dar eu, biată făptură omenească, cum să țin piept la ceea ce tu însăți, piatră a răbdării, n-ai putut să ții piept?

Și dă să-și înfigă hangerul în pîntece. Dar, chiar în aceeași clipă, peretele hamamului se despică, dervîșul pătrunde nestîngherit în încăpere și o apucă pe Sitti Nusret de încheietura mîinii:

— Cîste ție, fata mea! Căci, prin toată purtarea ta, ai dovedit cu prisosință că-mi ești fiică bună. Eu am pus la cale toate cîte ai pătimit, numai ca să te încere.

Și, după ce o sărută pe Sitti Nusret pe amîndoi ochii, ti mai zice:

— Să aibi parte de fericire veșnică, fata mea! Allah să aducă la îndeplinire tot ceea ce dorești. Uite-ți tustrei copiii!

Și îi aduce dinainte pe băiatul cel mare, de șapte ani, pe cel mijlociu, de cinci și pe mezinga, de trei... Cel mare are prins la cap giuvaerul de diamante dat de sultana-mamă ca să-l apere de deochi, cel mijlociu are la gît-talismanul, iar mezinga, vâlul cu mărgăritare.

— Și-acum, copii, le zice Derviş Baba, alergați în sarai și umpleți cu pietre și bulgări de pământ toate cazanele în care fierb bucatele, spargeți toate talgerele și toate bardacele cîte se află pe mese. Și orice ar spune oricine, voi să nu vă potoliți. „Unde-i tatăl nostru? Pe el îl vrem!” să strigați cît puteți de tare. Harcea-parcea să faceți totul. Pînă nu vine tatăl vostru, să nu vă opriți! Iar tu, Silti Nusret, hai, te du în odăița ta întunecoasă și ponosită și așteaptă-l pe șehzadea.

Și dervişul pierce...

Iar copiii fac întocmai cum le spusese el.

— Vai de mine! Cazanul cu zerde¹ e plin cu țărînă! răcnește deznădăjduit mainarele bucătar.

— Vai, și cazanul cu pilaf e plin cu pietre! se vaicăra alt bucătar. De unde-or fi răsărit copiii ăștia de fac atîta zarvă!

Iar cei trei copii țipă cît îi ține gura:

— Îl vrem pe tatăl nostru! Unde-i tatăl nostru?

Răstoarnă mesele, sparg toate bardacele, toate talgerele și străchinile. Înștiințată, sultana-mamă vine val-virtej la bucătăria, dă fuga la mesele întinse și vede totul talmeș-balmeș.

— Unde sînt împiețitații care fac atîta țărăboi? Cine-s năraviții care întorc totul pe dos?

Dă să se repeadă la ei, dar incremenește: cei doi băieți sînt leiți-poleiți fiul ei, șehzadeaua, iar fata seamănă întru totul cu fosta-i noră. Mai mult, asupra lor vede cu uimire giuvaierul cu diamante, talismanul și vâlul pe care ea cu mîna ei le dăruise nepoțelilor nou-născuți... Iute trimite un slujitor la șehzadea, să-l cheme grabnic. Cînd se ivește acesta, copiii i se aruncă de gît:

¹ Pîrtitură dulce din orez și șofran: se consumă rece.

— A cui e nunta, tăticule? Vino degrabă cu noi! Mama noastră abia te așteaptă să vii la ea!

Și cu toată puterea, trag după ei pe șehzadeaua năucit, pînă la odăița în care fusese surghiunită pe nedrept Sitti Nusret.

— Ai cui sînt copiii ăștia? o întreabă el cu glasul sugrumat.

— Să spună ei înșiși ai cui sînt!

— Ai tăi, tăticule, ai tăi! țipă tustrei copiii.

— Și mamă cine vă e?

— Uite-o pe mămica noastră, ea e! răspund ei înconjurînd-o pe Sitti Nusret cu brațele.

— Unde-ați fost pînă acum, micuților?

— La bunica noastră dinspre mamă, acolo am fost.

— Ce taină se ascunde aici?! murmură șehzadeaua, nedumerit.

— Iubitul meu soț, v-ați pripit să mă căutați și să mă alungați pe nedrept. Ce mamă își mănîncă proprii ei copii? Așa e datina pe la noi, ca pruncii, pînă pe la șase-șapte ani, să fie crescuți de mama fetei. Acum, iată, au fost aduși acolo unde se cuvine să trăiască...

Plin de căință, șehzadeaua se aruncă la picioarele lui Sitti Nusret, rugînd-o să dea uitării pătimirile cele multe și grele. Căci el, tot timpul, numai și numai pe ea o iubise, numai și numai la ea se gîndise. Apoi, cu frățești simțăminte, o trimite pe fiica vizirului acasă la părinții ei, iar el rămîne cu Sitti Nusret, singura lui soată pînă la sfîrșitul zilelor. Și au viețuit ei fericiți, fericiți, trăindu-și alături, aievea, visele toate...

AM FOST O FRUNZĂ VERDE...

A fost odată ca niciodată. Un padişah avea o singură fată. Şi era ea atât de frumoasă, atât de frumoasă, cum nu se mai afla alta pe lume. Voinici fără de număr o vroiau pe frumoasa lumii de mireasă, dar oricine o cerea, tatăl ei nu-şi dădea încuviinţarea. Se tocise pragul saraului de paşii tinerilor care, din toate cele patru colţuri ale lumii, veneau în nădejdea că vor dobîndi pentru ei înşişi atîta desăvîrşire.

Văzînd că zilele treceau şi ea rămîne mai departe singură şi stingheră, prinţesa scrisese un răvaş tatălui ei, padişahul:

„Tată drag, îngrijorarea îmi roade sufletul, ca fierul rugina. Dacă acum, cînd sînt în floarea tinereţii şi cînd mă cer atîţia, n-am să mă însoţesc cu nimeni, ce-are să se aleagă de mine mai tîrziu, cînd nurii îmi vor păli? Eu m-am gîndit aşa: pune pristavi care să cheme pe toţi cei care mă vor, în piaţa din faţa saraului. Să aibă fiecare în mînă cîte o rodie. Cine va izbuti ca, ţinînd-o cu o singură mînă, s-o mănînce fără să scape un simbure pe jos, cu acela am să mă mărit.”

Citi padişahul răvaşul fiicei sale, chibzui ce chibzui şi găsi înţelepte cuvintele din el. Puse aşadar pristavi de vestire hotărîrea împărătească. Pe loc piaţa cea mare din faţa saraului fu împînzită de tineri care mai de care mai chipeşi. Şi, încercară ei, pe rînd, să ducă la îndeplinire cerinţa prea frumoasei fete, dar ceea ce la început li se păruse o joacă de

copil se dovedi a fi atât de anevoios, încît nici unul nu izbuti să ducă la bun sfîrșit încercarea.

Printre tinerii care veniseră în peșit se afla și fiul padișahului Yemenului. Cînd îi veni și lui rîndul, se căzni și el să mănînce rodia ținînd-o într-o singură mină. Dar rodia-i rodie, simburii ei mustoși se înșiră rubinii sub coaja ceroasă. În pofida grijii sale nemăsurate și a dibăciei sale, care păreau să-l ducă la izbîndă, ultimul bob căzu în țărînă.

— Unul din tineri era cît pe-acî să izbutească, cînd un sim-bure, la sfîrșit, s-a amestecat cu colbul... i s-a dat de știre prințesei.

Fata, care urmărise de la fereastră tot ce se petrecuse în piață, văzuse pe voinic, fără să știe că e fiu de padișah, și pasă-mi-te îl îndrăgi pe dată, dar socoti că nu se cuvine să-și schimbe hotărîrea.

— Prea bine, zise ea, îl voi lua pe tînărul acela de soț numai dacă, pentru neîndeminarea lui, se va lăsa ciomăgit de patruzeci de ori, în văzul lumii. Dacă primește, sînt a lui.

— Am și eu ceva de spus, răspunse flăcăul. Mîndraprințesă va veni cu mine în țara mea. Nu va lua cu ea de aici nici măcar un ac. Nu mă va întreba cine sînt. Dacă ea se învoiește să facă întocmai, mă supun și eu oarei de a mă lăsa ciomăgit.

Pentru cîi în-lărgise tare pe flăcău și și-l dorea de soț, prințesa încuviință.

Oștenii padișahului îl înșăcăară pe flăcău, îl lungiră cu fața în jos în piața saraiului unde, în văzul tuturor, îi traseră patruzeci de lovituri de ciomag.

Și numai decît după aceea se porni nunta care ținu nici mai mult, nici mai puțin de patruzeci de zile și patruzeci de nopți, înveselind toată suflarea cîtă era în împărăție.

Îndată ce ultimul ceas sorocit nunții trecu, mirele spuse:

— Ei, acuma, prințesa mea, haide să plecăm. Avem cale nu glumă de străbătut pînă acasă.

Își luară rămas bun de la cei din sarai și întovărășiți de vorbele „Vă încredințăm lui Allah“, o porniră la drum. Mer-

seră ei ce merseră, merseră puțin, merseră mult... Deodată, pe poteca pe care umblau, văzură un pieptene vechi și știrb ca vai de el. Flăcăul îl luă și îl viri în sin.

— Ce-ai de gînd să faci cu vechitura asta? îl întrebă prințesa.

— M-am gîndit că dacă ai să mergi vreodată la hamam, să ai cu ce te pieptăna. Mai bine un pieptene rupt decît nimic.

Prințesa oftă, dar nu mai zise o vorbă.

Mai merseră încă o bucată de vreme și dădură peste o zdreanță de peștemal¹ destrămată și subțiată toată.

— S-o luăm, e norocul nostru, spune flăcăul și, aplecîndu-se, strînse cu grijă zdreanța și o puse în traistă. Dacă-ai să mergi vreodată la hamam are să-ți prindă bine.

Apoi, cum prințesa oftă, fără să spună însă nimic, el adăugă:

— Eu sînt paznicul giștelor padișahului Yemenului. Am o colibă mică. Într-acolo ne îndreptăm noi acum.

Prințesa rămase înmărmurită de soarta ei, dar ce să zică?! În sfîrșit, într-o bună zi, iată-i ajunși în Yemen. Flăcăul

o duce pe lată la o colibă prăpădită, din lut, și o așează acolo:

— Iacă, asta ne e casa, îi spune el vesel.

— Prea bine, răspunde prințesa, fără să cîrtească.

În fiecare dimineață, flăcăul, îmbrăcat în straie grosolane de cioban, pleca de lângă prințesă, chipurile să ducă la păscut giștele... Și dezbrăcîndu-se într-ascuns într-un anumit loc, își lua vestmintele sale de prinț și pînă seara numai într-un huzur o ținea. Cînd se însera își punea iar straiile de cioban și venea în colibă cu o pîine uscată:

— Ia ciștigul meu pe ziua de azi, nevastă. Eu, de bine de rău, am mai îmbucat cîte ceva, la giștele mele. Mănincă tu pîinea asta.

Așa se scurseră cîteva luni... Prințesa pătimea umiliința în tăcere — era atît de singură și își iubea atîta soțul... În-

¹ Fișie lungă și largă din pînză cu care, la baie, se acoperă partea inferioară a trupului.

tr-o zi, acesta se duse la părinții lui împărătești și le grăi astfel:

— Faceți pregătiri de nuntă, mamă și tată, că eu am să mă însor.

— Cu cine, fiule? A cui e fata pe care vrei s-o iei?

— N-a sosit încă ceasul s-o dau în vileag. Aveți încredere în mine și pregătiți nunta. Veți fi mulțumiți cu alegerea mea.

În seara dinaintea zilei în care se alegea orezul pentru pilaful nelipsit de la ospete, el îi spusese nevestei:

— Se vorbește pretutindeni de nunta prințului nostru. Cică miine are să se aleagă orezul. Du-te și tu de dă o mină de ajutor, dar cînd să pleci, ascunde în sin ca un ciorbatic de orez, ca să gătești o ciorbă, că tare mi-e poftă de mîncare caldă.

A doua zi, tînăra femeie merge în bucătăriile saraiului și, rușinată și stingherită de straietele-i sărăcăcioase, se așează în ungherul cel mai ferit de ochii altora.

— Cine ești tu, feto, că nu te-am mai văzut pe aici? o întreabă unul din bucătari.

— Sînt nevasta paznicului giștelor împărătești. Am venit să aleg orez.

— Haide, alege.

Mîini harnice se apucă de lucru și treaba este iute gata, cînd iată și prințul, gătit cu podoabe de aur și nestemate, vine să-și arunce ochii pe sacii cu orez.

— Din sacul ăsta s-a furat ca un pumn de orez, îi spune el bucătarului șef. Dezbrăcați pînă la piele pe toți care au ajutat la ales și cercetați-i bine, ca să aflați făptașul.

Porunca lui e numaidecît îndeplinită. Și astfel, cînd veni rîndul nevestei paznicului de giște, îi găsește în sin orezul furat.

— S-o scuipe toți în față pentru hoția ei! poruncește prințul.

— Ptiu, nerușinato, hoțolo! îi spune fiecare și o scuipă cu scîrbă.

— Lăsați-i orezul pe care l-a furat, că și-a primit pedeapsa cu virf și îndesat! mai poruncește prințul.

Și fata, împovărată de ocară, aleargă plîngînd la colibă.

Seara, cînd bărbatul vine, ea de obicei, o întrebă:

— Ei, cum ți-a mers, nevestico? Ai ales orez pentru nunta prințului nostru? Ai furat și pentru ciorba noastră, așa cum te-am rugat?

— Am furat, dar prințul a băgat de seamă lipsa, a pus să ne caute pe toți și m-am făcut de ocară...

— Nu-i nimica, asta trece, se uită... În schimb, ne vom prinde inima cu o mincare caldă...

Seara următoare, bărbatul iar îi zice novestei:

— Cică se vor coase vestmintele miresei. Du-te de ajută și tu și dosește atît cît trebuie pentru o tichie de copil. Ca mîine o să ne milostivească Allah cu un copil, încaltea de-o tichie mai acătării să aibă și el parte...

Astfel, în ziua în care în sarai se croiau și se coseau vestmintele pentru mireasa crăișcă, se afla și fata printre mulțimea de ajutoare... Găsi, biata de ea, un prilej și, pe furiș, luă un petec de brocart, atîta cît trebuia pentru o tichie, și îl viri în sin. Cînd își terminară lucrul, prințul iarăși dădu o raită pe acolo.

— Din brocartul ăsta s-a furat atît cît trebuie pentru o tichie, spuse el maimarelui croitor. Scotociți-i pe toți eiți au lucrat azi aici, pînă veți da de hoț! porunci el.

Așa dădură peste bucățica de brocart ascunsă în sinul tinerei neveste. Cînd îi spun prințului, acesta iar dă poruncă s-o ocărască toți, unul cite unul, și s-o scuipe în față.

— Și acum, spune prințul, lăsați-o să plece cu bucata de mătase pe care o plătit-o atît de scump...

Mai mult moartă decît vie de atîta rușine și obidă, biata prințesă, cum intră seara bărbatu-său în colibă, îi aruncă bucățica de brocart și, hohotind în plîns, îi zice:

— Ia-o, m-am făcut destul de ris pentru ea. Toți m-au scuipat și mi-au zis hoafă...

— Nu-i nimica, asta trece... o îmbună bărbatul. Da' încalte, o să avem din ce-i face copilului nostru o tichie pe cînte... A! Să nu uit, îi mai spune el, s-a vestit în împărăție că mîine va fi baia miresei. Toate fetele și femeile tinere,

gătite cu ce au mai acătării, trebuie să se ducă la hamam. Să-ți iei și tu pieptenele ăla rupt și zdreanța de peștemal găsite în drum, precum și tasul¹ ăsta ciuruit și să te duci la hamam. E un prilej minunat ca să te speli și tu ca o sultană ce-ai fost...

Ce să zică prințesa? Își ascultă și de astă dată bărbatul și se duce la hamam. Dar, sfiită de sărăcia tacimului de îmbăiat și apăsată de marea-i singurătate, se duce la bazinul cel mai micuț și mai îndepărtat și acolo se căznește să se curețe, cu tasul cel ciuruit din care șiroia apa...

Între timp prințul pune pe o tipsie un pumn de pământ, o rodie și o frunză verde și o roagă pe mama sa:

— Poruncește să se ducă tipsia asta la hamam, mamă dragă. Să fie arătată la toată partea femeiască aflată acum acolo. Cine o să-i dezlege tilcul, aceea îmi va fi soață!

Căpetenia slujnicelor din sarai se duce la hamam și arată tipsia tuturor fetelor și femeilor, dar nici una nu vede pe tipsie altceva decât un pumn de pământ, o rodie și o frunză...

— N-a mai rămas nici o femeie în hamam care să nu fi fost întrebată? stăruie prințul.

— Nici una!

— Ia mai duceți-vă o dată și căutați mai bine, poate că totuși mai este cineva.

Peste puțin timp una dintre roabe vine într-un suflet și zice:

— Într-un colț ascuns am dat peste nevasta unui paznic de giște. Ei nu i s-a arătat tipsia. Dar ce să știe ea?!

— Arătați-i-o și ei, să vedem, ea ce are de spus?

Cum vede tipsia, femeia o ia în mână și începe să bocească cu vorbe:

„Oh, fost-am și eu o frunză verde, verde

Și pentru un bob de rodie,

Am putrezit, m-am făcut țărină... Cine ar crede?!“

¹ Tas, vas larg la gură și puțin adinc, din lut ars, utilizat în gospodărie, ca și în baia turcească.

Dau fuga roabele și-i spun prințului, întocmai, ciudatul bocet al tinerei neveste.

— Mamă, spune atunci prințul, paznicul giștelor nu e altul decât mine. Iar femeia din hamam e soața mea, o prințesă de neam cu care eu m-am unit mai de mult.

La porunca sultanei mame, roabele roiesc în jurul prințesei, întrecându-se care mai de care s-o spele în bazinul cel mai ales, s-o înfășoare în peștemalurile cele mai de preț, din mătase și fir de aur, s-o șteargă cu prosoapele cele mai bune, mai groase și mai moi... Și cu mare cinste o scot din hamam și o duc în sarai. Și nu mică a fost uluirea, dar și bucuria prințesei, când a aflat că soțul ei, pentru care a suferit atâtea cazne, nu era altul decât prințul, singurul fiu al padișahului Yemenului.

Pornesc în goana calului soli ca să ducă vestea cea bună în împărăția tatălui fetei, ca să se veselească și cei de acolo de soarta prințesei.

Și patruzeci de zile și patruzeci de nopți țină sărbătoarea minunată a nunții.

De-atunci, nici prințul, nici prințesa n-au mai pomenit nici unul de încercările la care s-au supus unul pe altul numai dintr-o vană mindrie.

SULTANA HRĂNITĂ CU MĂDUVĂ, CEA MAI FRUMOASĂ DIN CÎTE S-AU AFLAT VREODATĂ...

Trăia odată, demult, un padişah al Eghiptului, măcinat de o mare amărăciune, căci nu avea copii. Într-o zi, pe cînd, îmbrăcat în straie de om de rînd colinda pe străzi, să-şi mai uite de suferinţa lui, îi ieşi în cale un derviş.

— Pacea fie cu tine, tată derviş! îl salută el cu respectul cuvenit.

— Şi cu tine fie pacea, padişahul meu! îi răspunse dervişul.

— Ei, tu, dervişe, care ai ştiut dintr-o ochire că sînt padişah, ştii, de bună seamă, care-i năzuinţa mea cea mai fierbinte.

— Năzuinţa cea mai fierbinte, adînc cuibărită în inima ta, glăsui dervişul fără să stea pe gînduri, este a te bucura de un copil, slăvite padişah. Voi să te ajut. Ține mărul acesta. Jumătate din el să-l mănînce sultana ta, şi jumătate tu. După nouă luni va veni pe lume o fată. Ai grijă însă, padişah al meu, să o ții departe, întru totul străină de lumea din afară.

Abia rosti dervişul aceste cuvinte şi pieri fără urmă, lăsîndu-l pe padişah uluit, cu un măr mare şi frumos în mînă.

Îngîndurat, padişahul s-a întors în sarai şi a făcut întocmai cum îi spusese dervişul. Şi după nouă luni, bolţile saraiului, pînă atunci mohorîte, răsunară voios de ţipete de prunc: li se născuse copila făgăduită de derviş.

În răstimpul celor nouă luni, padişahul pusese să se înalţe, pentru copila pe care o aştepta, un sarai mare şi tare ciudat: nu avea nici o fereastră la îndemîna unui om. Toate încăperile, fie ele iatacuri, săli, odăi de oaspeţi, primeau lumina prin ferestre spînzurate aproape de tavanele înalte, pentru ca îndepărtarea micii sultane de lumea din afară să fie deplină.

Dădace şi slujnice nenumărate, de tot felul, au fost date s-o slujească pe mica şi atît de dorita sultană. În acest sarai despărţit prin ziduri groase de restul lumii, ele păzeau cu străşnicie odorul cel mai de preţ al împărăţiei şi vegheau ca creşterea lui să nu fie tulburată de nimic. Cînd fata a început să mănînce, au hrănit-o numai şi numai cu măduvă, de unde i s-a tras şi numele prin care e cunoscută şi astăzi, İlik Sultan, adică Sultana hrănită cu măduvă...

Timpu în poveşti trece iute... Anii zboară mai abîtit decît clipele din viaţa adevărată. Copila padişahului creşte, creşte, se împlineşte şi ajunge o fată frumoasă, cea mai frumoasă din cîte au existat vreodată. Nimic nu părea să tulbure traiul prinţesei, pînă într-o zi cînd, în timp ce după obicei, mîncea măduvă, a dat în talerul de aur peste o bucată de os. Prinţesa, care niciodată pînă atunci nu mai văzuse vreun os, îl luă în mînă şi, plină de nedumerire, îl suci şi îl răsuci, întrebîndu-se ce o fi şi la ce poate sluji. Deodată, fără de veste, osul îi scapă din mînă, zboară şi, ca piatra din praştie, sparge geamul ferestrei din apropierea tavanului şi pierе afară. Prin geamul spart o rază de soare pătrunde în odaie şi, jucăuşă, se lasă pe chipul prinţesei, dezmierdîndu-l. „Dar asta oare ce-o mai fi?“ se întrebă prinţesa cu uimire crescîndă şi dă să prindă raza, fără să izbutescă s-o apuce... Din ce în ce mai uluită, strînge toate lucrurile din încăpere şi, punîndu-le unul peste altul, izbuteste să se caţăre deasupra lor, pînă la geamul spart prin care coborîsc raza poznaşă de soare. De acolo priveşte afară. Şi ce le fu dat să vadă ochilor ei minunaţi, deveniţi şi mai mari, şi mai frumoşi, datorită uimirii nesfîrşite pe care o oglindeau? Afară, pe un covor pufos de zăpadă albă, albă, trei tineri îşi croiau pîrtie, voiniceşte, în-

tind pînă la genunchi în omătul neatins. Unul dintre ei tocmai glăsuia:

-- Ah! Neaua asta atît de neîntinată ştiţi voi cu ce se aseamănă?

-- Cu pielea fiului padişahului Yemenului. Numai el are pielea atît de albă.

Mai înaintează niţeluş prin zăpadă şi dau peste nişte pete proaspete de sînge, căci tocmai de curînd se tăiasse pe acolo un cocos.

-- Dar picăturile astea de sînge ştiţi voi cu ce se aseamănă? întrebă cel de al doilea.

-- Cu obrajii fiului padişahului Yemenului. Numai el are obrajii atît de îmbujoraţi.

-- Şi creanga de iasomie din mîna mea ştiţi voi cu ce se aseamănă? întrebă al treilea flăcău.

-- Cu statura aceluiaşi prinţ. Numai el are statura alungită, zveltă şi mlădie ca ramul de iasomie...

Sultana care, pilită în odaia ei, le ascultase vorbele, cade numaidecît jos, neînsufletită. Cînd, după un timp, dădaca intră în odaie, nu-i vine să-şi creadă ochilor: lucrurile din cameră vraiste, iar sultana zace pe jos, fără de viaţă... Îşi pierde cumpătul dădaca şi cu spaima în suflet alcargă la padişah şi îi vesteşte nenorocirea. Acesta dă întele porunci peste porunci, firmane peste firmane... Doftori, hogi, vraci sînt adunaţi roi la căpătiul sultanei. Dar toată ştiinţa lor, toată strădania şi toate leacurile încercate rămîn fără folos: frumoasa fată zace mai departe fără cunoştinţă, cu ochii închişi. Atunci un doftor, vestit pentru priceperea lui într-ale sufletului, se apropie de padişah şi-i şopteşte cu înţelepciune:

-- Dă poruncă să se golească odaia, padişah al meu! Am să-ţi împărtăşesc o taină.

La un semn al padişahului încăperea se goleşte ca prin farmec de oameni.

-- Fiica ta, slăvite padişah, glăsuieşte atuncea doftorul, este îndrăgostită pe viaţă.

— Am să-ți retez capul, neghiob bătrîn! strigă padișahul furios. Pe cine a văzut fata mea între patru pereți, ca să se îndrăgostească?

— Îndurare! Nu-mi lua viața, padișah al meu! grăiește doftorul căzînd în genunchi. N-am spus decît adevărul. Pot s-o dovedesc.

— Fie! Îți dau un răgaz de trei zile. Dacă în acest răstimp nu dovedești dreptatea spuselor tale și nu o faci bine pe fiica mea, îți pierzi capul.

Doftorul merge degrabă la tîrg și cumpără doi miei. Apoi se duce la bucătarul saraiului:

— Ține miei și pregătește-i precum îți spun. Pe unul perpelește-l bine, pe celălalt fă-l scrum. Când sînt gata amîndoi, vino cu ei în odaia în care zace Sultana hrănită cu măduvă.

Zis și făcut. Nu trece mult și miei sînt gata. Bucătarul îi aduce, pe fiecare pe altă tîpsie pe care, la un semn al doftorului, le așează într-o parte și în alta a prințesei. Numai decît doftorul îi dă fetei pe la năs cu ierburi mirositoare, culese anume de el. Sultana își deschide ochii, sfîrșită. Își aruncă privirea în dreapta, vede mielul perpelit și șoptește, tînguitor:

— Ah, mielule, mieluțule! Și tu te-ai perpelit, așa ca mine, de dragoste pentru fiul padișahului Yemenului?

Apoi își întoarce privirea spre stînga și șoptește, la fel de tînguitor:

— Ah, mielule, mieluțule! Și tu ai ars și te-ai prefăcut în scrum, așa ca mine, de dragoste pentru fiul padișahului Yemenului?

• Și pe dată își pierde iarăși cunoștința.

Padișahul care, ascuns într-un ungher, auzise totul, se apropie de doftor și îi zice:

— Iartă-mi vorbele nesăbuite, înțeleptule! Scapă-mi fata din ghearele suferinței și am să-ți dau tot ce vrei!

— Așa să fie, preainălțate! Încredințează-mi-o mie pe sultană și îți făgăduiesc vindecarea ei!

Și doftorul face ce face și o aduce pe sultană în simțiri. Apoi folosește orice mijloc ca să-i dea nădejdi pentru împlinirea dragostei ei.

— O să-i trimitem răvaș prințului. Ți-l vom aduce aici, vă veți căsători și veți fi fericiți.

Însuflețită de nădejde, fata prinde puteri, în timp ce scribi iscusiți îi povestesc pe hîrtie prințului Yemenului, în slove meșteșugite, suferința ei. Și mai spune răvașul că numai și numai de la el, prințul, îi poate veni prințesei izbăvirea. Un sol pornește în goana calului spre Yemen, pentru a duce cît mai întele răvașul împărătesc de care atîrna însăși viața Sultanei hrănite cu măduvă.

După zile și zile sosește răvaș de la prinț:

„Într-o colivie de aur trimit prințesei o privighetoare. Cu ea sultana să-și potolească aleanul pînă la venirea mea...”

Mult s-a mai bucurat sultana cînd a primit colivial. Ceasuri în șir nu se mai dezlipa de lîngă privighetoare, o privea și îi asculta viersul, ea vrăjită, așteptînd răbdătoare sosirea prințului. Într-o zi însă, zărește o bucătică de hîrtie vîrîtă într-un colț al coliviei. O scoate de acolo și, cu inima la gură, se apucă s-o citească. Din nou cade într-un leșin adînc, vecin cu moartea, căci pe hîrtie era scris așa:

„Privighetoare tu de-ai fi, măiastră pasăre

La ușă-mi de ai poposi, năucă de durere,

Tot nu te-aș lua, tot nu te-aș lua, sultană fără de mîndrie,

Fată, ce vrei să-mi faci din dulcea-mi viață o colivie.”

Doftorul, chemat în grabă, citește răvașul și înțelege furtuna din sufletul biete fete. Iute o aduce în simțiri și cu o grijă nesfîrșită se străduiește iar să-i aprindă în suflet nădejdea:

— Nu te întrista, sultană dragă, așa e jocul dragostei... Trebuie să te deprinzi cu el. O să-i scriem din nou glumețului prinț și de bună seamă că totul va fi precum dorești.

Și iarăși se adună scribii care scriu din nou, cu slova lor meșteșugită, despre suferința Sultanei hrănită cu măduvă.

Și iarăși un sol iute zboară către Yemen și iarăși aduce răspuns de la prinț:

„Să se dureze pe apa întinsă a mării un chioșc cu totul și cu totul de cleștar, în trei colțuri, cu cite o încăpere în fiecare colț. Încăperile să fie, de la covor și pînă la tavan, una neagră, una albă și alta galbenă. Sultana să stea rînd pe rînd în fiecare, cu vestimintele în culoarea odăii în care se află. Eu voi veni, voi înconjura chioșcul și în dreptul fiecărei odăi am să mă opresc să-i spun niște cuvinte care să fie auzite numai de ea. Dacă Sultana face totul întocmai după dorința mea, o voi lua de soție...”

Să se împotrivescă sultana și padișahul-tată dorințelor prințului, chiar de par fără noimă? Nici gînd! Meșteri cu faimă sînt aduși la malul mării și înalță pe ape, cit ai clipi, un chioșc de cleștar, în trei colțuri. În fiecare colț, cite o încăpere: galbenă, albă și neagră; minunate vestimente, de aceeași culoare, o așteptau pe sultană să le îmbrace... Zboară soli către Yemen ca, fără zăbavă, să-i ducă prințului vestea că totul este după dorința sa și că prințesa îl așteaptă cu nerăbdare, să vină cit mai neîntîrziat.

Și prințul sosește într-un lung șir de cincisprezece corăbii cu visle care încep să dea ocol chioșcului de cleștar. Prima pe lingă care trece el este încăperea galbenă. Și în timp ce sultana, la fereastră, îmbrăcată în vestimente galbene, parcă muiate în aur, privește corăbiile care vin, vin, se apropie, într-una din ele, în picioare, prințul Yemenului însuși, neasemuit de mîndru, cîntă în sunet dulce de alăută:

„Chiar de te-ai ofili de dor, de te-ai îngălbeni,

Mai galbenă ca galbena gutuie,

Soție n-ai să-mi fii, o, n-ai să-mi fii!

Visliți, voi, barcagii, spre colțul alb din străvezia cetă-
țuiei!”

Sultana, de astă dată din creștet pînă în tălpi în văluri albe, țesute parcă din razele lunii, îi pîndește trecerea, la una din ferestre. Și cele cincisprezece corăbii alunecă pe

luciul apelor, iar glasul prințului, puternic și cald, se ridică din sunetul dulce de alăute:

„Măcinată de dor, mai subtilă decât firul de ață de-ai veni,
În albe giulgiuri înfășurată de-ai ajunge
Soție nu-mi vei fi, o, nu-mi vei fi!
Visliți, voi, barcagii, spre colțul negru, unde sultana mă
așteaptă și plingel”

Abia a avut timp Sultana hrănită cu măduvă să se îmbrace în vestmintele negre, întunecate ca noaptea fără lună și să alerge în încăperea neagră, că prințul Yemenului, în corabia lui, se ivește pe întinsul apelor, iar vocea i se ridică mândră și biciuitoare din sunetul dulce al alăutelor:

„De te-ai usca, frunză de toamnă târzie
Și în neagra țărină de ai cădea
Soție n-ai să-mi fii, o, n-ai să-mi fii soțiel
Visliți, voi, barcagii, spre țara meal”

Și cele cincisprezece corăbii se întorc și se îndepărtează de chioșcul de cleștar, când de pescăruși zoriți să-și ia zborul! Iar Sultana hrănită cu măduvă, în vestmintele ei negre, întunecate ca noaptea fără lună, rămâne o vreme încrămențită, apoi, cu un suspin prelung, cade jos, ca moartă. Din nou se luptă doftorul s-o readucă în simțiri. Când, în sfârșit, izbutește, se duce la padișah și îi zice:

— Slăvite padișah și multpreaincerat părinte! Pentru a se vindeca, fiica ta, sultana, va trebui să plece într-o călătorie lungă, pe mare. Pe lângă o corabie și frumoasă, și bună, potrivită cu o prințesă ca a noastră, dar și gata să înfrunte toanele de neprevăzut ale mării, avem nevoie, slăvite, în loc de marinari, de patruzeci de roabe, una mai frumoasă ca alta, care să ne însoțească în pribegia noastră prin lume...

La porunca padișahului, corabia e gata în câteva zile. În ea, patruzeci de roabe, frumoase între frumoase, o așteaptă pe Sultana hrănită cu măduvă. Și cum pusește aceasta pe

punte, pînzele se ridică — largi aripi de pasăre — și corabia își ia zborul.

Mai înainte ca să fi purces la drum, doftorul trimisese în Yemen un oin de mare încredere, cu mulți bani la el. Acesta a luat conacul din fața saraiului padișahului Yemenului și, fără să se uite la cheltuieli, l-a împodobit cu lucrurile cele mai scumpe cu putință. Cînd corabia a atins țărîmul, toată suflarea de pe ea s-a strămutat în conacul mai minunat decît un giuvaer. În timpul zilei, conacul părea pustiu, într-atît nu răzbea din el nici o mișcare, fie ea oricît de mică. Noaptea însă, pretutindeni, în odăi sau în grădina necuprinsă și înmiresmată, lampioane în toate culorile își revărsau darnice lumina; în mijlocul terasei, în jurul unei mese rotunde, migălit încrustată cu sîdef și pietre de preț, cele patruzeci de roabe, fiecare învestmîntată în văluri de altă culoare, cu cîte un clopoțel prins de fiecare deget al mîinilor, se învîrteau dănuind după fluierul stins al unui nai. Cline, cline, sunau clopoțelii, cînd domol, cînd în ropot învolburat, după cum frumoasele se mișcau lin sau se învîrtejeau, ca frunzele bătute de vijelie.

De la ferestrele sale, fiul padișahului Yemenului nu pierdea din ochi conacul. Seară de seară pînda îi era răsplătită de dănuirea aceea de vrajă. „Să fie făpturi aievea ori zine, năluci sau duhuri?! se întrebă el. Sînt mai frumoase decît se poate încumeta omul să viseze! Dar, dintre toate, cea din mijloc, a patruzeci și una, este cea mai desăvîrșită.”

Și astfel, într-una din zile, prințul dădu buzna în odaia mamei sale și, căzîndu-i în genunchi, își îngropă obrazul în poala ei:

— Mamă, mamă, îi șopti înfrigurat, m-am îndrăgostit. Mi-am găsit mireasa pe care o dorește inima-mi tinărară și clocotitoare. Cere-o grabnic de soție pentru mine, mamă, și fericirea îmi va fi deplină!

Și prințul îi povesti de tîmnică viață din conacul din fața saraiului împărătesc.

— Oh, fiule, fiule, vino-ți în fire, pentru numele lui Allah! Ești singurul meu copil. Orice mîhnire a ta îmi apasă greu pe suflet și orice bucurie a ta mă umple de încîntare. Dar gîndește-te, preaiubitul meu fiu, ce știi tu despre fata care ți-e dragă și despre însoțitoarele ei? Cine sînt ele, de unde vin? Tu, neam de prinți și moștenitorul tronului nostru, să-ți pierzi mințile pentru prima venită? Și dacă nu sînt făpturi omenеști, ci zine, cum însuți tu ai spus? La cine să mă duc și de la cine să cer fata? Așa precum spui și tu, conacul pare pustiu. O șoaptă, ziua, nu se aude.

Printul pleacă întristat de lîngă mama sa și seara, iarăși înrobît cu totul de Sultana hrănită cu mădăvă, nu-și mai dezlipește privirea de la terasa conacului.

Și iarăși a doua zi cade în genunchi în fața mamei sale, rugînd-o fierbinte:

— Mamă, mamă dragă, te du și pețește pentru mine pe fata din conac, altminteri am să mă sting de dor...

Văzîndu-și fiul atît de răvășit, sultana-mamă se temu pentru viața lui și hotări să meargă la conac, să ceară fata. Luă cu ea, drept dar, un șirag de briliante — străvechi giuvaer din vistierie — și însoțită numai de o roabă arăpoaică, se îndreptă spre conac.

Pe de altă parte, doftorul, nedezipit de lîngă prințesa, o povățuiește așa:

— Prințesa mea, astăzi va veni să te ceară pentru fiul ei însăși sultana Yemenului. Stăpînește-ți bucuria și fă precum îți spun. Ascunde roabele, înconjoară-te numai de cîteva arăpoaice slute, ia-ți ghergheful și brodează. Cînd va veni înalta musafiră tu să n-o bagi în seamă, nici să nu-ți ridici ochii de pe gherghef.

Arăpoaice slute întîmpină la ușa pe cele două femei venite în pețit și le conduc la catul de sus, unde se afla prințesa. Aceasta lucrează mai departe la gherghef, ca și cum nici n-ar fi băgat de seamă sosirea străinelor.

Cu mindria rănită, sultana-mamă scoate din besactea șiragul de briliante și, întinzîndu-l prințesei, îi zice:

— Am venit să te cer pentru fiul meu, prințul moștenitor al Yemenului. Acesta este darul pe care ți-l trimit, semn de mare prețuire a frumuseții tale...

Prințesa, fără s-o privească măcar, bate o dată din palme și spune roabei slute, care intră la chemarea ei:

— Apropie-te, Încântătoare, și ține șiragul ăsta adus de aceste necunoscute. Când ai să speli vasele, să ți-l agăți la git, poate e-o să-ți șadă bine...

Apoi iarăși se adîncește în lucrul ei prințesa.

Sultana-mamă, care nu mai poate răbda atîta umilință, se ridică grabnic și pleacă. Ajungînd la sarai nu-și cruță fiul care abia o aștepta, și îi povestește totul. Sub potopul vorbelor ei usturătoare, prințul își pierde cunoștința. Cîte nu fac cei din sarai ca să-și vină în simțiri prințul! Cînd, în sfîrșit, acesta deschide ochii, o caută cu privirea pe sultana-mamă și, cu glasul slab, o roagă să se mai ducă o dată la fata din conac, să încerce s-o înduplece a-i fi soție.

Și iat-o din nou pe sultana-mamă venind la conac. De astă dată roaba care o întovărășea ducea cu sine, ca dar de la prinț, o oglindă din aur bătută numai cu briliante și rubine. Din nou arăpoaice slute le însoțesc pînă la catul de sus, în odaia stăpînei, care lucra și acum de zor la gherghef.

— Fata mea, îi grăiește sultana Yemenului, fie-ți milă! Fiul meu nu mai poate trăi fără tine! Primește darul lui și dă răspunsul care-l va face fericit!

Prințesa, fără să-și ridice privirea de pe gherghef, bate din palme și poruncește roabei slute, venită la chemarea ei:

— Ia oglinda asta, dădacă Mărgean, să te uiți în ea după ce termini de dereticat.

Sultana-mamă, copleșită de rușine, se ridică și pleacă.

— Fiule, îi spune ea prințului, care o aștepta cu sufletul la gură, chiar dac-ar fi să-mi tai capul și nu mă mai duc la conac. Fata de care te-ai îndrăgostit e ori sălbatică, ori neomenos de trufașă. Oricum ar fi, pe tine te-ar neferici...

Prințul nu spune nimic, își prinde numai capul între miini și, plingînd sîșietor, așteaptă noaptea. Cînd se în-serează și lămpioanele în mii de culori scaldă în lumină cona-cul și grădina, adierile ușoare ale vîntului aduc spre sarai, odată cu miresme, și fluieratul stins de nai. Pe terasă, în jurul unei mese rotunde, dănuiesc în clinchet de clopoței aci domol, aci în ropot involburat, patruzeci de fete fru-moase... În fruntea lor, prințesa, mai desăvîrșită decît toate, își unduiește, a chemare, trupu-i fără cusur...

— Mamă, mamă, strigă deodată prințul, privește-o pe draga mea, mamă! Fără ea viața îmi pare atît de searbădă că îmi vine s-o curm! Uită umilințele și du-te miine dimi-neală la conac, cu *Coranul* bunicului în mină, poate că din respect pentru cartea cea sfîntă, va primi să-mi fie soție...

A doua zi, sultana-mamă se află din nou în fața cona-cului. Spre uimirea ei, e întîmpinată de roabele cele mai frumoase, care se întrec, salutînd-o și petrecînd-o pînă la catul de sus unde, în ușa încăperii, așteaptă însăși stăpîna. Cînd sultana-mamă îi întinde *Coranul* cel vechi cu scriitura lui în pulbere de aur, prințesa îl ia cu capul plecat și îl pune pe o rahlă. Pasămite ea îndeplinea astfel sfaturile pe care le primise de la doftor.

— Fata mea, spune sultana Yemenului, îmblînzită de purtarea cuvințioasă a gazdei, iată-mă iar la tine, cerindu-te ca soată pentru fiul meu care te iubește mai presus de orice pe lume. Ce răspuns să-i duc, fata mea?

— Spuneți-i fiului vostru, sultană, că sînt mișcată de statornicia simțămintelor sale. Primesc să-i fiu soție, dacă are să-mi îndeplinească o dorință. Bucuria vieții mele sînt florile, sultană. Îi cer prințului să facă o punte de cleștar care să unească saraiul vostru cu conacul meu. Să-l împodobească cu șaluri de preț de Lahore¹. De amîndouă părțile punții să înflorească mii de trandafiri, în mii de culori. Pe crengile

¹ Oraș din India, vestit pentru șalurile de mătase, extrem de prețuite în Istanbul.

lor să viersuiască privighetori. Să-mi mai pregătească un ibric din aur și o pereche de saboți bătuți cu briliante. Eu, în vestminte de mireasă, voi veni la sarai pe puntea de cleștar, udind cu ibricul de aur trandafirii și dezmiardind privighetorile. Numai așa mă voi căsători cu prințul, fiul vostru, sultană...

Sultana-mamă oftează a îngrijorare:

— Vai, fata mea, ceea ce ceri tu e cu neputință... De unde atîția trandafiri, la vremea asta... și privighetori...

Și, îngîndurată, se ridică și pleacă. La porțile saraiului prințul o așteaptă cu înfrigurare. Iar sultana-mamă îi spune cu îndoială în glas, ceea ce cere de la el preafrumoasa fată, ca să-i fie soție.

— Vai, mamă! o dojenește prințul. Spulberă-ți îndoiala! Există ceva pe lume care să fie cu neputință, cînd iubești cu-adevărat? Chiar acum am să dau poruncile cuvenite, ca să se înfăptuiască cît mai grabnic dorințele dragei mele...

Din Gülşen și din Persia sînt aduși trandafirii cei mai rari, din Lahore vin cămile cărînd pe spinările lor cocoșate șaluri scumpe... Giuvaergii zoresc să isprăvească ibricul de aur și saboții din briliante, iar meșteri sticlari din Yemen și aiurea se întrec care mai de care să ajute ca puntea de cleștar să fie gata cît mai repede... Apoi, printr-un firman, se hotărăște nunta prințului cu frumoasa străină. Patruzeci de nopți și patruzeci de zile nu se mai ostoiesc petrecerile, de dimineată și pînă noaptea tîrziu...

În a patruzeci și una zi, Sultana hrănită cu măduvă, investmintată în văluri de purpură brodate cu nestemate, cu grumazul, mijlocul și încheieturile minilor prinse în giuvaeruri, pășește pe puntea de cleștar spre saraiul marelui. În picioare poartă saboții de briliante, iar în mînă ține ibricul de aur — darurile aceluia ce-i va fi soț. Așa înaintează mireasa, în vîzul plin de încîntare al supușilor Yemenului, care-i sorb din ochi frumusețea și strălucirea. Deodată, mireasa se oprește. „Ce trandafir frumos!“, spune ea și se apleacă să-l miroasă. „Minunat parfum! Nu mă mai satur de el!“

Și din nou se apleacă, cu nesaț. Un ghimpe însă îi înțeapă adînc degetul. Pe neașteptate, mireasa aruncă cît colo ibricul din mîini și sabotii din picioare și, strigînd: „E-un semn rău! Deocamdată, soarta e potrivnică unirii mele cu prințul!“ aleargă înapoi la conacul pe care abia îl părăsise, se urcă drept în odaia ei, se aruncă în patul de puf și trage peste ea plapuma din brocart presărat cu perle. Lumea toată e încremenită. Mai cîu seamă prințul, care se văzuse, în sfîrșit, atît de aproape de împlinirea visului său cel mai scump, rămîne năucit. Sultana-mamă străbate în goană puntea de cleștar și tot în goană urcă scările pînă în odaia celei care fusese cît pe-acî să se numească nora sa.

— Vai, fata mea, se vaită ea, frîngîndu-și mîinile, ce-ai pățit! Să chemăm în grabă doftori, să te pună pe picioare!

— Dar nu-s bolnavă deloc, sultană! răspunde fata. Soarta nu e prielnică unirii mele cu prințul. Mi-a trimis un semn tainic pe care eu l-am înțeles...

— Nu se poate, fata mea, fiul meu s-ar prăpădi de mîhnire...

— Există un singur mijloc să frîngem soarta, oftează fata. Dacă prințul ar face pe mortul și s-ar lăsa urcat pe teneșir¹ și hogii și imamii i-ar spăla trupul și i l-ar înveli în giulgiuri, apoi l-ar pune pe tabut² și l-ar purta prin cetate, pînă în piața cea mare unde se săvîrșesc rugăciunile... Dacă i s-ar lăsa în partea dreaptă a capului, lîngă ureche, un locșor neacoperit de giulgiu, eu aș veni și i-aș șopti prințului cîteva vorbe... Așa s-ar putea ca să aibă loc căsătoria noastră, dacă, bineînțeles, prințul o să mă mai vrea.

— Să-mi duc pe tabut, în giulgiu, de viu, singurul meu copil? se tînguie sultana-mamă. Fie-ți milă, fata mea, și nu-mi cere una ca asta!

¹ Masă scundă pe care este spălat și învelit în giulgiu mortul musulman.

² Ladă lungă, asemănătoare coșciugului, cu care se transportă la groapă mortul musulman.

— Altă cale nu-i, sultană, rămîne neînduplecată prințesa. Deznădăjduită, sultana-mamă îi duce fiului său vestea. Acesta zîmbește blind și încearcă s-o liniștească:

— Ce mare lucru, mamă, să mă prefac mort? Dacă n-o iau pe draga mea, abia că am să mor de-adevărat. Am să fac tot ce dorește viitoarea mea soție. Nici o încercare nu e prea grea dacă ea îmi aduce fericirea...

Și în sarai se și încep pregătirile pentru prefăcuta îngropăciune a prințului.

În acest timp, la poruncile doftorului, cele patruzeci de roabe pregătesc corabia de drum. Sultana hrănită cu mîndră, în vestiminte cernite, se îndreaptă spre piața cea mare a cetății în mijlocul căreia se află prințul învelit în giulgiu... Se apleacă în dreptul urechii descoperite și șoptește:

„Chiar de-ai muri și ai zăcea pe teneșir, fără suflare,
Și hoi de te-ar spăla și te-ar înfășura în albe giulgiuri
pe vecie,

Chiar de ai fi pus în tabut și dus în piața mare,
Soție n-am să-ți fiu, oh, n-am să-ți fiu soție!
Pornește, căpitane, spre Eghipet, pe mare!”

După aceste cuvinte, prințesa se urcă pe corabia ei care piere în larg cît ai clipi.

Și prințul Yemenului, care înțelese, în sfîrșit, toate în-tîmplările ce pînă atunci îi păruseră de neînțeles, de cum i se scoase giulgiul și din tabut, strigînd:

— Am cules ce-am semănat! Iute, o corabie, să alerg după aleasa inimii mele, în Eghipet!

Corabia își umflă pinzele și, purtată de un vînt prielnic, atinge țărmul Eghipetului. Iar prințul se duce drept la saraiul împărațesc și, căzînd la picioarele padișahului, grăiește:

— Am greșit față de fiica ta, preainălțate. I-am nesocotit cu cruzime dragostea ei nemăsurată. Acum, eu sînt lovit de aceleași simțiri. Dați-mi-o de soață, luminate padișah,

și mă jur pe Allah că o voi face fericită! Nu-mi întoarceți răul pe care vi l-am făcut tot prin rău.

Iar padișahul Eghiptului, uitînd de toate suferințele îndurate, îi răspunde:

— Îți dau pe fiica mea! Fiți fericiți!

Abia acum au sărbătorit ei nunta adevărată, tot patruzeci de zile și patruzeci de nopți, cum cer dătinile și poveștile...

Astfel cei doi tineri, căliți la focul dragostei, și-au împletit pentru vecie viețile. Iute și noi în pătucenle noastre, să simșim aripa visului purtîndu-ne spre fericire...

FATA DULGHERULUI

A fost odată un dulgher destul de instărit. Dar dacă soarta nu-l vitregise în privința averii, în schimb nu-i dăruise copii, așa că atît dulgherul, cit și femeia lui erau tare, tare necăjiți de singurătatea lor. Într-o zi, pe cînd, cufundat în suferința sa, cioplea ca de obicei lemnul, mîinile se apucară să săvîrșească de la sine o păpușă mare, ca o fată... Așa se întîmplă că dulgherul se trezi alături cu o copilă din lemn, frumoasă, cu chipul blind și trupul gingaș, aidoma unei ființe adevărate. Cu dorul după copii, dulgherul și nevasta lui investimintară păpușa, o gătiră cu podoabe scumpe și o așezară la fereastră, ca s-o aibă oricînd în fața ochilor, căci începuseră să iubească lemnul acesta neînsuflețit ca pe propria lor fiică.

Într-una din zile se întîmplă ca fiul padișahului, care trecea prin dreptul casei dulgherului, să vadă păpușa la fereastră și, luînd-o drept o ființă vie, să fie fermecat de dulceața chipului ei. Iute își struni prințul calul, înapoi, la sarai, și, mărturisind că îi este dragă o fată, trimise degrabă pețitori împărătești la casa dulgherului. Cînd aflară despre ce este vorba, bieții bătrîni rămaseră încremeniți. Ce răspuns să dea padișahului la marea cinste care li se făcea? Dacă ar fi spus adevărul, fără doar și poate că s-ar fi scotit că și-au bătut joc de prințul însuși și ar fi fost dați pe mina călăului... Dacă s-ar fi împotrivit cererii padi-

șahului, s-ar fi spus că-l înfruntă pe împărat, și iarăși ar fi fost vai de capul lor. Încercară să mai ciștige timp, gîndind că poate dragostea prințului va fi o toană trecătoare.

— Să ne mai gîndim, sună răspunsul lor. Cîntea pe care ne-o face padișahul este covîrșitoare, dar noi n-avem decît un singur copil care ne e mai drag decît lumina ochilor...

Cînd, peste numai o zi, iarăși veniră peșitoarele crăiești, reînnoind dorința prințului, dulgherul le spuse așa:

— Am chibzuit și eu, și soața mea și am hotărît amîndoi să dăm fata, dar cu o condiție. Nimeni să nu o vadă pînă ce nu intră în odaia mirelui...

Prințul se invoiește pe dată, căci de cînd o zărise la fe-reastră, nu mai uita o clipă frumusețea dulce a fetei. Se vestește nunta și la sfîrșitul celor patruzeci de zile și patruzeci de nopți hărăzite veseliei și petrecerii, caleașca padișahului adastă la poarta casei dulgherului, să ia mireasa.

În tot acest timp, nevasta dulgherului, care era mintoasă, își tot frămîntase gîndul, doar-doar va găsi vreo ieșire din încurcătura blestemată în care îi aruncase soarta. Și, pînă la urmă, ce-și zise ea? „Cînd mă urc în caleașca nupțială ca să conduc mireasa, am să iau cu mine, pe nebăgate de seamă, un pietroi și o frînghie. Drumul spre sarai duce peste un fluviu mare și vijelios. Nevăzută de nimeni, am să leg pietroiul de mijlocul miresei, după care o arunc în apă. Cine s-o mai scoată din fundul fluviului?”

Zis și făcut. Păpușa din lemn, gătită întocmai ca o mireasă, în văluri străvezii roșii și cu beteală pe cap, e urcată de cei doi bătrîni în caleașcă, luînd drumul saraiului în to-vărășia nevestei dulgherului. Cînd alaiul trece fluviul, femeia deschide ușa, dă brînci păpușii în apă și numai decît începe să strige cu deznădejde:

— Vai miel Ajutor, ajutoor! Mireasa a căzut în apă!

Alaiul se oprește. Călăreți gonesc ca săgețile, încoace și încolo, de-a latul și de-a lungul fluviului. Înotători iscusiți încep să răscolească apele adînci și involburate. Deodată răsună glasul unuia dintre ei:

— Am găsit-o, am găsit-o! Am găsit mireasa! Părul ei mi-a înfășurat brațul!

Și, sub ochii năuciți ai nevestei dulgherului, un bărbat trage după sine, la mal, o fată frumoasă ca luna plină și vie, ca tine și ca mine. Abia o ating razele soarelui și vestimentele i se și usucă, iar fata, cu zîmbetul pe buze, se urcă singură în calească, spunîndu-i nevestei dulgherului, cu un glas ca un cîntec:

— Hai, mamă, du-mă prințului, căci mă așteaptă...

Alaiul o pornește iar la drum și ajunge cu bine la sarai. Nevasta dulgherului, care încă nu-și venise bine în fire, coboară din calească și, cu mireasa de mînă, pătrunde în odaia nupțială, apoi părăsește saraiul. În urma ei mireasa zăvorește ușa. Peste puțin timp, prințul dă să intre în odaie. Ușa, ferecată...

— Fata dulgherului, fata dulgherului! Deschide! Sint eu, prințul!

Dar ușa rămîne zăvorîtă. Minios, prințul coboară la sultana-mamă și îi spune:

— Mamă, du-te degrabă la marele vizir și cere-i fiica pentru mine!

Și oricît îl povățuiește sultana să dea dovadă de răbdare și înțelepciune, degeaba. Și astfel, fiica marelui vizir intră în saraiul padișahului ca mireasă de-a doua, chiar în aceeași seară.

A doua zi, pe cînd fiica marelui vizir, acum soața prințului, se plimba prin sarai, ea să-și cunoască noua-i locuință, trecu și prin dreptul odăii în care se spunea că se zăvorîse fiica dulgherului. „Tare aș vrea s-o văd pe semeța care a avut cutezanța să-și alunge soțul împărătesc, și eu caro, oricum, se cheamă că-mi împart bărbatul“, își zise ea și încercă ușa. Spre mirarea ei, ușa se deschise pe dată. Păși într-o încăpere în mijlocul căreia, pe o sofa, o fată ca o zîină sta și lucra cu îndemînare la un gherghef, cu beteala-i de mireasă drept fire.

Cum o vede, fiica dulgherului, căci ea era, se ridică iute și își poartă musafira să stea alături. După ce au schimbat câteva cuvinte fără însemnătate, gazda bate o dată din palme și spune:

— Căfea! Fierbi iute și vino!

Într-o clipită un miros îmbietor de căfea proaspătă umple încăperea și în fața celor două tinere se oprește o tîpsie de aur cu două fîngene în filigram și nestemate și două ibrice micuțe, aburinde. După ce își beau cafelele și mai schimbă câteva vorbe, fata dulgherului iarăși bate din palme și zice:

— Farfurie, cuțit, veniți fuga!

Numaidecît se aud niște clinchete și o farfurie strălucitoare de aur cu un cuțit cu prăsele bătute în pietre prețioase vin alergînd pe covorul moale și se opresc în fața fetei dulgherului. Aceasta mai spune: „Allah cel mare și milostiv să mă ajute“, și luînd cuțitul în mîna dreaptă, începe să-și taie bucățele-bucățele, în farfurie, toate cele cinci degete de la mîna stîngă.

Pe loc fiecare bucățică de deget se prefăce într-un castraveci fraged. Fata marelui vizir mînîncă cu poftă trufandaua, apoi se ridică și pleacă. În urma ei fata dulgherului ferecă din nou ușa.

Fata vizirului fierbea de pizmă, căci frumusețea fiicei dulgherului o întrecea cu mult pe a sa. Ajunse în odaia ei bombănînd: „Nu-i cu nimic mai grozavă decît mine. Și parcă cine știe ce mare minunăție facel! Ce, eu sînt mai prețioasă decît ea?“ Numaidecît cere de la roabă o farfurie și un cuțit și se apucă să-și taie și ea degetele. Singele începe să-i curgă siroaie și fata vizirului cade la pămînt, moartă.

Atunci prințul iarăși se duce la odaia în care se zăvorise fiica dulgherului, încearcă să deschidă ușa, dar, găsînd-o tot ferecată, începe să bată cu pumnii și să strige:

— Deschide ușa, fată a dulgherului, deschide ușa. Din pricina ta m-am însurat cu fiica marelui vizir. Tu însă ai făcut ce ai făcut și ai împins-o la moarte. Dacă nu mă primești nici acum, să știi că iarăși am să mă însor!

Dar oricît se roagă prințul, oricît amenință, ușa rămîne mai departe zăvorîtă.

Chiar a doua zi, prințul trimite pețitori la cel de al doilea vizir, care se grăbește să-i dea fata de soție.

Nu trece mult și aceasta, dornică să vadă pe fiica dulgherului despre care se vorbea atîtea, încearcă la ușa acestuia, de obicei ferecată. Dar, abia bătut la ușă, cî ea se deschise pe dată. În prag o întîmpină, surizătoare, însăși gazda, cu toată cîntărea cuvenită.]

După ce schimbară cîteva cuvinte obișnuite, fata dulgherului bătut din palme și strigă:

— Tigaie și ulei, încingeți-vă bine și veniți la mine!

Pe dată se auzi sfîrșind uleiul și o tigaie sclipitoare, plină cu ulei încins, se ivi drept în fața gazdei. Fără să stea pe gînduri, aceasta, după ce șoptește o rugăciune către Allah, își viră mina stîngă în tigaie și pe loc cele cinci degete se prefac în cinci pești proaspeți, cu carnea albă și fragedă, care, rumenindu-se îmbietor, sînt mincați cu mare poftă de musafiră, în timp ce mina gazdei era nevătămată. Luindu-și rămas bun, fiica celui de al doilea vizir plecă în odaia ei și fierbind de pizmă din pricina frumuseții și minunatelor însușiri de care dăduse dovadă fiica dulgherului, își zise: „Ia să încerc și eu să fac ce a făcut prima soată a prințului! Dacă ea, o biată fată din prostime și a izbutit, eu, copila unui mare dregător să fiu mai prejos?”

Și fără să mai chibzuiască, poruncește unei roabe să încingă bine, într-o tigaie, ulei mult și cum i-l aduce își viră înăuntru mina care începe să sfîrșie, arzînd. De usturime, fiica celui de al doilea vizir își pierde cunoștința și moare.

Cînd află prințul și de moartea ei, își iese din fire cu totul. Alcargă la odaia fetei dulgherului și caută cu orice preț să intre înăuntru. Cum ușa rămîne zăvorîtă, începe să strige:

— Ia seama, fată a dulgherului, te-ai întrecut eu ghuma. Din clipa în care tu ai hotărît să mă ții departe de tine, mi-am luat două neveste, dar ai făcut ce-ai făcut și le-ai

das pe amîndouă la pierzare. Deschide-mi, altminteri îți jur că mă înșor iar...

Dar oricît îi vorbește el, oricît strigă și bate la ușă, zadarnic. Atunci, infuriat, nefericitul prinț trimite pețitori la cel de al treilea vizir, care se învoiește pe dată să-i dea fiica de soție.

Ajunasă la sarai, aceasta arde de nerăbdare să o cunoască pe cea care, după cum se spunea, stătea ca o piază rea de-a carmezișul fericirii prințului.

Pașii o poartă și pe ea, zoriți, spre odaia plină de taine în care o preafrumoasă fată stătea zăvorîtă de bunăvoie. Dă să bată la ușă, dar aceasta se deschide de la sine și o fîiță de o frumusețe neasemuită o poartă înăuntru, cu gingășia celei mai alesc gazde. După cîteva clipe, fata dulgherului bate din palme și strigă:

— Grătar, încinge-te bine și vino!

Numaidecît se apropie de ele un grătar mare, roșu de incins ce era. Cerînd cu smerenie ajutorul lui Allah cel milostiv, fiica dulgherului se luugește deasupra grătarului, răsucindu-se cînd pe-o parte, cînd pe alta. Apoi se ridică în picioare, nevălămată, în timp ce pe grătar se răsfață un miel rumenit, numai bun de mîncat. Musafira se înfruptă din friptura peste măsură de gustoasă, și după puțin timp își ia rămas bun și pleacă. Sufletul îi clocotca de necaz că prima nevastă a prințului dă dovadă nu numai de o rară frumusețe, dar și de puteri nebănuite. „Ce-ar fi să încerc și eu să fac ce face fata dulgherului? Dacă ea, un nimeni din prostime și izbutește, darmită eu, ditai fată de vizir?”

Poruncește numaidecît să i se aducă un grătar incins și spre groaza roabelor se aruncă deasupra lui, arzînd de vie, ca o torță.

Cînd aude prințul de cumplita moarte, rămîne înmărmurit. „Aicea se ascunde o taină!” își zice el și pornește să se plimbe haihui, încercînd să pătrundă tîcul ascuns al întâmplărilor. Spre seară, cînd se întorcea la sarai, adîncit în gînduri, îi răsare dinaintea un bătrîn:

— Ce-i cu tine, tinere prinț? Îngîndurarea și tristețea-s bune pentru un bătrîn ca mine și nicidecum pentru tinerețea ta. Ce supărare te roade?

— Ah, de-ai ști, tăicuțule, îi răspunde prințul cu un oftat, de-ai ști cîte mi-e dat să trăiesc de la o vreme încoace!

Și începe să-și deșarte inima în fața bătrînului. Acesta îl ascultă cu luare-aminte și, clătîind din capu-i cu plete cîrunte, grăiește așa:

— Iată care-i sîatul meu, prinț. Cu un ceas înainte de cîderea nopții ai să te duci la ușa zăvorîtă de fata dulgherului și ai să spui așa: „Mă află în mare încurcătură. Peste puțin au să-mi vină o droaie de oaspeți. Abia acumă mi-au dat de știre de sosirea lor. Ajută-mă, rogu-te, să-i primesc cum se cuvine! Aibi bunătatea de pregătește iute cîteva mîncăruri alese.“ Apoi stai la pîndă în dreptul ușii și trage cu urechea la ce se întîmplă înăuntru. Acum te las cu bine, fiule! mai zice bătrînul și se face nevîzut.

Prințul intră în sarai, urcă pînă în dreptul odăii fiicei dulgherului și îi șoptește acesteia, prin ușa, întocmai cum îl povățuise bătrînul, după care rămîne cu urechea lipită de ușa și așteaptă.

După zgomotele care răzbat dinăuntru se înțelege limpede că fata dulgherului s-a și apucat să gătească. Deodată i se aude glasul:

— Sare și piper, veniți degrabă la mine!

Pe raft, sarea și piperul se certau care să vină mai întîi. Mîiniindu-se că o lasă să aștepte, fata se răstește:

— Mă jur pe luna, tatăl meu și pe soare, mama mea, că dacă nu veniți numaidecît, vin eu la voi și vă calc în picioare pe amîndouă.

Poc, poc! Poc, poc! se aude pe dată. Erau sarea și piperul, care, în solnițe de argint, veneau alergînd.

La locul lui de pîndă, prințul rămîne mut de uimire. Va să zică fata pe care toți o știau drept „fata dulgherului“ și pe care el însuși o numise nu fără dispreț așa, era nici

mai mult nici mai puțin o zină, zămislită din unirea soarelu
cu a lunii...

— Fiică a soarelui și a lunii, grăiește el atunci, smerit.
deschide-i ușa greșitorului tău mire!

Și ușa se deschide larg, iar prințul poate pași, în sfârșit.
în odaia miresei dintii, pe care o îmbrățișează cu nesațul
tinereții... Și abia acum se sărbătorește în toată împărăția nunta
adevărată, căci abia acum unirea mirilor nu mai cunoaște
stavilă.

Ei au cunoscut gustul nepieritor al fericirii, să încercăm
să-l aflăm și noi...

GÂINA NEAGRĂ

A fost odată ca niciodată. Odinioară, demult, trăia un hamal cumplit de sărac. Trudca bietul om din revărsat de zori pînă tîrziu, în noapte, căra cu umerii și cu spinarea po-verile altora, dar nu mai prididea cu nevoile căci, pe deasupra, îl mai milostivise Allah și cu o droaie de copii... Și nu erau rare zilele cînd atît părinții cît și copiii își amăgeau foamea cu turtițe din spuză și fiertură de ierburi în loc de piine și de mîncare...

Într-o bună zi i se făcu omului lehamite de atîta sărăcie lucie. Își luă lumca în cap, apucînd în neștiire pe drumuri, doar-doar va forța norocul și va izbuti cumva să-și îndestuleze casa. Îl purtară pașii lui obidiți prin văi, îl purtară prin munți și cîmpii, fără însă să se întrevadă nici o izbăvire. Deodată, pe o potecă pustie, îi răsări dinainte, ca din pămînt, un dervîș.

— De unde vii și încotro te îndrepti, drumețule?

Atît aștepta hamalul, să-și deschidă inima cuiva. Povesti cu năduf tot amarul său, spuse cum de-a ajuns să se smulgă din locu-i de baștină și să colinde bezmetic meleaguri străine... Dervîșul îl ascultă și un zîmbet blajin îi luminea chipul.

— Ia zi-mi, voinice, ce dorință ai?

— Să ai parte de sănătate, taică dervîșule, că mi-ai ascultat păsul cu răbdare și înțelegere și așa mi-am mai ogîit focul...

— Ce folos ai tu de pe urma sănătății mele?! Zi-mi o dorință de a ta, poate că te ajut să ți-o împlinești!

— Să ai parte de sănătatea! spune iarăși hamalul.

— Fiule, îi grăiește atunci dervişul, vezi biciul ăsta negru, lucios și mlădiu ca un șarpe? Ia-l, ți-l dăruiesc. Și-ți mai dau și o povață. Ține drumul ăsta. Să nu te abați de pe el nici în dreapta, nici în stînga. Ai să mergi așa mult și bine pînă ce, pe un vîrf de munte, ai să dai de un conac. În el, o fată frumoasă ca o hurie doarme somn lin. Așa o vei găsi, adormită. S-o lovești cu gîrbaciul ăsta cu toată puterea ta. Trezită pe neașteptate de loviturile tale, ea se va ruga: „Aibi milă, nu mă nenoroci, cere-mi ce vrei și am să-ți dau“. „Vreau găina neagră“, îi vei spune tu. Cu orice altceva te-o îmbia ea, tu nu te lăsa amăgit, lovește-o cu gîrbaciul pînă îți va da găina neagră. Ei, și-acum, să-ți fie drumul cu noroc, om bun și vrednic! mai zise dervişul și, trecîndu-și mîna peste spinarea hamalului, bătucită de atîtea poveri, se făcu nevăzut.

Uluit foarte de cele auzite și văzute, hamalul se așternu mai departe la drum. Merge el și merge pînă ce, pe coama unui munte înalt, se trezește în fața unui conac singuratic. Canaturile ușii de la intrare sînt pe de-a-ntregul acoperite cu pînză groasă de păianjen. Omul dă anevoie la o parte urzeala deasă care arăta cu prisosință de cîtă vreme zăcea în părăsire conacul, de altfel tare arătos, și pătrunde înăuntru. Trece prin încăperi nenumărate fără să întilnească țipenie de om. În sfîrșit, ajunge într-o odaie unde, întinsă pe o sofa, doarme o tinărară atît de frumoasă, încît și un sfînt și-ar fi dorit-o să-i țină tovărășie. Cîteva clipe hamalul o privește încrîmînt; nu se îndură să lovească cu gîrbaciul atîta desăvîrșire. Dar cînd îi vin în minte copiii pe care-i lăsase plîngînd de foame, ridică gîrbaciul și plesnește avan cu el pe fata adormită. Această, trezită pe dată, prinde să-l roage, cu ochii în lacrimi:

— Aibi milă, voinice, și nu mă ucide. Îți cad la picioare, ca o roabă. Cere-mi orice și-ți voi îndeplini vrerea fără să crîncesc.

— Dă-mi găina neagră, pe ea o vreau.

— Nu, asta nu, voinice, geme fata. Cere-mi orice altceva, giuvaeruri, grămezi de aur, bani cu nemiluata, numai găina neagră nul

— Eu numai pe ea o vreau, stărui neînduplecatul hamal și își lăasă din nou gîrbaciul să încolăcească trupul fetei.

— Aibi milă de mine, voinice! Nu mă nenorocil se roagă aceasta, dar în zadar.

Hamalul o lovește neîndurător cu gîrbaciul, surd la toate rugămintile și făgăduielile ei. Pînă la urmă, văzînd că altă scăpare nu are, fata îi dă găina neagră. Omul o ia la subsu-oară și într-o clipă zorește înapoi, spre satul său și spre casa sa.

Pe drum, se tot dojenea: „Aiurit am mai fost, doamne! Să dau eu cu piciorul la nestemate, aur și bani? Și pentru ce? Pentru o găină?! Eh, își făcea apoi tot el singur curaj, ce-am făcut e bun făcut. Măcar pentru o zi și am să-mi văd și eu casa indestulată. Pe urmă, oi vedea eu, n-am să mă apuc să bocesc ca o muiere. N-am decît să vin din nou la conacul pe care l-am părăsit și s-o silesc pe fată să-mi dea galbeni și nestemate...”

Așa ajunge hamalul acasă, seara tîrziu. Pune găina în mîinile nevastei și ■ zice:

— Ține, femeie, găina asta. Doar cu ea m-am procopsit după atîta cale ce-am străbătut, nevrednicul de mine...

Și îi povestește de-a fir în pîr totul.

— Lasă, bărbate, caută ea să-l împace. Decît nimic, e bună și găina asta. S-o punem bine pînă mîine cînd o s-o tăiem și-o să ne bucurăm și noi de-o mîncare ca lumea...

Acoperi găina cu un ciur, ca să nu fugă, și se culcară și ei alături de copii. Dimineața, cînd se scoală, văd că găina a ouat.

— Mă reped pînă-n tîrg să vînd oul ăsta ca să iau niscai pîine. Cum viu înapoi, tai găina, zice bărbatul.

Ia oul și se duce la tîrg unde începe să strige: „Ou proaspăt de tot, ou proaspăt de tot!“ Un călugăr care tocmai trecea pe acolo se oprește, ia oul, îl întoarce pe toate părțile și-l întreabă pe hamal:

— Cît ceri pe el?

— Cît îmi dai!

— Cu o sută de lire te mulțumești?

— Fugi de-acolo, omule! Îți bați joc de mine dis-de-dimineață? Au mă crezi cumva smintit?

— Hai, ține două sute de lire și dă-mi-l!

— Fugi, omule, că nu-mi arde de păcăleli! se înfurie hamalul, căruia nici prin gînd nu-i trecea că mușteriuul său ar vorbi altfel decît în glumă.

— Ia zi! Cîți cinci sute de lire te învoiești?

— Vezi-ți de drum, tată, și lasă-mă în pacer!

— Uite o mie de lire și dă-mi oul!

Și călugărul se grăbi să pună în mîna hamalului mia de lire.

Abia atunci se dumeri acesta că nu fusese vorba de nici o bătaie de joc. „E ceva aici care îmi scapă“, își zise el numărînd banii și dădu să plece, cînd călugărul îi spuse, sporindu-i nedumerirea:

— Te aștept în fiecare dimineață aici, cu cîte un ou ca ăsta. Să mi-l vinzi numai mie, ne-am înțeles?

Tirguiește hamalul din piață mărfuri peste mărfuri, mai întîi de-ale gurii, apoi cîte un rînd de vestminte noi pentru toți din casă, ia un hamal și-l trimite cu cumpărăturile acasă.

Iar el mai dă cîteva tîrcoale, de mai cumpără cele trebuincioase, apoi se suie într-o caleașcă și se întoarce acasă.

Între timp, femeia aude bătăi la ușă. Cînd deschide, vede un hamal încărcat cu tot felul de lucruri.

— Ali Bey, domnul și stăpînul tău, ți-a trimis toate astea. Are să vină și domnia sa ceva mai tîrziu, a zăbovit prin tîrg ca să mai cumpere cîte ceva.

— E o greșeală, băiete, zice femeia. Noi sintem oameni săraci. De unde să căpătăm noi atîta **belșug**?! Pleacă după cum ai venit, omule, și nu ne mai tulbura nevoile cu ispitiri dintr-astea!

— Nu-i nici o greșeală, însuși domnul și stăpînul tău m-a trimis și nu alteineva; m-a și plătit pentru asta, stăruie hamalul cel străin și începe să care toate tîrguilele în casă.

„Ei, își spune femeia, pesemne că fratele bărbatului meu, om pricopsit, nu sărântoc ca noi, o fi făcut tîrguiești pentru el și ai lui și prin cine știe ce încurcătură au ajuns la noi.“ Pune totul deoparte și-și așteaptă bărbatul. Copiii însă, la văzul atîtor bunătăți, încep să plîngă și mai tare de foame.

— Potoliți-vă, copii, toate astea nu-s ale noastre; acuși o să vină tatăl vostru și arc să vă aducă pîne proaspătă. Mai așteptați nițeluș, încercă ea să-i amăgească.

Nu trece mult și la ușa bordeiului trage o caleașcă. Și să vezi și să nu crezi: din ea se dă jos stăpînul casei, pînă mai ieri hamalul cel urgisit de soartă, îmbrăcat în straie nou-nouțe și frumoase. Cînd intră în casă și aude strigătele învîlmășite ale copiilor: „Ne e foame, dă-ne să mincăm!“ se întoarce mirat spre femeie:

— Ce faci, nevastă? Pentru ce nu le astimperi foamea? Dă-le să mănînce pe săturate, că au de unde!

Și după ce copiii se liniștesc, se apucă să-i povestească femeii, pe îndelete, toată pătania.

— Slavă lui Allah! Se pare c-am scăpat și noi, în sfîrșit, de sărăcie! spune ea bucuroasă.

O săptămînă, două, numai așa se petrecură lucrurile: găina neagră oua în fiecare zi cîte un ou pe care omul îl vindea la tîrg aceluiași călugăr, în schimbul a o mie de lire. Și așa, pînă mai ieri hamalul prăpădit și deznădăjduit ajunge bogat ca faimosul Harun al Rașid!...

Într-o zi, ce se gîndește omul? Să se ducă la Hicaz, în hagealtic, ca să dea mulțămire cerului și Profetului pentru viața de huzur pe care i-au hărăzit-o, după atîtea necazuri.

Iată-l pornit aşadar să străbată, în convoi de binecredincioşi, drumurile colbuite care duc spre cetăţile sfinte ale Arabiei.

În vremea aceasta, cum călugărul care cumpărase zi de zi cîte un ou de-al găinii negre se îmbolnăvi şi căzu la pat, îşi trimise fiul în locul său, la tîrg. Flăcăul, chipeş şi înflăcărat, îi face ochi dulci femeii, de cum o vede. Ea, de asemenea, n-are de gînd să-l respingă şi aşa se face că între ei se înfiripă o legătură dintre cele mai strînse. Dar tocmai cînd se părea că totul merge strună, flăcăul încetează să mai vină să se întîlnească după obicei. După ce l-a aşteptat înfrigurată o zi încheiată, femeia trimite o slugă credincioasă să vadă care-i pricina pentru care a fost părăsită.

— Flăcăul a spus aşa, stăpînă, îi aduce sluga răspunsul. Dacă-i dai oul cu o sută de lire, are să vină să te vadă, altfel nu.

Femeia îi trimite degrabă răspunsul că se învoieşte, şi astfel legătura lor nelegiuită se deapănă mai departe, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat.

Aşa trec cîteva zile pînă cînd, din nou, flăcăul se face nevăzut. După o aşteptare grea, femeia iarăşi îşi trimite sluga să vadă ce s-a întîmplat cu ibovnicul ei.

— Flăcăul e sănătos tun, stăpînă. „Dacă-mi va dărui oul de la găina neagră fără nici un gologan, are să mă mai vadă, altminteri nu“, aşa mi-a spus.

Iar femeia, înrobîtă cu totul, îi face voia şi astfel mai trec cîteva zile fără nici o umbră, pînă cînd, din senin, iarăşi nu se mai arată fiul călugărului. Femeia, de data asta, nu mai pricepe nimica. L-o fi supărat cu ceva fără ca să-şi dea seama, ori o fi cumva bolnav?... Cînd trimite slujnica la el, ca să afle ce-l împiedică să vină, primeşte următorul răspuns: „Dacă va tăia găina neagră, are să mă mai vadă, altfel nu.“

Femeia, care nu voia cu nici un preţ să-şi piardă iubitul, pune degrabă să se taie găina neagră, cea care le adusese norocul în casă, şi porunceşte bucătăresei s-o gătească. Iar

pe de altă parte, fiul călugărului, care-și pusese în cap să piardă copiii, dă bani grei bucătăresei ca să le pregătească acestora ciorbă otrăvită. Când copiii, care învățau carte, vin de la școală și dau să se așeze la masă, bucătăreasa pe care nu o răbda inima să lase pradă morții niște suflete nevinovate, lipsite de apărare, numai pentru dragostea păcătoasă a mamei lor, izbutește să se apropie de copii și șoptindu-le toate cte s-au pus la cale, încheie așa:

— Voi așezați-vă la masă, că și când habar n-ați avea de nimica, și iscați numaidecît gilceavă, între voi, ca din senin. În focul ciorovăielii, faceți așa ca să vi se verse ciorba din farfurii. Apoi, puneți mina pe găina neagră și împărțiți-o între voi, mâncați-o și fugiți cît mai departe de haina voastră mamă și de fiul călugărului...

Zis și făcut. Abia se așează copiii la masă că și încep să se certe: „Pentru ce mi-ai luat lingura mea? Dar tu ce cauți în farfuria mea? Paharul ăsta-i al meu, dă-mi-l sau îl iau cu sila...”

Și, uite așa, se stîrni o învălmășcală de nu se mai înțelegea nimic. Copiii înșfacă găina de pe masă, țîșnesc cît ai elipi pe ușa și fug cît îi țin picioarele, cît mai departe de casă. Într-un firziu, cînd se opresc din goană ca să-și tragă nițelul sufletul, mîncecă împreună găina neagră, apoi se aștern cu toții la drum lung, singuri-singurei.

Merg și merg copiii pînă ce, în piscul unui munte bătrîn, uitat de vremi, dau de o cetate. Intră în ea și cum tot norodul, fără osebite, se îndreaptă către piața cea mare, o iau și ei într-acolo, amestecați prin mulțime. După o datină străveche, se alegea noul padișah: în vîzul întregii suflări a cetății se slobozea un șoim; pe capul cui se lăsa pasărea, acela avea să ocirmuiască cetatea, căci însemna că el este alesul sorții. Este slobozit șoimul. Acesta se rotește cît se rotește deasupra mulțimii și pînă la urmă se așează pe capul celui mai mic dintre copiii hamalului. Pasămite el mîncase ficatul găinii negre...

— E prea mic băiatul, și pe deasupra mai e și străin de meleagurile noastre, se aud glasuri din gloată. Nu se poate să-i încredințăm lui cîrmuirea. Să mai lăsăm o dată șoimul să zboare.

Din nou șoimul descrie prin văzduh cîteva rotocoale, ca să poposească, iarăși, pe capul mezinului.

— Nu se poate, un copilandru nu se cade să ne fie padișah, murmură iar oămenii și, înhățîndu-l pe băiat, îl scot cu sila din piață și îl închid într-o casă din apropiere, apoi din nou slobozesc șoimul. Acesta se rotește cît se rotește deasupra casei în care a fost ferecat băiatul, și pînă la urmă se lasă pe acoperișul ei.

Neavînd încotro, socotind că acesta este un întreit semn al soartei, norodul îl înscăunează pe mezin ca padișah.

Să ne întoarcem acum cu gîndul acasă la fostul hamal. Femeia lui își frîngea mîinile văzînd că n-a putut îndeplini dorința ibovnicului ei și îl aștepta tremurînd de teamă că o să-i piardă dragostea. Într-adevăr, cînd fiul călugărului vine și își dă seama că i s-au răsturnat toate planurile, se face negru de supărare și părăsește pentru totdeauna atît casa aceea, cît și femeia.

Zilele trec și fostul hamal se întoarce din hagealic. Găsește casa pustie de copii și găina neagră pierită fără urmă... Necazul și întristarea lui nu cunosc margini, dar cum omul e cea mai răbdătoare ființă de pe fața pămîntului, și bietul hamal, cu durerea în suflet, se străduiește să uite și să-și înjghebeze cumva mai departe ce i-a mai rămas din viață.

Într-o zi, descalecă în poarta casei un călăreț. După colbul gros care-i acoperea vestmintele, ca și după calul în spume, se vedea limpede că străinul venea de departe și în mare grabă.

— M-a trimis padișahul nostru să vă poftesc pe amîndoi, soț și soție, în saraiul său, ca să vă mai înveseliți nițeluș zilele. În urma mea are să sosească o caleașcă, anume ca să vă ia și să vă aducă la el...

Cum spune vorbele astea, călărețul încalecă, își strunește calul și pierе în galop, la fel de neașteptat precum venise, lăsînd pe amîndoi soții în mare nedumerire...

Cum-necum, cînd caleașca trage în fața casei, se urcă amîndoi în ea și pornesc spre saraiul îndepărtat și necunoscut.

Ce se întîmplase? Mezinului, acum padișah, precum și celorlalți băieți, și ei acum viziri, li se făcuse dor de tatăl lor; pe de altă parte, țineau ca acesta să afle tot adevărul despre mama lor, care trebuia, în sfîrșit, să-și primească pedeapsa binemeritată pentru fărădelegile săvîrșite față de bărbatul și copiii ei.

Cum sosesc în sarai bărbatul și femeia, padișahul și vizirii cetății îi întîmpină cu toată cinstirea cuvenită unor oaspeți de soi. Și mare fu bucuria tatălui urgisit cînd recunoscu în toți acești tineri chipeși, cu atît de înalte demnități, pe proprii lui fii, după care, socotindu-i pierduți pentru totdeauna, îi singera și acum inima. Femeia însă ședea amuțită, copleșită de groază, ca în ziua judecății de apoi.

Padișahul dezvăluie, rînd pe rînd, toate ticăloșiile mamei, care e judecată și dată pe mîna călăului. Iar tatăl este oprit la sarai, să viețuiască laolaltă cu copiii săi care îl prețuiau și-l iubeau nespus. Nu după multă vreme fiii i s-au însurat, toți în aceeași zi, cu fete mîndre și blajine, iar el însuși s-a însoțit cu bucătăreasa cea cu inimă bună, care îi scăpase copiii de la pieire. Și nemaipomenita nuntă a ținut, ca toate nunțile împărătești, nu mai puțin de patruzeci de zile și patruzeci de nopți. Patruzeci de zile și patruzeci de nopți de belșug și veselie necurmate...

Și așa, iată, pînă la urmă, tată și fii și-au aflat pacea inimii... Fie-vă dat și vouă s-o aflați...

DELIUL DE-O ȘCHIOAPĂ

A fost odată ca niciodată... A fost odată un fiu de padișah. Într-o zi a venit dinaintea padișahului tată și i-a spus așa:

— Tată dragă, eu am de gînd să mă vîntur nițeluș prin lume. Dă-mi, rogu-te, binecuvîntarea părintească, să pot pleca în liniște.

— Fie! Allah să te aibă în pază! Te du cu bine, fătul meu!

Prințul a poruncit să i se umple o traistă doldora cu aur și a purces la drum.

Tot colindînd și colindînd haihui prin lume, ajunse într-o țară de care nu mai auzise vorbindu-se vreodată. Intră în prima cafenea ieșită în cale și întrebă:

— Unde este pe-aici un loc de mînat peste noapte?

— Cale de un ceas se află un han. Toți care intră în el, își pierd însă viața. Dacă cutezi să încerci, culcă-te acolo. Alt loc de popas peste noapte nu mai există pe-aici.

Stă și cumpănește voinicul: „Să merg mai departe, sînt prea sfîrșit, e și tirziu, și întuneric, mă pîndesc o groază de primejdii... N-am încotro, am să-mi încerc norocul în hanul cu pricina...”

Și se îndreaptă într-acolo. Hanul, mare, încăpător, dar înăuntru nici țipenie de om. Umblă nestingherit prin încăperi, nimeni. Se oprește într-una din odăi, curată

și dichisită, se ghemuiește într-un ungher și se gîndește:
„Oare cum și pentru ce să-mi fie dat să mor?!”

Pe neașteptate, aude o voce groasă, înfricoșătoare:
— Să viu?

Flăcăul tace chitic, îi e teamă să răspundă. Se ghemuiește și mai tare în ungherul său și așteaptă.

Nu trece mult și se aude iarăși același glas:
— Să viu?

Flăcăul tace din nou. Ca să-și risipească spaima, se ridică, coboară în curte, dă nutreț calului, așa, ca să-și facă de treabă și să mai treacă vremea. Apoi se urcă din nou în oalaie. Abia pășește înăuntru și același glas cutremurător întreabă iarăși:

— Să viu?

„Fie ce-o fi!” își zice prințul. Își face curaj și răspunde:
— Vino, oricine-ai fi tu!

Ca prin minune, peretele se despică în două și prin crăpătura lui răsare o fată minunată ca luna în ziua a paisprezecea. Flăcăul se face că nu o ia în seamă; cu sprîncenele încruntate, stă mai departe ghemuit în ungherul lui. Fata vine lingă el:

— Fii binevenit, beyul meu. De ce nu-mi privești chipul?

Și unde începe să-l mîngîie, să-i șoptească vorbe de alint, că de piatră să fi fost și tot ai fi prins viață sub potopul atîtor dezmierdări. Dar prințul parcă nici nu vede, nici nu aude; rămîne mai departe mut, cu privirea încruntată.

— Poate că ți-e foame, beyul meu? Îl întreabă frumoasa.

— Ba bine că nu! răspunde el morocănos. Cărui drumet nu i-ar fi foame după o cale atît de lungă?

Nici nu apucă el să-și sfîrșească vorba, că fata și bate din palme:

— Deli-Gücük!

— Poruncește, stăpînă! se aude un glas.

Și iar se despică peretele și din el iese un omuleț nu mai înalt decît o palmă.

— Poruncește, stăpînă! zice el din nou și stă smîrnă în fața fetei.

— Pregătește-i beyului numai decît de mîncare!

Cît ai clipi, Deli-Gücük dispăre și tot cît ai clipi se întoarce cu o tîpsie cu mîncare din cea mai aleasă. Ca și cum nu s-ar fi petrecut nimic deosebit, prințul mîncă cu sîrg toate bucatele, apoi se duce iarăși în ungherul lui, cu fruntea la fel de încrețită și cu sprîncenele la fel de încruntate ca mai înainte.

— Poate că ți-e somn, beyul meu? îl mai întrebă frumoasa.

— Ba bine că nu! Cărui drumeț nu i-ar fi somn după o cale atît de lungă?

— Deli-Gücük! strigă iarăși fata. Iute, pregătește-i beyului un culcuș cum se cuvine.

Cît ai clipi, Deli-Gücük întinde un așternut numai din puf, cu cearceafuri mai albe ca fulgul. Prințul se dezbracă și se întinde în așternut. Se dezbracă și fata și se cuibărește la pieptul flăcăului. Acesta însă, murd la dezmierdăriile ei, se întoarce cu spatele și copleșit de oboseală, adoarme.

— Ești supărat pe mine, beyul meu? Întoarce-te spre mine măcar o dată!

Dar oricît îl ademenește ea, oricît îl îmbie cu vorbele cele mai dulci, voinicul nostru doarme mai departe, fără habar.

Cînd se luminează de ziuă, se trezește, se scoală, se spală și se îmbracă. Se scoală și fata și luînd mîinile flăcăului într-ale sale, îi spune:

— Tu fi-vei fratele meu pe veci! Pînă azi, orice bărbat a poposit aici, nu mi-a dat pace. Drept pedeapsă pentru supărătura lor îndrăzneală, Deli-Gücük i-a sugrumat pe toți. Tu însă nu semeni cu nici unul, tu știi să te stăpînești, să dai cîntea cuvenită fiecăruia! De aceea, am să-ți fac și eu un bine. Ți-l dau pe Deli-Gücük să te însoțească prin lume. Fiți prieteni!

După aceste vorbe, tinerii își iau rămas bun și fata piere ca o nălucă, printr-o despicătură a peretelui...

După ce își face pregătirile pentru drum, prințul coboară în ograda hanului, să-și ia calul. Când colo, ce să vadă? În fața porții, o mare de oameni, cu tot dichisul convenit unui mort musulman, se pregătea să intre în han.

Când îl zăresc pe voinic, toți rămân încremențiți. Plouă întrebările: „Ce s-a întâmplat?” „Cum de n-ai pățit nimica?” „Cum de ești viu și nevătămat?”

— Ce să fie? răspunde prințul. Nu s-a întâmplat nimica. M-am odihnit în han și acuma plec mai departe!

Și, liniștit, încalecă și iese pe poarta hanului, lăsând în urmă mulțimea înmărmurită.

După o bucată de drum, îi zboară gândul la cele petrecute în han. „Frumoasa de la han mi-l făgăduise pe Deli-Gücük. Am uitat să i-l cer, la plecare. Ia să văd, dacă-l chem, vine?” își zice el, și strigă:

— Deli-Gücük!

— Poruncă! îi răspunde un glas.

— Unde ești? Hai, vino de te urcă pe cal, la spatele meu!

— N-ai grija mea, prințe! Cuibărit în potcoava armăsărilor tău eu stau mult mai bine decât tine! Tu cată numai la nevoile tale, să te simți cit mai bine, că de mine, văd eu singur!

Merg ei o vreme fără să schimbe o vorbă cind, deodată, Deli-Gücük, zice:

— Acum vom ajunge în Yemen. În ce han am să-ți spun eu, acolo să tragem.

În sfârșit, iată și Yemenul. Se perindă ei prin nenumărate hanuri, dar nu rămân în nici unul, căci lui Deli-Gücük nu-i era nici unul pe plac. Într-o mahala mărginașă, dau de un han vechi și dărăpănat. Acolo se opresc. Deli-Gücük îi spune prințului:

— Du-te și plimbă-te prin Yemen, să cunoști locurile! Eu rămân să veghez aici, în odaia asta, până te întorci.

O săptămână încheiată, din faptul zilei și pînă tîrziu în noapte, colindă prințul prin Yemen. A opta zi, Deli-Gücük îi zice:

— Acuma, dă-mi și mie două zile răgaz, să cunosc și eu Yemenul!

Cînd se întoarce la han, Deli-Gücük întreabă:

— Tu ce-ai văzut prin Yemen, prințe?

— Hanuri, hamamuri, bazare, prăvălii, tot ce are el mai deosebit am văzut.

— Dar saraiul padișahului, l-ai văzut?

— L-am văzut pe din afară.

— Înăuntrul lui e o sultană, ai văzut-o?

— Nu. N-am văzut-o.

— Păi n-ai văzut singurul lucru care merită să fie văzut. E atît de frumoasă fata, atît de frumoasă, încît pe bună dreptate i se zice frumoasa lumii.

— Mai frumoasă decît fata ta din han?

— Atît de frumoasă încît nu-și află asemănare.

— De-i așa, arată-mi-o și mie, măcar o dată, Deli-Gücük, se roagă flăcăul.

— Prea bine. Mîine, spre chindie, să fii la poarta din dos, dinspre grădină, a saraiului. La ceasurile acelea se deschide poarta. Sultana iubește florile cu patimă. În grădina ei au fost sădite flori felurite, unele mai minunate și mai rare decît altele. Ea are patruzeci de roabe. În fiecare zi, la chindie, le trimite în munți ca să-i culeagă flori. Cînd se deschide poarta și roabele ies, tu intră cu calul înăuntru, lovește-l cu biciul și calcă sub copitele lui întreaga grădină. Sultana, ca de obicei, va fi la fereastră. Așa ai să te poți desfăta privind-o.

— Am să fac întocmai, spune flăcăul.

Și după povața lui Deli-Gücük, la vremea chindiei pînă dește deschiderea porții dinspre grădină a saraiului. Năvălește înăuntru și dă bici calului în neștire, de face harcea-parcea grădina, strivind mindrețe de flori sub copite. Dar parecă prințul se uită la flori! Privirea lui rămîne animată

de chipul fetei care, aplecată peste fereastră de sta să cadă, striga din răspuțeri:

— Slujitori! Dați iute, iute! Un smintit a intrat în grădina mea, mi-a prăpădit toate florile, mi-a spart toate ghi-vecele...

Prințul nu-și mai poate dezlipi ochii de la fată. Era așa de frumoasă, că se simți legat de ea printr-o dragoste mai puternică decît însăși viața. Abia-abia izbutește, sub amenințarea primejdiei, să se smulgă din grădină și să se întoarcă la han.

— Cîtă dreptate ai avut, Deli-Gücük! îi spune el. Numai că nu mă pot sătura cu cît am zărit-o, ajută-mă să găsesc calea să stau mai mult alături de ea!

— Ai răbdare, prințul meu, ai răbdare!
Se lasă noaptea.

— Urcă în circa mea! îi spune Deli-Gücük tînărului. Prințul se urcă în spinarea piticului.

— Acum închide ochii! și prințul îi închide. Deschide ochii! îi mai spune peste cîteva clipe, și prințul îi deschide și se trezește în fața saraiului.

La poartă, doi lei mari o păzesc pe sultană. Deli-Gücük le pune dinaintea boturilor o mină de ierburi, și lei adorm ea prin farmec. Nevătămați, ajung la ușa saraiului. Aici doi gealați înfricoșători stau de pază. Nevăzut din pricina staturii sale, Deli-Gücük le înfige în piept cîte un ac de plapumă și gealații cad jos, fără cunoștință. Și așa, fără nici o opreliște, piticul îl conduce pe prinț la iatacul fetei, lăsîndu-l la căpătîiul patului acesteia.

— Eu plec acuma, prințe. Tu uită-te la sultană după pofta inimii. Dimineată am să vin să te iau.

Prințul o trezește ușurel pe fată și, cu glume, cu povești, fac din noapte zi.

Cînd se luminează și sultana e cufundată în somnul dulce al dimineții, Deli-Gücük vine, după făgăduială, să-l ia pe prinț. Scoate din piepturile călăilor acele de plapumă, ia

pumnul de ierburi de la boturile leilor, îl urcă pe prinț în cireă și, pe-aici (i-e drumul!

Trei zile de-a rindul, așa se petrec lucrurile. În fiecare noapte, un flăcău chipeș se strecoară în camera sultanei, fără ca ea să-și dea seama de-i vis sau aieveja, căci dimineța, cînd ea doarme, el se face nevăzut.

În ziua a patra, fata trimite un răvaș tatălui său, padișahul:

„Tată dragă! Sînt trei nopți de cînd mi se întîmplă ceva ciudat: în timpul somnului, un bărbat tînăr vine în iatacul meu și stă cu mine pînă dimineța. Nici gealații, nici lei de pază nu-l pot opri. Scapă-mă de rușinea asta, că eu n-am nici o putere!“

Noaptea aceea la poartă stau de pază doi lei și mai sălbateci decît primii, iar la ușa saraiului, doi gealați și mai puternici și mai înfricoșători.

În timpul acesta, prințul îi vorbește așa piticului:

— Deli-Gücük, Deli-Gücük! Acolo, în sarai, nu mă simt în largul meu! Adu-mi-o, rogu-te, pe draga mea aici, e mai bine așa!

Noaptea, Deli-Gücük o aduce pe sultană la han, iar dimineța, odată cu zorile, cînd ea e adormită, o duce înapoi în iatacul ei și o culcă în pat. Fata e uluită, nu știe dacă visează sau trăiește aieveja.

Iarăși îi scrie un răvaș padișahului tată:

„Tată drag! Pentru dragostea lui Allah, fă ceva de mă scapă din impasul în care mă aflu! Toată noaptea asta am petrecut-o într-un han părăsit, cu același voinic chipeș, fără să știu cum am ajuns acolo. Dimineța cînd m-am trezit eram în iatacul meu, ca și cum n-aș fi părăsit nicicînd saraiul.“

Numaidecît padișahul poruncește să se adune divanul și în fața dregătorilor dă citire răvașului fiicei sale. Chibzuiesc dregătorii, chibzuiesc, într-o tăcere adîncă. În sfîrșit, unul dintre viziri zice:

-- Padişah preduminat! Să punem în palma sultanei hene din belşug. Noaptea, cînd intră în han, să atingă poarta cu palma ca să rămină semn. Aşa vom recunoaşte cu uşurinţă locul şi vom putea prinde pe făptaş.

— Prea bine! zic dregătorii. Prea bine, zice şi padişahul, care se duce la sultană, îi spune ce a hotărît divanul, şi după ce îi pune în palmă hene din belşug, o lasă singură în iatac.

Biata fată stă în patul ei, frămîntîndu-se: „Oare cine vine, cine mă ia şi mă duce?“ Dar, împotriva zbuciumului ei, o năpădeşte o toropeală şi închide ochii. Cînd îi deschide, se trezeşte în poarta hanului pustiu. Grabnic îşi lipeşte de ea palma unsă cu hene.

Noaptea o petrece iar cu tînărul din ajun, în flecăreli şi risete. Cînd dimineata ea adoarme, Deli-Gücük vine s-o ia şi s-o ducă în sarai. Trecînd cu ea pe sub poartă, vede urma de hene. Slobozeşte un hohot de rîs nestăvilit şi spune:

— Cîte hanuri, hamamuri, case, prăvălii sînt în Yemen, pînă la poarta saraiului împăraţesc, toate să fie însemnate cu o urmă de hene ca asta!

În ziua aceea ies oşteni înarmaţi din creştet pînă în tălpi, să caute poarta însemnată cu hene. Cînd colo, la toate porţile, acelaşi semn! Cum să te mai descurci?!

Iarăşi se adună divanul în grabă, să chibzuiască ce-i de făcut. După un răstimp de cugetare adinecă, într-o deplină tăcere, un vizir grăieşte:

-- Padişah slăvit! Să facem un steguleţ pe care sultana să-l înfigă, pe furiş, la poarta hanului în care este dusă.

Şi cum toţi dregătorii găsesc bun sfatul vizirului, padişahul se duce şi îi spune fiicei sale ce are de făcut.

Noaptea, cînd sultana se trezeşte iar în faţa hanului, scoate de la sîn, pe nesimţite, steguleţul, şi îl înfige în poartă.

Dimineata, cînd s-o ducă înapoi în iatacul ei, Deli-Gücük dă cu ochii de steguleţ. Şi iar slobozeşte un hohot de rîs nestăvilit şi spune:

-- Cîte hanuri, hamamuri, case, prăvălii sînt în Yemen, toate să aibă înfipte în poartă cîte un steguleţ aidoma aces-

tuia. Ba unul să fie prins chiar de scufia de noapte a padişahului!

Cînd, ziua, ies ostenii înarmați pînă-n dinți să caute hanul cu stegulețul înfipt în poartă, ca astfel să-l prindă pe făptaș, ce să vadă? În fiecare poartă, stegulețe care flutură în vînt, voios, a sărbătoare. Cum să te poți descurca?!

Iar se adună divanul. Chibzuiesc dregătorii și după un lung răstimp de tăcere, hotărăsc așa:

— Luminat padișah! Să punem crainici să vestească în toate pietele și ulițele că cel care, în fiecare noapte, o răpește pe sultană și o ține cu sine pînă dimineata, este postit la sarai ca s-o primească de soată, după legea musulmană. Poate că așa cel care face isprăvile astea va veni dinaintea ta, de la sine!

Zis și făcut. Crainici împinziră cetatea, strigînd porunca împărătească.

— Du-te degrabă, prințe, și mărturisește-le că tu ești acela, il sfătuiește Deli-Güçük.

— Să nu dau de cine știe ce necazuri! se codește tinărul.

— N-ai a te teme! Te scap eu din orice încercătură! Haide, du-te!

Prințul se duce în sarai și, în fața tronului padişahului, spune răspicat:

— Iată, eu sint cel care-ți iau fiica, noapte de noapte, și o ții cu mine pînă dimineata!

— Și mai ai cutezanța să-mi mai și spui în față, fără nici o sfială, neobrăzatule! își pierde cumpătul padişahul și strigă la călai: Puneți mina pe el, să nu vă scape!

Gealații îl prind, îl leagă fedeleș și îl aruncă în temniță.

Din nou crainici împărătești împinzesc cetatea, vestind:

— Nerușinatul care a întinat cinstea sultanei noastre a fost găsit! După porunca padişahului, va plăti cu viața nesăbuirea sa: va atîrna în ștreang fără zăbavă. Să se adune norodul în piața cea mare să-i vadă sfîrșitul, ca să-i slujească drept pildă.

Sună surlele, bat tobele. Temniceri trupeși îl conduc pe prinț spre piața unde se ridică, grabnic, spînzurătoarea. În acest timp, Deli-Gücük sub înfățișarea unui bărbat chipeș — cum de altfel și era, ca soț al frumoasei fete din han, putînd să se prefacă, după dorință, într-un pitic de-o șchioapă — tocmai se afla în dugheana unui bărbier. Acesta, una-două, își lasă lucrul și aleargă la fereastră.

— Uite ce-i, dragul meu, îi zice Deli-Gücük, dacă ți-e să mă bărbieresti, fă-o. Dacă vrei să te uiți în stradă, spune-mi și mie, să mă uit și eu și pe urmă ți-o vedea de treabă!

— Nu-ți fie cu supărare, străine, îi răspunde tulburat bărbierul, cică s-ar fi dat în vileag ibovnicul fetei pađîșahului și că îl duc degrabă la spînzurătoare. Tare aș vrea să-l văd și eu!

— Așaaa?! se miră Deli-Gücük. Haide atunci să-l vedem amîndoi!

Atîta aștepta bărbierul. Iute închide dugheana și împreună cu Deli-Gücük iese în stradă. Tobe, surle, gloată, strigăte. Răsărită ca din pămînt, spînzurătoarea își aștepta jertfa. Deli-Gücük care, nebăgat de seamă, se desprinde de bărbier, zărește pe jos un os de bou, îl ridică, suflă de cîteva ori peste el, murmurînd niște cuvinte numai de el știute și pe dată osul acela se prefacă într-un firman mare cu pecetea pađîșahului în patru-cinci locuri. Și, chiar în clipa cînd lațul cuprîndea grumazul prințului, Deli-Gücük se pîronește în fața călăilor și le spune:

— Iată un firman de-al pađîșahului! Citiți-l!

Și călăii citesc cu glas tare firmanul care glăsuia așa: „Flăcăul pe care-l aveți sub pază e nevinovat! Să fie slobod, căci se bucură de iertarea și ocrotirea mea crăiască, întocmai ca propriul meu fiu!” Grabnic, ei îl pun pe prinț în libertate. Și așa, Deli-Gücük înainte și prințul după el, se îndreaptă spre hanul lor.

— Frică mi-a mai fost, Deli-Gücük! mărturisește prințul.

— Ți-am făgăduit doar că din orice încurcătură te scapi! îl liniștește Deli-Gücük.

A doua zi, crainici vestese o nouă poruncă de-a padişahului:

„S-a iscat o neînțelegere. Tînărul care a răpit-o noaptea de-a rîndul pe sultană și a ținut-o cu el pînă dimineata, să se înfățișeze la luminăția sa, care i-o dă de soață după legea musulmană!“

Pasămite, iarăși era vorba de o capcană, căci padişahul, de furie că-i scăpase prada din mînă, nu închisese un ochi toată noaptea...

— Hai, du-te, prințe, îl îndeamnă Deli-Gücük pe tînăr. N-aibi teamă, atîta timp cît exist eu, nimeni nu-ți poate face nici un rău!

Și prințul îl ascultă și de data aceasta pe Deli-Gücük. În fața tronului padişahului grăiește netulburat:

— Iată-mă, am venit după poruncă, slăvite!

— Și mai ai cutezanța să-mi stai dinainte, fără nici o sfiială, neobrăzatule! se înfurie padişahul. De data asta s-a zis cu tine. Nu-ți mai affi scăpare. Cu mîna mea am să-ți iau zilele!

Și padişahul îi înșfacă pe tînăr fără de veste și scoate hangerul, gata să i-l împlînte în inimă. Dar mîna cu hangerul îi rămîne împietrită în văzduh. Cu neputință s-o mai miște.

— Aduceți mi iute un pistol! urlă padişahul. Îl învăț eu mînte pe nerușinatul ăsta!

Dă să înhațe pistolul, dar mîna îi rămîne, țeapănă, în văzduh. Cu neputință s-o mai miște.

— Măcar cu un picior să mă răzbun! țipă padişahul, dar piciorul cu care vrea să dea în prinț rămîne încremenit în văzduh. Cu neputință să-l mai miște.

De furie, de neputință, de frică, padişahul începe să se vaite. Se adună în jurul lui toți dregătorii, toți curtenii, dar n-au ce-i face. Deli-Gücük se ivește ca din pămînt și grăiește:

— Cel care ți-a pricinuit toate supărările nu e voinicul de față, ci eu, luminat padişah. Cît despre el, află că nu e un fitecine, ci un om egal ție; căci e fiul padişahului Eghipe-

tului însuși. Dă-i-o pe fiica ta de soață, după legea musulmană, căci o iubește cu toată înflăcărea inimii lui tinere. Dacă nu, am să-ți pricinuiască necazuri și mai mari decât cele pe care le-ai trăit. Alege!

— A, nu! Oprește-te! se grăbește padișahul, cu mâinile și piciorul încremenite în văzduh. I-o dau, i-o dau pe fiica mea. Să fie într-un ceas bun. Haide, iute, iute, adu-mă din nou în stare să-mi stăpînesc mâinile și picioarele.

Chiar în acea clipă, cu voia lui Allah, la un semn al lui Deli-Gücük, padișahul își recapătă starea lui firească. Și mulțumit de întorsătura lucrurilor, face pentru fiica sa și prinț nuntă mare, care ține nici mai mult, nici mai puțin decât patruzeci de zile și patruzeci de nopți. La sfîrșitul petrecerii, Deli-Gücük îi spune proaspătului soț:

— Eu mă duc, prințe drag! Menirea mea a luat sfîrșit. Rămîi cu bine. Allah să-ți poarte de grijă. Și să știi că și de-acum încolo, cînd ai să dai de vreun necaz, să mă strigi, că eu alerg într-un suflet să te ajut!

După aceste vorbe, Deli-Gücük se face nevăzut.

Iar prințul alături de soața sa mai stau în Yemen cîteva zile. Apoi trimite un sol tătar la padișahul Eghiptului, ca să le vestească sosirea. Cînd ajung în țara Eghiptului, de la hotar sînt întîmpinați de o mulțime de oameni care, voioși, strigă din toată inima: „Trăiască prințul nostru iubit, cu soața sa, sultana!” Și se încinge și aici petrecere de nuntă, patruzeci de zile și patruzeci de nopți, necurmăte.

Ei au cunoscut ce e fericirea, fie-ne dat și nouă să ne atingem visurile noastre cele mai dragi!

Din cer au căzut trei mere: unu-i al meu, unul al tău, altul al celui care zice povestea mai departe...

CĂPĂȚINA DE MĂGAR

A fost odată ca niciodată. Demult, în negura timpurilor, trăia un plugar dimpreună cu nevasta sa. Și erau tare obidiți amândoi, fiindcă soarta nu-i bucurase cu nici un copil.

Într-o zi, pe cînd își ara petecul de pămînt, bărbatul, sfîrșit de oboseală, cugetă mîhnit: „Dacă mi-ai fi hărăzit și mie măcar un copil, preamilostive Allah, aș fi avut și eu parte de o bătrînețe liniștită, nu atît de trudită ca acum“, și omul lăsă coarnele plugului din mîini, se îndreptă din șale și slobozi din adîncul ființei sale un „of“, de ți se rupea inima de mila lui. Chiar în clipa aceea un derviș arab răsări ca din pămînt și se pironi dinaintea sa:

— Care ți-e oful, frate plugar?

— O durere veche, străină. Veche și fără de leac. Ia, am îmbătrînit degeaba, căci Allah m-a socotit nevrednic să cunosc bucuria de a fi tată. M-am întristat iar la gîndul ăsta și am scăpat un oftat fără voie.

— Nu te mai necăji, omule. Ține mărul ăsta. Jumătate din el mănînc-o tu, jumătate, nevastă-ta. Aibi încredere, că Allah vă va dărui un fiu.

Abia apucă plugarul să ia mărul, și dervișul se făcu nevăzut. De n-ar fi rămas cu mărul în mînă, omul ar fi putut jura că totul n-a fost decît o nălucire de-a lui.

Vîrî mărul în sîn și începu să-și are mai departe ogorul. Pe la amiază, chinuit de arșiță, cum nu mai avea strop de apă

în chiup, se gîndi să mănînce mărul, ca să-și mai ostoiască setea mistuitoare. „Tot n-are cum, dintr-un măr, să iasă un copil“, își zise el și mîncă tot mărul.

Trecură nouă luni. Din nou pe ogor, singur, simți o durere ascuțită în pîntece. Se trase după o tufă, să se ușureze, cînd, spre uluirea lui, țîșni din el de-a rostogolul o căpățînă de măgar. De frică, de rușine, omul săpă în grabă o groapă și înăuntrul ei virî capul de măgar pe care-l acoperi bine cu pămînt. Apoi, tot într-un suflăt, veni acasă la nevastă.

— Ei, nevastă, îi strigă el din ușă, dac-am să-ți spun ce am pățit, ai să încremenesci.

— Vai de mine! Ce ți s-a întîmplat, bărbate? îl întrebă ea îngrijorată.

— Acum nouă luni un dervîș ivit din senin lingă mine, pe ogor, mi-a dat un măr, spunîndu-mi că dacă o să mîncăm amîndoi cîte o jumătate din el, o să avem un băiat. Cum, spre prînz, mi s-a făcut o sete cumplită și isprăvisem apa din chiup, l-am mîncat pe tot, de unul singur. Azi dureri grozave mi-au sfîrtecat pîntecul. Cînd m-am așezat să mă ușurez, nu zici că din mine a ieșit un coșcogeamite capul de măgar? Ce era să fac cu el? Am pus mîna pe sapă și l-am îngropat, cît mai adînc cu putință.

— Ai făcut bine, bărbate, căută să-l liniștească femeia. Nu-și sfîrșise ea bine vorba, că se auzi un glas de copil:

— Eu sint aici, tăicuțule, în spatele tău!

Cînd se întoarse bărbatul să vadă cine-i vorbise, dă cu ochii de capul de măgar!

Și femeia, și bărbatul nu aveau acum decît un singur gînd: cum să scape de capul de măgar, care într-un chip neînțeles le tulbura viața?

— Femeie, spuse omul după o vreme, învește-l bine în cîrpe și dă-mi-l, să-l arunc în mare.

Nevasta înfășoară capul de măgar în cîrpe, iar bărbatul îl ia, se suie cu el în barcă și îl aruncă unde era apa mai adîncă. Se întoarce acasă și zice:

— Slavă lui Allah, nevestă, am scăpat de el. L-am aruncat în mare.

Mai înainte ca femeia să apuce să-i răspundă, se auzi același glas de copil:

— Aș! Da' de undel! Eu sînt aici, tăticeule, lingă tine!

Se uită omul îngrozit înspre partea de unde venise glasul și dădu cu ochii de capul de măgar, cu apa șiroind de pe el.

Au înțeles cei doi soți că orice ar face ei, nu-i chip să scape de capul de măgar. Iar, pe de altă parte, parcă începuseră să se deprindă și cu gândul că nu vor mai-fi numai ei doi în casă. S-au împăcat așadar cu soarta. Au luat o saltea, au învelit-o într-un cearceaf curat, au pus pe ea capul de măgar și așa au vîrit-o într-un dulap.

A trecut vremea. Se împliniseră optsprezece-douăzeci de ani de cînd capul de măgar se ivise în viața celor doi soți. Într-o zi, se deschide dulapul, capul de măgar coboară din el de-a rostogolul și, apropiindu-se de femeie, îi spune:

— Mamă, eu am să mă însor!

— Taci, fiule nu mai vorbi prostii! Ce om cu mintea întreagă are să-și dea fata după tine?

— Ba am să mă însor. Du-te și cere-mi-o pe fata padișahului.

— Ți-ai pierdut mințile, fiule? Cum crezi că ditai padișahul o să ne-o dea tocmai nouă pe fiica lui?

„Du-te și du-te“, o ținea morțiș capul de măgar. Pînă la urmă femeia se învoi:

— Eh, ce să fac! Văd că n-am încotro. Am să mă duc la padișah, și restul, treaba ta!

Cum îi aude zisa, capul de măgar scoate din dulap o boccea și i-o întinde:

— Îmbracă-te cît mai frumos, măicuțo, împodobeste-te cu ce e mai ales și numai după aia te du la padișah.

Femeia desface bocceaua: înăuntrul ei rufărie din cea mai fină, vestminte cusute cu fir și nestemate, blănuri... Alege ce i se pare mai potrivit, se îmbracă și dă să plece. Afară,

răsărită ca din pământ, o aştepta o caleaşcă frumoasă trasă de patru armăsari. Se urcă în ea şi ajunge la sarai.

— Am venit, prealuminat stăpin, să-ţi cer fiica pentru feciorul meu.

Padişahul o măsoară cu privirea din creştet pînă-n tălpi, apoi grăieşte:

— Am, după cum pesemne ştii, o singură fiică. Nu vreau să stea departe de mine. Dacă ridicaţi în faţa saraiului meu un sarai potrivit pentru o fiică de padişah, v-o dau pe fata mea, altfel nu.

— Prea bine, slăvitel spune femeia şi pleacă acasă.

Aici îi povesteşte capului de măgar care o aştepta, ce vorbise cu padişahul, apoi, ostentă de atîtea lucruri neaşteptate, se lungeste şi adoarme.

Cînd se deşteaptă dimineata şi se duce prin tîrg, vede în faţa saraiului cel vechi, un altul nou, şi mai strălucitor decît primul... Vine într-un suflet acasă. Capul de măgar îi spune, surizînd:

— Haide, măicuţo, te du de-i spune padişahului aşa: „Saraiul pe care l-ai cerut e gata, dar avem şi noi o condiţie de pus. Fiul meu va veni la sultană numai noaptea şi va pleca odată cu zorile. La venirea, ca şi la plecarea lui, să nu-i iasă nimeni înainte, nici să-l slujească cineva. Nimeni, în afară de sultană, nu trebuie să-l vadă pe fiul meu“.

Orbit de măreţia neasemuită a saraiului durat ca prin minune într-o singură noapte, peste drum de al său, padişahul se învoieşte. Nu se face nuntă, nici petrecere, ca nu cumva să-l vadă cineva pe ginere. Mireasa, îmbrăcată frumos, cu ţesături scumpe şi podoabe neasemuite, e dusă în saraiul cel nou. Cînd se apropie seara, slujnicele se zăvoresc în cămarile lor unde, după poruncă, aveau să rămînă pînă dimineata. După cum o învăţase capul de măgar, nevasta plugarului îşi pune fiul pe o tîpsie pe care, acoperind-o cu un ştergar, o duce în dulapul din odaia miresei.

Stă sultana singură şi-şi aşteaptă soţul. Nu trece mult şi i se urăşte. Se apropie de dulap, cu gîndul să mănînce ceva,

ca să mai treacă timpul. Vede tipsia, dă ștergarul la o parte și rămâne încrămențită. Capul de măgar, de pe tipsie, se rostogolește pe jos pînă la picioarele ei, unde se scutură o dată, prefăcîndu-se într-un voinic fermecător, cum numai luna de pe cer, într-a paisprezecea zi, poate să fie.

— N-ai bi teamă, sultana mea! îi grăiește tînărul și luînd-o în brațe cu toată dogoarea tineretii, o vrăjește cu dezmierdări fără număr.

Spre dimineață tînărul îi spune:

— Dacă mă iubești și vrei să fiu al tău, să nu dezvălui nimănui taina mea. Nimeni în afară de tine nu trebuie să mă vadă. Și-ți făgăduiesc că puțini de pe pămînt vor cunoaște o fericire ca a noastră. Altminteri fericirea ni se va destrăma ca fumul risipit de vînt.

Și pe dată tînărul se preschimbă iarăși în cap de măgar. Sultana, care începuse să-l îndrăgească, iese din iatac înaintea lui, și, după ce se încredințează că nu-i nimeni care să-i vadă bărbatul, capul de măgar se dă de-a rostogolul pe scări și piere.

Trec lunile. Fericirea sultanei nu pălea cu vremea, ba dimpotrivă, se întetea sub mîngîierile mereu proaspete și vii ale soțului său tînuit. În schimb, toată lumea din sarai era muncită de un singur gînd: „Cum o fi ginerele padișahului? Ce-o fi cu el de nu trebuie să se arate nimănui?“ Și mai ales dădaca cea chioară a sultanei, care o crescuse de mică și tremura pentru fericirea ei, nu-și mai cunoștea liniștea de cînd i se căsătorise odorul. Într-o scară, ce-și zice dădaca? „Ia să mă ascund eu sub scară să văd ce-i cu ginerele ăsta! Prea mare taină îl înconjoară!“ Nu trece mult și aude ușa deschizîndu-se de la sine. Își lipește fața de piciorul scării, cu ochiul teafăr spre sala de marmoră și vede un cap de măgar rostogolindu-se pe lespezi și luînd-o pe scări în sus, spre iatacul sultanei.

— Vai, vai, ce mare nenorocire. Am căzut pradă vrăjilor! Sultana noastră, mai frumoasă ca raza de soare, să îndrăgească o căpățînă de măgar?! prinde ea să se vaite.

Iar capul de măgar, ajuns lângă sultană, o dojenește cu întristare:

— Ni s-a spulberat fericirea, sultana mea! Nu ți-ai ținut făgăduiala.. Cineva ne-a aflat taina. Eu plec, te părăsesc. N-am încotro...

Și capul de măgar piere.

Se jeluie și plînge sultana, cuprinsă de-o căință adevărată, dar totul e în zadar. Atunci scrie tatălui său un răvaș prin care îi spune:

„Tată drag! N-am dat ascultare bărbatului meu, l-am supărat adînc și el m-a părăsit. Îmi plătesc greșeala printr-o mare suferință, părinte, căci mi-e mai scump bărbatul meu decît lumina ochilor. Cu un singur gînd mai trăiește: să-l caut pînă îl găsească și să fim din nou împreună, fericiți ca altădată. Cine altul decît tine m-ar putea ajuta să-mi redobîndesc fericirea? Fă-mi te rog, o, tată iubit, un hamam într-un pisc de munte. Oricine va voi, se va putea spăla aici fără nici o plată, în schimb unei povești aparte, dar adevărate, pe care s-o fi trăit sau s-o fi văzut el însuși...”

Dornic să-și vadă iarăși fiica veselă și fericită, padișahul dă poruncile trebuincioase și numaidecît se durează un hamam, într-un pisc singuratic de munte. Cînd totul e gata, sultana, în vestminte cernite, se mută acolo. Pristavi încep să strige pretutindeni prin țară: „Oricine vrea, poate să se îmbăieze într-un hamam frumos fără să plătească o lețcaie. În schimb, va trebui numai să povestească ceva deosebit, văzut cu proprii lui ochi sau trăit aievea de el însuși“. Orășeni, săteni, veneau cu duiumul la baia aceea împărătească, povesteau fel de fel de întîmplări, care mai de care mai aparte, se spălau și plecau.

La marginea unui sat trăiau într-o colibă un flăcău chel, Keloğlan, împreună cu maica sa. Cum aude despre hamam, Keloğlan îi spune femeii:

— Hai, măicuță, să ne spălăm și noi o dată într-un hamam crăiesc!

-- Noi n-avem nimic de povestit sultanei, fiule. Cu ce o să ne plătim baia?!

-- Las'pe mine, măicuță. Tichuiesc eu ceva, fii pe pacer!

-- Prea bine atunci, fiule. Miine dimineață, te scoală devreme și adu din munte o sareină de lemn, ca să ne spălăm rufele, să avem la noi schimburi curate, așa cum se cuvine după baie!

Keloğlan se culcă cu grijă. Când luna plină se înalță pe boltă, luminind totul ca în fapt de zi, Keloğlan sare ca ars din pat, crezînd că s-a făcut dimineață și se zorește spre pădure. În timp ce adună vreascuri, vede înaintînd pe potecă doi bărbați cu patruzeci de catiri. Se uită mai bine, și nu-i vine să-și creadă ochilor: cei doi bărbați erau lipiți unul de altul, spate în spate! „Iată ceva numai bun de povestit sultanei“, își zice Keloğlan și iute se urcă într-un copac. Cei doi bărbați se apucă de lucru: unul taie lemne cu securea, celălalt le încarcă pe catiri... Nu trece mult și toți catirii sînt împovărați cu sarcini de lemne. Atunci, convoiul se întoarce și o ia pe aceeași potecă pe care venise. Keloğlan se dă jos în grabă din copac, se apucă cu minile de coada ultimului catir și întovărășește așa, fără să-l știe nimenea, preaciudata caravană. După o vreme, caravana se oprește. Se deschide o poartă sub pămînt și cei doi bărbați dimpreună cu cei patruzeci de catiri intră înăuntru. Pe neașteptate catiri și oameni se tolesc, poarta se închide de la sine și Keloğlan se trezește închis acolo, sub pămînt. Se uită în jurul său, rînduri, rînduri de cazane în care fierb fel de fel de bucate. Pe loc flăcăul simte un gol în stomac. Ridică unul din capace, cu gîndul să imbucesc ceva, dar îndată cazanul începe să glăsuiescă: „Nu mîncea pînă nu gustă stăpînul“. De frică, Keloğlan își uită de foame și pune iute capacul la loc. Privește el ici, privește colo, doar-doar o să găsească vreo ieșire. Vede cîteva trepte. Le urcă și dă de o ușă. O deschide și pătrunde înăuntru. În mijlocul unei săli frumoase, împodobită cu covoare grele și lucruri de preț, un havuz. Masa, gata pusă, așteaptă parcă pe cineva. Keloğlan se ascunde într-un dulap,

Iasă puțințel ușile crăpate și se așează la pîndă, nu pierde din ochi încăperea. Deodată, poc, poc, o căpățînă de măgar se apropie, săltînd, de havuz. Și cum intră în apă, se scutură o dată și pe loc se prefăce într-un voinic chipeș. O mare mîhnire i se citește însă pe chipu-i mai frumos decît al oricărei fete. Îngîndurat și trist, voinicul nu se atinge de mîncărurile de pe masă, le ia cu dezgust și le pune într-un raft al dulapului în care Keloğlan se ascunsese. Prin ce spaimă trecuse acesta, ca nu cumva să fie descoperit! Dar voinicul cel frumos parcă nici nu se afla pe lumea asta, nu vedea și nu auzea nimic din ce-l înconjura. După ce-i trece spaima, Keloğlan, îmbiat de vecinătatea mîncării, începe să înfulece de mama focului, fără să piardă din ochi încăperea. După ce se satură, deșartă ce îi prisosește într-un crac al nădragilor, pe care îl leagă apoi bine în jurul gleznei cu o sfoară. O bătaie de aripi, și pe marginea havuzului poposește un porumbel alb. Se lasă în apă porumbelul, se scutură o dată și pe loc se preschimbă într-o fată, frumoasa lumii, nu altceva. Fata se apropie de voinic și cu dulceață în glas îi grăiește:

— Beyul meu, sultanul meu! Pentru ce ești necăjit? Pentru ce nu-mi surizi?

— Mi-e sufletul plin de amărăciune, lasă-mă! îi răspunde el, cu vocea împietrită. Și oricît îl roagă frumoasa să-și lepede mîhnirea, oricît încearcă ea, prin fel de fel de giumbușlucuri, să-i smulgă un zîmbet, voinicul nu-și leapădă masca de tristețe de pe chipu-i mîndru. Așa trece toată noaptea. Spre dimineață, fata intră din nou în havuz și se prefăce din nou într-un porumbel care-și ia zborul. Iar voinicul se cufundă și el în apa havuzului și, din nou preschimbat într-o căpățînă de măgar, se rostogolește pînă la ușa odăii și pleacă... Keloğlan așteaptă un pic, apoi iese din dulap și cum aude tropăit de copite, se strecoară binișor din odaie, se prinde de coada ultimului catir din convoi și astfel ajunge în pădure, la locul de unde plecase. Ia un braț de lemn și vine la maică-sa tot într-un suflet:

— Vai, măicuță, ce mi-a fost dat să văd! Lucruri numai bune de povestit sultanei.

Femeia spală rufele degrabă și ziua următoare amândoi se și aflau la hamamul cel împărătesc, din creasta muntelui...

— Ia vino, Keloğlan și zi-mi, ce-ai văzut, ce-ai auzit sau ce-ai pățit? îl poștește sultana.

Atita așteaptă Keloğlan. Se apropie de sultană și pe nerăsuflăte începe să povestească:

— Ieri noapte, când luna lumina totul, ca ziua, am crezut că-i dimineată și m-am dus în pădure, după lemne...

— Vai, Keloğlan, tare urit mai miroși, dă-te nițeluș mai departe și povestește de-acolo... îl întrerupse sultana.

— Deodată în pădurea pustie răsună tropot de copite. Pe potecă au prins a se ivi patruzece de catiri mînați de doi bărbați lipiți unul de altul, spate în spate. După ce au tăiat lemne și le-au încăreat pe catiri, bărbații au minat convoiul înapoi. Eu m-am agățat de coada ultimului catir, să văd ce se va întîmpla, că prea mi se părea neobișnuit totul. Am mers așa destul de mulțisor pînă ce dinaintea convoiului s-a deschis o poartă sub pămînt. M-am trezit într-un sarai... În cazane fierbeau mîncăruri care mai de care mai îmbietoare. Dau eu să îmbuc ceva dintr-unul din ele, dar o voce mă dojenește: „Nu mîncea pînă nu gustă stăpînul“. Pun capatul la loc și încep să mă uit, poate găsească vreo ieșire, să scap de-acolo... Văd niște trepte. Le urc, deschid o ușă și mă trezesc într-o încăpere bogat împodobită, în mijloc cu un havuz. Mă ascund într-un dulap și stau la pîndă. Spre marea mea uimire, văd o căpățîină de măgar cum se apropie de havuz...

— Vai, Keloğlan, vino mai încoace și zi iute-iute ce s-a mai întîmplat? îl întrerupse sultana cu nerăbdare.

— Căpățîina de măgar intră în havuz, se scutură o dată, și în locul ei răsare un flăcău frumos să-ți ia ochii, nu altceva. Pare-se însă că minunile se țin lanț. Un porumbel se lasă în havuz și se preschimbă într-o fată, și ea ca o zîină de frumoasă.

Și atît se roagă fata de voinic să-și lepede tristetea și să-i dăruiască măcar un zîmbet, atît se roagă de el... Dar flăcăul nu-și luminează chipu-i împietrit. Așa trece noaptea. Spre dimineață fata intră în havuz, își recapătă înfățișarea de porumbel și zboară. În urma ei flăcăul intră și el în havuz și, din nou preschimbat în căpățînă de măgar, saltă pe jos și piere pe ușă... Cum aud copitele catirilor, mă furișez din odaie și, agățat de coada ultimului catir din convoi, ajung nevătămat în pădurea din care plecasem...

— Al tău să fie hamamul ăsta, Keloğlan! Și pe deasupra, și galbeni, cît vei voi, numai du-mă și pe mine la saraiul de sub pămînt! spune sultana, apucîndu-i lui Keloğlan mîinile intr-ale ei, mai-mai să i le frîngă de atita aprindere.

— Te duc, te duc sultană, îngaimă Keloğlan, năucit de norocul ce a dat peste el.

Pornesc la drum îndată. Cînd ajung la pădure, se urcă amîndoi în copac și așteaptă. La miezul nopții se ivește și convoiul cel ciudat. Cînd ultima sarcină de lemne e urcată în circa ultimului catir, Keloğlan îi ajută sultanei să coboare din copac și îi șoptește:

— Acum, preafrumoasă sultană, ține-te de coada catirului ăsta ia și fă după cum ți-am povestit eu!

Și sultana urmează întru totul povețele lui Keloğlan: intră în odaia din saraiul tănuît în inima pămîntului, se ascunde în dulap și așteaptă. Vine capul de măgar, se spală în apa havuzului și se prefacă în iubitul-i, pe care nu-l mai văzuse de atita timp. Dar ce trist, ce îngîndurat e chipul iubitului! Abia are răbdare sultana să nu i se arate, să nu încerce prin mîngîieri numai de ei știute să-i risipească mîhnirea adîncă. Un filfiit de aripi, și răsare un porumbel care se lasă în apa havuzului de unde iese preschimbat într-o fată fără seamă de frumoasă. Și pînă dimineața frumoasa se tot roagă de flăcău să-i dăruiască un zîmbet, unul singur, dar acesta, dus pe gînduri, parcă nici n-o vede, nici n-o aude... Și dimineața, fata, prefăcută din nou în porumbel, își ia zborul...

Într-o clipă sultana e lingă soțu-i drag. Acesta, cum o vede, o îmbrățișează, trezit parcă dintr-un vis urit.

— Dragostea mea, îi zice, fiica padișahului păsărilor m-a prins și mă ține închis cu de-a sila. Există o singură cale ca să ne izbăvim și de ea, și de vraja care mă apasă. Ieși din saraiul ăsta așa cum ai intrat. Odată ajunsă pe pământ, dă poruncă celor mai iscusiți meșteri să facă o colivie mare cit să putem încăpea amindoi în ea. Pe dinafară, colivia să fie acoperită cu ghimpi mari și ascuțiți, din cel mai tare metal din cîte există... Așează colivia în piața cea mare din cetatea părintelui tău și așteaptă să vin și eu, ca să intrăm amindoi în ea. Ce va fi, vei vedea cu proprii tăi ochi.

Sultana, cu sufletul cîntînd de bucurie, îndeplinește fiecare vorbă a soțului ei. Cînd colivia, gata, e așezată în piață și sultana se află lingă ea, capul de măgar vine rostogolindu-se pînă la sultană, se scutură o dată și se preschimbă în flăcăul cel chipeș, atît de drag ei. Aprinde un foc mare și aruncă în el pielea de măgar. Apoi iute se viră amindoi soții în colivie, se ferecă bine pe dinăuntru și flăcăul îi dăruiește soaței sale dezmierdări cu duiumul. Păsările, care văd una ca asta, zboară la crăiasa lor și îi dau de știre. „Faceți-i fărime pe cei doi nelegiuîți de pămîntenii!“ poruncește ea. Și armii întregi de oșteni înaripați întunecă cerul ca noaptea, îndreptîndu-se spre colivie. Se lasă fulgerător în jos, lovind zăbrelele cu ciocurile, dar cad răpuse de ghimpii cei ascuțiți. Văzînd crăiasa că nu-i chip să dobîndească biruință prin oștenii săi, se năpustește ea însăși, ca o săgeată, din înaltul cerului, asupra coliviei, dar nici ea nu are o soartă mai bună decît celelalte păsări: piere și ea, străpunsă de necruțătorii ghimpi.

Atunci sultana și capul de măgar — acum om ca toți oamenii, pe vecie — deschid nestîngerîți ușa coliviei și se întorc la saraiul lor peste drum de cel al padișahului, tatăl fetei. Și sultana își ține făgăduiala dată lui Keloğlan, dăruindu-i acestuia hamamul pînă atunci al ei, precum și pungi cu galbeni...

Și așa, după poveste, băiatul plugarului și al nevestei sale s-a izbăvit de înfățișarea-i de măgar... O mare veselie a cuprins inimile tuturor. Și s-a așternut împărăția pe petrecere, patruzeci de zile și patruzeci de nopți. Iar preaiubitul soț al sultanei nu și-a mai lăsat părinții să se întoarcă în coliba lor, ci i-a oprit în sarai, să trăiască atâtea câte zile or mai avea, în dragoste și cinste.

Fie-ne dat să gustăm și noi, în pieritoarea noastră viață, din fericirea lor deplină!

MOȘ GRĂDINARUL

A fost odată ca niciodată. A fost odată un padișah care avea trei fii. Cînd era pe patul morții, își chemă pe tustrei feciorii la căpătiul său și le spuse:

— A sosit ceașul despărțirii celei din urmă, fiii mei. Să nu mă plingeți, să nu mă jeluți. Orice se naște, moare pe lumea asta pieritoare. Ascultați acum: vreme de patruzeci de nopți voi să faceți de strajă, cu rîndul, la mormîntul meu. Asta mi-e ultima dorință.

Pasămite în țara aceea se aciuiseră patruzeci de devii¹ care, cum murea un om, îl și dezgropau, îi scoteau ficații și îi mincau... Și padișahul nostru se temea să nu-i fie și lui mormîntul astfel pîngărit.

După ce tustrei feciorii făcură legămînt, ca într-un singur glas, că-i vor îndeplini ultima dorință, padișahul se săvîrși din viață, împăcat.

Prima noapte fu rîndul feciorului cel mare să vegheze la mormînt. La miezul nopții, în tăcerea deplină a cimitirului, numai ce se iscă din senin un vuiet surd care crește, crește și se apropie... Îngrozit, tînărul începe să țipe și fuge cît îl țin picioarele. Devii, și ei uluiți de țipetele băiatului, nu se mai apropie de mormînt în noaptea aceea.

¹ Dev, uriaș, zmeu, căpăun.

A doua zi fu rîndul feciorului mijlociu să stea de strajă la mormînt. Și el păștește la fel ca fratele său mai mare.

În noaptea a treia străjuia lîngă mormînt mezinul. Stă el ce stă singur în tot cimitirul, dar, după o vreme, îl încolțește urîtul și începe a iscodi cu ochii jur-împrejur. Așa deslușește o vîlvătaie mare care spinteca în răstimpuri întinericul nopții cu paloșe de foc. Se apropie încetîșor și ce i-e dat să vadă? Patruzeci de devi dorm cu ochii deschiși la dogoarea cumplită a focului. Tiptil, prințul ia cîțiva butuci aprinși și îi duce la locul lui de pază. Înconjură mormîntul murmurînd rugăciuni, trage un cerc, în mijlocul lui ațîță focul, iar el, alături, începe să adaste.

Nu trece mult și devii se scoală și văd că focul lor e împuținat și răscolit. „Cine să fi umblat la focul nostru?” se întrebă ei, nedumeriți. Își rotesc ochii în toate părțile și zăresc o lumină. Grăbesc spre ea, dau de prinț, se năpustesc asupra lui, dar nu e chip să treacă dincolo de cercul tras de flăcău. Înmuiați, grăiesc atunci către acesta:

— De vreme ce tu, pămînteanule, ai cutezat să furi din focul nostru și acuma stai în fața noastră fără frică, iar noi, coșcogeamile devii, nu-ți putem face nici un rău, înscamnă că ai putere să găsești și leacul suferinței noastre. Iată, noi toți o iubim pe fiica unui padișah. De teamă să nu o răpim, acesta și-a înconjurat saraiul cu ziduri înalte, de cetate, și a pus de pază și un cîine aprig nevoie mare, care simte de departe pe orice străin și dă de veste. Am încercat noi de mii de ori, dar n-am izbutit să ne apropiem de saraiul unde e ascunsă comora noastră. Ajută-ne tu ca măcar o dată să-i vedem chipul.

— Prea bine! le răspunde prințul și pîrnesc la drum, împreună.

Merg ei, merg și pînă la urmă, după zile și nopți de umblet fără oprire, ajung la saraiul înconjurat cu ziduri atît de înalte, că parcă se înfrăteau cu cerul.

— Mai înainte de orice, spune prințul, trebuie să văd ce e dincolo de ziduri, și-apoi să mă hotărăsesc ce am de făcut.

Faceți-mi o scară din trupurile voastre, ca eu să mă cațăr pe ea, pină sus. Așa poate e-am să izbutesc ceva.

Ascultători, devii se urcă unul pe umerii altuia — scară vie și cumplit de înaltă. Iar prințul se cațără pină pe umerii devului de deasupra și de-acolo se lasă nițeluș pe latura cealaltă a zidului. Trage apoi, cu fringhia, pe devi, unul câte unul. Cînd fiecare ajunge pe creasta zidului, îi spune: „Uite, fata pe care o iubești e jos“. Cînd devii, ca să vadă mai bine, își aplecau capul peste zid, flăcăul îl pălea cu paloșul peste grumaz, lăsînd leșul să cadă jos, pe pămînt. Auzînd bufnitura, ceilalți devi credeau că prințul a și coborît pe fericit lingă fata rivnită. Și așa, toți cei patruzeci de devi pieriră unul după altul, pină la ultimul. Călcînd peste trupurile lor stivuite de cealaltă parte a zidului, prințul pășește în grădină și se îndreaptă spre ușa saraiului. La intrare, cîinele, lungit pe lespezile de marmură, moțăia. Fără să zăbovească, prințul își scoate hangerul de la briu și îl implintă în ceafa cîinelui cu atîta sete, încît hangerul se înfige adînc, în lespedea de piatră...

Se urcă la primul cat, robii dorm duși. Se urcă la catul al doilea, roabele dorm duse. La catul al treilea, padișahul cu soața lui dorm și ei fără vise. La catul al patrulea, la lumina pilpiitoare a sfeșnicelor, fiica cea mai mare a padișahului e cufundată în somn adînc. Prințul mută ușurel sfeșnicul de la cap la picioare, și pe cel de la picioare, la cap. La catul al cincilea, fiica mijlocie a padișahului e cufundată în somn greu, străjuită și ea de două sfeșnice. Încetîșor, pe nesimțite, prințul schimbă și aici, între ele, sfeșnicile. La catul al șaselea, doarme mezina. Prințul ia binișor sfeșnicul de aur, de la căpătii, și îl mută la picioare, iar pe cel de argint, de la picioare, îl pune la căpătii. Și cum lingă mica sultană se afla, pe o tip-sic, mîncare și o carafă cu șerbet, el mănîncă toată mîncarea, bea tot șerbetul, sărută fata lin pe buze și se duce.

Cînd razele soarelui bat în ferestre, vestind ziua, fata cea mare se deșteaptă din somn și strigă uluită;

— Cine a pătruns în iatacul meu și a schimbat locul sfeșnicelor?

În aceeași clipă se aude și glasul fetei mijlocii, strigînd la fel de nedumerit:

— Cine a pătruns în iatacul meu și a schimbat locul sfeșnicelor?

Iar de la catul cî mai de sus, mezina strigă inciudată:

— Cine a cutezat să-mi schimbe locul sfeșnicelor? Cine a cutezat să se atingă de mîncarea mea? Cine a cutezat să bea șerbetul meu?

Se iscă larmă și forfotă în tot saraiul. Padișahul însuși, după ce dă o raită prin sarai, se duce în grădină, cu gîndul că poate-poate va da de vreo urmă. Așa descoperă, la picioarele zidului, capetele și trupurile devilor. Tare se mai bucură de moartea lor, căci și-i știa dușmani neîmpăcați, gata oricînd să-i fure fata. Ușurat, își cheamă lîngă el cîinele, dar cîinele nu se arată. Îl caută, îl caută padișahul, dar cîinele nu-i de găsit. Într-un tîrziu dă peste el, țepăn, străpuns de un hanger care-a pătruns adînc în lespede de marmură din fața ușii saraiului.

„Aici se ascunde o taină al cărei tîlc îmi scapă, murmură padișahul. Cu răbdare și înțelepciune am s-o dezleg eu“ mai zice el și pe loc poruncește crainicilor să strige în cele patru colțuri ale țării: „Cine va scoate hangerul înfipt în lespede de marmură din fața saraiului, înseamnă că el a dat pieirii pe cei patruzeci de devi, veselind inima padișahului. Drept răsplată, orice va dori el de la Înălțimea Sa padișahul, i se va da.“

Mulți voinici s-au perindat prin fața saraiului zicînd cu tărie: „Eu am ucis devii“, dar nici unul n-a fost în stare să urnească hangerul din loc. În ziua aceea, prințul, călare, se preumbla prin împrejurimi; văzînd șiruri-șiruri de flăcăi care curgeau în șuvoi către saraiul crăiesc, descalecă, își priponește calul sub un umbrar, iar el se amestecă printre ei. Ajuns la sarai, dintr-o opintire, scoate hangerul din lespede de marmură.

— Cere-mi ce dorești, fiule, îi spune padișahul, că eu îmi țin făgăduiala și-ți împlinesc dorința.

— Să fie sănătos măritul padișah aici de față!

— La ce-ți slujește ție sănătatea mea? Hai, nu te sfii, cere-mi ce-ți dorește inima, că meriți cu prisosință să dobindești.

— Slăvite padișah, noi sintem trei frați, fii de padișah. Aș dori s-o dai pe fiica ta mai mare, fratelui meu mai mare, pe fiica ta mijlocie fratelui meu mijlociu, iar pe mezină mie!

Se învoiește padișahul și porcede numaidecât la pregătirea zestrei celor trei fete. La vremea sorocită, prințul cel mare, încălecat pe un armăsar roib, o saltă în șea pe sultana cea mare și se duce cu ea. Prințul cel mijlociu, încălecat pe un armăsar sur, o saltă în șea pe sultana mijlocie și se duce cu ea. Iar mezinul, încălecat pe un armăsar alb, o saltă în șea pe sultana mezină și se duce cu ea. Toate trei perechile iau drumul țării prinților.

Merg și merg... După o bucată de drum, pe neașteptate, le apare în cale, încălecat pe o mîrtoagă rioasă, un bărbat bătrîn, cu barba și mustațile sălbăticeite. Îl oprește pe prințul cel mare și îi zice:

— Să-ți fie drumul cu noroc, băiete, încotro te duci?

— Călătorului îi șade bine cu drumul... Multă vorbă, treabă puțină... Ce te privește pe tine unde merg eu? Și dînd bici armăsarului, prințul se îndepărtează în galop.

Și pe perechea mijlocie o întîmpină bătrînul, cu aceleași vorbe. Și prințul, la fel, nu vrea să stea de vorbă și se îndepărtează și el în galop, lăsîndu-l pe bătrîn în mijlocul drumului.

Vine rîndul mezinului. Cînd bătrînul îi dă binețe și îl întreabă de unde vine și unde se duce, el, cu inima deschisă, îi povestește pe nerăsuflăte toate pătaniile cîte le petrecuse. Și tocmai cînd să-și ia rămas bun și să se despartă, prințul vede deodată cum calul răpănos al bătrînului se scutură și se prefăce într-un armăsar arab de soi ales, înaripat și lucios ca mătasea. Și pînă să se dezmeticească din uimire, bătrînul îi și înșfacă fata de pe șea și cît ai clipi, pierde cu ea în înaltul

cerului. Descumpănit mai rămîne tînărul în urma lor! Ce să facă, încotro s-o ia?! Cu cine să se sfătuiască?

Și atunci, în clipele acelea grele, își aduce aminte de un prieten de-al tatălui său, padișahul, un om înțelept și învățat foarte. Se duce la el degrabă și îi povestește ce-a pățit, fără să uite nimica.

— A! E vorba de Bostangi Dede, Moș Grădinarul, îi spune numaidecît înțeleptul. Barba și mustățile i s-au încolțit și au încărunțit de dragostea pe care i-o poartă sultanei mezine, acum sultana ta. Toată viața și-a pus-o în slujba marii lui iubiri, fără să izbutească să o trăiască. Și-acum, cînd i s-a ivit, în sfîrșit, prilejul multașteplat, să-l piardă?! Eu nu-i știu țara. Dar chiar în seara asta am să chem la mine toate zburătoarele de prin partea locului. Măcar una dintre ele și tot o să te povățuiască ce trebuie să faci ca să ajungi la Moș Grădinarul.

În seara aceea, toată păsărima se strînse în păr la chemarea înțeleptului. Cînd acesta întrebă înaripatele de casa lui Moș Grădinarul, un vultur grăi:

— Eu îi știu locul.

Și vulturul îl urcă pe prinț pe spinarea sa, cu cal cu tot, și vislînd prin văzduh îl lăsă pe tînăr chiar la poarta lui Moș Grădinarul. Acesta lucra în grădină, în timp ce fata ședea pe acoperișul neted al casei, tare îngîndurată, avînd dinainte fel de fel de poame de care nu se atîngea. Prințul se cațără ușurel pînă la fată, o suie pe cal și încep să gonească. Atunci calul lui Moș Grădinarul prinde a necheza:

— Hi, hi, hiii! Flăcăul străin ți-a luat iubita și se tot duce cu ea!

— Lasă-i să se tot ducă! îi răspunde liniștit Moș Grădinarul și-și vede de treabă înainte.

După o vreme se urcă pe cal, se înălță în văzduh și, după cîteva clipe de zbor, îi ajunge pe fugari din urmă, înșfacă fata, o suie lingă el, pe calul înaripat, și pleacă înapoi... Iar prințul rămîne singur, abătut cum nici nu se mai poate. Cînd se mai dezmeticește, hotărît să nu se lase, se întoarce iarăși

la casa lui Moș Grădinarul, se furișează iarăși lingă fată, o ia și fuge iar cu ea. Și calul înaripat iar îi dă de veste stăpînului său:

— Hi, hi, hiiii! Flăcăul străin ți-a luat iubita și se tot duce cu ea!

Tot fără să se grăbească, Moș Grădinarul se ia după fugari, îi ajunge din urmă cît ai clipi, saltă fata în șea și, după ce-i trage prințului o bătaie cumplită, piere în înaltul cerului.

Mai mult mort decît viu, tînărul se urcă pe cal și vine iarăși la prietenul tatălui său, padișahul, om înțelept și învățat foarte. Acesta, după ce-i ascultă păsul, îl povățuiește așa:

— Încearcă iarăși să ajungi la fată și cere-i să afle unde mai este pe lume un cal înaripat asemenea celui pe care-l are Moș Grădinarul. După aia ai să vezi tu singur ce ai de făcut.

Din nou voinicul ia calea casei lui Moș Grădinarul, se strecoară pînă la fată și îi șoptește:

— Fă ce-oi face și află unde mai există pe lume un cal înaripat!

Scara, cînd Moș Grădinarul vine de la grădina lui lingă fată, aceasta îl îmboldește la vorbă:

— Mindru armăsar mai ai! Nemaipomenită făptură: cal cu aripi! Un altul ca el nu cred să se mai afle pe tot pămîntul!

— Din soiul ăsta sînt numai doi, frumoasa mea. Pe unul îl am eu. În mijlocul cîmpiei din împărăția padișahului vecin mie se află o poartă. Cum o deschizi, dai de niște trepte, care duc la o odaie dărăpănată ca vai de ea. Iată, acolo e priponită o iapă bătrînă, prăpădită, mai-mai să-și dea duhul. Nimeni nu mai are grijă de ea, socotind-o sfîrșită, căci nimeni nu știe că ea poate zbura. E mama calului meu. Moartea o așteaptă în curînd pe iapă, dacă nu cumva o fi și murit pînă acuma...

A doua zi fata îi povestește prințului cele aflate. Iar el se duce drept la padișahul acela.

— Precainălitate padişah, deşi nu-s bogat în ani, nu-i meserie pe care să n-o cunosc, în afară de una: îngrijitul cailor. Cu voia ta, aş dori să mă tocmesc seiz la tine.

Padişahul nu se împotrivesc. Primul lucru pe care îl face proaspătul seiz este să ajungă în cîmpia împărăţiei. În mijlocul ei vede o poartă, o deschide, coboară cîteva trepte şi într-o odaie ponosită găseşte zăcînd un biet cal costeliv, vlăguit, cu privirea înceţoşată. Şi, cu o rivnă şi o sîrguinţă puţin obişnuite, prinţul începe să-l îngrijească. De fiecare dată cînd îi aducea nutreţ şi apă proaspătă, ori îl peria domol, calul îi spunea cu recunoştinţă:

— Îţi dătez viaţa, flăcăule. Cum o să prind din nou puteri să zbor, am să-ţi dau de ştire!

Ceilalţi îngrijitori de cai îşi băteau joc de el:

— Mare nerod! Încaltea, dacă tot avea de gînd să dădăcească un cal cu atîta migală, n-a fost în stare să găsească altul mai breaz?!

Dar prinţul parcă nici nu-i auzea. Îşi vedea liniştit de treabă, cu aceeaşi stăruinţă. Şi într-o zi, calul îi dădu, în sfîrşit, vestea cea mare:

— De-acuma pot să zbor, stăpîne.

Numaidecît tinărul se înfăţişă padişahului şi îi grăi cu smerenie:

— Am deprins şi meseria de seiz, Înălţimea Ta. Îngăduie-i robului tău să plece mai departe în lume.

— Să fie după dorinţa ta, fiule, încuviinţează padişahul. Drept plată pentru munca ta, ia calul pe care-l vrei şi du-te cu bine!

Prinţul se duce drept la calul la care nu se uitase nimeni şi îl scoate din odaia în care, au demult, părăsit, lipsit de orice îngrijire, sta să piară.

— Nerodul tot nerod! vorbeau între ei slujitorii. Padişahul nostru are atîţia armăsari mîndri, şi el alege cea mai netrebnică gloabă din cîte există!

Dar prinţului nici că-i pasă de zisele lor; încalecă liniştit pe calul ales şi se duce drept la casa lui Moş Grădinarul. O

suic pe fată în șea și pe dată calul se înalță, spintecînd văzduhul ca o săgeată. Calul lui Moș Grădinarul nechează:

— Hi, hi, hiii! Flăcăul cel străin ți-a luat iubita și se tot duce cu ea.

— N-are decît! Să se tot ducă. Am destul timp să-i ajung din urmă.

— Acum se schimbă socoteala, stăpine. Cei doi au încălecat pe mama mea, înaripată ca și mine.

Abia aude vorbele acestea, și Moș Grădinarul se și aruncă în șea și zboară în urma fugarilor. Și cum calul său e tînăr, plin de viață și putere, depărtarea dintre cei doi cai se micșorează văzînd cu ochii. Cînd prințul pierduse orice nădejde, iapa se întoarce și spune către bidiviu:

— Dacă nu-l trîntești pe Moș Grădinarul jos, din catul al șaptelea al cerului, nu te mai recunosc de fiu și te blesteg să ai amarnică soartă, băiete!

Calul cel tînăr se înalță, se înalță dincolo de pragul pășurilor, dincolo de sălașul vînturilor, dincolo de scama norilor, se înalță pînă la al șaptelea cer și aici se scutură o dată pe neașteptate, și Moș Grădinarul se prăvălește în hău și se preface în mii de fărîme. Apoi, calul se lasă lin în jos, lingă mama sa, o poartă pe fată să-l încalece și așa prințul și sultana merg spre țara lor. După zile și nopți ajung la o colibă. Și cum se înserase, se gîndesc să miie peste noapte acolo, să-și tragă nițelul sufletul și ei, și caii. Cînd se deșteaptă ei dimineața, ce să vadă? Un șarpe se încolăcise în jurul colibeii și, cu capul atîrnat deasupra ușii, îi pîndea. Nici gînd să poată ieși teferi de acolo. Pe cînd ei se frămîntau, neputincioși, încercînd să găsească o ieșire, șarpele prinde să le vorbească cu grai omenesc:

— N-aveți teamă de mine, dacă faceți ce vă cer nu mă ating de voi. Altminteri, nu există scăpare!

— Ce vrei de la noi?

— Pleacă, voinice, și află pentru mine povestea lui Gül-Sinan. Pînă te întorci, am eu grijă de soața ta, ca să nu pățească nimic. Să nu fii îngrijorat de ce lași în urmă.

Ce să facă prințul? N-are încotro, se învoiește. Iese din colibă și dă să plece, cînd iapa nechează o dată, apoi îi spune:

— Ține firele astea două, din coama mea, stăpîne. Ia nevoie, freacă-le unul de altul și eu sînt lingă tine, gata să te ajut.

În drumul său, prințul se abate mai întîi pe la prietenul tatălui său, padișahul, om înțelept și tare învățat, și îl întreabă ce știe despre povestea lui Gûl-Sinan.

— Un singur om pe lumea asta o cunoaște, fiule, un padișah dintr-o împărăție depărtată. El ucide însă pe oricine ascultă povestea și o află. Grădina lui e pustie căci pămîntul e sterp; nimic nu crește în ea. Tu du-te la padișahul acela și spune-i că ai să-i îngrijești grădina. Sapă drept la mijlocul ei, pînă dai de o piatră albă. Scoate-o afară și strivește-o pînă o prefaci în pulbere pe care risipește-o în toată grădina. Nu va trece mult și vor crește pomi care vor da roade. Atunci, fericit, padișahul îți va spune: „Cere de la mine orice vei voi!“ Tu cere-i să-ți spună povestea lui Gûl-Sinan. Și bătrînul înțelept mai grăiește: Ține inelul ăsta, cînd ai să-l atingi cu buzele, eu sînt lingă tine, gata să te ajut!

Prințul îi ascultă cu luare-aminte povețele, după care pleacă să le săvîrșească întocmai. Ajuns în împărăția cu pricina, se înfățișează padișahului, căruia îi grăiește așa:

— Prealuminate padișah, pînă acum am deprins toate meseriile, numai pe aceea de grădinar nu. Încuviințează, stăpîne, să îngrijesc eu grădina ta.

— Zadarnică-ți va fi truda, fiule. Au încercat ei grădinari vestiți prin destoinicia lor și tot n-au izbutit s-o înveselească măcar cu un fir de iarbă ori cu vreo buruiană. Tu, un începător, ce ai să poți face?!

— Lasă-mă să încerc, Înălțimea Ta.

— Bine, fiule, facă-se după cum ți-e voia!

Prințul se duce în mijlocul grădinii, scoate piatra cea albă, o fărîmîțează și îi împrăștiie pulberea în toată grădina. Apoi sădește pomi, seamănă pepeni. În scurt timp pămîntul, pînă atunci mort și încremenit, începe să dea roade îmbelșugate.

Într-o zi, prințul pune pe o tîpsie fel de fel de roade, de toate culorile, de toate aromele și gusturile, culesse din grădină și le duce padișahului. Cînd le vede atît de ispititoare, padișahului nu-i vine să creadă că s-a înfăptuit o asemenea minune. Coboară în grădină, să vadă cu ochii lui: crengile pomilor, grele de rod, stau să se rupă, iar pe vrejuri, pepeni mari și zemoși parcă te poftesc să-i culegi. Bucuria padișahului nu mai cunoaște margini:

— Cere-mi ce vrei, fiule, că meriți pe deplin.

— Voiesc ca slăvitul padișah, aici de față, să fie sănătos!

— La ce să-ți slujească ție sănătatea mea, fiule? Cere-mi ce-ți dorește inima mai mult și mai mult.

— Aș vrea să aud povestea lui Gül-Sinan, mărite.

— Lasă-te păgubaș de dorința ta, fătul meu. Cere-mi orice altceva și îți dau bucuros, numai asta, nu.

Și luîndu-l pe voinic, îl plimbă printr-un șir lung de încăperi în care zăceau îngrămădite de-a valma țeste de oameni.

— Iată soarta care te așteaptă, fiule. Voinici nenumărați au fost doritori să afle povestea lui Gül-Sinan și uite ce s-a ales din ei. Să te dau, cu mîna mea, morții, după ce mi-ai făcut un bine atît de mare? Mai chibzuiește, flăcăule!

— Chiar de m-așteaptă pieirea, altă dorință n-am decît să ascult povestea lui Gül-Sinan.

Și padișahul începu să-și depene istorisirea:

— Aveam o soață, bucățică ruptă din lună, nu altceva. Aveam și un fecior. Și zilele-mi se scurgeau lin, căci mă socoteam una din cele mai fericite făpturi ale pămîntului. Dar, într-o vreme, bag de seamă că băiatul meu, din zi în zi, se ofilește. L-am întrebat care-i pricina. „Dacă ai să te culci, noaptea, în locul meu, ai să pricepi ce mă macină, tată.” Chiar în noaptea aceea, nerăbdător, gata să-mi apăr copilul cu orice preț, m-am culcat eu în patul lui. La miezul nopții, cînd totul, pînă și străjile, cunosc dulceața somnului, mă deșteaptă un șuierat de bici. „Scoală și pregătește-mi calul!” îmi spune un glas poruncitor. Mă ridic în capul oaselor și mă uit: soața mea, cu un harapnic în mîină, îmi poruncește așa.

Mi-am ferit fața și trupul de orice rază de lumină, astfel că ea nu m-a recunoscut. „Ce mai stai, n-aiuzi? Pregătește-mi calul!” mai strigă ea o dată și gîrbaciul îmi plesnește pielea obrazului. M-am dus degrabă și i-am adus în pragul saraiului calul înșecat. Ea călare, eu ținînd dirlogii, am trecut văi și munți, ne-am cățărat pe creste neumblate. Am ajuns într-un loc pustiu, numai stînci golașe. „Deschideți-vă, stînci, deschideți-vă!” a spus ea. Și stîncile s-au deschis și ne-au lăsat loc de trecere. „Așteaptă aici!” mi-a poruncit ea, îndepărtîndu-se. Dar eu pe furis, tiptil, tiptil m-am prelinș în urma ei, adăpostit de întuneric. Și ce-mi fu dat să văd? Un harap cu o buză atîrnînd pe pămînt și cu o buză atîngînd cerul iese înaintea soției mele, o îmbrățișează și îi spune a dejană: „Ce mult m-ai făcut să te aștept!” „Abia am izbutit să-mi trezesc lepădătura de fiu-meu!” îi răspunde ea, parcă rugîndu-se de iertare. El o ia pe genunchi și încep amîndoi să se giugiulească, ceasuri și ceasuri în șir. Mai înainte de a se lumina de ziuă, mă ridic binîșor de la locul unde mă tupilasem și mă strecor afară, lîngă cal. Așa m-a găsit ea, prefăcîndu-mă că o așteptasem toată noaptea. O lovitură cu gîrbaciul, o poruncă scurtă și iată-mă din nou ținînd calul de dirlogi, pe același drum anevoios pe care venisem. Am ajuns acasă. Dimineața, ni se aduce prînzul cel mic. Nici soacra, nici soața mea nu se atîng de mîncare. „După cum ți-am mai spus, la noi nu e obiceiul ca femeile să mîncească cu bărbații alături”, răspunde cu însoare soacra la întrebarea mea mută. „Așaaa?” îmi scapă mie, fără voie. La glasul meu, pesemne minios, soacră-mea se uită lung la mine și cînd vede urmele gîrbaciului pe chip, pricepe totul. Dă fuga și se întoarce cu un ciomag cu care începe să mă lovească. Ciomagul era fermecat: sub loviturile lui m-am prefăcut într-un cîine. M-am pomenit rătăcind pe străzi, cîine al nimănui, cu inima sîngerînd ca o rană deschisă. Din întîmplare sau poate minat de foame, nu știu, trec prin fața unei măcelării. „Ia te uită la ciinele ăsta, jupine! glăsuiește băiatul de prăvălie către măcelar, seamănă leit cu pașahul nostru.”

„Ți-ai pierdut mințile?! Il ceartă măcelarul. Ce legătură poate să aibă un padișah cu un cîine?!“

„Zău, mă jur că are uitătura padișahului nostru. S-ar putea să fie chiar el, că prea îi seamănă. N-ai să mă crezi, jupine, dar mama are un ciomag vrăjit, rămas de la moștrămoși. Pe cine lovești cu el, capătă pe loc înfățișarea pe care o vrei. Poate că și padișahul a fost bătut cu un astfel de ciomag, n-ai știu?! Mă duc iute să-l aduc!“

Băiatul s-a întors numaidecît cu un ciomag. M-a atins cu el, zicînd așa: „Dacă ești cîine, să rămii cîine, dacă ești padișahul nostru prefăcut prin vrăji în cîine, să fii din nou padișah!“

Și așa m-am trezit din nou în starea mea veche. M-am rugat de băiat să-mi dea mie ciomagul, că am să-l răsplătesc împărătește pentru fapta lui de bine. Și el mi l-a dat. Cu ciomagul în mînă m-am dus la sarai, mi-am luat calul și, în fapt de noapte, am ajuns la locul acela pustiu, numai stînci golașe. „Deschide-te, stîncă, deschide-te!“ mi-am încercat eu norocul, și stîncile, supuse, s-au deschis și m-au lăsat să trec. Am intrat în peșteră. Soața mea, pe genunchii harapului, se giugiulea cu el, în timp ce soacra mea însăși îi servea și veghea. Pe neașteptate le-am lovit pe amîndouă cu ciomagul, blestemîndu-le să se prefacă fiecare în cîte o cioară. Și le-am mai blestemat să trăiască pînă la sfîrșitul lumii și să nu facă altceva decît să-și scoată ochii una alteia. Am dat și în harap cu ciomagul și l-am prefăcut într-o buturugă uscată. Am făcut apoi o colivie destul de încăpătoare și i-am închis în ea pe tustrei, astfel preschimbați. Cheia, iat-o, o țin mereu la mine.

Și padișahul, urmat de prinț, deschide o odaie și ti arată colivia. Ia de alături ciomagul și lovește una din ciori, care, prefăcută într-o femeie tînără și frumoasă, îl roagă cu șiroaie de lacrimi s-o ierte și să-i redea înfățișarea omenească. Lovește cu ciomagul și cealaltă cioară, aceasta se preschimbă într-o femeie mai-bătrînă, care și ea se roagă cu riuri de lacrimi să fie iertată. Neînduplecat, padișahul le prefăce din

non în ciori care, numaidecît, încearcă să-și scoată ochii una alteia.

— Iată povestea lui Gül-Sinan, fătul meu. Fratele soatei mele a vrut să afle neapărat pricina pentru care sora și mama lui au ajuns ciori închise într-o colivie, la cheremul meu și numai al meu. Nu i-am dezvăluit taina și l-am prefăcut și pe el într-un șarpe. Nu vreau ca să afle cineva ocară și amarul meu. Oricine îmi cunoaște povestea, trebuie să piară. Eu nu ți-am voit moartea, am căutat să te opresc, dar tu te-ai împotrivit. Acum, va trebui să mori.

— Prea bine, slăvite! Așa ne-a fost învoiala. Mă supun. Cu inima strinsă, dar mă supun. Numai că, înainte de moarte, îngăduie-mi să mă rog, după ce mă voi spăla, așa cum cere cartea sfîntă înaintea oricărei rugăciuni.

Prințul coboară în grădină, se spală cu apa din havuz și se roagă. Buimăcit de cîte auzise, buimăcit de propria-i moarte atît de apropiată, uitase cu desăvîrșire și de inel, și de cele două fire din coama calului, care l-ar fi putut ajuta. La sfîrșitul rugăciunii, cînd spune „amin“, atinge din întîmplare inelul cu buzele. Și, mai înainte ca să se dezmeticească, se simte ridicat în văzduh de două mîini nevăzute și trecut dincolo de zidul grădinii. Acolo îl așteaptă iapa înaripată. Prințul se aruncă pe spinarea ei și într-o singură clipă, mai iute decît zborul celei mai iuți paseri, se și află la coliba unde o lăsase pe sultană. Cum vede șarpele, îi povestește pe nerăsuflăte povestea lui Gül-Sinan, adăugînd și ce a văzut cu ochii lui.

— Îți mulțumesc, voinice. Eu sînt fratele soatei padișahului acela. De mult aveam de gînd să-l ucid, ca să-i răzbun pe ai mei și pe mine însumi, dar am tot șovăit, neștiind de partea cui este dreptatea. Am trimis zeci și zeci de tineri să afle pricina unei uri atît de nepotolite, dar nici unul nu s-a mai întors. Datorită ție știu acum că toată vina apasă pe umerii surorii și ai mamei mele. Mi-e sufletul mîhnit, dar cel puțin știu. Vezi-ți de drumul tău, voinice! Allah să-ți îndrepte pașii numai spre bine și noroc!

În sfârșit fără opreliști, prințul ajunge în împărăția tatălui său, alături de sultana pe care o dorise atita. Ceilalți doi frați ai săi, însurați cu cele două surori ale dragei sale, aveau cîte trei-patru copii, atita timp se scursese pînă ce mezinul izbutise să-și dobîndească fericirea. De bucurie că-și regăsesc fratele pe care-l crezuseră pierdut pentru totdeauna, cei doi prinți dau porunci peste porunci și se face o nuntă, o nuntă cum nu s-a mai pomenit. Patruzeci de zile și patruzeci de nopți nu se mai potolesc cîntecele, jocurile, risetele și ospetele...

Visul lor s-a împlinit aievea, fie-ne dată și nouă o astfel de bucurie...

VULTURUL MELEAGURILOR DE SUB PĂMÎNT

În timpuri de mult stinse, trăia un tată care avea trei feciori. Într-una din zile, pe neașteptate, tatăl se îmbolnăvi și căzu la pat. Ce nu încercară ca să-l tămăduiască de suferința lui și să-l vadă iarăși pe picioare! Ce leacuri, ce doftori, ce vraci, ce babe pricepute într-ale descîntecului! Dar degeaba. Bătrînul nu se înzdrăvenea, ba, mai mult, puterile și dorința de viață îi scădeau văzînd cu ochii.

Feciorul cel mare veni la căpățîiul lui și îl întrebă:

— Tată, pentru ce te secătuiești așa, din zi în zi? Care ți-e suferința?

— Sînt bolnav, fiule... Parcă eu știu de ce sufăr?! Îți răspunse părintele.

Veni și feciorul mijlociu la căpățîiul lui și îl întrebă și el:

— Spune, tată, pentru ce te secătuiești așa, din zi în zi? Care ți-e suferința?

— Sînt bolnav, fiule... Parcă eu știu de ce sufăr?!

Alt răspuns nu fu chip să mai scoată din gura bătrînului.

Veni și mezinul la căpățîiul lui și îl întrebă:

— Ia spune, tată, pentru ce te secătuiești așa, din zi în zi? Ce suferință, ce amar te macină?

— Oh, fiule, și de ți-aș spune, parc-ai să-mi fii de ajutor?

— Poate c-am să te mîntui de suferință dac-am s-o știu, părinte drag. Haide, deschide-ți inima. N-am să cunosc altă fericire mai mare decît atunci cînd am să te văd vindecat.

— Bine, fiule, uite că-ți spun. Pe undeva în lume se află un crai numit Padișahul Rîios. Eu aveam trei privighetori cu penele sclipind în mii de culori. Padișahul Rîios mi le-a luat prin vicleșug și s-a dus cu ele. De atunci nu mai cunosc ce e tihna. Dacă aș avea din nou lângă mine privighetoriile mele dragi cu penele sclipind în mii de culori, mi-ar reveni pofta de viață și m-aș vindeca.

Se duse mezinul la ceilalți doi frați și le povesti cele vorbite cu tatăl lor. Și tustrei hotărîră să pornească după cele trei privighetori. S-au urcat pe cai și au purces la drum.

Au mers, au mers, pînă ce au ajuns la o rîspîntie din care se răsfirau trei drumuri. În dreptul unuia era ridicată o piatră pe care se săpaseră cuvintele următoare: „Cine apucă pe drumul acesta, se întoarce“. În dreptul celui de-al doilea era ridicată o piatră pe care se săpaseră cuvintele: „Cine apucă pe drumul acesta, poate că se întoarce, poate că nu se mai întoarce“. Pe piatra ridicată la pornirea celui de al treilea drum, scria așa: „Cine apucă pe drumul acesta, nu se mai întoarce“. Se opresc tustrei frații, șovăind, cînd mezinul prinde a vorbi:

— Tu, frate-meu mai mare, ia-o pe drumul celui care se întoarce, tu, mijlociule, pornește-o pe drumul celui care nu știe de se întoarce ori nu. Cît despre mine, eu am să merg pe drumul aceluia care nu se mai întoarce.

Cum hotărăște mezinul, așa fac... Se îmbrățișează, își urează noroc și o ia fiecare pe alt drum.

Mezinul merge și merge fără odihnă, pînă ce ajunge la o fineață întinsă și înmiresmată. Descălecă, bătî un țarîș în pămînt, priponi calul, iar el se întinse pe patul de ierburi și flori și adormi. Un fișuit din ce în ce mai apropiat îl trezi din somn. Sări în picioare, cu mina pe buzdugan și-și rotî ochii: un balaur înfricoșător se îndrepta spre el. Iute, mezinul îl pălește cu buzduganul drept în creștet. Fiara, se zvircolește de cîteva ori, apoi rămîne țeapănă, într-o băltoacă de sînge. Iar flăcăul, dînd slavă lui Allah că a scăpat de primejdie, se urcă pe cal și purcede iar la drum.

După zile și nopți de mers întâlnește în cale un conac. Urcă treptele de la intrare, deschide o ușă și nimereste într-o încăpere în care ședea, singură și tristă, o fată de o frumusețe fără seamăn.

— Vai, pămîntene, cum de-ai ajuns prin meleagurile astea? Acuș trebuie să sosească Șahmeran, padișahul șerpilor, acesta-i saraul lui. Dacă dă de tine, te ucide fără nici o milă. Păcat de tinerețea ta.

— Nu-ți fie teamă, frumoaso, că n-are să mi se întimplă nimic rău. Care ți-e numele?

— Gülperi, Zîna Trandafirilor, așa mi se spune.

— Vrei să vii cu mine, Gülperi?

— De vrut, vreau eu, dar Șahmeran, balaurul, craiul șerpilor, nu mă va lăsa. Are să mă ucidă.

— N-are cum, căci nu mai e în viață, Gülperi. L-am ușurat de zile cu buzduganul meu. Eu, acum, plec. Cum am să isprăvesc ce am de făcut. mă întorc și te iau.

— Prea bine, voinice. Îți aștept întoarcerea cu nerăbdare. Și se despart. Din nou mezinul se așterne la drum.

După o bună bucată de vreme îi iese înaintea un alt conac. Acolo locuia sora mijlocie a lui Gülperi, pe nume Gülizar. Obraji de Trandafir. Și ea se hotărâște ca la întoarcerea flăcăului să-l însoțească la casa părintească.

Mai merge el ce merge și ajunge la alt conac. Aici stătea mezina celorlalte două fete, pe nume Gülbahar — Trandafirul Primăverii. Și cum și aceasta se arată doritoare să-l însoțească, mezinul îi făgăduiește și ei ca, la întoarcere, s-o ducă cu sine, în împărăția tatălui său.

Și iarăși bate căi neumblate mezinul, minat de dorința fierbinte de a-și ajuta tatăl. Și după nenumărate zile și nopți de drumeție, dă peste un bărbat mare, mare, aproape cit un uriaș. Sta în drum cu un ghem în mină, și aci deșira mătasea de pe el, aci o depăna. Se minunează mezinul și nu se poate abține de a nu-l întreba:

— De ce tot desfiri și depeni la loc ghemul de mătase, om bun?

— Apropii depărtarea, cînd depăn mătasea, flăcăule, și îndepărtez apropierea cînd o deșir de pe ghem.
Auzindu-i vorba prietenoasă, mezinul îndrăznește:

— Cieă pe-aici ar fi Padișahul Riios. Știi cumva unde își află sălașul, om bun?

— Saraiul lui e hăt, departe, departe. N-ajunge viața unui muritor ca să străbată atîta cale. Eu însă, am să fac ghem mătasea, și așa apropiu depărtările, și tu ai să poți ajunge la el, și încă destul de iute. Padișahul Riios are un somn aparte, care ține patruzeci de zile și patruzeci de nopți. Azi chiar se cufundă în somnul lui cel lung. Odată cu el doarme toată țara. Tot ce există în împărăție, lei, tigri, străji, oșteni, toți dorm adînc; ciinii, întinși pe labe, sforăie, străjerii, proptiți în paloșe, sforăie, nimic nu rămîne neadormit. Să nu te sfiești, intră drept în sarai și fă ce poțezi, timp ai berechet, căci nimeni nu se trezește înaintea de împlinirea celor patruzeci de zile și patruzeci de nopți.

Mulțumește din inimă mezinul pentru ajutor și povată și pleacă mai departe, călare. Și datorită ghemului vrăjit se pomeneste cit ai bate din palme în împărăția Padișahului Riios. Își priponeste calul și intră nestingherit în grădina care înconjoară saraiul. Leii, tigrii și ciinii de pază, străjile, toți dorm duși, ca impietriți, dar țin ochii larg deschiși, de parc-ar fi treji și ar vedea totul. Mezinul trece pe lingă ei și fără nici o piedică intră în sarai. Aici, de asemenea, toată suflarea doarme adînc, cu ochii larg deschiși. Deschide o încăpere, e chiar sala tronului. Pe tron, răsucit într-o parte de nu i se vede fața, e însuși Padișahul Riios. După răsufllarea adîncă și regulată, negreșit că doarme și el. Lingă tron, o colivie de aur, și în ea, trei privighetori, stropite în toate culorile, de-ți luau ochii, viersuiesc întruna. Mezinul ia colivia, dă să iasă din încăpere, dar în prag se oprește. „Ce fel de om o fi Padișahul ăsta cu nume atît de urît? Ia să mă uit nițel la el, să văd cine a făcut atîta rău părintelui meu și ne-a risipit pe tustrei frați prin lume.“

Se întoarce, se apropie de tron și răsucesce ușurel pe padișah cu fața spre el. Și atunci rămâne înmărmurit mezinul: dinaintea lui se află o fată frumoasă ca lumina orbitoare a soarelui. Tot ușurel îi deschide nasturii de la guler. Și cum preafrumoasa fată nu dă semne să se trezească, mezinul o întoarce la fel cum a găsit-o și pleacă luînd cu el privighetorile.

După lungă și lungă cale, ajunge la conacurile celor trei fete surori, pe care le ia cu el, după făgăduiala dată. Cele trei fete, călare și ele pe cîte un cal, se alătură lui, în drumul de întoarcere. La răspîntia unde se despărțise de cei doi frați mai mari, mezinul îi găsește așteptîndu-l. El dă pe fata mai mare fratelui mai mare, pe cea mijlocie, fratelui mijlociu, iar pe mezină și-o oprește pentru sine. Și așa, perechi-perechi, puerce cu toții la drum.

După un răstimp, ajung la o fîntînă adîncă, cu apa limpede, limpede, dar fără cumpănă și fără roată. Cum tuturor le era tare sete și nu știau dacă mai găsesc apă prin apropiere, fratele mai mare spune:

— Mă duc eu să scot apă.

Îl legară cu o frînghie de briu și îl lăsară jos. După puțină vreme, i se aude glasul strigînd:

— Ard de viu!

Iute îl trag afară, aproape fără cunoștință.

— Să încerc eu să scot apă, spune și fratele mijlociu.

Dar cum coboară nițeluș, se aud strigătele lui, la fel de îngrozite:

— Ard! Mor!

Îl scot și pe el afară.

— E rîndul meu să încerc, spune mezinul. Lăsați-mă pe mine în fîntînă. Dar orice-oi striga, orice-oi zice, voi nu luați seama. Lăsați frînghia în jos, pînă la capăt.

— Nu te du, voinicul meu, îi spuse mezină, fîntîna e înșelătoare, n-ai să mai ieși la lumină.

Dar orice îi spune ea, oricît îl roagă, flăcăul nu se abate din hotărîrea lui. Atunci ea îi zice:

— Când ai să fii în fundul fîntinii, ai să vezi doi berbeci: unul alb, altul negru. Amîndoi îţi vor da roată, vor sări în preajma ta. Tu fă-te luntre şi punte şi prinde berbecul alb. Urcă-i-te în spinare. Dacă te urci pe cel alb vei ajunge la noi, în lumea albă, a luminii. Dacă, dimpotrivă, te vei urca pe cel negru, vei ajunge în lumea neagră, a întunericului.

Mezinul îşi adună toată voinţa şi ţine piept căldurii grozave din fîntină. Abia atinge fundul fîntinii şi doi berbeci, unul alb şi unul negru îi dau tîrcoale, sar în jurul său. Cum-necum, se trezeşte în spinarea berbecului negru care îl coboară adînc în lumea neagră, a întunericului.

Au aşteptat ceilalţi doi fraţi, dimpreună cu cele trei fete, întoarcerea mezinului, au aşteptat, şi într-un tîrziu, nemaiprimind nici un semn de la el, au plecat plini de înfrîntare spre casa părintească. Iar mezinul, singur în lumea întunericului, nu se lasă răpus de nelinişte şi spaimă, ci merge cu nădejde, doar-doar o găsi un mijloc să iasă iarăşi la lumină. După mult umblet iată, în sfîrşit, o căsuţă. Intră înăuntru, şi dă de o bătrînă.

— Măicuţă, îi spune el istovit, dă-mi, rogu-te, un pic de apă, că mă usuc de sete!

Bătrîna îi aduce un tas plin cu apă roşie, singe curat.

— Pentru ce e apa însingerată, măicuţă?

— Oh, fiule, oftează bătrîna, mare obidă s-a abătut asupra noastră. La izvorul apei din care ne astîmpărăm setea cu toţii s-a aciuit un dev. La cumplită rînduială ne-a silit nemilosul dev: zi de zi să-i ducem cîte o fecioară, să-şi potolească foamea, altminteri praful şi pulberea se alege de noi toţi. Iacă, de aceea e apa însingerată, de la frumoasele noastre care-i cad jertfă lui. Astăzi a venit rîndul fiicei paîşahului, căci n-a mai rămas în viaţă nici o altă fată. Încremenîţi sîntem cu toţii: ce s-o alege din noi după ce şi fiica paîşahului va pieri?!

— Unde-şi are sălaşul devul, măicuţă? Arată-mi-l şi mie.

— Vai, fătul meu, aține-te cît mai departe de fiară, nu-ți căuta singur necazul cu luminarea aprinsă. Ai să te prăpădești și tu, negreșit! La ce bun?!

— N-aibi grijă, măieușo, tu arată-mi locul, restul lasă-l în seama mea!

Biata femeie, văzînd că nu-i chip să-i schimbe hotărîrea, merge cu el și-i arată de departe unde se aciuise devul. Tocmai atunci, un trist convoi, cu vestminte cernite, se îndrepta cu cîntece de jale, spre același loc: fiica padișahului, ultima dintre fetele împărăției aceleia, era dusă spre a fi jertfită. Voinicul se furișează prin scurături și chiar cînd fata, rămasă singură, era gata să cadă pradă, el își ia buzduganul în mîini, îl învîrtește de cîteva ori deasupra capului și cu puterile sporite de dorința arzătoare de a stîrpi răul, îl repede cu sete drept în creștetul devului. Cu un geamăt năprasnic acesta se întinde la pămînt fără suflare. Și cum flăcăul se apleacă asupra devului, fata, pe nesimțite, își înmoaie degetele în singele cald al acestuia și și le trece, ușor, pe grumazul viteazului, apoi se strecoară nevăzută pînă la saraiul părintesc. Mare bucurie cuprinde întreaga împărăție la auzul vestii izbăvitoare. Bărbați, femei, copii, tineri și bătrîni se îndreaptă, puhoi, spre locul de zăcere al devului. Dar cea mai mare bucurie o încearcă însuși padișahul, care-și vede, dintr-o dată, salvată și fata, și împărăția. Crainici împărătești, în goana cailor, străbat drumurile, vestind: „Cine a ucis pe dev și a izbăvit astfel împărăția, să vină degrabă la sarai. Prealuminatul nostru padișah își dă fiica după el, oricine o fi!”

Cine să nu-și încerce norocul, mai ales că se știa că nimeni nu a văzut chipul curajosului izbăvitor? Bărbați nenumărați dau buzna în sarai, fiecare cu aceleași cuvinte: „Eu l-am ucis pe dev!” Cum să-și poată ține făgăduiala padișahul?! Cum să afle cine spune drept și cine se laudă numai?! Fata însă îl liniștește, zicîndu-i:

— Tată, eu cunosc mijlocul de a deosebi adevărul de minciună. Poruncește ca toți bărbații cîți se află acum în țara noastră să treacă prin fața saraiului. Eu am să-ți spun

fără greș cine e voinicul care a adus iar viața pe meleagurile noastre.

Și bărbatii încep să se perinde prin fața saraiului. Când, vrînd-nevrînd, după porunca împărătească, trece și mezinul, fata vede direle de singe proaspăt de pe grunazul lui și strigă:

— Iată, el e viteazul!

Îl cheamă padișahul lingă el pe mîzin.

— Străine, îi spune, nimic nu-ți poate răsplăti indeajuns vitejia, nici marele bine pe care ni l-ai făcut. Iat-o pe fiica mea, cea mai scumpă comoară a saraiului meu. Cu greu mă despart de ea, dar o meriți întru totul. Să fie a ta!

— Slăvite padișah, grăiește mezinul, cinstea pe care mi-o faci e nemărginită. Eu însă nu voi să te lipsesc de fata-ți dragă. De altfel inima mi-e dată alteia pe care am făgăduit s-o slujesc cu trup și suflet. De la tine alita vreau: ajută-mă să ies din lumea întinericului. Alceva nu-mi trebuie.

— Există o singură vietate care poate face asta, viteazule: un vultur. Du-te la el și spune-ți păsul. Altă cale nu-i.

Urmînd sfaturile padișahului, se duse mezinul la locul unde își avea cuibul vulturul. Când își aruncă ochii spre copacul de aici, vede furișîndu-se viclean printre crengi și frunze un șarpe mare cum nu mai pomenise. Nu stă să chibzuiască mezinul ce-ar avea de făcut, iute își așvîrle buzduganul în jivina care cade pe pămînt, neînsufletită. Mulțumit, se lungește sub copac, la umbră, cu gîndul să-l aștepte pe vultur. Se iscă un foșnet grozav: era bătaia aripilor vulturului care se întorcea la cuibul său. Și, mai înainte ca mezinul să-și dea seama ce se întîmplă, pasărea uriașă se și năpustește asupra lui, gata să-l facă fărîme, cu ghearele și cu ciocul.

— Nu te atinge de el, mamă, strigă atunci puii din cuib. Uită-te la șarpele de sub copac. De nu era voinicul ăsta, nu ne-ai mai fi găsit în viață.

Cum aude acestea, vulturul se rotește a prietenie în jurul mezinului, răcorînd aerul cu bătaia aripilor:

— Nu-ți fie teamă de mine, viteazule. Ție îți datorez, pare-se, viața puilor mei. Vreau să te răsplătesc și eu cu ceva. Cere-mi orice vei voi!

— Scoate-mă din lumea întunericului, altceva nu-mi doresc, mărește vultur!

— Anevoioasă treabă îmi ceri, voinice. Nu mai am tinerețea de altădată. Puterile mi-au slăbit, cu greu mai pot să străbat în zbor atîta cale. Fie totuși. Adu-mi de unde-oi ști carnea a patruzeci de bivoli și patruzeci de burdufuri cu apă, din pielea lor făcute. Abia după aceea mă voi încumeta să încerc lunga călătorie.

Mezinul se întoarce la sarai de unde vine cu carnea și burdufurile cu apă cerute de vultur.

— Pune-mi-le pe aripi, voinice și urcă și tu, că plecăm îndată! Și ține bine minte: cînd eu voi zice *lak*! dă-mi carne, cînd voi zice *luk*! dă-mi apă, ca să prind puteri. Așa poate am să izbutesc să te duc la hotarul dintre cele două lumi.

Zis și făcut. Zboară vulturul, zboară, despicînd văzduhul cu aripile-i uriașe. Din cînd în cînd zice *lak*!-sau *luk*! și mezinul îi dă, după înțelegere, cînd carne, cînd apă. Cînd n-a mai rămas decît o nimica toată pînă la tărîmul împărăției albe, a lumii, vulturul zice iarăși *lak*, dar carne nu mai era, se isprăvisc. Pe tăcute, mezinul își scoate hangerul de la briu, taie o bucată de carne din șoldul său sting și i-o dă vulturului.

— Am ajuns, flăcăule, și vulturul îl scoate pe mezin la lumină. Haide, dă-te jos din spinarea mea și vezi-ți de drum! De aici ne despărțim!

Cu dinții încheștați de durere, mezinul coboară de pe spinarea vulturului, dar rămîne pironit pe loc: nu-și poate mișca piciorul. Spune atunci păsării:

— Du-te degrabă, că te așteaptă puii. Am să te petrec cu ochii pînă n-am să te mai văd, prietene. Abia după aceea am s-o pornesc și eu.

— Ba nu, voinicule, îi răspunde vulturul care căzuse la bănuială. Pleacă tu întâi, să te petrec eu cu ochii pînă nu te mai văd, ca să mă încredințez că totul e cum trebuie și nu mai ai nevoie de mine.

Mezinul face cițiva pași, șchiopătînd. Singele i se prelinge din rana proaspătă.

— Aha, asta era?! mai spune vulturul și scoțînd de sub limbă bucata din șoldul tinărului, o pune la locul ei și carnea se prinde de trup, ca și cum n-ar fi fost tăiată niciodată de-acolo.

— Acum totul e cum trebuie, viteazule! Plec liniștit! Să ai parte de noroc pe măsura curajului și vredniciei tale! Și cu un foșnet de aripi grozav, vulturul se înalță în tării, pierînd.

Iar mezinul, scăpat de lumea întunericului, ajunge cu bine la casa părintească, unde găsește pe toți ai lui: pe frați cu soațele lor, pe draga-i așteptîndu-l cu credință, pe preaiubitul tată, înzdrăvenit prin recăpătarea celor trei privighetori, redobîndite datorită lui.

Și, odată cu mezinul din povestea noastră, am scăpat și eu de lumea întunericului, și ai scăpat și tu, pentru vecie...

FRUMOSUL PESCAR

Se spune că, odinioară, trăia un pescar care avea un fecior frumos ca o fată dintre cele mai mindre. Tare și-ar fi dorit pescarul ca fiul său să învețe carte și să se salte din traiul greu pe care îl moșteneau din tată în fiu. De aceea îl și dădu la învățătură, dar băiatul, pentru nimica în lume nu se împăca cu școala. „Ei, o să fie și el un pescar trudnic și biceșnic ca mine“, își făcu părintele curaj. Îi rostui un rind de veșminte împodobite cu fir auriu și argintiu și îi luă o tipsie frumoasă, pe care să-și pună peștele de vândut. Să tot fi avut vreo cincisprezece-șaisprezece ani băiatul; glasul îi suna tot atît de frumos precum frumoase îi erau și chipul, și hoiul. Zi de zi își lua tipsia cu pește, și-o punea pe creștet și ieșea pe străzi. Cînd se pornea el să strige: „Pește, pește proaspăt!“ părea o dezmiardare și nu era om să-l audă și să nu dorească să-l și vadă și, după aceea, să nu cumpere, de hatîrul lui, cît mai mult pește.

Se scurse o bună bucată de vreme pînă într-o zi, cînd trecu prin fața saraiului padișahului, încercînd, ca de obicei, să vîndă peștele de pe tipsie. Sultana cea mică, fiica padișahului, alergă la fereastră, atrasă de glasul dezmiardător al flăcăului.

— Alergați de tirguți-i tot peștele de pe tipsie, strigă ea roabelor, după ce îl văzu, și dați-i pescarului, în schimb, un pumn de galbeni!

Roabele dau fuga și fac așa cum le poruncise sultana. Nespus de bucuros, flăcăul vine glont acasă și pune toți galbenii căpătați în mîna părintelui său, spunîndu-i și de unde îi dobîndise. Dar, spre marea sa nedumerire, fața bătrînului se brăzdă, a îngrijorare:

— Asta nu-i semn bun, fiule. Dar în fața soartei, n-ai cum sta împotrivă.

Se scurseră așa o zi, două. Ori de cîte ori se nimerea ca tînărul pescar să treacă prin fața saraiului, Sultana cea mică porunceă să i se cumpere tot peșteles și, în schimb, să i se lase pe tipsia goală un pumn de galbeni.

În cele din urmă, tot prin roabe, îl chemă înăuntru. Și cum nu mai vroia să se despartă de flăcău, îl îmbracă în străie de fată, îi acoperi capul cu turban de mătase, amăgind pe părinți și pe carteni că și-a luat o roabă nouă, mai frumoasă și mai plăcută decît toate celelalte de pînă atunci. Mai mult, dorind ca să și-l facă egal cu ea însăși, îl învătă pe flăcău să scrie și să citească și să cînte cu toată măiestria la alăută.

Într-un ceas de taină, cînd se aflau în grădina saraiului numai ei doi, sultana îi grăiește:

— Eu voi să fac din tine soțul meu legiuit.

— Știu și eu dacă ți-ai chibzuit bine hotărîrea, preafrumoasă sultană, îndrăznește să-i zică pescarul. Teamă mi-e că într-o bună zi, la vreme de necaz ori supărare, ai să-ți aduci și să-mi aduci aminte c-am fost un biet pescar, fiu de pescar, pe care prin voința ta l-ai ridicat pînă la tine. Și, vezi tu, sultană, eu nu-s în stare să îndur o umilire ca asta. Dat mi-e ca atunci să mă ferec în tăcere și așa voi rămîne pînă mă voi săvirși din viață.

— Niciodată n-am să-ți pot face așa ceva, căci te iubesc din toată inima, făgădui sultana.

— De-i adevărat ce spui, mă învoiesc bucuros să ne unim viețile, că și tu de mult mi-ești dragă, dar prea erau multe stavile între noi ca să mă încumet să ți-o mărturisesc.

Flăcăul pleacă acasă, la coliba lor pescărească și tocmește petitori care s-o ceară pe sultană de soată. Padișahul-tată încearcă să se împotrivescă, căci, vezi bine, nu-i venea deloc ușor să-și dea singura odraslă după un flăcău fără de singe de soi și fără avere, dar atita stăruie sultana, atita stăruie, încît, pînă la urmă, încuviințează nunta.

Trec zilele, trec anii în zborul zorit pe care numai fericirea îl cunoaște. Căci atît frumosul pescar, cit și tinăra sultană se iubeau nespus, din adîncul sufletului, și ceasurile petrecute mereu împreună goneau unele după altele fără nici un nor. Odată, pe cînd se hîrjoneau, senini, pe aleile cu crini și iasomie din grădina saraiului, nu știu cum se întîmplă că flăcăul o apucă prea strîns de mină pe sultană. Chipul acesteia se strîmbă, străfulgerat de durere și, într-o clipă de minie, își uită de toate făgăduielile și izbucni:

— Ah! Cît de grosolan te porți! Crezi, cumva, că mina mea-i tîpsie de pescar de-o răsucești cum îți vine?!

Abia a rostit sultana aceste vorbe și flăcăul își și pierde graiul. Tare s-a căit sultana pentru cuvintele-i nesăbuite dar, cum zice și proverbul, „Săgeata odată slobozită din arc nu se mai întoarce înapoi“. Ce-a fost spus, rămîne spus. Zadarnic cade în genunchi în fața soțului ei, rugîndu-se cu lacrimi fierbinți de iertare; acesta o privește numai lung, cu o mîhnire coplesitoare, dar o frîntură de cuvînt nu-i scapă de pe buze.

A doua zi, la mijirea zorilor, pescarul se scoală binișor, își lasă pe pat vestmintele cele bogate, și numai cu o cămașă și în pantaloni din țesătură grosolană, pescărească, se strecoară pe poarta saraiului, luînd drumul mării. Și cum în depărtare, în larg, tocmai trecea o corabie, el face semn cu mina chemînd-o la țarm. Și atît de rugător se uita flăcăul cu ochii săi mari și triști, și atît de grăitor arăta prin semne că dorește cu disperare să fie primit printre ceilalți marinari, numai în schimbul mîncării, atît de strălucitor de frumos și atît de nenorocit părea în muțenia sa, încît maimarii corăbiei, cu inima îmbîlînzită, se hotărîră să-l primească.

În clipele de răgaz, cînd corabia aluneca liniștită peste ape, pescarul cînta din alăută cu atîta dor și jale, încît femeia nu numai toată suflarea de pe punte, ci și pescărușii și alte zburătoare care dădeau tîrcoale corăbiei, ca și vietățile care mișunau în adîncurile tănuite ale mării se apropiiau să-l asculte. Și astfel, într-o înțelegere deplină cu toți oamenii de pe corabie, el colindă țară după țară, cunoscînd îndeaproape lumea, cit e ea de necuprinsă și de felurită.

În vremea aceasta, la sarai, sultana, care-și iubea soțul cu toată puterea inimii și se căia amarnic de greșeala ei, căzu la pat de durere. În suferința ei își chemă părintele aproape și îi grăi astfel:

— Tată dragă, eu mi-am supărat adînc bărbatu-mi prea-iubit, călcînd făgăduiala pe care i-am făcut-o cînd ne-am luat. N-am să-mi pot afla liniștea pînă nu-l găsesc în rătăcirea lui prin lume. Îngăduie-mi, părinte scump, să plec la drum lung și anevoios, căci altfel mă voi prăpădi de amărăciune.

Padișahul-tată poruncește de se durează grabnic o corabie cum nu se mai văzuse: pînzele îi erau din atlasul cel mai strălucitor și catargele, din aur. Iar fata își ia patruzeci de roabe, le îmbracă, precum ea însăși, în straie bărbătești și părăsește țărnul. Și corabia cu catarge de aur colindă pretutindeni, răscolind țărmurile, iar cele patruzeci și una de femei se dovediră agere și dirze în treburile mării, mai abitir decît cei mai destoinici marinari. Și nu era loc de popas, și nu era om întîlnit în cale, ca șeful corăbiei — însăși sultana — să nu întrebe cu sufletul din ce în ce mai apăsător de dor și de căință:

— Nu cumva a trecut pe-aici un tînăr chipeș, înalt și zvelt precum chiparosul, mlădiu ca trestia, meșter neîntrecut în mînuirea alăutei, dar fără de glas?

După multe zile de căutări, într-o zi i se răspunse, în sfîrșit:

— Da, într-o corabie se afla un marinăr mut, cu chipul scris și trupul zvelt și mlădiu cum spui. Cînta neasemuit din

alăută. Corabia pe care se afla s-a îndreptat de aici hăt, de parte, tocmai spre Eghipt.

Însuflețită de nădejde, sultana nu mai zăbovi o clipă. Ridică ancora și după nu știu câte și câte zile de navigat fără oprire, atinse în sfârșit coastele țării în care nădăjduia să i se împlinească multasteptata sa întâlnire cu cel care-i fusese soț preaiubit. Uluit de minunăția corăbiei migălită din material prețios ca un giuvaer, norodul se îmbulzește ca s-o privească îndeaproape. Vestea despre corabia nemaivăzută, care-i împodobește ca nici o altă țarmurile împărăției, răzbate pînă la padișahul Eghiptului însuși, care, fără preget, se ridică de pe tronul său și vine, înconjurat de curteni, să vadă cu proprii-i ochi minunea de care se vorbește atîta. Și copleșit de cîntea pe care i-au arătat-o corăbierii cei străini, la plecare îi poștește și el la un ospăț în sarai, fără să-i treacă prin cap că are în fața sa femei și nu bărbați.

În toiul petrecerii, pentru desfătarea deplină a mesenilor, la un semn al padișahului gazdă, apare în sala cea mare, pardosită numai și numai în marmură, un tacim de cîntăreți vestiți în melegurile acelea prin măiestria lor. Sultana se uită cu luare aminte la fiecare în parte și, deodată, inima îi sare din loc recunoscîndu-și, în cîntărețul la alăută, soțul. Se stăpînește însă cît poate de bine și zice padișahului:

— Frumos mai cîntă tînărul acesta!

— Așa este, 'întări padișahul, cînd îl ascult îmi pare că văd pasărea rotindu-se slobodă în înaltul cerului, ori că aud vîntul care face fiecare frunză să sune cu alt glas... Ce păcat însă că e fără de grai... mai suspină el.

— Eu nu cred că un om atît de frumos și de înzestrat ca el să fie mut. Ar fi prea nedrept...

— De șase luni de cînd se află în saraiul meu, n-a scos o vorbă cu nimenea. Nu începe îndoială, flăcăul e, din păcate, fără de glas.

— Padișahul meu, se rugă fata, lasă-l pe cîntăreț să rămînă noaptea asta pe corabia mea și mă prind în schimbul

celor patruzeci de corăbieri ai mei că mline, cind soarele va lumina omenirea cu razele-i binefăcătoare, flăcăul va vorbi.

Padişahul se învoieşte, sigur că va ciştiga prinsoarea. Şi astfel sultana se află, după atâtea zile de rătăciră, din nou faţă în faţă cu frumosul pescar. Îi înconjură picioarele cu braţele şi cerindu-i iertare pentru cuvintele nesocotite scăpate fără voie de pe buze, îl roagă să-i vorbească. Aşa trecu noaptea hărăzită prinsorii. Şi soarele răsări, smulgînd întinderii nesfîrşite de ape curcubee mişcătoare.

— Ai ciştigat prinsoarea, preabunule padişah, şi, odată cu ea, şi pe cei patruzeci de corăbieri ai mei, se dădu bătăuă sultana. Mai am însă o rugămintă la tine: lasă-mi încă o noapte pe cîntăreţ şi dacă în zori n-o vorbi, îţi dăruiesc şi corabia mea cu pinze din atlas şi catarge de aur.

Şi iarăşi, rămînînd singură cu soţul ei, îi aminteşte de zilele fericite petrecute împreună, îi povesteşte încercările prin care a trecut ca să-l reintilnească şi îl roagă cu lacrimi fierbinţi să rostească o vorbă. Zadarnic însă. Cînd soarele răsări, smulgînd întinderii nesfîrşite de ape curcubee mişcătoare, sultana se înfăţişă padişahului, grăind:

— Am pierdut şi de astă dată, slăvite padişah. Corabia cu tot ce se află pe ea este de-acum a ta, ţi se cuvine după înţelegere. Dar mai am o rugămintă: mai lasă-l pe cîntăreţ şi în noaptea aceasta pe corabie, cu minc. Ca zălog al prinsorii pun chiar viaţa mea, căci altceva nu mi-a mai rămas. Dacă nici de data asta flăcăul nu va vorbi, la revărsat de zori să vie gidele să-mi curme zilele.

Fu rîndul padişahului s-o roage pe sultană să nu-şi pună chezaş viaţa cînd sfîrşitul prinsorii este dinainte cunoscut. Dar ori cîte îi spuse el, încercînd să-i arate nebunia prinsorii, sultana nu se întoarce din hotărîrea ei:

— Dacă stăruinţa mea se dovedeşte a fi întemeiată, atunci, padişahul meu, să-mi dai înapoi, rogu-te, atît corabia, cît şi corăbierii mei. Dacă, dimpotrivă, totul se dovedeşte a fi o închipuire de-a mea, capul meu este al călăului.

În ceasurile tirzii ale nopții, cînd toată suflarea de pe ape, cer și uscat se odihnea în tihnă, sultana, prăbușită la picioarele frumosului pescar, îl ruga fierbinte:

— Mîine, în zori, am să-mi dau viața dacă tu nu mă ierți și nu-mi vorbești. Te va răbda inima să fii ucigașul meu?

Dar toate vorbele și toate lacrimile ei sînt de prisos. Dîmineața bate voios în geamuri, cu degetele-i de lumină. Cu temerile adevărate, padișahul Eghiptului poruncește să se înalțe spînzurătoarea, în piața cea mare. Este adusă sultana, mîndră în straiele ei bărbătești cum nici cel mai mîndru flăcău nu poate fi. Neînfricăta, urcă singură treptele de lemn ce o duceau spre brațul amenințător de care atîrna ștreangul. Dar chiar în clipa cînd funia îi cuprinsese gîtul, cîntărețul amestecat în mulțimea de gură-cască, strigă cu toată puterea:

— Opriiți! Nu aveți în față o tîpsie de pescar, ci un cap de sultană!

Cînd, la un semn al padișahului, gealatul îndepărtează funia din jurul fragedului grumaz al sultanei și părul ei se revărsă peste umeri, lucind precum cel mai curat aur în bătaia razelor de soare, toți rămin înmărmuriți. Iar cîntărețul ingenunchează înaintea padișahului, mărturisind:

— Sînt soțul ei. Mă juruisem să nu-i vorbesc pînă la moarte...

Și așa se întîmplă că sultana, care nu preocupase nimic, nici chiar viața, pentru ca să-și recapete soțul pierdut prin vina ei, își căpătă înapoi de la padișahul Eghiptului, ușurat că nu-și încărcase sufletul cu un omor fără rost, roabele, corabia și soțul. Și ei se întorc împreună în țara lor unde au trăit în fericirea cea mai deplină pînă la moarte. Iar sultana, o dată măcar nu a mai greșit cu vreo vorbă ori vreun gînd față de soțul ei, frumosul pescar de altădată...

Ei și-au împlinit visul lor cel mare, fie să-l împlinim și noi pe-al nostru...

PAPAGALUL

A fost odată ca niciodată. A fost odată un padişah. Şi avea padişahul acela o fată tare, tare frumoasă şi mintoasă. În fiecare dimineată fata, cînd se scula din patul ei, intra mai întîi în odaia tatălui, de-i săruta mina. Acesta, de asemenea, o săruta pe amîndoi obrazii şi o întreba: „Ia spune, ce vise a avut draga mea astă noapte?“ Şi fata îşi depăna netulburat visele. Şi aşa, în înţelegere şi dragoste, se scurgeau zilele, una după alta, împletindu-se în luni şi-apoi în ani, pînă ce fata a ajuns să aibă vreo cincisprezece ani.

Într-o dimineată, după obicei, la întrebarea padişahului tată, fata i-a povestit visul ei. Şi ce i s-o fi năzărit padişahului, că, aşa deodată, pradă unei minii surde, a chemat la sine pe lala¹ — dascălul fetei, nedezlipit de lingă ea de cînd era de-o şchioapă — şi i-a poruncit cu glas înfricoşător:

— Ia-o numaidecît pe netrebnica asta, pune de-i taie capul fără zăbavă şi adu-mi cămaşa ei însingerată, să mă încredinţez că porunca mi-a fost îndeplinită!

I-au căzut vizirii, pînă la ultimul, la picioare, rugîndu-l de iertare, că tot omu-i greşitor şi sultana, în tinereţea ei, se poate îndrepta, a venit în faţa tronului împărătesc suflarea toată din sarai şi cu plecăciuni adînci a cerut îndurare

¹ Persoană de încredere însărcinată cu educarea şi instruirea copiilor de viţă nobilă, mai cu seamă a băieţilor; corespunde noţiunii de preceptor.

pentru cea care, cu veselia-i zglobie de copil, le indulcise viața, dar degeaba: padișahul era nestrămutat din porunca lui.

Văzînd că nu-i chip să-l înduplece nimenea și nimic, lala cu doi gealați, unul în dreapta și altul în stînga sa, au minat fata neștiutoare de apriga urgie pe cărări întortocheate de munte, spre pustietăți unde avea să fie săvîrșit omorul. Și cum o iubea ca pe lumina ochilor pe sultană, lala își luă la el tot ceea ce agonisise de cînd se afla în sarai, cu gîndul să înduplece pe călăi să-i dăruiască acesteia viața.

Cînd ajung tuspatsu într-un vîrf de munte, lala le grăi gealaților:

— Fie-vă milă de viața încă netrăită a copilei și nu o dați morții. Și în schimb vă dăruiesc, iată, tot rodul trudei mele timp de patruzeci de ani. Sînt lucruri ușoare ca greutate, dar grele ca preț. Luați-le, sînt ale voastre, numai nu-mi ucideți copila!

— Să cutezăm noi, niște robi bicisnici, să înfruntăm voința slăvitului nostru padișah?! Noi sîntem aici să-i ducem la bun sfîrșit porunca. De-i dreptă ori nu, asta nu-i treaba noastră.

Înțelegînd că-i sună ceasul cel de pe urmă, fata se aruncă la picioarele călăilor și, smulgîndu-și de pe ea giuvaerele cu care era împodobită, le zise:

— Cîte nestemate am asupra mea, să fie ale voastre, numai cruțați-mi viața!

— Să cutezăm noi, niște robi bicisnici, să înfruntăm voința slăvitului nostru padișah, să-i înșelăm buna lui credință?! Cu neputință!

Și fără să țină seama de lacrimi și rugăminți, gealații și începură să-și ascută jungHERELE pe un ciot de stîncă. Dar, mai înainte de a le lăsa pe grumazul fetei, aceasta, pregătindu-se de moarte, își scoate vâlul care-i acoperea chipu-i de fecioară, dînd la iveală o frumusețe cum nu se mai afla pe lume. Și ceea ce n-au izbutit rugămințile, durerea și nestematele, a izbutit frumusețea desăvîrșită a micii sultane. Mîinile ucigașilor cad neputincioase în lături, în timp ce ei, cu capetele plecate în țărîna, se roagă smeriți de iertare.

Și cum prin poiană tocmai zburda un iepure, ei îl prind degrabă, îl taie, minjesc cămașa fetei în singele lui și pleacă.

Cu inima plină de recunoștință fata sărută mina laiei, iar acesta, sărutind-o pe ochi, îi zise:

— De-acum încolo, Allah să-ți poarte de grijă, fata mea! Să-ți ducă pașii numai spre bine!

Și se grăbește să ajungă din urmă pe gealați, ca nu cumva să stirnească bănuielile padișahului.

Mult se mai zbuciumă mica sultană cind se pomeni singură în vîrf de munte: „Ce să mă fac? Încotro s-o apuc?” își zicea ea și plingea. Într-un tirziu, istovită de lacrimi, a ațipit. Deodată o trezi un tropot de cal. Deschide ochii și vede un derviș:

— Ce-i cu tine aici, singură în pustietățile astea, fata mea? o întreabă el.

Bucuroasă că are cu cine vorbi, biata copilă îi povestește pe nerăsuflăte toate cîte a pățimit.

— Ia spune, fată dragă, te-ai învoi să fii pe veci copila mea?

— Da, răsună limpede răspunsul fetei.

Atunci dervișul o saltă în șea și îi spune să închidă ochii. Și fata, ascultătoare, îi închide... Cînd i se îngăduie să-i deschidă, se trezește în fața unui conac mare și pustiu. Împreună cu dervișul, intră înăuntru și încep să străbată încăpere după încăpere. Din haina lui lungă, dervișul scoate un mănunchi de patruzeci și una de chei și i-l înmînează fetei:

— Ține, fata mea. Ai voie să descui patruzeci din cele patruzeci și una de odăi cîte are conacul acesta, numai pe a patruzeci și una să nu o deschizi!

Apoi îi arată un dulap dintr-una din odăi:

— Oricînd vei vroi, apropie-te de acest dulap și strigă: „Gülboy Dadi! Gülboy Dadi!” Și dacă Gülboy¹ îți va da din dulap tot ce dorești...

¹ Trup de Trandafir.

Și după ce-i spune toate acestea, dervişul iese din conac și se mistuie pe drum.

Fata stă ce stă și pînă la urmă i se face foame. Deschide dulapul și zice într-o doară: „Gülboy Dadi! Gülboy Dadi! Mi-e foame și mi-e sete!” Și ce să vadă? Cînd se uită în dulap, rafturile s-au umplut ca prin farmec de mîncăruri, dulciuri și șerbeturi, care mai de care mai îmbietoare. Se înfruptă din toate și, cînd se satură, pune restul în dulap și cere de la Gülboy Dadi un așternut moale și curat, ca să se odihnească...

De atunci, sultana nu mai avea grijă de nimic: era de ajuns să se apropie de dulap și să spună orice îi era de trebuință și nevăzuta Gülboy Dadi îi îndeplinea pe loc tot ceea ce cerea...

Dar destul de repede i se urî să stea degeaba cît e ziuica de lungă. De aceea, într-o zi, ceru de la dulap o mătură și un forăș și se apucă să deretice cu nădejde prin cele patruzeci de odaî. Strălucea conacul de îngrijit ce era, zi de zi. Odată, ce-i trece prin gînd sultanei? „Ce-ar fi să deschid și a patruzeci și una odaie, să curăț și să orînduiesc totul și acolo?” Desferecă ușa și intră în încăperea năpădită de un strat gros de colb. Se îndreaptă spre fereastră, o deschide și privește afară: o cîmpie întinsă cît poți cuprinde cu ochii... Oameni care ară, seamănă... „Oh! Își zice ea, răsufîind adînc. Bine că am deschis și cămara asta! Măcar de departe să pot să mai văd și eu chipuri de oameni.” Își trage un scaun și se așează, uitîndu-se cu drag la un copac rămuros și bogat în frunze care se înălța nu departe de fereastră. Deodată, pe o creangă, poposește un papagal. Acesta își ațîntește ochii asupra fetei, apoi îi grăiește:

— Fată zăludă, fată zăludă! Derviş Baba te hrănește, te îngrijește, ca apoi, ronț, ronț, să-ți mănince pînă și oasele!

La vorbele acestea fata, ca pălită în creștet, închide iute fereastra, fuge în camera ei unde să zăvorește și pînă seara nu i se mai usucă ochii de plîns.

Sub seară vine și Derviş Baba. O vede sfârșită și plinsă și o întreabă:

— Ce s-a întâmplat, fata mea? Ești cumva bolnavă?

— Nu, bolnavă nu sint...

— Bine, dar atunci pentru ce ești atît de mîhnită?

— Lumea vorbește că tu mă hrănești și mă îngrijești ca apoi să-mi măninci pînă și oasele! Jalea m-a doborît cînd am auzit asta și m-am pornit pe plîns.

— Care-i „lumea“ care ți-a spus una ca asta? rîde dervîșul.

— Un papagal mi-a vorbit așa.

— Aha! Dar nu te sfătuisem eu să nu te atingi de cea de a patruzeci și una odaie? Pentru ce mi-ai călcat sfatul?

— Iartă-mi neascultarea, tată dervîșule. Singurătatea și statul degeaba mi-au dat brînci să mă apropiu de odaie cu gîndul să fac și acolo curățenie, îi mărturisii fata adevărul.

— Bine, zice dervîșul. Mîine să te îmbraci și mai frumos și să te așezi în fața ferestrei. Dacă papagalul, așa cum cred eu, o să vină iarăși și o să-ți spună același lucru, tu să-i răspunzi așa: „Papagal zălud, papagal zălud! Tatăl meu, dervîșul, mă hrănește și mă îngrijește ca să mă dea de soață șehzadelei, stăpînul tău!“

Zis și făcut. A doua zi, fata, după sfatul dervîșului, se așează în fața ferestrei. Nu trece mult și aude un filfiit de aripi: papagalul din ajun poposisese din nou pe o creangă a aceluiași copac; îndată pasărea prinde a vorbi:

— Fată zăludă, fată zăludă! Dervîș Baba te hrănește, te îngrijește, ca apoi, ronț, ronț! să-ți mănince pînă și oasele!

— Papagal zălud, papagal zălud! îi zice fata. Tatăl meu, dervîșul, mă hrănește și mă îngrijește ca să mă dea de soață șehzadelei, stăpînul tău!

Cum aude vorbele fetei, papagalul, sfirrrr! își leapădă jumătate din pene și pierde, ca săgetat.

Și zi de zi, aceeași poveste: în fața ferestrei, fata așteaptă papagalul, acesta vine, între ei se schimbă aceleași cuvinte după care pasărea își pierde o parte din pene și pierde. Și

tot așa, pînă ce mîndrețea de pasăre a ajuns într-o stare de plins, golașă ca o arătare, cu două-trei pene zburlite, ici și colo...

Pasămite papagalul acela -era pasărea cea mai de preț a fiului padișahului Yemenului, cu care acesta se mîndrea foarte.

— Ce se petrece, oare, cu pasărea mea? se gîndea șehzadeaua, cu amărăciune. Și cum nu izbutea altfel să pătrundă taina, se luă într-o zi după papagal, să vadă cu ochii lui ce se întîmplă. Astfel ajunge în dreptul copacului cu pricina, se tupilează după el și vede o fată frumoasă, frumoasă, ca luna plină... Papagalul glăsuiește ceva, fata îi răspunde, după care, sfirrr! pasărea se scutură, își pierde și ultimele pene, apoi golașă ca vai de ea zboară, se pierde în văzduh și fereastră se închide, acoperind vederii pe fată. Șehzadeaua însă nu se poate hotărî să plece și el: îi săgetase inima dragostea pentru frumoasa fată. Într-un tirziu izbutește, în sfîrșit, să se desprindă de la locul lui de pîndă și să ajungă la sarai. Din clipa aceea nu mai cunoaște liniștea: culundat în gînduri numai de el știute nu se mai atinge nici de mîncare, nici de băutură, nu mai știe ce-i rîsul și aproape că nu mai schimbă o vorbă cu nimenea.

Îngrijorată, Valide Sultan încearcă să-l descoasă:

— Ce-i cu tine, fiul meu? Ce gînd te frămîntă și-ți ia pînă și bucuria viețuirii? Pentru ce ești atît de trist?

Iar șehzadeaua, bucuros că poate vorbi despre dragostea lui cu cineva, își descarcă inima:

— La fereastră conacului vechi și pustiu de peste drum de saraiul nostru, am văzut o fată cum nu mi-a fost dat să văd pînă acuma. Spiriduș să fie, zîină ori femeie? N-aș ști să răspund, într-atît de neomenesc de desăvîrșită pare. Papagalul meu îi spune ceva, ea îi răspunde, și atunci pasărea se scutură o dată, și penele îi zboară care încotro. Am văzut toate astea cu ochii mei și de atunci parcă m-a cuprins o vrajă: mă simt îndrăgostit de fată cu toate legăturile vieții.

Dacă n-am s-o dobîndesc, măicuță dragă, am să mă sting de dor și de durere.

Cite n-a spus Valide Sultan ca să-l abată pe șehzadea de la gîndul acesta! Zadarnic însă. Prințul se topea, încet, încet, ca luminarea aprinsă.

Văzînd și văzînd că nu există alt leac, Valide Sultan se învoiește să se ducă ea însăși în petiț pentru fiul ei.

Mama și fiul se sfătuiesc ce daruri să-i ducă fetei. Co boară împreună la vistieria împărătească și de acolo șehzadeaua alege o pereche de brățări prețioase, măiastru bătute în aur și pietre scumpe.

— Du-le pe acestea, dragă mamă.

— Dar bine, fiule, eu le păstram cu gîndul să le dau norei mele după nuntă, la sărutatul mîinii.

— Lasă, măicuță, pentru clipa aceea vom găsi noi alte daruri. Față de frumusețea dragei mele, și brățările astea sînt daruri netrebnice.

Între timp, la conac, Derviș Baba îi zice fetei:

— Fata mea, aici e țara padișahului Yemenului. Vor veni în curînd, negreșit, să te pețescă pentru tinărul prinț. Atunci tu trebuie să faci așa și așa — și îi dă fetei o mulțime de sfaturi.

Fata ascultă cu luare-aminte fiecare cuvînt al dervișului, iar cînd acesta pleacă, ea se duce la dulap și cere de la Gülboy Dadi tot ceea ce îi trebuia pentru a doua zi, apoi se culcă și adoarme fără griji.

Cînd se trezește a doua zi dimineata, mai-mai să nu-și recunoască conacul, împodobit cum era pînă în cele mai mici unghere. De la ușa de la intrare pînă la catul din mijloc stau smirnă patruzeci de slujitori negri cu turbane mari și vestminte lungi și largi de un alb neîntinat, amestecat cu fire de argint, iar de la catul de mijloc și pînă la catul de sus unde i se afla odaia, sînt rînduite patruzeci de roabe acoperite cu văluri subțiri în toate culorile, una mai frumoasă decît alta. Camera ei, în întregime, de la covoarele moi și draperiile grele și pînă la șofale era îmbrăcată numai

În roșu. În mijloc, pe un tron de aur bătut în rubine, o aștepta un rînd de vestminte, de asemenea roșii. Fata și le pune îndată, se suie pe tron și așteaptă. Nu trece mult și aude zarvă în fața conacului: o calească aurită trage la poartă, și din ea coboară sultana-mamă însoțită de două roabe. Cînd se apropie de ușa de la intrare, întreabă pe slujitorul negru de acolo:

— Unde este doamna casei? Pe unde trebuie s-o iau ca s-o găsesc?

— E la catul de sus! îi răspunde acesta tăios, fără o umbră de bunăcuviință.

Dacă ar fi fost după Valide Sultan, ar fi plecat numai-decît, dar gîndul la fiul ei care suferă o împiedecă să dea curs miniei care o cuprinsese văzînd purtarea grosolană a unor slujitori de rînd față de ea, sultana unei împărății. Urcă deci scările și, la catul de mijloc, întreabă iar de stăpîna casei, iar roabele, fără o vorbă, se mulțumesc să-i arate cu mîna catul de sus. La catul de sus însăși Gülboy Dadi îi îndrumă pașii către odaia fetei. Aici Valide Sultan vede pe tron o fată frumoasă, frumoasă, frumoasa lumii, nu altceva. Aceasta nu dă vreun semn că s-ar sinchisi prea mult de intrarea musafirei. Iarăși trebuie ca Valide Sultan să-și înfrîngă mîndria, dar și-o înfrînsese, de dragul fiului ei.

— *Selâmünaleyküm*, gazdă dragă, îi spuse ea.

— *Aleykümselâm*, răspunde fata și atîta tot. Nu se ridică de pe tron s-o întîmpine, n-o poartă să șadă, nimic.

Stînjinită, sultana mamă se așează într-un ungher pe o sofa și, împotriva inimii, deschide besacteaua și scoate din ea brățările:

— Uite, fată dragă, fiul meu și al padișahului Yemenului, care te-a zărit o dată, m-a trimis să-ți înmînez aceste daruri, deși s cu totul umbrite de frumusețea ta...

— Gülboy Dadi, Gülboy Dadi! o întrerupse fata, cu un zîmbet.

— Poruncește, sultană!

— Adu-i pe Hapil și pe Kopil!

Gülboy Dadî iese şi, după puţin timp, se întoarce cu doi puianđri de cîini pufoşi. Fata ia de la picioarele tronului o biciuşcă şi legăînd-o în aer, începe să se joace cu cîinii, ca şi cum ar fi fost singură. În toiul joacăi, zgarda unuia dintre cîini se rupe.

— Vai, sultana meal spune Gülboy Dadî. S-a rupt zgarda!

Fata ia în mînă zgarda ruptă, bătută cu nestemate, o suceşte, o învîrteşte, dojeneşte cîinele, apoi o aruncă pe fereastră.

— Dă-mi besacteaua cu daruri, Gülboy Dadî! spune ea deodată.

Deschide besacteaua, ia una din brăţări şi o încearcă la gîtul cîinelui:

— Se potriveşte de minune, dădacă dragă! zice ea şi scoţînd şi zgardă celuiilalt cîine, o azvîrle şi pe aceea pe fereastră, iar în locul ei pune cealaltă brăţară primită de la şehzadea.

Înmărmurită de atîta neobrăzare, Valide Sultan se ridică şi pleacă în grabă.

Ars de nerăbdare, şehzadeaua îşi aşteaptă mama la intrarea în sarai.

— Ce veşti, măicuţă dragă? o întrebă el, prinzîndu-i între palmele sale amîndouă mîinile.

— Oh, fiule, nu mă întreba prin ce-am trecut! se plînge sultana. De frumoasă, e frumoasă fata, de zeci de ori mai frumoasă decît mi-o închipuisem după spusele tale, dar e aşa de prost crescută, încît şi prin aceasta întrece orice închipuire. Şi nu numai ea, ci şi slujitorii ei sînt la fel de neciopliţi ca stăpîna lor...

— Nu lua în seamă, măicuţă, o roagă tînrul. Te mai du o dată, mîine dimineată, şi poate că atunci vei fi întîmplată cum se cuvine.

Cînd, a doua zi, înainte de plecare, coboară amîndoi în vistierie, şehzadeaua alege ca dar pentru peţit o coroană toată numai şi numai în briliante.

— Dar, fiule, se împotrivesc Valide Sultan, cu o țineam s-o dau după nuntă la ridicarea vâlului de pe chipul celei ce-mi va fi noră.

— Lasă, măicuță, lasă, atunci vom găsi noi alte daruri de dat!

Și Valide Sultan, de astă dată ducind o coroană din bri-lante, ia din nou drumul conacului.

În acest timp, la conac au loc pregătiri, după sfatul der-
vișului. De data aceasta tot conacul este îmbrăcat numai în cel mai strălucitor alb, iar în odaia fetei, pe tronul de bri-lante, așteaptă stăpina casei, investmintată de sus până jos în alb.

Și totul se petreceu aiudoma celor întâmplate cu o zi înainte. Cînd, în sfîrșit, se află față în față cu fata, Valide Sultan îi zice:

— Fiul meu și al padișahului Yemenului îți trimite acest dar care pălește în fața frumuseții tale, fată dragă.

Fără o vorbă de mulțumire, fata bate din palme și gră-
iește către Gülboy Dadi, ivită ca din pămînt la chemarea ei:

— Parcă spuneai că ieri s-a pierdut un capac de la tin-girile mele, Gülboy Dadi. Adu tingirea incoace, să vedem dacă coroana nu se potrivește în locul capacului.

Cînd se aduce tingirea, coroana pare-ar fi fost anume făcută ca să o acopere în loc de capac.

— Ce bucuroasă sînt că tingirea nu mi-a rămas fără capac! spune fata și ride.

Rușinată de purtarea fetei, Valide Sultan se ridică și pleacă. Iar la sarai, încîndu-se de supărare, povestește to-tul fiului ei care o așteaptă în prag.

— Nu luă în seamă, măicuțo, o povățuiește acesta. Vezi bine, darurile mele tot folosesc la ceva! Rogu-te, mai mergi mîline, pentru ultima oară.

Printre lucrurile de mare preț din vistierie, se afla și un *Coran* vechi, măiestru împodobit. În ziua următoare, pe el îl alege șehzadeaua ca dar pentru fată și îl dă mamei sale.

În conacul său, Derviș Baba dăduse noi porunci. Toată casa, de la poartă pînă la draperiile de la ferestre, fu împodobită în verde. Fata însăși, învestmintată în verde, își aștepta oaspeții pe un tron de asemenea verde, numai și numai în smaragde.

Cînd se apropie Valide Sultan de conac, la poarta larg deschisă e întâmpinată de maimarele slujitor al haremului, care, cu plecăieuni adinci, îi spune:

— Fiți binevenită, Înălțimea Voastră! apoi o conduce cu toată cinstea pînă la catul de mijloc. Aici roabele urîndu-i bun sosit cu cele mai alese vorbe, o conduc pînă la catul de sus, unde Gülboy Dadi, după ce îi sărută poalele vestmintului, o conduce la fată, luînd din mîna musafirei *Coranul*. La intrarea sultanei mame, fata coboară în grabă de pe tron, o întreabă de sănătate și o poartă să stea la locul de cînte. Apoi, luînd din mîna dădacei *Coranul*, îl sărută și îl așează pe o rahlă.

— Fata mea! începe vorba Valide Sultan. Eu am venit, cu vrerea lui Allah, ca să te cer ca soață pentru fiul meu! Fiul meu, prințul, este singurul nostru copil. Dacă mîine, ferească Allah, s-ar întîmpla vreo nenorocire padișahului tată, șehzadeaua va împărăți ca padișah. Ce răspuns să duc fiului meu, fată dragă?

— Sultană mamă! răspunde fata. Tatăl meu e derviș și mai înainte de a hotări cu ceva, se cade să-l întreb și pe el. Dacă n-am să uit, am, să-l întreb diseară, și mîine vă dau răspunsul lui, care va fi și al meu.

— A, să nu care cumva să uiți, fata mea, o roagă Valide Sultan.

— Grijile unei gospodării atît de mari apasă pe umerii mei, spune fata, încît e omenește să uit cîte ceva.

După ce îi mai spune o dată că mîine așteaptă negreșit răspunsul, sultana mamă, înconjurată de tot respectul, părăsește conacul.

Cum ajunge la sarai, ea spune fiului, surizînd:

— Astăzi am fost primită cîm se cuvine, fiule.

Și îi povestește, însuflețită, totul.

Ziua următoare, cînd Valide Sultan merge la conac, e întîmpinată din nou cu tot respectul.

— Fata mea, ai vorbit cu tatăl tău, dervișul? Întreabă ea.

— Da, i-am spus. El încuviințează să fiu soața feciorului vostru, dar cu trei condiții. Prima: fiul vostru să locuiască la noi pînă va fi el însuși padișah. A doua: el are, după cum se pare, un papagal. Să-l taie. A treia: în noaptea nunții va trebui ca eu să mănînc capul papagalului, iar el, inima.

— Vai, fata mea, se plînge Valide Sultan, avem un singur fiu, unul singur, cum să ne îndurăm să nu stea cu noi, în saraul părintesc, unde îi e locul? Și-apoi, el ține tare mult la papagal; socot că n-o să fie în stare să-l ucidă...

— Dacă nu se înfăptuiesc aceste trei condiții, spune fata, din nunta noastră va rămîne doar un vis frumos și atît.

Sultana-mamă pleacă înapoi, mîhnită. Cînd șehzadeaua, care o adăsta în drum, de nerăbdător ce era, o întreabă „Ce vești, măicuță dragă?“, ea îi răspunde:

— Fiule, au pus niște condiții cu neputință de a fi îndeplinite!

Și încep să i le spună, una cîte una.

— M-ai speriat degeaba, măicuță dragă, grăiește cu inima ușurată tînărul. Ce dac-am să stau la conacul lor, de vreme ce așa îmi voi afla fericirea? Și-apoi, papagalul nu-i o pasăre? Odată și odată tot va pieri. Iar dacă draga mea o să-i mănînce capul, îi voi mînea și eu inima...

A doua zi a și început nunta care a ținut, necurmat, patruzeci de zile și patruzeci de nopți. În ziua a patruzeci și una, mireasa, cu beteală și vâl pe față, așteaptă în ușa. Derviș Baba deschide dulapul, scoate de acolo un lighean de aur, taie în el papagalul și-i dă miresei să mănînce capul păsării, iar ginerelui, inima. Mai scoate din dulap două ci-mele, pune una într-un colț, alta într-alt colț. își fâmoaie un deget în singele papagalului și îi trece peste gura fiecărei

cizmele. Atunci, ca într-o minune, începe să curgă printr-una aur, priatr-alta, argint...

— Fata mea, grăiește Derviş Baba, oricărui călător care trece pe-aici și cere să-l ajutați în numele lui Allah, îi veți da un ciorbatic de aur, oricăruia care vă cere ajutor în numele Profetului, îi veți da un ciorbatic de argint. Apoi, minglind cu drag pe amindoi tinerii, le mai spune: Fiți fericiți, copiii mei. Eu mi-am îndeplinit datoria. De-acum, ne despărțim pe veci și piere, de parcă n-ar fi fost nicicând.

Mare fu jalea fetei la gândul că nu-l va mai vedea nicio dată pe Derviş Baba care, pentru ea, fusese mai bun decât propriul ei tată. Își azvirli cît colo vâlul de mireasă și, smulgîndu-și părul de pe cap, plînsă și se zbuciumă de-ți era mai mare mila să o vezi.

...Trecu multă vreme de-atunci. Și timpul aduse uita-rea, ca un balsam pe-o rană, adormind ascuțișul durerii... Șehzadeaua și soața lui trăiau fericiți zile senine. Porțile conacului erau deschise larg pentru fiecare trecător. Într-un colț, după o perdea care s-o ascundă de văzul lumii, ședea stăpîna casei; în celălalt colț, ședea șehzadeaua. Amindoi vegheau ca dorința dervişului tată să fie adusă la îndeplinire cu sfințenie.

Și așa se întimplă că în țara aceea, a Yemenului, nu mai rămăsese pe atunci nici un singur sărac. Fiecare casă avea pragul ușii de argint, iar ușile poleite cu aur.

Dar, pe cînd ei trăiau, după cum am spus, într-o fericire deplină, amare zile îi erau hărăzite padișahului din Istanbul, tatăl fetei... Sultanul Egiptului pornise cu năpraznic război împotriva lui. Ani de zile a ținut lupta pustiitoare, fără ca sparta să hotărască într-un fel. Într-o zi, pe cînd padișahul, însoțit de credinciosul puhoi din Istanbul, căutînd cu îndrăjire pe padișah, ca să-l ucidă. Acesta, în straie ponosite, însoțit de dascălul de odinioară al fetei, a izbutit să se furișeze din hamam afară din cetate și amindoi au luat spinosul drum al pribegiei. Pașii i-au purtat chiar pe muntele în care, cu ani

în urmă, după porunca padişahului, ar fi trebuit să se săvârşească uciderea fiicei acestuia. Au colindat, cerşind, casă după casă, ţară după ţară, până ajunseră într-un sat. Aici un ţăran le zise:

— Păcat de voi, taică, să cerşiţi ca nişte calici! Ia, cale de numai cîteva zile de aici se află un oraş. Acolo locuiesc o şehzadea cu o sultană tinăra, care impart oricui cite un eiorbalic de aur sau argint, după cum cer de pomană în numele lui Allah sau al Profetului. Duceţi-vă la ei şi scăpaţi şi voi de sărăcie!

Şi, deşi istoviţi de atîta umblet şi atîtea lipsuri, padişahul-tată şi lala, învioraţi de nădejde, s-au dus în oraşul spre care îi îndreptase ţăranul şi tot întrebînd, au ajuns la conacul despre care se vorbea atîtea. Ascunsă vederii de perdeaua anume pusă pentru aceasta, tinăra sultană îşi recunoaşte de îndată tatăl în cerşetorul cel murdar, lihnit de foame şi îmbătrînit. Şi, într-o clipită, porunceşte:

— Duceţi-i pe aceşti drumeţi la hamam, spălaţi-i şi îmbrăcaţi-i pe unul în vestimente de padişah, pe celălalt, în vestimente de vizir şi aşa aduceţi-i înapoi în faţa mea!

„Oare ce ne-o fi dat să mai întîmpinăm aici?! îşi ziseră cei doi pribegi, tremurînd de spaimă.

După ce îndeplinesc porunca stăpînei, slugile îi aduc pe cei doi bărbaţi înapoi, la sultană. Aceasta iese de după perdeă, şi, cuprinzînd miinile dascălului ei de altădată, îi spune şehzadelei:

— Iată pe binefăcătorul meu, pe acela căruia îi datorez viaţa şi fericirea mea. Iar acesta, mai zise ea, este un padişah cuprins de o mîndrie pustiitoare şi tatăl meu. Cu ani în urmă avusesem un vis: se făcea că tata îşi pierduse tronul şi ajunsese într-o mare mizerie; apoi, datorită mie, izbutise din nou să-şi împărăţească ţara... Cînd i-am povestit visul, fără să-i ascund nimic, el m-a dat pe mina călăilor, cu porunca de a mă uide. Iar lala, aci de faţă, care mă crescuse de mică, a dat acestora truda lui de patruzeci de ani cit a slujit în sarai, încercînd să-i înduplece să-mi dăruiască viaţa.

Până la ultima suflare n-am să uit dragostea izbăvitoare a dascălului meu; dar, pe de altă parte, padişahul acesta este tatăl meu şi nu se cade ca un copil să țină supărare părintelui său, oricâtă nedreptate i-ar fi făcut. De aceea, spuse ea întorcându-se către şehzadea, am să-ţi fac o mare rugă-minte, soţul meu iubit. Trimite degrabă o oaste puternică, să scape Istanbulul din mâinile duşmane, ca tata să se poată din nou urca pe tron.

Pe dată padişahul Yemenului dă porunci peste porunci şi sute de oameni, înmănunchiaţi într-o oaste mare, se pun în mişcare. În scurt timp Istanbulul îşi află libertatea. Iar padişahul Istanbulului, care trăise aievea adevărarea visului fetei sale, este copleşit de bunătatea acesteia. Îşi ia rămas bun de la ea şi de la soţul ei, rugându-i de iertare şi, ajungând în Istanbul, se urcă pe tronul său, o vreme uzurpat, şi ocîrmuieşte mai departe.

Şi aşa, tineri şi bătrîni, îşi deapănă lin zilele vieţii, în bună înţelegere şi dragoste.

Ei au trăit împlinirea dorinţelor lor, iar noi să ne urcăm iute în pătucenle noastre, că e tirziu şi tare ne e somn.

MINGEA DIN AUR

A fost odată ca niciodată... Odinioară, hăt, de mult de tot, pe cînd sita cernea paie, cămila era telal și musca, bărbier... Cînd în hamam, tas nu se afla, iar de peștemal nu se pomenea, și altă minciună decît asta nici că exista... Cheală să fie scăfirlia celui care ne strigă: „Ajunge! Destul, heil“ „Eu spurec locul, tu să-l spelil...“

Pe-atunci, zic, viețuia un neguțător bogat. Cînd să plece în țara Eghiptului, după mărfuri scumpe și alese, își chemă la el fetele — căci avea trei fiice — și le întrebă pe fiecare în parte:

— Ia spune, fata mea, ce să-ți aduc ca dar din Eghipt?

Saboți din aur a dorit fata cea mare, tas de baie, tot din aur, fata mijlocie. Cît despre mezină, cînd o întrebă și pe ea:

— Tu ce vrei, fată dragă? ea îi răspunse:

— Să mă sfătuiesc mai întîi cu lala care mă învață și carte, tată, și pe urmă am să-ți spun.

Nu trecu mult și mezina se întoarse:

— Tată, m-am sfătuit cu lala și m-am hotărit. Adu-mi, rogu-te, o minge cu totul și cu totul de aur. Dar să nu cumva să uiți de darul ce ți-l cer, că atunci, înaintea ta se va întinde bezna, iar în urma-ți, lumina...

A ajuns în Eghipt neguțătorul. După ce și-a isprăvit treburile s-a dus în bazar de-a tirguit saboții de aur. Și tasul de aur l-a tirguit, dar, luat cu vorba de un cunoscut întil-

nit în cale, a uitat cu totul de mînea de aur. Se urcă pe corabie, corăbierii înalță pinzele care se umflă vesele în bătaia vîntului, vestind călătoria apropiată. Dar, cu toate acestea, corabia nu se urnește de la țărm, ca prîponită. Înaintea ei un lîntoliu negru, de ceață rău prevestitoare acoperă vederea, iar în spatele ei, spre țărm, lumina strălucește de te orbește.

— Ce s-o fi întîmplat, ce semn o fi acesta? se întrebă, cuprînși de neliniște, călătorii ca și corăbierii.

— Poate că cineva nu și-a ținut făgăduiala dată și firea vrea să-i fie aducere amintel își dă părerea un bătrîn.

Așa și-a amintit neguțătorul de-darul făgăduit mezinei. Iute coboară de pe corabie și tot iute se întoarce cu o mînea de aur. Numai decît cețurile se topesc și corabia începe să salte, sprinten, pe valurile jucăușe ale mării.

Cînd a ajuns acasă neguțătorul nostru, toți l-au întîmpinat cu bucurie. După ce și-a îmbrățișat fetele, și-a deschis traistele și a împărțit tuturor darurile aduse. Darul mezinei — mînea de aur — a tulburat nu numai privirile tuturor, ci și sufletele. De pizmă cele două fete mai mari s-au perpelit în culeșul lor fără să izbutească să închidă un ochi toată noaptea. Și-au tot bătut capul pînă dimineața ce să facă, ce mijloc să găsească pentru ca să le rămînă lor frumoasa, mult prea ispititoare mînea de aur. S-au gîndit, s-au răzgîndit, s-au frămîntat, s-au zbuciumat și pînă la urmă au luat o hotărîre cumplită: „Mîine, s-au înțeles ele, o luăm pe mezină cu noi la plimbare, și-acolo facem ce-om face și scăpăm de ea. Și astfel mînea ei ne va rămîne nouă”.

A doua zi dau fuga la tatăl lor:

— Tată, am vrea să mergem tustrele să ne plimbăm afară din oraș. Ne dai voie?

— Bine, duceți-vă, incuviințează negustorul.

Și fetele au plecat. S-au plimbat, au cules flori, au așezat după fluturi și așa au dat peste un puț ce părea părăsit.

— Ia te uită ce-i în fîntîna-asta! se prefac cele două surori cî se minunează.

Se apropie și mezina și, se apleacă peste ghizduri, ca să vadă mai bine. Atît le-a trebuit celorlalte surori. Îi dau un brînci zdravăn, și mezina cade în fîntînă. Apoi se întorc acasă tot într-un suflet, singure.

— Unde-i sora voastră? le întrebă tatăl, îngrijorat. Cum de-ați venit numai voi două?

— Vai, tată, se văicăresc ele, vai, tată, mare năpastă ne-a fost dat să trăim! Surioara noastră cea mică s-a îndepărtat de noi. Degeaba am strigat-o din urmă, că nu ne-a ascultat, degeaba am alergat după ea, că n-am putut-o ajunge. Un lup a fișnit de după o stîncă și, cît ai clipi, a sfișiat-o.

În sufletul bietului om care-și iubea tare mult mezina, mai mijeste nădejdea:

— Poate că doar s-a rătăcit și nu și-a pierdut viața. Ați văzut voi, cu ochii voștri, că a sfișiat-o lupul?

— Oh, tată, tată, sub ochii noștri lupul a făcut-o fărînițe.

Mare suferință, mare durere cuprinde inima părintelui. Jalea lui nu mai cunoaște margini. Își plînge copila-i dragă cu lacrimi de singe. Dar nici cele două surori nu rămîn mai prejos. Smulgîndu-și părul și sfișindu-și vestmintele, se vaită cutremurînd casa cu prefăcuta lor amărăciune.

În acest timp, o caravană care se îndrepta spre oraș trecu pe lingă puțul acela. Cum și oamenii, și dobitoacele sufereau de sete, convoiul s-a oprit să bea apă din puț. Unul dintre cămilari avea o tîgvă mare și uscată pe care, atunci cînd el cînta din gură, o făcea să sune, dînd melodurilor mai multă mișcare și viață. Cum nu aveau la îndemînă alt vas, cămilarul coboară tîgva în puț, cu o frînghie. Dă el s-o tragă înapoi, dar nu-i cu puțință s-o urnească de unul singur, atît de tare se îngreunase.

— Ce-o fi în tîgvă de-i atît de grea? se întrebă el.

Cucamă pe ceilalți în ajutor și cu toții abia-abia izbutesc s-o scoată afară. O sucese, o învîrtesc, din tărtăcuță nu curge o picătură de apă. Atunci cămilarul încearcă s-o facă să

sune, ca altădată, și din ea numai ce se aude un glas blind de fată, care prinde să cînte cu o tristă dulceață:

„Vai, vai, cămilare,
Dragă cămilare!
Nu-mi smulge cîntare
Lovindu-mă tare!
Mingea de aur m-a dus la pierzare!“

— Pe Allah! Mare minune cu tigva asta! O să-mi aducă un ciștiț frumos! zice cămilarul și se bucură.

Cum ajunge în oraș, intră într-o cafenea înțesată de lume și începe să sune tigva. Dinăuntru ei, glasul cel blind de fată prinde să cînte cu o tristă dulceață:

„Vai, vai, cămilare,
Dragă cămilare!
Nu-mi smulge cîntare
Lovindu-mă tare!
Mingea de aur m-a dus la pierzare!“

Toți cîți aud cîntecul, privesc spre tigvă cu răsuflarea tăiată, ca la o adevărată minune. Și tigva trece din mină în mină la cei din cafenea, iar mirarea lor nu cunoaște margini.

În cafenea se afla și lala, dascălul preaiubit al fetei, nedezlipit de lingă ea de cînd se născuse. Glasul dinăuntru tigvei nu-i pare a fi străin; după cum și în vorbele cîntecului deslușește un tîlc destul de limpede. Pe dată lala vine la cămilar și îi spune:

— Scumpe cămilare, dă-mi și mie un pic tigva asta a ta, s-o fac și eu să cînte.

Cînd ia tigva în mîini și începe s-o sune, glasul cel dulce prinde a cînta:

„Vai, vai, lala
Preaiubite lala!
Nu-mi smulge cîntare
Lovindu-mă tare!
Mingea de aur m-a dus la pierzare!“

— Ei, cămilare, scumpe cămilare, strigă lala înfierbîntat, haide cu tigva asta la stăpînul meu, neguţătorul, să-i zici o cîntare şi îţi făgăduiesc că n-are să-ţi pară rău pentru osteneala ta.

Cămilarul nu aşteaptă să fie poftit de două ori. Numai-decît se ridică şi, cu tigva în braţe, îl urmează pe lala la neguţătorul cel bogat acasă.

— Stăpîne! Oh, stăpîne! grăieşte lala de cum trece de pragul casei. Învinge-ţi durerea şi fă tigva asta să sune, să vezi ce glas minunat iese din ea.

Şi aproape cu sila viră între minile neguţătorului tigva. Acesta o ia, o scutură şi la urechi îi vine vocea mezinei, pe care nu credea să o mai audă vreodată:

„Vai, vai, tată,
Scumpul, neuitatul meu tată!
Nu-mi smulge cîntare
Lovindu-mă tare!
Mingea de aur m-a dus la pierzare!”

Mare zbucium în sufletul bietului om! Bucuria, uluirea dar şi o amarnică bănuială se îngrămădesc de-a valma în inima-i îndurerată.

— Chemaţi numaidecît la mine pe fetele mele! porunceşte el slujitorilor.

— Iată-ne, tată.

— Luaţi tigva asta şi faceţi-o să sune!

Fetele, care habar nu aveau de nimica, se supun, senine. Dar abia scutură tigva, că glasul mezinei începe să şi cînte:

„Vai, surori,
Surori haine!
Nu-mi smulgeţi cîntare
Lovindu-mă tare!
Mingea de aur m-a dus la pierzare!”

Luате pe neașteptate, cele două fete încremenesc de spaimă că li se dezvăluie fapta, în timp ce tatăl se întoarce spre cămilar:

— Cere-mi pe tigva asta oricît, numai lasă-mi-o mie, că mi-e mai scumpă decît viața!

Și după ce plătește cămilarului prețul cerut, fără nici o tocmeală, nefericitul părinte lovește tigva de pămînt, cu toată puterea. Aceasta se sfarmă, și mezina iese afară, nevătămată.

— Cum ai ajuns în tigva asta, fiica mea? o întreabă neguțătorul, ținînd-o strîns îmbrățișată, de parcă s-ar fi temut să nu o piardă din nou.

— Oh, tată drag, răspunde fata. Dat îți e ca bucuria revederii să-ți fie întunecată, părinte. Căci, regăsindu-ți o fiică, le vei pierde pe celelalte două. Și mezina începe să depeze firul pătimirilor ei.

Lovit în inimă, tatăl se tînguie:

— Vai mie, vai mie, că am ținut la stîm în loc de două fete, două vipere veninoase. Cine știe cu ce fapte de cruzime mi-ar fi presărat și mie calea, și așa tristă și grea, a bătrîneții!

Se îndreaptă apoi către cele două surori mai mari și cu voce surdă le întreabă:

— Ce vreți? Patruzeți de satire sau patruzeți de catiri?

— Patruzeți de satire să fie pe grumazul dușmanilor, tată. Nouă dă-ne patruzeți de catiri și om pleca în lume.

Neguțătorul poruncește să se lege cele două fete de cozile a patruzeți de catiri, apoi cu mina lui începe să biciuiască dobitoacele, și ele fug, îngrozite, care încotro. Trupurile fetelor se fac bucățele-bucățele, împrăștiate de catiri prin toate coclaurile.

Iar neguțătorul mai apucă multe zile line, alături de drăgăstoasa-i mezină.

Din cer au căzut trei mere: unul e al meu, unul al celui care spune povestea, al treilea al preamîlostivelor suflete. Iar cozile și simburii, celor care ascultă...

SURIOARĂ, BLÎNDA MEA SORĂ DE-ALEAN...

A fost odată ca niciodată. A fost odată o familie care trăia în deplină înțelegere. Pînă într-o zi, cînd mama fu pe neașteptate răpită dintre-ai săi, de o boală năpraznică. Au plîns-o cu lacrimi fierbinți soțul, băiatul și fata ei, zile de-a rîndul. După o vreme însă, omul se însură. Așa căpătară copiii mamă vitregă care, pizmașă, îi hărțuia neconținut, năpăstuindu-i în fel și chip.

— M-am săturat pînă peste cap de plozii tăi. Alungă-i, vinde-i ca robi, fă ce-oi face, numai scapă-mă de ei, gonește-i din casă că de nu, am să plec eu.

Așa vorbea femeia, cu glas aspru, cînd o căutai, amărînd viața bietului om. Iar acesta, cum să aibă inima să-și alunge de lingă sine pe proprii săi copii, singe din singele său? Tăcea, ofta și răbda.

Intr-o bună zi, pe cînd bărbatul era dus de acasă după treburi, pentru mai mult timp, ce pune la cale mama vitregă? Poruncește slujitorilor să dureze un cuptor mare, mare, cu gîndul să ardă în el de vii copiii, să-i facă cenușă și astfel să-i piardă fără urmă.

De la un slujitor credincios, băiatul află de gîndurile ei și într-un suflet îi spune și surorii sale mai mari ce soartă îi așteaptă. Dar ce putere să aibă doi copii neajutorați, lipsiți de ocrotirea părintească? Ce să știe ei să facă altceva decît să se ducă la mormîntul mamei lor și să plîngă?

Aşa şi fratele şi sora din povestea noastră, mai înainte de mijirea zorilor, pe cînd toţi ai casei dormeau duşi, ei se prind de mină, ca să aibă mai mult curaj şi, furişîndu-se cu grijă pînă la mormîntul măicuţei lor, îi vorbesc de urgia care s-a abătut asupra-le şi plîng.

Decodată, din mormînt, se auzi glasul binecunoscut al mamei, care îi povăţuieşte aşa:

— Nu vă mai zbuciumaţi, copii. Luaţi cu voi o perie, un pieptene şi un săpun şi fugiţi cît mai departe de casă. Dacă veţi fi urmăriţi, aruncaţi mai întîi pieptenul, apoi peria, şi numai la urmă săpunul. Şi nu aveţi teamă, că nimeni nu se va putea atinge de voi.

Sărmanii copii au făcut întocmai cum îi povăţuise glasul mamei lor. Au luat un pieptene, o perie şi un săpun, le-au vîrit la sîn şi au început să fugă din toate puterile.

Cînd, dimineaţa, mama vitregă s-a dus în iatacul lor ca să-i ia din somn şi să-i arunce de vîi în cuptorul încins anume, a găsit odaia pustie. Copiii, nicăieri. Plină de furie, a trimis iute după fugari slujitori ca să-i aducă înapoi, la pierzare. Copiii însă nu uitaseră de sfatul mamei lor. Fugeau, fugeau, dar mereu îşi întorceau capetele să privească îndărăt. Aşa au văzut oamenii care îi urmăreau şi se apropiau din ce în ce. Iute au aruncat pieptenul, şi pe dată în urma lor a răsărit un desiş de mărăcini atît de înelcit, încît nici şarpele nu se putea strecura prin el. Pînă au izbutit de şi-au croit cale următorii prin hăţişuri, copiii erau departe.

Aleargă ei, aleargă şi cînd iarăşi privesc înapoi, văd oamenii care îi urmăreau şi se apropiau din ce în ce. Iute au aruncat peria, şi pe dată tot locul în urma lor s-a acoperit cu şerpi. Şi pînă ce au izbutit următorii să scape de şerpi şi să treacă mai departe, copiii se depărtaseră mulţişor. Aleargă ei, aleargă şi cînd iarăşi îşi aruncă privirile îndărăt, văd oamenii care îi urmăreau şi se apropiau din ce în ce. Fără să piardă o clipă au aruncat înapoia lor săpunul, şi pe dată a răsărit o apă mare, mare. Ca să-i poată ajunge pe copii, slujitorii trimişi după ei de mama vitregă s-au arun-

cat în apă. Care au pierit inecați, care au făcut cale întoarsă, înspăimîntați.

Așa au scăpat copiii teferi. De frică, au mers și au tot mers încotro vedeau cu ochii, numai să fie cit mai departe de casa părintească. De la o vreme băiatul, sleit de puteri, începe să scincească:

— Mor de sete, surioară.

— Mai rabdă nițeluș, trebuie să fie vreo apă pe aproape, îi dă curaj sora, cea mai mare.

Băiatul însă zărește mici ochiuri de apă care se întindeau peste tot în calea lor. Pasămite acolo se afla dumbrava cerbilor, locul de colindat și de popas al acestora. Iar ochiurile de apă nu erau altceva decît urme de cerbi în care se adunase ploaia.

Cum băiatul dă să soarbă din ele, fata îl roagă:

— Nu bea din apa asta, frățioare. Să nu te prefaci și tu într-un cerb! Găsim noi îndată apă proaspătă de izvor!

Dar ruga ei rămîne vorbă în vînt, căci băiatul, mistuit de sete, se apleacă și soarbe pe nerăsuflăte apa adunată în urmele de cerb.

Cît ai clipi, se prefacă într-un cerb, care începe să zburde prin dumbravă, păsbind iarba mătăsoasă... Surorii nu-i vine să-și părăsească frățiorul — pe cine mai avea ea pe lumea asta? — și rămîne alături de el. Așa străbat ei împreună lunci și cîmpii, dealuri și munți, nedespărțiți. Ziua, fratele-cerb păstea, în timp ce sora sa îl aștepta, ferită de privirile oamenilor, iar noaptea venea de dormea acolo unde se aciuise fata... Așa au ajuns la o pajiște întinsă, cu o fîntînă străjuită de un plop înalt. Cerbul se apucă îndată să pască, iar fata, auzind tropot de copite, se urcă în plop, căci alt ascunziș nu se afla pe pajiștea cea netedă.

Un Bey tînăr se opri lingă fîntînă, ca să-și adape calul, în tovărășia căruia colinda în lung și în lat prin țară. Calul dă să bea apă, dar pe neașteptate se trage înapoi, nechează și nu se mai apropie de fîntînă, cu toate stăruințele tînărului stăpîn. „Va fi văzut calul meu ceva care îl sperie“, își

zice Beyul și începe să privească în jur cu luare-aminte. Când își ridică privirile asupra plopului, vede printre crengile lui o fată frumoasă cum numai luna plină poate să fie... Pasămite calul se speria de lumina pe care o revărsa în apă chipul preafrumos al fetei.

— Ești făptură aievea, au zină? întrebă uluit de atita desăvîrșire flăcăul.

— Sînt om ca și tine, răspunse fata.

Se roagă de ea Beyul să se dea jos din copac și să-și unească viața cu a sa, dar fata, cu gîndul la fratele-cerb, parcă nici nu-l aude. El, atunci, gonește în galop pînă la saraiul său și se întoarce urmat de slujitori care să taie plopul, ca să o silească astfel pe fată să i se supună. Trudesc oamenii pînă la căderea nopții, dar tot nu dovedesc să mintuiască treaba, căci plopul era gros și lemnul des. „O să tăiem restul mîine în zori; pînă vine Beyul, isprăvim noi“, zic ei și pleacă. Dimineăta, cînd vin și se uită, plopul e teafăr, fără nici o zgîrietură în coaja lui, de parcă nici nu l-ar fi atins secura... Pesemne că cerbul-frate, venind ca de obicei să-și petreacă noaptea lingă sora sa și auzind cele întîmplate, a lins tăietura adîncă de pe trunchiul copacului pînă ce lemnul s-a prins la loc, ca mai înainte...

Se apucă oamenii din nou să taie copacul. Din nou trudesc pînă la căderea nopții, fără să dovedească a mintui treaba. „O să tăiem restul mîine în zori; pînă vine Beyul, isprăvim noi“, zic ei iarăși și pleacă. Dimineăta, cînd vin și se uită, plopul e nevătămat, fără nici o zgîrietură, de parcă nici nu l-ar fi atins secura... Atunci înțeleg cu toții că nu-i chip să taie plopul și să silească fata să se dea jos din el...

Iar Beyul nu mai cunoaște ce-i liniștea. Nu mai mîncă, nu mai bea, își petrece mai toată vremea dînd tircoale plopului și se topește pe picioare de dorul fetei.

Într-o zi, pe cînd se învîrtea prin fața saraiului, fără nici o noimă, îi răsare dinainte o bătrînă.

— Ce durere te macină, băiatul meu, de ești așa de îngîndurat? îl întreabă ea.

Cum prințul îi povestește dintr-o răsuflare totul, ea îl sfătuiește așa:

— Nimic mai ușor decît să faci fata să coboare ea singură, de bună voie, din copac, fiule. Poruncește să se aducă degrabă sub plop o sită, o covată și tot dichisul care trebuie pentru coptul piinii. Vin și eu acolo și mă apuc să cern făina și să plămădesc aluatul. Cînd o să ajung la copt, am să mă fac că nu știu să potrivească pirostriile și plita și ai să vezi ce se întîmplă.

Zis și făcut. Plămădește bătrîna aluatul și dă să așeze pirostriile, dar tot anapoda le pune și vremea trece în zadar.

— Vai, bunicuțo, ce faci? prinde să vorbească fata, dintr-o crengile plopului. În felul ăsta n-ai să izbutești niciodată!

— Așa-s pîrdalnicele de bătrînețe, copilă dragă! Uită și ce ai știut să faci cel mai bine. Dacă-ai vroi să-mi dai o mîină de ajutor, ți-aș mulțami pînă în mormînt.

Miloasă, fata se dă pe dată jos din copac și atît de adîncită e în potrivirea pirostriilor și a plitei, încît nici nu bagă de seamă că bătrîna a legat-o de ea. Cînd isprăvește totul cum trebuie și dă să se urce înapoi în copac, nu mai poate să se desprindă de bătrîna. Atîta așteaptă Beyul. Răsare ca din pămînt, o prinde pe fată în brațe, o urcă pe cal și o duce în saraiul său, urmat de fratele-cerb, care nici nu se gîndește să-și părăsească sora.

Timp de patruzeci de zile și patruzeci de nopți n-au conținut petrecerile și praznicele în cinstea mirilor. Și după nuntă zilele se depănau lin, căci cei doi tineri erau cum nu se poate mai potriviți, înțelegîndu-se de minune unul cu altul. Iar fratele-cerb zburda slobod prin grădinile saraiului, vorbea cu sora sa oridecîte ori voia, o vedea fericită alături de Bey, care prinsese drag și de el, și era mulțumit...

După o vreme, tinăra soție rămîne grea. Tocmai atunci, și Beyul este silit să plece în fruntea oștilor la fruntarii, unde se arătaseră dușmani gata să încalce pămîntul țării. Vara sosise dogoritoare, pîrjolind dinaintea ei totul. Într-o zi, pe la amiază, cînd căldura era în toi, tinăra sultană își încalță

saboții din aur, își încinge mijlocul cu un peștemal dintr-o țesătură scumpă, cu fire de argint, și, însoțită de o roabă arăpoaică ce știa să înoate, se îndreaptă spre lacul de lângă sarai, ca să facă baie. Roaba o ține de mină, chipurile ca s-o sprijine, dar cînd ajung mai spre larg, pe neașteptate se scufundă în apă, trăgînd-o pe sultană cu forță spre fundul lacului, pînă ce aceasta nu se mai zbate. Apoi ajunge înot la țarm, intră pe furiș în sarai, pune pe ea veșmintele stăpînei, și nu mai părăsește iatacul acesteia, așteptîndu-l pe stăpîn.]

Nu trece mult și Beyul se întoarce acasă. Cînd în locul soaței sale strălucitor de albă și frumoasă vede arătarea de roabă, neagră și uscată, rămîne înmărmurit.

— Ce-ai pățit? De ce te-ai schimbat așa? o întreabă el, cuprins de spaimă.

— Cum să nu mă schimb?! oștează roaba. În fiecare zi am ieșit în drum, adăstîndu-te. M-a ars soarele, m-a bătut vîntul, m-a măcinat dorul după tine și grija pentru pruncul tău pe care-l port în pîtec.

Ce să mai spună omul? Se simte vinovat că din pricina lui a pălit frumusețea strălucitoare a soaței sale. Mai rău era că nu mai recunoștea în ființa care-i era soție nici glasul gîngăș de-altădată, nici firea blîndă și duioasă. Abătut, înstrăinat de ceea ce-i fusese mai scump ca orice pe lume, el rătăcește prin sarai fără să-și găsească locul. Singura sa mîngiere este cerbul care îl urmărește pretutîndeni, ca o umbră, arătîndu-i dragoste și credință. Dar roaba, pizmașă pe oricine se afla în preajma Beyului și temătoare ca nu cumva să i se dea pe față uneltirile, pune la cale pieirea cerbului.

Într-o zi, se prefacă că suferă cumpîlit și îi grăiește așa Beyului venit în grabă la căpătîiul ei:

— Mi-e poftă de carne de cerb. Dacă n-am să mîntînc pe dată carne de cerb, am să pierd copilul. Poruncește să se taie numaidecît cerbul din grădina saraiului.

Se împotrivește îngrozit Beyul:

— Cum să măninci carnea propriului tău frate? Nu se poate, draga mea. Așteaptă că mă duc la vinătoare și îți aduc carne de cerb, cîtă poțezi...

Dar roaba se prefăcea că are dureri mari și printre gemete spunea intruna:

— Nu-i clipă de pierdut. Pune să se taie cerbul din grădina saraiului, altminteri mă prăpădesc cu zile.

Speriat, Beyul dă porunca dorită. Casarii ascut patruzeci și unu de cuțite, care mai de care mai tăioase. Iar cerbul, simțind primejdia, dă fuga la malul lacului și acolo începe a vorbi cu grai omenesc:

„Surioară, blinda mea soră de-alean,
Surioară cu brățară de mărgean,
Patruzeci și unu de junghere stau tăioase,
Gata să se-nfigă în grumazu-mi de mătase.
Poftă are roaba să mănince carnea mea,
Vino, soră, vino-n grabă spre a mă scăpa.”

Din străfundul lacului se aude un glas tinguios de femeie:

„Frate al meu, frățioare cerb lipsit de noroc!
Cu peștemalul de argint petrecut de mijloc
Și cu saboții de aur încă în picioare,
În pîntecul de pește mă aflu ferecată
Dimpreună cu prunca-mi, făptură neîntinată.
N-am cum să vin, cum să te-ajut, mi-e soarta
blestemată.”

Un pescar aflat din întimplare pe acolo auzi și văzu totul. Închipuindu-și că e ceva necurat la mijloc, se duse la sarai și nu se lăsă pînă ce nu îi dezvălui Beyului cele petrecute:

— Aicea e o mare taină, stăpîne. Cerbul plinge și vorbește cu cineva din apă, care-i răspunde. Mergi și dezleagă taina, stăpîne, ca să ai sufletul liniștit.

Beyul se apropie tiptil de lac și, ascuns după tufișuri, stă la pîndă. Cerbul se rotea pe țărîm, neliniștit, jeluindu-se cu glas omenesc:

„Surioară, blinda mea soră de-alean,
Surioară cu brățară de mărgean,
Patruzeci și unu de junghere stau tăioase
Gata să se-nfigă în grumazu-mi de mătase.
Poftă are roaba să mănînce carnea mea,
Vino, soră, vino-n grabă spre a mă scăpa.”

Dinspre lac, din străfunduri de ape, se ridică o voce tînguioasă de femeie:

„Frate al meu, frățioare cerb lipsit de noroc!
Cu peștemalul de argint petrecut de mijloc,
Și cu saboții de aur încă în picioare,
În pintecul de pește mă aflu ferecată
Dimpreună cu prunca-mi, făptură neîntinată.
N-am cum să vin, cum să te-ajut, mi-e soarta
blestemată!”

Vocea din apă i se pare Beyului prea bine cunoscută. Se aseamăna nespus cu glasul blind, mîngietor al preafrumoasei soațe pe care o lăsase în sarai înainte de a pleca în lupte. De cînd tînjea după glasul acesta! Cuprins de-o bănuială, el poruncește casapilor să aștepte, iar pescarilor, să-și întindă năvoadele și să prindă toți peștii cîți sînt în lac. Porunca lui e îndeplinită. Printre peștii nenumărați care se zbăteau în năvoade se afla și un pește uriaș. Iute, la un semn al stăpînului, este spintecat peștele acesta uriaș, și din el răsare preafrumoasa sultană, în brațe cu o pruncă leit-poleită Beyul

În fața acestuia, mut de uimire, ea îi povestește tot ce a pătimit de la roabă. Se cutremură Beyul. Cu glas năpraznic cere să i se aducă roaba devenită prin vicleșug sultana sa.

— Spune ce vrei, patruzeci de catiri sau patruzeci de satire?

— Patruzeci de satire să fie pe grumazul dușmanilor mei, stăpine, răspunde roaba netulburată, încă mai crezînd în puterea ei. Mie dă-mi patruzeci de catiri, să mă due unde vreau...

La un semn al stăpînului sînt aduși patruzeci de catiri și roaba e legată strașnic de cozile lor. Apoi catirii sînt goniți spre munți și fiecare fărîmă din roaba cea nelegiuită rămîne atîrnată în stîncile ascuțite.

Iar Beyul, cu soața sa adevărată și cu micuța lor sultană, trăiesc din nou zile dulci și line, binecuvîntate de dragoste. Ei și-au atins dorințele. Fie-ne hărăzit și nouă să ni le atingem!

LOVEȘTE, RETEYEI

Odinioară, la început de vremi, trăia într-o cocioabă părăginită un flăcău chel — Keloĝlan — sărac lipit pământului. Zi de zi flăcăul se scula cu noaptea în cap și-o pornea în pădure, după lemne. Din asta trăia, dimpreună cu maică-sa: căra cu spinarea poveri de lemne pentru ca alții să se încălzească și alții să se bucure...

Odată, istovit ca vai de el și sătul de așa viață, s-a sprijinit de trunchiul unui copac și și-a ușurat sufletul cătrănit, slobozind un „of“ din adinecul rărunchilor.

Cît ai clipi, din pămînt a răsărit un harap:

— Ia spune, flăcăule, care ți-e dorința?

— N-am nici o dorință, omule!

— Atunci de ce-ai zis „of“?

— Am ostenit și de-atita trudă, și de viața de cîine pe care o duc și de-aia am oftat.

— Nu merge așa, flăcăule. Numele meu e Of. M-ai chemat, am venit. Iată-mă-s gata să te ajut. Îi întinde lui Keloĝlan o cutie și îi zice: Ia cutia asta și du-o acasă. Dar aibi grijă, Keloĝlan, ferește-te să-i spui vreodată „Deschide-te, cutiel“. Și ține minte locul copacului ăstuia. Dacă dai de vreun necaz, vino aici și cheamă-mă, că vin.

Și harapul piere ca înghițit de pămînt.

Uluit, Keloğlan își uită de lemne și aleargă acasă unde se apucă, pe nerăsuflăte, să-i spună mamei sale ce-a pățit. Când pomeneste de cutie, i-o arată și zice:

— Ia, harapul mi-a înmănat cutia asta, cu povața să nu care cumva să spunem „Deschide-te, cutie!“.

Abia s-au auzit cuvintele astea, și cutia s-a deschis de la sine, și din ea au început să iasă fețe de masă încărcate cu toate bunătățile pământului. Când își vin în fire, mama și fiul se ospătează cum n-au mai izbutit s-o facă vreodată. După ce au isprăvit de mâncat, Keloğlan spune într-o doară: „Închide-te, cutie!“, și cutia se închide, cuminte. Keloğlan o ia ușurel și o așează frumos pe un raft.

Așa se scurg, în îndestulare și bucurie, câteva zile. Când, ce-i trăsnește prin cap lui Keloğlan?

— Mamă, eu mă duc să poftesc la masă pe padișah. Să vedem, pomenit-a el asemenea mâncăruri cu care ne îndestulăm calicii de noi de la un timp încoace?

— Lasă-l pe padișah în saraiul lui, fiule. Asta-i casă pentru el?! Nici n-are pe ce să stea...

Dar Keloğlan n-o ascultă. El știe una și bună. Se duce la sarai și cere să-l vadă pe padișah.

— Am venit să te poftesc la mine la cină, preamilostive.

— Să vin singur sau însoțit? zîmbește padișahul.

— Cum ți-e voia, Prealuminate. Vino oricum vrei, numai vino!

Padișahul se înțelege cu maimarele vizir și împreună sosesc la coliba lui Keloğlan. Se minunează padișahul: cum o să poată cuprinde coliba asta atâtea suflete? Cum-necum, se apleacă pe ușa scundă și intră înăuntru. Keloğlan, care îl aștepta, le sare înainte și îi pofteste să șadă pe doi butuci de lemn.

— Vă e foame, oaspeți dragi? Să aduc cina?

Se uită padișahul. Vatră ioc, lemne ioc. „Își bate joc de noi, sărăntocul ăsta? Unde a pregătit cina?“ gîndește padișahul, dar tare, grăiește:

— N-ar fi rău să mîncăm, preacinstită gazdă.

Keloğlan se apropie de raft, ia cutia în mină și îi poruncește: „Deschide-te, cutie!”.

Și chiar în aceeași clipă se întind pe o tipsie de aur cele mai alese mîncăruri, pe care nici padișahul, cît era el de padișah, nu le gusta decît din bairam în bairam. Musafirilor le lăsa gura apă. Abia așteptau să fie poftiți să se înfrupte din atîtea minunății. Cînd, ghiftuiți, dau să se ridice de la masă, Keloğlan numai ce zice „Închide-te, cutie!”, și masa se strînge singură, și cutia se închide, cuminte, de la sine. O lucire poficioasă se aprinde în ochii padișahului: „Adică un calic ca ăsta să aibă ceva la care eu, dîtai padișahul, să rivnesc?” se gîndește el în ciudat. O uitătură furișă spre vizir și acesta, înainte de a pleca, se proptește ca din întîmplare de raft și, fără ca gazda să-l vadă, ia binișor cutia și o ascunde la sin.

A doua zi, cînd să deretice prin casă, bătrîna nu mai vede cutia pe raft. Îl cheamă pe Keloğlan și amîndoi scotocesc înfrigurați prin toate ungherele căsuței, ba răscolesc și ograda, și pe după grinzile acoperișului... Cutia, nicăieri. Keloğlan, măcar că e flăcău în toată firea, se pornește pe un plîns cu sughițuri. După o vreme, își șterge lacrimile cu dosul palmei și se duce în pădure, la copacul unde i se arătase harapul. Cum oftează o dată, acesta se și află lîngă el.

— Care ți-e necazul, voinice? De ce l-ai chemat pe harapul Of?

Keloğlan îi povestește pe nerăsuflăte toată pățania.

— Nu te mai necăji, flăcăule! Nu știi că nu există boală fără leac?! Ține reteveiul ăsta. Dar bagă bine de seamă, să nu care cumva să-i spui „Lovește, retevei!”.

Și harapul pieri.

Cu reteveiul în mină, Keloğlan o ia glonț spre casă.

— Mamă, strigă el, prietenul meu harapul mi-a dat în schimbul cutiei pe care din netrebnicie am pierdut-o, un retevei și mi-a spus să nu care cumva să-i poruncim „Lovește, retevei!”.

Nici nu a apucat bine Keloğlan să-și sfișrească vorba și s-a și trezit, peste el cu reteveiul, care-l lovea, care-l lovea orbește,

unde se nimerea. Sub ploaia de lovituri, Keloğlan abia mai are putere să strige „Oprește, retevei!“, și reteveiul s-a oprit, ascultător și s-a așezat supus la picioarele feciorului.

— Aha, acum pricep eu rostul darului prietenului meu, zice Keloğlan. Rămii cu bine, mamă. Eu mă duc la sarai!

— Fii cu ochii în patru, fiule, să n-o pățești!

— Las' pe mine, mamă, că știu eu ce am de făcut.

Ajuns la sarai, străjile de la porți vor să-l împiedice pe Keloğlan să intre, dar acesta, mai iute, le scapă printre degete și numai în sala tronului se mai oprește. Aici, padișahul cu mai-marele vizir se prefac că-l întâmpină cu bucurie, ca pe un oaspete apropiat.

— Ia zi, prietene, ce vînt te aduce la padișahul tău? Descarcă-ți inima și-o să ai de la noi tot ajutorul. Nu știi proverbul: „Și o cafea de primești, îți aduci aminte de ea patruzeci de ani!“

Keloğlan nu se lasă înșelat de primirea caldă a padișahului și drept răspuns la vorbele lui mieroase șoptește încetișor: „Lovește, retevei!“. Și reteveiul își face datoria cît ai clipi: lovește cu sete cînd pe padișah, cînd pe maimarele vizir, frățește, ca să nu fie cu supărare.

— Vai, băiete, oprește-ți reteveiul! Vrei să ne dăm duhul?! abia de mai izbutește să îngaimă padișahul sub ploaia de lovituri.

— Ce să fac eu cu duhul vostru? se prefacă nedumerit Keloğlan. Dați-mi cutia pe care mi-ați furat-o, tilhărește, și atunci am să opresc reteveiul. Altfel, nu.

Abia cînd cutia este din nou în mîinile sale, Keloğlan oprește reteveiul și fără să arunce o privire la padișah și la vizir, părăsește saraiul și vine acasă.

A doua zi se duce iar să se întâlnească cu harapul Of.

— Iată, am la mine și cutia, și reteveiul. Poate vrei să le iei înapoi, că m-am arătat nevrednic de ele.

— Da de unde, flăcăule! Nu numai că nu ți le iau, dar îți mai dărniesc pe deasupra și măgărușul ăsta. Dar, și harapul

zimbește, să te ferești, Keloğlan, să-i spui: „Rage, măgărușul meu!“.

Keloğlan mulțumește și pleacă acasă, cu măgarul de dirlogi.

— Mamă, îi zice el de cum o vede în bălătură, prietenul meu harapul mi-a dat și măgărușul ăsta. Dar m-a oprit cu strășnicie să-i zic „Rage, măgărușul meu!“.

La vorbele lui, unde se pornește măgărușul să ragă, de se cutremura văzduhul, nu altceva. Iar de sub coadă, la fiecare răget, galbeni aurii și lucitori se rostogoleau pe pământ, cu clinchete vesele, puzderie...

Bucuroși c-au scăpat de griji, Keloğlan cu maică-sa și-au luat cu ei cutia, reteveiul și măgărușul și au plecat să se mute într-altă împărăție, cit mai departe de padișahul cel viclean care le purta simbetetele. Acolo au pus să li se dureze un sarai frumos, în care, după povestea noastră, mai trăiesc fericiți și azi.

MORARUL SPÎN ȘI KELOĞLAN

A fost odată ca niciodată. Demult, pe cînd erau pe lume mulți robi de-ai lui Allah și a vorbi mult și a mîncea mult era socotit un păcat, trăia într-un loc un flăcău pleșuv, Keloğlan. Tatăl îi lăsase, cu limbă de moarte, să nu facă tîrg cu spîinii și cu oamenii scunzi, să nu se înhame cu ei nici la drum, nici la treabă.

Într-una din zile, Keloğlan cumpănește în spinarea măgarului doi desagi doldora cu grîu, mai trîntește deasupra și un sac în care pune mai bine de o baniță și pleacă la măcinat. Ajunge la poalele dealului, la cea mai din vale moară întocmită pe firul apei. Aici își trîntește desagi în fața morii, iar el deschide ușa și rămîne în prag înmărmurit: dinăuntru, rînjind întruna, își rotea spre el ochii ceacîri, ieșiți din orbite, un morar spîn și scund!

— Bine-ai venit, bine-ai poposit pe la noi, Keloğlan, glăsuiește el, mîeros. Vino, nu mai sta pe prag, că te-oi sluji cu drag. Zi iute ce vrei și pe loc ai să iei.

Stă un pic Keloğlan și se scarpină pe tîrtăcuța cheală, încurcat:

— Venisem la moară să-mi macin grîul, dar m-am răzgîndit. Pe moarte, taica m-a legat să mă feresc cit pot de oamenii scunzi și mai ales de spîini. Așa că îmi abure desagi pe măgar și plec în susul apei, la altă moară.

— Vai, Keloğlan, nu fă una ca asta, flăcăule! Îți macin griul aici, pe loc, în fața ta. Cum aş putea să te înşel în văzul tău? Îmi iau uiumul meu — două ciorbalice la oca — tu îţi umpli desagiul cu făină, ți-i iei şi te duci.

Oricite vorbe ispititoare revarsă spinul dinaintea lui Keloğlan, oricite jurăminte, că-i cinstit nevoie mare, Keloğlan nu s-a lăsat induplecat. Şi-a urcat sarcina pe măgar şi a pornit pe marginea riului, în sus.

S-a cătrănit foarte spinul de încăpăţinarea lui Keloğlan. Abia s-a îndepărtat acesta, că el şi-a şi zăvorit moara şi, luînd-o pe scurtături, mai mult alergînd decît mergînd, a ajuns la moara la care urma să vină Keloğlan. Aici, după ce s-a înţeles cu morarul ca să-i ţină locul, s-a aşezat tacticos, cu ciubucul în gură şi a aşteptat să se ivească Keloğlan.

Tot îmboldindu-şi măgarul pe poteci pieptişe şi şerpuitoare, Keloğlan sosi cu chiu cu vai la cea de a doua moară. Asudat şi istovit, descarcă desagi şi dă să intre înăuntru. Abia deschide uşa şi rămîne în prag înlemnit: de lingă uluc îl privea rinjind, cu ochii ceaciri, ieşiţi din orbite, însuşi pocitania de spin.

— Ia zi-mi, spinule de-o şchioapă, cum de mi-ai răsărit iar în cale? Nu tu erai stăpînul morii din vale?

— Ce tot îndrugi verzi şi uscate, Keloğlan? Eu sint stăpînul morii de-aici. Morarul din vale mi-e frate.

Keloğlan îşi scarpină chelia, a descumpănire.

— Adusesem la măcinat griu, dar m-am răzgîndit. Înainte de-a muri, taica mi-a dat în grijă ca nu cumva să fac vreodată tîrg cu oamenii scunzi şi mai ales cu spinii ori să mă întovărăşesc cu ei la drum sau la treabă. Am să urc iar sarcina pe măgar şi am să plec la moara mai din deal.

— Hai, fii om cu judecată, Keloğlan, sare spinul. Uite, aici, pe loc, în fața ta am să-ţi macin griul. Cum aş putea să te înşel în văzul tău?! Eu îmi iau uiumul cuvenit — două ciorbalicuri la oca — iar tu îţi umpli cu restul desagiului şi te duci frumuşel acasă.

Dar oricît l-a ademenit spinul pe Keloğlan, oricît s-a jurat că va fi cinstit, oricîte vorbe meştesugite i-a revărsat dinainte, Keloğlan nu s-a înduplecat. Şi-a aburcat desagii pe măgar şi a pornit-o iar, şi mai sus, pe malul râului.

S-a cătrănit foarte spinul de cele întimplate. L-a lăsat pe Keloğlan să se îndepărteze niţeluş şi, fuga, a zăvorît moara şi, luînd-o repejor numai pe scurtături, a ajuns degrabă la moara cu pricina. Aici s-a înţeles cu morarul ca să-i ţină locul pînă a doua zi. Apoi, s-a aşezat tacticos, cu ciubucul în gură şi a aşteptat.

Nu trece mult şi Keloğlan se iveşte pe poteca pieptişă şi şerpuitoare, îmboldindu-şi de zor măgarul. Descarcă desagii în faţa morii, iar el, asudat şi istovit, dă să intre înăuntru. Abia deschide uşa şi se şi trage înapoi: de lingă uluc îl privea rînjind, cu ochii ceaciri, ieşiţi din orbite, însuşi pocitania de spin.

— Ia zi-mi, spinule de-o şchioapă, cum de mi-ai răsărit iar în cale? Nu tu erai stăpînul primei mori, de la poalele dealului?

— Ce tot îndrugi verzi şi uscate, Keloğlan? Eu sînt stăpînul morii de-aici. Ceilalţi doi întilniţi de tînc sînt fraţii mei mai mici.

Stă şi cumpăneşte Keloğlan. Altă moară nu mai era prin partea locului. Şi să se întoarcă acasă fără să fi măcinat grîul, iarăşi nu se putea. „E adevărat, mi-a lăsat el tăicuţul cu limbă de moarte, să nu intru în cîrd cu spinii, dar dacă în timp ce îmi macină făina, mă proţăpesc lingă el şi nu-l slăbesc din ochi, n-are cum să mă păgubească.“ Aşa îşi spune Keloğlan în sinea sa. Hotărit, ia în spinare desagii şi îi pune dinaintea spinului. Şi măcinatul începe lin şi totul pare că merge strună, numai că se face noapte, şi treaba nu e încă isprăvită. Aprind focul în vatră şi cum stau ei aşa, amîndoi, unul în faţa celui-lalt, în aburul călduţ de făină şi ţăcănitul molcom al morii, spinul începe să vorbească:

— Greu e să aştepţi dimineaţa treaz şi flămînd, lingă vatră, Keloğlan. Hai să ne întovăraşim şi să facem o lipie: făina

pentru plămădit o pun cu, cea care se presară ca să nu se lipască aluatul o pui alu. O coacem în spuza vetrei și o mîncăm amîndoi, cît e noaptea de lungă, sporovăind, ca să ne ținem treji și să treacă timpul.

Cugetă Keloğlan, scărpinîndu-și capul pleșuv: „Dacă va fi cineva păgubit, acela spinul o să fie. El pune făina pentru plămădit, nu eu“, și primește. Spinul se ridică și răstoarnă făină într-o covată.

— Făina-i de la mine, ai văzut, Keloğlan? zice el și numaidecît începe să toarne deasupra apă multă, pînă ce aluatul ajunge o ciorbă lipicioasă.

— După învoială, făina pentru presărat, ca să nu se lipească aluatul, să fie de la tine, Keloğlan. Ad-o!

Keloğlan cară făina din gura ulucului, cu ciorbalicul cu care se mîsoară uiumul, pînă ce aluatul se face tare.

— Prea e tare, aluatul! spune spinul și deșartă iar apă în covată. Aluatul iar ajunge o ciorbă lipicioasă.

— Făina pentru presărat e, după învoială, de la tine, Keloğlan.

Și tot așa merge treaba, pînă ce aluatul înghite o jumătate din făina proaspăt măcinată. „M-a păcălit spinul, își spune Keloğlan, dar lucrul o dată început, trebuie dus pînă la capăt“. Mereu cu voie bună, abia izbutesc amîndoi să ridice lipia mare cît o sinie din cele ce se găsesc numai prin piețe, pentru puhoiul de oameni ce vin la tîrg, o culeă în spuza vetrei și așteaptă să se coacă. După o vreme, iar se aude glasul spinului:

— Hai, Keloğlan, să ne luăm la întrecere de spus minciuni. Care dintre noi va ticlui o minciună mai mare, a lui să fie lipia.

Și fără să țină seama de împotririle lui Keloğlan, spinul își rotește ochii ieșiți din orbite și începe a-și depăna minciunile:

— La nunta lui taică-meu, într-un cazan uriaș se fierbea keşkek¹. În timp ce noi amestecam cu ciorbalicul, fundul

¹ Mîncare tradițională la nunți, făcută din grîu pisat (bulgar) și carne tăiată foarte mărunt.

cazanului s-a găurit. Ca să-l dregem, am adus nouă făurari în aramă. Toți nouă au intrat în cazan și au început să dea cu ciocanul, răsturnându-l cu susul în jos. Și atît de departe unul de altul se aflau meșterii din fundul cazanului, încît nici unul nu auzea loviturile ciocanului celuilalt... Apoi, fără să răsufle, spînul începu să povestească a doua minciună: Anul trecut semănasem în fața morii un dovleac. A răsărit, a crescut, a dat vreji în toate părțile. Unul dintre vreji s-a întins atît de mult, că n-a mai avut loc prin preajmă. L-am tras peste pîriu și l-am cățărat, hăt, tocmai pe muntele din față. A trecut vremea și pîriul și-a umflat apele, s-a revărsat, luînd cu el puntea. Oamenii au început să treacă apa pe vrejul dovleacului meu, care lega dealul ăsta de muntele din față. Cum vrejul s-a tot îngroșat, au început să treacă peste el căruțe, ba chiar caravane întregi.

Într-o zi, îmi iau eu toporul și o pornesc acasă. Ca să ajung în sat la mine, trec și eu riul, ca toți, pe vrejul dovleacului sădit de mine. Cînd mă uit, pe vrej puzderie de dovleci, care mai de care mai mari. Dau o dată cu toporul într-unul din ei și toporul se mistuie înăuntru, cu coadă cu tot. Intru și eu în dovleac după topor. Zile de-a rîndul l-am tot căutat, rătăcind de colo-colo prin dovleac, dar de găsit n-a fost chip să-l găsesc. Cînd, în sfîrșit, mă gîndesc să mă las păgubaș și dau să ies afară, la lumina zilei, întîlnesc un unchiaș cu o barbă mare, albă.

„Ce cauți pe aici, fătul meu?“ mă întrebă el.

„Eh, moșule, mi-am scăpat toporul în dovleac și am venit după el ca să-l găsesc.“

„Vai, fătul meu, rise unchiașul. Eu mi-am pierdut în dovleacul ăsta un convoi de oămile. Le tot caut din tinerețea mea... așa mi-au albit părul și barba. Nici pînă în ziua de azi nu le-am găsit. Și tu să crezi că îți poți găsi toporul?! De vrei să îmbătrînești fără rost, ca mine, caută-l înainte. De nu, vezi-ți de treabă.“

Așa s-a isprăvit și cea de a doua minciună spusă de spin. Vrînd-nevrînd a venit și rîndul lui Keloğlan. Începu și el:

— Odinioară, demult, aveam un stup de albine. În fiecare seară număram albinele și le închideam în stup. Odată văd eu că lipsește dintre ele albina cea șchioapă. Îmi înfig în pământ, zdravăn, andreaua de cusut saci și mă cațăr până în virful ei. De aici mă uit cu mare luare-aminte jur-împrejur. Și ce văd? Nu zici că albina mea cea șchioapă, pusă la jug alături de un bivol, ară cîmpul din față? Alerg la plugar. Îi arăt semnul din arnici roșu prins de piciorul albinei mele, spre recunoaștere. Îi cer dreptul meu pentru că îmi folosește albina la arat. Ce să mai lungesc vorba, de pe cîmpul ăsta am dobîndit eu făina pe care am pus-o la făcutul lipiei din vatră. Și să vezi numai cum mi-am cules eu partea mea de griu. Un porc mistreț a zbughit-o de la poalele unui nuc aflat într-o margine a cîmpului. Eu dau cu coasa după el. Coasa i se înfige în spinare. Porcul fuge, coasa cosește, eu adun. Nu te împotrivi, spinule, că lipia mie mi se cuvine.

Și fără să-i dea spinului răgazul să-i răspundă, Keloșlan toarnă a doua minciună:

— Într-una din zile, iar n-a venit acasă albina cea șchioapă. „Ia toporul, îmi zice taica, pune șeaua pe ăst cocoș-roș, cu creasta mai abitir ca un coif de războinic și du-te după albină. Cum o găsești, vino înapoi.“ Eu pun șeaua pe ăl cocoș-roș, mă avînt în spinarea lui și colind după albină. O găsesc pe-un delușor și o aduc. Șeaua însă a ros gitul cocoșului de i-a făcut o rană urită cu puroi. Bunica, cu gîndul să o lecuiască, îi leagă deasupra o frunză de nuc. După o vreme, numai ce răsare pe gitul cocoșului un nuc. Și crește și crește, pînă ajunge coșcogeamite nucul, încărcat de roadă. Copiii din sat, buluc, aruncă în pom ba cu pietre, ba cu bulgări de pământ, după nuci. Și ce să vezi? Atîtea pietre și bulgări de pământ s-au strîns pe coama nucului, că m-am trezit cu un ogor de peste o jumătate de pogon. Fără a sta pe gînduri, mă apuc și semăn griu pe tarlăua asta. Iată, jumătate din griul adus la tine, spre măcinat, de aici am strîns-o. O minciună mai mare decît cea spusă de mine nici că se poate, spinule. Mie mi se cuvine lipia.

Ce să mai zică spinul? Se supune, n-are încofiro. Keloğlan își scoate cuțitul de la cingătoare, taie dintr-un colț o bucată de lipie și începe să înfulece. Spinului îi lasă gura apă. De poftă, i s-au înroșit ochii, ca jăratecul din vatră.

— Vai de mine, Keloğlan, nu mă mai chinui, flăcăule! Îndură-te și dă-mi și mie lipie pe datorie... Cinci akçe¹ îți voi plăti mîine-n sat cînd ne-om găsi...

Keloğlan își scarpină pe îndelete capu-i pleșuv, semn că stă să cugete. Într-un tirziu se învoiește, taie din lipie o feliuță subțirică și i-o întinde spinului. Acesta se repede de o ia și într-o clipită o și isprăvește. La rugămintele lui, Keloğlan iar se înduplecă și îi mai taie o feliuță la fel de subțirică, pe care spinul o înghite, firește, fără să se sature. Și tot așa, întăritindu-i pofta cu bucățele mici de lipie, datoria spinului la Keloğlan crește... Cînd se crapă de ziuă, Keloğlan urcă pe măgar într-o parte restul din făina măcinată, în cealaltă, ditai lipia și pleacă în sat. Lasă sarcina acasă și se duce întins în satul spinului, să-și ia dreptul lui. Spinul, ajuns între timp acasă, și-a dăscălit nevasta ca atunci cînd va veni Keloğlan să-și ceară dreptul său, ea să iasă în prag și să bocească amar-nic, zicînd că i-a murit bărbatul.

Cînd Keloğlan bate la ușa spinului, femeia acestuia iese în prag și începe să se tînguie; printre sughițurile de plîns se putea înțelege numai atîta: „Vai, vai și-amar de mine, bărbatu-meu a murit fulgerător.”

— Nemaipomenit! îi răspunde Keloğlan. Aseară numai copseserăm împreună, la moară, azimă.... Îmi era dator o mulțime de akçe.

Și pleacă Keloğlan. Se duce din casă în casă, vestind moartea spinului. Toți oamenii sînt în picioare; în frunte cu imamul și muhtarul îl însoțesc pe Keloğlan la locuința spinului. Acesta ce să facă? Se preface mort. Oamenii, după datină, îl ridică din așternut, îl întind pe teneșir unde îl spală bine și

¹ Akçe, monedă de argint în uz în Imperiul Otoman pînă în anul 1687.

Il învelesc în giulgiu. Sub seară, îl pun pe tabut și îl duc, pe umeri, în cimitirul satului, la groapă.... Când ultimul om din sat părăsește cimitirul, Keloșlan se întoarce tiptil și se urcă într-un chiparos, cu gândul să vadă ce va face spînul.

Deodată se iscă o larmă grozavă: printre morminte năvălesc patruzeci de tilhari, mîinind catiri încăreți cu saci de galbeni lucitori, cu nestemate, topuri de brocarturi și arme cu prăsele bătute în mărgăritare și rubine... Se așează între morminte tilharii și-și împart între ei, pînă la ultima, comorile furate cine știe de cînd și cine știe de unde... Un singur lucru nu au izbutit să-l împartă: un iatagan străvechi, cu minerul și teaca din aur curat bătut cu pietre scumpe. După un timp, săturîndu-se de gilceavă, unul mai bătrîn prinde a grăi:

— N-are rost să ne pierdem timpul învrăjbindu-ne. În cimitir e o groapă proaspătă. Scoatem din ea mortul și cine va cuteza să-i zboare, dintr-o lovitură, capul, al lui va fi iataganul, că îl merită.

Zis și făcut. Pun ei mîna pe cazmale, sapă cu nădejde, deschid mormîntul spînului și îl scot pe acesta afară. Din giulgiu, ochii ceacîri ai spînului se rotesc năpraznic, în toate părțile... Tilharii, cuprinși de frică, se string unii într-alții, dîrdîind. Cel bătrîn își ia inima-n dinți și-l întreabă pe spîn:

— Aman, aman, voi toți, în groapă, vă rotiți ochii cu atîta furie?

— Ni-i rotim, ni-i rotim, răsună glasul înăbușit al spînului.

— Dacă ți-ai chema prietenii din celelalte morminte, ar veni? Încearcă să iscodească tilharul.

— Ar veni, ar veni negreșit, se aude iarăși glasul înăbușit al spînului.

— Cheamă-i, să vedem!

Spînul își scoate mîinile afară din giulgiu și bate din palme:

— Hei, prieteni, strigă el, adunați-vă cu toții!

Keloĝlan, din chiparos, bate și el din pâlme, drept răspuns, strigînd cu glas tunător:

— Venim, venim! Așteaptă-ne că venim!

Atît le-a trebuit tilharilor. N-aveau decît o dorință: să se facă nevăzuți, și cît mai repede.

— Fugiți, fraților! Au năvălit strigoii! Lăsați totul și fugiți, scăpați-vă viața!, se aud țipetele lor. Se imbulzeau spre ieșirea cimitirului, mai-mai să se calce în picioare, lăsînd în urmă, neatinse, patruzei de grămezi cu avuții, mari, ca niște căpițe de fin.

Keloĝlan se dă jos din chiparos. Cînd îl vede, spinul se plînge:

— Fie, măi, Keloĝlan, pentru cîtiva amăriți de akçe mi-ai adus atîtea belele! Și în mormînt m-ai băgat de viu...

Keloĝlan nu ia în seamă spusele spinului, se așează lîngă bogățiile tilharilor și începe să le împartă cu el, frățește.

Între timp tilharii, mai venindu-și în fire, trimit o iscoadă în cimitir, să vadă ce se mai întîmplă pe-acolo. Tirîndu-se de-a bușilea, făcîndu-și pavăză din pietrele de mormînt și din trunchiurile de chiparos, iscoada se apropie într-atît cît să poată prinde ce se vorbește.

— Ia ascultă, spinule, fă bine și varsă ici ai cîtiva akçe, datoria de ieri noapte...

Spinul, care-l văzuse, printre morminte, pe pîndar, sare de la locul său, smulge de pe capul tilharului fesul și i-l aruncă lui Keloĝlan:

— Na, ține asta drept plată pentru blestemații de akçe...

De frică, tilharul căzu pe spate și, mai mult mort decît viu, ajunsese în sfîrșit lîngă ceilalți.

— Strigoii, spuse el căpeteniei, cu răsufierea întretăiată, după ce au împărțit între ei mîunții de bunuri, n-au căzut la învoială pentru cîtiva akçe. Drept care unul mi-a înhățat fesul și l-a dat în schimbul prăpădiților de gologani... Sînt mulți și neînduplecați. Nu-i chip să te apropii de ei...

— Să fugim, fraților! hotări căpetenia. Să ne facem alt cuib, cît mai departe de aici!

Și tîlharii s-au dus prin alte meleaguri.

Iar spinul, cu Keloğlan, au luat frumușel grămezile de galbeni lucitori, de nestemate, de topuri de brocarturi și arme cu prăsele bătute în mărgăritare și rubine și s-au dus în sat, unde s-au făcut vecini. Și atîtea renghiuri și-au mai jucat unul altuia, că nici pînă azi nu mai conținesc oamenii să le povestească.

Ei și-au trăit viața, așa cum au înțeles-o. Fie-ne dat și nouă o asemenea bucurie!

CEI DOI PADIŞAHI ŞI KELOĞLAN

Demult de tot, pe cînd erau atîtea făpturi omeneşti pe faţa pămîntului, cît nisipul mărilor, încît se socotea mare păcat să vorbeşti mult şi să măninci mult, trăia un fecior chel — Keloğlan i se zicea — singur pe lume. Înnopta pe unde se nimerea, mîncea pîine uscată, cînd o avea şi pe-asta, iar de n-o avea, se culca pe piatră şi pe iarbă şi privea cu nesat bolta cerească, încercînd să iscodească ce mai e nou pe ea. Scormonea cu ochii puzderia de stele, mari şi mici, rînduirea lor în constelaţii, ori îşi făcea socoteala cam pe unde s-o afla cel mai înalt cat al cerurilor, al şaptelea. Tată n-avea, mamă n-avea, n-avea pe nimeni care să-i cirpească o zdreanţă pe spinare ori să-i pună în mînă măcar un dumaticat de pîine. Învăţase Keloğlan asta al nostru, de la cea mai fragedă vîrstă, să-şi dobîndească hrana prin trudă, să-şi scoată îmbucătura şi din piatră seacă. Pe cînd cei de-o seamă cu el se hîrjoneau, se dădeau de-a rostogolul şi săreau pe uliţi fără habar, el se deprinsese ca la fiecare pas să care în spinare poveri din cele grele, să muncească pe brînci, să chibzuiască bine lucrurile şi de şi-ar fi pus mintea, ar fi fost în stare să găsească şi o furnică neagră de sub lespezile negre, în bezna cea mai adîncă...

Într-una din zile, paşii îl purtară pe Keloğlan pe dinaintea sarauiului. Îşi aruncă ochii, din întîmplare, spre ferestre şi rămase ţintuit locului: la una din ele stătea, după un grilaj, o fată. Dar ce fată! Ruptă din lună, nu alta. Atît de străluci-

toare în frumusețea ei desăvârșită, că dacă în locul lunii s-ar fi arătat ea pe boltă, ar fi luminat pământul cu mult mai bine decât astrul nopții. Și, privind-o, cu Keloğlan se petrecu ceva ciudat. Prin vine nu-i mai alerga singe, ci foc, iar picioarele, năuce, refuzau să-i mai dea ascultare: se înfipseră lângă zidul saraiului și pas să se mai urnească de-acolo! A încercat Keloğlan s-o ia la dreapta, dar picioarele încăpăținate îl aduceau de la sine sub ferestre; a încercat el s-o ia la stînga, dar picioarele ca nebune, îl aduceau iarăși lângă sarai. Și așa, pînă spre seară, în orice parte s-ar fi dus, se trezea iarăși în fața grilajului ferestrei, ca fermecat. Era cu neputință să facă altfel, voința sa își pierduse orice putere. Un foc cuibărit adînc în inimă îi mistuia mintea care, cu fiecare oftat de dor, se tulbura și mai tare.

Așa se întîmplă că sub seară, cînd padișahul se înturnă de la vînătoare, îl găsi pe Keloğlan pironit în fața saraiului său, într-o tulburare de nedescris.

— Ce cauți, flăcăule, în dreptul ferestrelor mele? se răsti el, cu gîndul să-l sperie pe Keloğlan.

Dar ți-ai găsit! Keloğlan să se sperie! El n-avea frică de nimeni, căci în toată lumea asta, în afară de o zdreanță în spinare, niște buzunare rupte și goale și un cap pribeag, dar neplecat, el nu avea nimic. De ce să-i fie frică? Ce avea de pierdut? Așa că, la întrebarea padișahului, Keloğlan îi răspunse drept, fără ocolișuri:

— Allah să-ți hărăzească zile îndelungate și să-ți sporească din plin împărăția, ca și viața, o, padișah al meu! Eu ți-am zărit fata la fereastră și pe loc am fost străfulgerat de dragoste și din clipa aceea tot colind pe aici, ca un bezmetic...

Și așa flăcăul nostru își mărturisî, deschis, tot ceea ce simțea. Tare uluit rămase padișahul că un zdrențăros ca Keloğlan nu cunoaște sfiala și-și arată, neînfricat, fără ascunzișuri, taina inimii, și tocmai în fața cui? În fața ditai padișahului, și, pe deasupra, și tatăl fetei! Se minie peste măsură, îl numi pe Keloğlan calic neobrăzat și cite și mai cite vorbe de ocară îi aruncă în față amăritului de el... Apoi strigă la străji, și bie-

tul Keloğlan fu aruncat în beciurile cele cumplite ale sarauiului. Așa erau vremurile acelea! Lege ioc, judecată ioc. Padișahii, mulți la număr, nu dădeau nimănui socoteală de nimic; tăiau și spinzurau după cum le era vrerea. Dacă ei aveau chef, ți se hărăzea o viață de huzur ori erai dat pieirii. Se încumeta cineva să cîrtească, ori să-ți ia partea? Da de unde! Și mai cu seamă pe Keloğlan, pe el cine să-l caute, cine să-l cerceteze, că doar era lipsit de orice și de oricine pe lume! Și padișahul, furat de plăcerile vieții, uită cu totul de Keloğlan, care petrecu în hruba cea neagră și umedă șapte ani încheiați, singur și cătrănit cum nu se mai poate.

Într-o zi sosi o scrisoare de la padișahul Indiei pentru padișahul acelei țări. În ea se spunea așa: „Iată, frate padișah, îți trimet prin solul meu un toiag și te întreb: care din capetele lui e mai gros? Dacă n-ai să știi a-mi răspunde e foarte bine, dacă n-ai să știi, pregătește-te din vreme, că-ți voi cotropi împărăția cu atîția ostași, încît abia-abia de-i poate ține pămîntul“. Padișahul a citit scrisoarea, și-a plimbat ochii peste toiagul de care atîrna soarta țării sale, iarăși a citit scrisoarea, iarăși a cîntărit toiagul.... Și vizirii și ceilalți curteni, cîți se aflau în jurul tronului l-au cercetat unul după altul, cu nedumerire, căci în fața lor se afla un toiag cu desăvîrșire neted, cu amîndouă capetele la fel, ca gemene. Au adus dulgheri de au măsurat toiagul, giuvaergii de l-au cîntărit, l-au arătat sfetnicilor celor mai înțelepți. Nimeni însă n-a izbutit să-și dea seama care din capetele lui e mai gros. Îngrijorat foarte, padișahul, nemaîștiind încotro să se mai îndrepte, ceru și sfatul fiicei sale.

— O, tată-padișahule, îi spuse ea, în temnițele noastre zace de mult Keloğlan, să ne sfătuim și cu el, poate c-o găsi un mijloc să ne scape de necaz.

Și numaidecît fata a coborît ea însăși în temniță, a pîrînit să se deschidă porțile și, găsindu-l pe Keloğlan, i-a povestit dintr-o răsufare totul. Keloğlan nu era un flăcău oarecare. Cite ciomege nu a mîncat el altădată, cînd cutreiera

pământul fără habar, cite ciomege nu s-au rupt pe spinarea lui și de cite altele nu a scăpat! A ascultat cu luare aminte spusele fetei și s-a pornit să ridă pe săturate:

— Ce poate să fie mai ușor decât asta, fiică a padișahului! Du-te la tatăl tău și spune-i să arunce în apă toiagul. Partea cea mai grea se va scufunda în apă. Și-apoi, mai zi-i să nu uite un lucru: oricât ar fi el de padișah, nu se cade să arunce în închisoare pe oricine îi iese în cale, fără vreo pricină anume.

Bucuroasă că a aflat dezlegare la încilcita întrebare a padișahului Indiei, fata a alergat într-un suflet la tatăl său de i-a spus cele zise de Keloğlan. Pe dată au aruncat toiagul într-un havuz, au pus degrabă un semn la partea care s-a scufundat, cum că ea este mai groasă decât cealaltă și au trimis toiagul înapoi, la padișahul Indiei.

Nu mică fu mirarea acestuia când văzu că semnul pus era după adevăr.

— Fie, de data asta s-au descurcat. Dar încercările sînt trei. Mai au încă două la care trebuie să facă față, altminteri va fi război.

Așa a grăit padișahul Indiei și, fără zăbavă, a trimis celuiilalt padișah trei cai: tustrei de același soi, tustrei de aceeași statură, tustrei cu aceleași podoabe. Cu neputință să fie deosebiți unul de altul. „Care dintre acești trei cai e mama, care e minza ei și care e minza minzei?” Iată întrebarea la care trebuia să răspundă padișahul, de nu voia să-i fie țara trecută prin foc și sabie. S-a uitat el la cai o dată, s-a uitat de două ori, a chibzuit, iar s-a uitat și iar a chibzuit, și-a dus mina la barbă, netezind-o în neștire. Au fost chemați toți vracii pricepuți la îngrijirea dobitoacelor, toți geambașii și maimarii peste grajdurile împărătești. Nici unul însă nu a putut să dea de rost la întrebare. Și iarăși, într-un târziu, padișahul și-a făcut fiica părtașă la îngrijorarea sa. Iar fata, fuga a coborît în temniță, a pus iar de s-au desferecat porțile grele, ruginite, și iarăși a cerut de la Keloğlan sfat care să le aducă izbăvirea:

— Vai, Keloğlan, acum e vorba de trei cai. Seamănă între ei ca trei picături de apă. Ce neputință de deslușit care e mama, care e minza și care e minza minzei...

Și își pleacă adînc capul, a umilință. Keloğlan cugetă o clipă, apoi grăi:

— Prea bine, fiică a padișahului. Nimic mai simplu: voi întrebați, iar eu răspund. Voi rămîneți muți de mirare, iar eu caut și dibuiesc adevărul. Voi vă culcați pe saltele de puf, iar mie îmi putrezesc oasele în temniță. Voi vă ghiftuiți cu miere și cu unt, iar eu abia de-mi amăgesc foamea cu pîine uscată și amară și apă sălcoie. Eu iarăși vă viu în ajutor și vă scap din nevoi și iarăși zac în beciurile voastre, lipsite de orice rază de lumină... Spune-i așa padișahului tată din partea mea, sultană: el să mă scoată din temniță, iar eu din strîmtoarea în care se află...

Fata a alergat la taică-său și i-a spus întocmai vorbele flăcăului. Iar padișahul a dat cuvenita poruncă și Keloğlan a fost scos din temniță și, îmbrăcat în vestimente noi și frumoase, a fost adus dinaintea stăpînitorului.

— Încercarea de acum e și mai ușoară decît cea de rîndul trecut. Înălțimea Ta. Poruncește să se închidă caii în grajd. În fața porții grajdului, pune să se sape un șanț care să fie umplut cu apă. Ca să deosebești apoi mama de minză și minza de minza ei nu mai este nici o greutate.

Pe dată dădu poruncă padișahul de se înfăptuiră toate după cum ceruse Keloğlan. Curtenii, îmboldiți de curiozitate, s-au adunat cu toții în curtea saraiului. Keloğlan, cu un bici în mînă, intră în grajd, deschide larg porțile și începe a biciui caii. Aceștia dau buluc spre porți. Unul dintre ei se opri, își roti capul cînd la dreapta, cînd la stînga și, aruncîndu-și stîngaci picioarele din față, de parc-ar fi fost rupte, trecu șanțul.

— Calul care a trecut e bătrîna! strigă Keloğlan.

Din nou lovi cu biciul; al doilea cal răsări în poartă și sări și el șanțul.

— Calul care a trecut e minza ei! strigă din nou Keloğlan.

Din nou se auzi șfichiuitul biciului; ultimul cal țîșni peste șanț, ca o nălucă:

— Iată și minza minzeil strigă iarăși Keloğlan.

Toți cei de față rămaseră uluiți.

— Aferim, aferim! se auzi, ca dintr-o singură gură, cuvînt prin care curtenii lăudau destoinicia lui Keloğlan. La un semn al padișahului, rîndașii săriră de însemnare fiecare cal în parte, după cum zisese Keloğlan, și așa fură trimiși înapoi, la padișahul Indiei. Acesta fu silit a recunoaște că și de astă dată răspunsul primit era cel bun. Atunci se apucă să scrie o altă scrisoare, a treia, în care spunea: „Trimite la curtea mea pe cei mai bărboși sfetnici și mai mari înțelepți din țara ta, ca eu să le pun cîteva întrebări. De vor ști să răspundă, slavă lor, de nu, pornesc cu război împotriva ta.”

Crainici împînziră împărăția, vestind pretutindeni să se adune la sarai înțelepții înțelepților. Din toate colțurile împărăției soseau cărturari de soi, derviși pribegi care răscoliseră, cu pasul lor neostenit, lumea, cugetători cunoscuți peste mări și țări, dar nici unul nu voi să-și ia o asemenea povară. Văzînd padișahul că rămîne iarăși singur și în cum-păna asta, își aduse aminte de Keloğlan.

— Eu mă duc, mărite padișah, și voi da răspunsuri care-ți vor păstra numele nepătat. Și, pe deasupra, voi aduce cu mine, în robie, pe însuși padișahul Indiei cel trufaș. Ca răsplată însă pentru slujirea mea neclintită, va trebui să mi-o dai pe fiica ta. Numai așa mă prind să te ajut.

Padișahul cugetă: „Să mă prefac că mă invoiesc la toate, ca să apuce Keloğlan să se ducă. De răspuns la întrebări va răspunde el, negreșit, dar de adus în robie pe un padișah atît de puternic și de semeț, cum să izbutească?! El n-o să-și poată ține făgăduiala în întregime, și atunci nici eu nu trebuie să-mi dau fata. Și totul se va rindui de la sine, în folosul meu și numai al meu.” Așa chibzui padișahul în sinea sa. Dar nu-și dădu pe față gîndurile și glăsui mîeros către Keloğlan:

— Prea bine, fiule. Să fie după cum ai spus tu.

Keloĝlan ceru o cămilă, un ȝap, banii trebuincioși pentru o călătorie atît de anevoioasă, și porni la drum. Un sol, înaintea lui, îi vestea trecerea, strigînd: „Vine cel mai bărbos, cel mai mare și cel mai înțelept om al țării.”

După luni și luni de zile, Keloĝlan ajunsese, în sfîrșit, în împărăția Indiei. În semn de mare prețuire, ostași rînduiți de-o parte și de alta a drumului îl întîmpinau cu surle și cu tobe, și pașii i se afundau în covoare moi, care-l conduseră de la sine pînă la sarai. Iar el, de parcă de cînd e lumea și pămîntul n-ar fi avut parte decît de o astfel de cinstire, pășea nepăsător, într-o mină cu căpăstrul cămilei, în cealaltă cu funia ȝapului, făcînd semne de prietenie norodului adunat să-l vadă.

Padișahul Indiei, care se așteptase să vadă un alai de oameni care mai de care mai mindri, nu știu ce să creadă cînd îl văzu pe Keloĝlan singur, trăgînd după el un ȝap și o cămilă.

— Fiule, spuse el cu grijă, padișahul tău trebuia să trimită pe cei mai bărboși, mai mari și mai înțelepți bărbați din împărăția lui. S-a întîmplat ceva cu ei pe drum? Unde e floarea înțelepciunii voastre?

Netulburat, Keloĝlan arată spre cămilă:

— Iată pe cel mai mare dintre noi, Luminăția Ta.

Arată apoi spre ȝap;

— Și iată și pe bărbosul nostru Slăvite.

După aceste vorbe, se arată pe sine:

— Cît despre cel mai mintos om din împărăție, Luminate, zice-se că acela sînt eu. Poștește de întrebă-mă ce vei vreal și îl privi neînfricat, drept în ochi.

— Așaaa?! se minună padișahul. Ia zi atunci, cite stele sînt pe cer?

— Taman cît păr are ȝapul meu, Luminăția Ta.

— Cum se poate adeveri că e așa?

— Înălțimea Ta pune întrebările, Înălțimea Ta se cuvine să cerceteze dacă răspunsul meu e drept au ba. Numărați pe

îndelete firele de păr ale ȝapului, că eu ad st aici, n  mă zoresc.

Se priviră ce se priviră între ei, cu înteles, curtenii aduna i în divan, apoi vestiră că socotesc ca drept răspunsul lui Kelo lan.

— Dar mijlocul lumii unde e?  ntreb  din nou padi ahul Indiei.

— Taman acolo unde se află acum piciorul drept, din spate, al c millei, Slăvite.

— Cum se poate adev ri că e a a?

— M sura i, m sura i pe îndelete, padi ahe, că eu nu mă zoresc.  n l imea Ta pune întrebările,  n l imea Ta se cuvine să cerceteze dacă răspunsul primit este drept au ba.

Iarăşi schimbărĭ între ei priviri curtenii str n i în divan, su otir  c t su otir  şi  ncuvi nt r  răspunsul lui Kelo lan.

— Prea bine, fiule, prea bine, mormăi padi ahul, înciudat. Ai răspuns şi la întrebarea a doua şi ultima. Acuma, vino să- i iei răsplata cuvenită pentru  ntelegciunea ta fără pereche. Şi, vir ndu- i mîna într-unul din buzunarele ad nci ale giubelei, grăi: Desf - i batista, fiule.

Kelo lan îşi despături batista, şi padi ahul se prefăcu a număra monezi grele de aur, zic nd: „tac, tac, tac!“ Apoi vir  mîna în celălalt buzunar al giubelei şi se prefăcu a număra argin i cu su et sprint r, zic nd „clinc, clinc, clinc!“ Nici în m na padi ahului, nici în batista lui Kelo lan nu se zări nici urmă de gologani. Kelo lan a tept  niţeluş apoi, pricep nd jocul, îşi  nnod  fără  ov ire batista, şi ca şi cum ar fi fost o boccea de mare pre , o vir  la sin:

— Să ai parte de sănătate şi belsug, padi ahe, şi ceea ce d ruie ti cu mâna ta să- i  nsoteasc  pa ii oriunde, ca să- i sporească gloria, cinstea şi mărinimia.

„De data asta i s-a înfundat flăcăului cel ist , îşi zise padi ahul,  veselit... A tăcut m lc la bătaia mea de joc...”

Plin de bun cuv in   şi respect, Kelo lan sărută, a adîncă supunere, poala vestmintelor împărătești şi părăsi saraiul. Se îndreptă spre piață,  ntr  în cea mai arătoasă prăvălie,

undă alese topuri, topuri din cele mai de preț țesături, pe care le trimise la hanul în care trăsesse. Când veni rindul socotelii, neguțătorii se căzniră ceasuri îndelungate, într-atât de multe și de scumpe erau lucrurile tirguite de Keloğlan. Iar el, în tot acest răstimp, o dată măcar nu s-a uitat să vadă dacă s-a socotit bine sau nu. Când i s-a spus cit are de plătit, și-a scos tacticos batista de la sin, a deznodat-o și, pe îndelepte, se prefăcu a număra monezi grele de aur, zicînd: „tac, tac, tac!“ apoi arginți cu sunet sprintar, zicînd: „clic, clic, clic!“ Într-un tirziu, ostent de atîta numărat, grăi:

— V-am lăsat ceva mai mulți gologani decît ați cerut. Ce trece peste socoteală vă las vouă, pentru osteneala voastră, drept mărunțiș pentru hamam și cafenea. Rămîneți cu bine, vă încredințez lui Allah! le mai zise el și ieși din prăvălie.

În primul moment neguțătorii rămaseră năucii: în afară de „tac, tac“ și „clic, clic“, spuse, ce-i drept, atît de serios de Keloğlan, nu primiseră nimic. Iute însă se duminiră și alergînd după flăcău, îl înșfăcară de guler și cu strigăte și ocări îl imbrinciră pînă la cadiu, căruia îi povestiră pătania. Cadiul s-a întors spre Keloğlan și l-a întrebat dacă lucrurile s-au petrecut așa cum îi fuseseră înfățișate.

— Pe legea mea, cadiu efendi, de n-am rămas trăsnet cit de răzvrătit e norodul în țara asta a voastră. Să se nescotească pînă și galbenii și arginții înminați mie, ia, mai adineaori, de însuși precacinstitul și strălucitul vostru padișah! Căci gologanii cu care i-am plătit eu pe negustorii aici de față au fost numărați uite coalea, în batista asta, de padișahul vostru, ca răsplată pentru înțelepciunea mea. Zău de pricep ce vină port eu ca să mă văd tirit la judecată?! Supușii padișahului să nu primească banii dați de acesta unui străin, ca cinstire?!

Auzindu-l, cadiul și-a trecut palma peste barbă, a închis cartea mare, cu scoarțe negre, unde se afla dezlegarea tuturor jalbelor și zise:

— Pricina asta nu poate fi judecată decît de padișahul însuși!

Și cu toții o porniră la sarai. Cum ajunse aici, Keloğlan și începu să vorbească:

— Vai, Înălțimea Ta, ce mi-a fost dat să pățimesc! Ieșind din saraiul tău m-am dus la neguțătorii ăștia, ca să tirguiesc cîte ceva. După ce am ales marfa după trebuință, am plătit-o frumușel cu părăluțele pe care mi le-ai dat cu propria-ți mină, îți amintești doar, nu? „Tac, tac, tac! Cline, cline, cline!“ Ba mai le-am lăsat și un bacșiș pentru osteneala lor. Ei însă se arătară tare nemulțumiți de gologanii mei — de fapt, ai tăi — mă acoperiră cu batjocuri, și iată-mă tîrit și la judecată.

Padișahul s-a uitat cercetător la vizirii săi: aceștia, cu capetele adinc plecate peste piept, abia își ascundeau zîmbetele, pe sub bărbile lungi și mustățile stufoase, dovedind, astfel, căși de astă dată Keloğlan ieșise învingător.

— Sloboziți-l numaidecît pe flăcău, căci e nevinovat. Iar datoria făcută de el vă va fi plătită de vistiernicul meu!

S-au împrăștiat cu toții. A doua zi, Keloğlan și-a deschis chiar în fața saraiului o dugheană de dărăcit lînă și bumbac. La miezul nopții, cînd pe ulițe nu mai era țipenie de om, a strecurat înăuntru o ladă. Apoi s-a dezbrăcat pînă la piele s-a uns cu clei pe tot trupul, s-a dat de-a dura peste maldărul de lînă și bumbac și așa s-a dus drept la sarai. Văzînd arătarea asta, străjile, de frică, se tupilară cum putură, încercînd să se facă una cu pămîntul. Astfel Keloğlan urcă nestîngerit pînă la iatacul padișahului care, în patul său, tremura ca varga. „Vai mic, își zise el, a venit neîndurătorul gide, cel de pe urmă, vai mic!“ Se ghemui în învelitoarele lui împărătești, înfricoșat atît de tare, încît îi pieri pînă și graiul.

— Eu sînt Azrail¹, care ia sufletul muritorilor. Ești așteptat la ceruri. Trebuie să vii cu mine. Dacă scoți o vorbă, s-a zis cu tine, nu mai ai scăpare.

¹ Unul din cei patru principali îngeri la musulmani, Arhanghelul Azrael-Abd-al Djabbar este socotit „îngerul morții“. Lui i se atribuie păstrarea cărții destinelor și, la ceasul morții, tot el este considerat ca cel care separă sufletul de corp.

Keloĝlan apucă de braț pe padișahul îngrozit și îl luă cu el, tirindu-l pe seări mai mult mort decît viu. Pe unde treceau, străjile li salutau, încremenîți. Keloĝlan îl duse pe padișah în dugheana sa și îl băgă în lada pe care o ferecă strașnic. Se duse pe urmă la han, își încărcă pe catiri țesăturile tirguit, luă și lada cu padișahul și încă noaptea o porni la drum. După luni și luni ajunse, într-o bună zi, în propria-i țară, oprindu-se drept la sarai. În fața tronului, își desfășură topurile cu țesături, care mai de care mai scumpe și mai frumoase.

— Iată, Slăvite, darurile mele pentru fiica ta, pentru tine și pentru vizirii tăi, ca amintire din călătoria mea prin îndepărtatele meleaguri ale Indiei. Iar acesta, spuse el deschizînd ultima ladă, este padișahul Indiei, cel trufaș și pus pe batjocură și războaie.

La vorbele lui se ivi din ladă, suspinînd și văicărindu-se, îmbrăcat anapoda cu două rinduri de haine, de noapte și de zi, un biet om, pe care nu-l țineau picioarele. Nenorocitul căzu pe treptele tronului, cerșind milă, căci se credea în fața lui Azrail, îngerul morții... Keloĝlan își depănă în fața divanului toate peripețiile prin care trecuse de cînd plecase din țara sa. Iar padișahul își uită de gîndurile sale tulburi cu care îl însoțise pe Keloĝlan la plecare și încuviință căsătoria flăcăului cu fiica sa. Bubuiră tobele, răsunară surlele, crainici vestiră marea bucurie. Și patruzeci de zile și patruzeci de nopți încheiate ținu nunta la care petrecură oaspeți din cele patru colțuri ale împărăției, precum și din țări vecine. Și tot norodul se veseli, mîncă și bău pe săturate, de pină și azi bătrînii mai povestesc de belșugul și veselie de atunci. Padișahul Indiei fu lăsat să meargă înapoi în țara lui și să împărătească mai departe, cu mai multă chibzuință, iar Keloĝlan ajunse maimare vizir și nici un pai nu se mișca în sarai, fără știrea și încuviințarea sa.

Toți, în poveste, și-au atins fericirea, fie ea și noi să avem parte de visele noastre împlinite.

KELOĞLAN ȘI ALI CENGİZ

A fost odată ca niciodată cînd, după cum se spune, robi ai lui Allah erau cu nemiluita, împinzînd pămîntul, și a minca mult și a vorbi mult era socotit mare păcat. În vremurile acelea de demult trăia, într-un sătuc îndepărtat al unei țări, un flăcău chel, un Keloğlan. În toată lumea largă nu avea pe nimeni feciorul, în afară de măicuța lui bătrînă. De mic copil Keloğlan se deprinsese cu truda căci, ca s-o ajute pe maică-sa, ciobănea turmele altora, dis-de-dimineată, de cînd abia mijeau zorile și pînă în fapt de seară. Și așa, minînd vitele pe munți și pe colnice, colindînd creste înalte și văi adînci, zilele treceau, se făceau luni, lunile treceau, se făceau ani, care se adăugau unii la alții. Astfel Keloğlan se trezi într-o bună zi bărbat în toată firea, înalt la stat, bine legat, cu mîini și picioare zdravene și cu niște ochi ce nu cunoșteau astîmpăr. Într-o dimineată, Keloğlan se opri în fața mamei sale și îi grăi așa:

— Mamă, toți cei de o vîrstă cu mine din satul ăsta s-au căpățuit. Au nevastă, copii, cu un cuvînt, au rostul lor. Fă bine, mamă, și însoară-mă și pe mine, numaidecît.

— Măi băiete, îi răspunse bătrîna, parcă eu n-aș vrea să fiu bunică! Ia gîndește-te un pic la traiul nostru. La bătrînețele mele, eu nu mai prididesc cu munca. Văd de ogradă, văd de casă, torc lînă, împletesc ciorapi, ce nu fac ca să scot un ban! Tu, la fel, bați pămîntul de dimineată pînă în noapte

și deși trudem amindoi pe brinci, abia-abia de izbutim s-o scoatem la capăt de azi pe mâine. Cu ce să facem nuntă? Cu ce o să plătim zestrea miresei? Ce-o să fierbem pe foc și-o să punem pe masă zi de zi? Lasă-te păgubaș, fiul meu... E primejdios să visezi cu ochii deschiși...

Dar, oricâtă osteneală își dă bătrina să-și facă fiul să privească adevărul în față, Keloğlan rămânea netulburat și, cu zimbetul său cutezător pe buze, nu ieșea dintr-ale lui:

— Mamă, măicuța mea harnică, cu părul cărunț, nu-ți fă griji dintr-atita. Pentru toate cîte mi le-ai înșirat tu aici se află ieșire. Lipsei, oricît ar fi ea de mare, omul care-i om îi ține piept. Iar piedicile și greutatea de-ar fi mari cit munții și tot sînt de trecut. Tu pregătește-te de pețit, așa cum cere datina. Atita îți cer...

Cînd văzu că n-o scoate la capăt cu fiul ei, biata femeie își făcu singură curaj. Se gîndi că, la urma urmelor, o noră i-ar mai lua povara treburilor de pe umeri, i-ar fi mină dreaptă în gospodărie și i-ar mai alunga și uritul...

— Ei, fiule, chipeșule Keloğlan, de-a pururi cu zimbetul pe buze, hai să zicem că facem ce facem și ne pregătim de pețit. La ce ușă te-ai gîndit să batem, pe-a cui fată s-o cerem?

— Ce întrebare-i asta, măicuță dragă? De bună seamă c-o să luăm pe cea mai frumoasă și mai de soi făptură din cîte se află în țara noastră. La fata padișahului ai să mergi în pețit, măicuță.

Maică-sa incremeni. Auzi încotro să-izboare pasărea inimii fiului său?! O vreme nu fu în stare să zică o vorbuliță măcar. Apoi, întorcîndu-se către fecior, îi grăi cu năduf:

— Ei, fiule, chipeșule Keloğlan, de-a pururi cu zimbetul pe buze, ți-ai pierdut mințile de îndrugi atitea nerozii deodată? Unul este padișahul acestei țări. Puternic, respectat și temut de toți supușii. Minia lui poate fi cumplită, căci ea ajunge pe oricine, oricît de departe ar fi. Poruncă îi este vorba. Necrutător și cumplit mai e șahul nostru. Și el să-ți dea ție fata? Ție, care ești calicul calicilor? Or să mă alunge cu sudălmii de la poarta saraiului. Mută-ți gîndul, copilul meu,

hai să-ți găsim o fată sărmană, potrivită ție, orfană și de mamă, și de tată, pe care s-o bucore gîndul unui rost, oricum ar fi el...

— Mamă, măicuța mea harnică și blajină, cu părul cărunt, vorba mea e vorbă. Ce am zis o dată, așa rămîne. Nu-ți fă griji. Ai să te duci la sarai și ai să te așezi pe piatra jălbarilor. Or să te ducă înaintea padișahului, după obiceiul pămîntului, și-atunci ai să-i ceri fata pentru mine. Sînt tînăr, voinic și cutezător ca leul. Cusururi nu mă știu a avea. Dacă nu-mi dă mie fata, cui altcuiva să i-o dea?! Haide, apucă-te de treabă, măicuță. Mîine dimineată, devreme, te du și te așează pe piatra jălbarilor. Fă așa precum îți spun eu, c-o să fie bine, n-aibi teamă! A noastră va fi prințesa!

Ce putea să facă bătrîna? Își cirpi vestmintele, și le curăță, se găti cum putu și a doua zi răsăritul soarelui o găsi adăstînd la poarta saraiului, pe piatra jălbarilor. Străjerii au întrebato ce vrea, dar ea o ținea morțiș că numai padișahului poate să-i dezvăluie păsul ei. Atunci i se dădu de știre padișahului că o sărmană bătrînă așteaptă, răbdătoare ca stîncea, să ajungă în fața sa, ca să-și deschidă inima. Și padișahul își dădu învoirea să-i fie adusă dinainte femeia. Oștenii au luat-o pe biata bătrînă și au purtat-o prin grădini, au trecut-o prin șiruri de porți, au dus-o prin săli mari și coridoare întortocheate și, urcînd-o pe scări de marmură, au lăsat-o în fața odăii în care, pe tronul său sclipitor de-ți lua ochii, se afla însuși padișahul.

De frică, bătrîna tremura ca frunza, inima sta să-i spargă pieptul, mîinile și picioarele îi erau amorțite. Nu-i venea nici să între, nici să plece. Șahul, puternicul și cruntul șah, putea s-o alunge oricînd, ea pe-o zdreanță! Și asta nu era nimica! Putea s-o dea pe mina gealaților, socotînd că-și bate joc de el cu o cerere atît de nerușinată.

Totuși, închise ochii și, cu mina tremurînd, dădu nițeluș la o parte perdeaua grea care ținea loc de ușă și păși înăuntru, aplecîndu-se cu smerenie, pînă la pămînt.

— Hai, intră, măicuță, o pofti padișahul, înduioșat de bătrînețea ei, nu te sfii și spune-ți păsul!

Femeia însă, cu mâinile petrecute peste piept, ingenunche, își atinse cu fruntea lespezile, dar de vorbit nu vorbi.

— Haide, apropie-te, măicuțo, n-aibi frică, oricare ți-ar fi dorința, spune-ți-o fără teamă...

— Padișah atotputernic, padișah glorios și slăvit, începu femeia anevoie. Eu am un sărman fecior. Nepătată îi este cinstea și numele feciorului meu, Keloğlan... și iarăși tăcu femeia.

— Haide, haide, spune, măicuță, care ți-e oful?

— Teamă mi-e că te vei minia cumplit auzindu-l, Slăvite...

— Nu, nu, îți făgăduiesc că orice-mi vei spune, n-am să mă supăr...

— Fiu-meu, Keloğlan, flăcău chipeș și cu sufletul limpede ca apa de izvor, e cioban. Cît e ziua de lungă colindă munți și costișe, pascănd turme străine. Eu, acasă, am grijă de gos-podărie, de petecul de ogradă, vind în tîrg ouă, vind găini, torc lînă și împletesc ciorapi pe care iar îi vind, la tîrg. Și așa, trudind amîndoi, izbutim să ne înnodăm zilele, Prealuminat, ducînd un trai liniștit, în bună, foarte bună înțelegere. Ieri însă, nu știu ce o fi pățit fiu-meu, că s-a proțăpît în fața mea și mi-a spus: „Toți cei de vîrsta mea, mamă, au casele lor, au copii... Însoară-mă și pe mine, măicuță.” Așa mi-a zis Keloğlan. Am căutat să-l întorc de la gîndul ăsta, amintindu-i cît de săraci sîntem, dar el, nimic. Însoară-mă și însoară-mă. Atunci l-am întrebat pe cine a pus ochii și m-am cutremurat cînd am auzit la cine năzuiește, Slăvite. Nici mai mult, nici mai puțin, Keloğlan al meu o vrea pe fata ta, Preainălțate. Iartă-l pentru cutezanța lui, bunule padișah, inima fiului meu e pe culmi, mintea, în văzduhuri...

Cînd o auzi, padișahul se porni pe rîs. Rîdea de se cutremurau pereții. După ce se mai potoliră hohotele, zise:

— La ce m-aș minia, sărmană bătrînă! Keloğlan nu-i voinic în putere, cu singele clocotitor? Inima lui țîntește înălțimile, cum e și firesc. Iar copila mea e fată de măritat.

Ca pe orice fată, o cer nenumărați flăcăi, dar numai unuia singur îi e hărăzit norocul de-a o avea. Te du și spune-i fiului tău cuvîntul meu. Nu mă împotrivesc să-i dau fata, dar cu o învoială: să învețe toată destoinicia lui Ali Cengiz, toate vrăjile lui iscusite și dacă dovedește că și le-a însușit pe deplin o ia pe fata mea, altfel nu.

Bucuroasă că a scăpat cu viață ba că, pe deasupra, a primit și un răspuns destul de binevoitor, biata femeie, cu temenele adinci, părăsi de-a-ndăratelea încăperea tronului și alergă spre casă atît cît o țineau picioarele-i bătrîne și vlăguite, să-i împărtășească fiului vestea cea bună.

— Măi, băiete, îi zise ea într-un suflet. Keloğlan, chipeșul meu fecior. Treburile tale-s pe făgașul cel bun. Se pare că, în sfîrșit, răsare și pentru tine soarele. Padișahul se învoiește să ți-o dea pe fiica lui, dac-ai să înveți toată măiestria lui Ali Cengiz. Grăbește-te spre Ali Cengiz, fiule, nu lăsa timpul să zboare căci, nu uita, cine are inimă cutezătoare ce se avîntă pe culmi, trebuie să aibă și mîna iute și vrednică, în stare să dobîndească tot ce rîvnește.

— Măicuța mea harnică, măicuța mea cu păr cărunt, tu nu-ți fă griji pentru mine. Îndață și purced la drum. Îl găsesc pe Ali Cengiz și-ți jur că-i voi afla toate tainele îndemînării sale care-a făcut ocol pămîntului și e-am să mă întorc teafăr s-o iau de nevastă pe fata padișahului.

...Pe meleagurile acelea se aciuiseră un bărbat pe numele său Ali Cengiz, care-și cîștigase o faimă nemaipomenită prin iscusința vrăjilor sale, precum și prin măiestria-i neîntrecută în mînuirea armelor. Tineri din toate colțurile lumii, din cele patru zări veneau la el să-i învețe meșteșugul, stăteau nedespărțiți de el patruzeci de zile. În a patruzeci și una, Ali Cengiz îi întreba:

— Ei, băieți, ați dobîndit toate tainele mele?

Dacă ei spuneau că da, îi cobora în peștera de sub casă, îi tăia bucățele-bucățele și-asa îi arunca în puțul părăsit, căci Ali Cengiz nu încuviința nici măcar gîndul că ar putea să-și împartă cu cineva faima, una pe întreg pămîntul...

Întovărașit de bătrina-i mamă, care nu se încumeta să-l lase singur, rătăcitor prin lume, Keloğlan merse și merse cu spor, cutreieră pulberea drumurilor apropiate și îndepărtate, trecu riuri, văi și culmi... Pe cînd ședeau la umbră, sub un copac, și se pregăteau să-și deschidă traista ca să îmbuce cîte ceva, se opri dîmăntea lor, răsărit ca din pămînt, un bărbat.

— Dincotro vii, Keloğlan, și încotro te îndrepți?

— Îl caut pe vestitul Ali Cengiz, ca să-i deprind meșteșugurile-i neîntrecute. Iată, urma lui i-o iau, cutreierînd tot locul și întrebînd pe oricine îmi iese în cale.

— Eu sînt cel numit Ali Cengiz, rosti bărbatul străin, cu fală. Vîno cu mine să mă slujești patruzeci de zile. În fiecare din ele am să te învăț cîte ceva. În ziua a patruzeci și una te supun la o încercare și te întorci în satul tău.

Keloğlan nu mai avu răbdare să stea și să mănînce. Se ridică, sărută mîna lui Ali Cengiz, în semn de supunere și, despărțindu-se de maica sa, îl urmă pe acesta pînă la el acasă. Aici Ali Cengiz, îl încuie într-o odaie goală, iar el ieși pe poartă. Nevestei și fiicei lui Ali Cengiz, care văsuseră amîndouă pe Keloğlan intrînd în casă cu voie-bună, încrezător, li se făcu milă de tinerețea lui și, după ce acela părăsi casa, veniră la ușa odăii unde fusese închis flăcăul și fata îi vorbi prin gaura cheii:

— Oh, Keloğlan, chipeș flăcău, străin de meleagurile noastre. Nu știi ce soartă tristă ți-a pregătit tatăl meu. Te va învăța, timp de patruzeci de zile, cele patruzeci de taine numai de el știute, cu care uimește lumea, dar cînd, în a patruzeci și una zi, te va supune la o încercare, tu, ca să scapi cu viață, să nu arăți ce știi. Să răspunzi cît poți de prost la orice întrebare de-a lui. Altminteri și tu, ca toți ceilalți voinici care s-au perindat pe la noi, vei fi tăiat în bucăți și aruncat în puțul cel părăsit din curte.

Keloğlan îi mulțumi fetei pentru bunătatea ei și așteptă răbdător întoarcerea lui Ali Cengiz. Nu trecu mult și acesta veni, și încă din prima zi îi dezvălui lui Keloğlan cîte ceva

din măiestria lui. Incepu cu ce era mai ușor și pînă în ziua a patruzeci și una Keloğlan dobîndi toată știința care făcea din Ali Cengiz una din ființele cele mai prețuite ale lumii. Cînd, în seara ultimei zile, îl supuse pe flăcău la întrebări, Keloğlan răspunse anapoda, încurcînd totul.

— Fiul meu, Keloğlan, chipeș flăcău cu ochi de vultur și braț de oțel, ia zi, cum se face asta? îl ademenea cu vorbe dulci pe Keloğlan, dar acesta răspundea prefăcut:

— Îmi vine să intru în pămînt de rușine, vestite Ali Cengiz, de netrebnicia mea; după toată truda ta să te răsplăteșc prin atîta neghiobie! Am încurcat totul, nimic ca lumea nu-mi mai pot aminti... Mai zi o dată, poate oi brodi-o...

— Măi, flăcău nătîng, flăcău nerod, cu mintea și brațul greoaie ca butucul. La ce m-am mai căznit cu tine atîta vreme! Dar în ciuda vorbelor pe care le spunea, inima lui Ali Cengiz se veselea și chipul i se lumina.

Încă de cu seară Ali Cengiz îi dădu drumul lui Keloğlan să plece unde voiește. Atîta așteptă flăcăul. Își săltă traista pe umăr, își luă bita și împreună cu maica sa venită lungă cale ca să-l ia acasă, îl părăsi pe Ali Cengiz, nu fără să-i mulțumească iar și iar pentru truda-i dovedită, chipurile, zadarnică.

Merg ei ce merg, mamă și fiu, o iau pe scurtături, trec riuri, străbat drumuri colbuite, arareori călcate de făpturi omenеști și dau de o pădure mare și deasă împinzită de vînători ce goneau care mai de care după iepuri.

— Mamă, spuse Keloğlan, eu, acum, am să-mi arăt iscusința, am să mă prefac în ogar și alergînd incoace și acolo am să prind iepuri, puzderie. Vînătorii au să se îmbulzească să mă cumpere. Tu să nu închei tîrgul fără cinci galbeni. Dar ține bine minte, mamă: să nu care cumva să le dai și zgarda de la gît, că atunci să știi că s-a zis cu mine!

Cum a sfîrșit vorbele astea, Keloğlan a strigat o dată „hop!” și s-a și prefăcut într-un ogar care, zvicnînd numaidecît într-un tufiș după un iepure, îl inhăță de ceafă și ieși înaintea vînătorilor, ridicat pe labele din spate... Toți vînătorii, pînă

la unul, dezmiardară pe acest copoi care nu fugea ci zbura după vinat, mai abitir ca un șoim. Întrecându-se în laude veniră la bătrână cu gândul să-l cumpere. Se tocmiră cât se tocmiră și pînă la urmă unul numără în palma femeii cinci galbeni. Mai înainte de a-l da cumpărătorului, femeia scoase zgarda de la gîtul cîinelui, apoi își văzu de drum, în timp ce vinătorii începură iarăși să scormonească pădurea, după urmele iepurelui. Cînd, după un tufiș, țîșni un iepure, cel care cumpăraseră copoiul îl slobozi într-o clipită. Acesta, în salturi mari, se luă după iepurele care fugea în sus, pe povîrniș, drept spre creasta muntelui. Cînd pieri din bătaia privirilor, se opri într-un loc ferit și cît ai clipi se prefăcu într-un bătrîn tăietor de lemne, cu toporul în mînă și tac! tac! se apucă să taie copacii cu sîrg. Cînd vinătorii urcară muntele încercînd să dea de urma copoiului, întîlniră pe tăietorul de lemne care își vedea tacticos de treabă, de parcă de cînd lumea și pămîntul doar asta făcuse. Îl întrebă pe nerăsuflăte:

— Să ai parte de belșug și spor la lucru, și mult, mult noroc, tăicuțule. Ia zi-ne, rogu-te, nu cumva a trecut pe aici vreun copoi care fugea după un iepure?

— Acușica a trecut și ca un fulger a pierit după culmea din față. Îi scăpărau picioarele în goana-i turbată...

Vinătorii o luară, zoriți, pe culmea arătată de tăietorul de lemne. Iar acesta, cum nu-i mai văzu, își luă înfățișarea adevărată, cobori muntele la maică-sa și, împreună cu ea, se așternu iarăși la drum.

Merseră ei, merseră, pînă ce ajunseră acasă. Trecu o vreme. Vinătoarea aceea ajunsese de pomină, căci vorbele țesute în jurul ei nu mai conteneau. Auzi și Ali Cengiz minunățiile petrecute atunci și înțelese numaidecît că Keloğlan îi furase pe de-a-ntregul iscusința, dar se arătase într-adins bicisnic ca să-și scape capul de secure. Cumplit se mai mînie pînă atunci neînvinsul Ali Cengiz. „După cum pe o singură corabie nu pot fi doi căpitani, tot așa într-o singură lume nu pot exista doi Ali Cengiz“, zise el și o porni după Keloğlan. În timp ce el răscolea ținut după ținut, cu gândul să-l afle

pe flăcăul nostru, acesta, într-o bună zi, îi grăi astfel mamei sale:

— Mamă, cum prea bine știi, am isprăvit galbenii luați de la vînător. O para măcar nu mai avem. E timpul să folosesc iarăși cele învățate de la Ali Cengiz. Acum am să iau înfățișarea unui țap. Tu leagă funia asta de coarnele mele și du-mă la tîrg. Sub zece galbeni să nu mă vinzi. Cînd ai căzut la învoială, să dezlegi funia de pe coarnele mele și s-o iei cu tine. Dar, ține minte, mamă, ce-ți zic, că altminteri, dacă nu iei funia, n-ai să mă mai poți vedea vreodată.

Și numai ce se scutură o dată Keloğlan și se prefăcu într-un țap mîndru, cu coarnele răsucite. Mama îi trecu funia pe după coarne și, trăgîndu-l după ea, îl duse la tîrg. Cumpărători și gură-cască se strinseră buluc în jurul acestui țap mare și frumos, cu coarnele rotate și privirea semeață. Ali Cengiz, care venise la tîrg, doar-doar l-o întîlni aici pe Keloğlan, recunoscî dintr-o ochire în bătrîna care ținea țapul de funie, pe mama lui Keloğlan. Numai decît se virî în mulțime și deschise el însuși tocmeala.

— Cu cît vinzi țapul ăsta, măicuță? întrebă el mîeros.

— Sub zece galbeni nu-l dau, îi răspunse femeia care, de asemenea, îl recunoscuse pe Ali Cengiz.

— Ține douăzeci de galbeni, că face! zise nerăbdător Ali Cengiz. Am să-l pun în fruntea turmei mele. Dar îl vreau așa cum e acum, cu funie cu tot.

Auzind de douăzeci de galbeni, femeia își pierdu cumpătul. Strălucirea vie a galbenilor nou-nouți — de două ori mai mult decît ceruse — o buimăci. Uită cele spuse de fiul ei și întinse palma. Ali Cengiz numără galbenii dar, cînd să apuce funia, țapul se scutură o dată și prefăcut într-o vrabie, începu să zboare, spre uluirea tuturor celor aflați în tîrg. Cum văzu una ca asta, Ali Cengiz iute se prefăcu într-un vultur care se năpusti aprig după vrabie. Zbură vrabia, zbură, se ridică sus, cît mai sus, în înaltul cerului, dar vulturul nu o slăbi o clipă. Cînd o ajunse și părea gata-gata s-o înhațe, vrabia se preschimbă, pe neașteptate, într-un mînunchi de trandafiri care

se lăsă la pământ cu toată iuteala, intră în sarai, printr-o fereastră deschisă și căzu drept în brațele fetei padișahului.

Tare s-a minunat sultana cea mică de frumosul mănunchi de trandafiri picat din cer drept în brațele ei! Miroși pe îndelate florile viu colorate, dezmierdă visătoare petalele mătăsoase și, îmbătătă de parfum și de atîta frumusețe alergă, într-un suflăt la padișahul-tată, să-i arate și lui mănunchiul. Ali Cengiz, care, ca vultur, poposisse pe creanga unui copac din fața ferestrei, văzuse totul. Pe dată luă înfățișarea unui cerșetor și, dîndu-se jos din copac, ceru străjilor saraiului să fie dus la padișah. Cu plecăciuni adînci și nesfîrșite grăi astfel:

— Padișah al meu, strălucit ca nimeni altul, atît prin vitejie, cit și prin înțelepciune. O pasăre de pradă mi-a înșfăcat buchetul de trandafiri din mîină și, zburînd, l-a scăpat din gheare drept în oada sultanei celei mici. Fii milostiv, stăpîne, și poruncește fiicei tale să-mi dea buchetul înapoi, că el e singura bucurie a unui calic și nevoiaș ca mine...

Și Ali Cengiz își înecă spusele în hohote de plîns și în șiroaie de lacrimi. În toată tînguiri și suspinelor lui intră și sultana, cu buchetul în mîină.

— Tată, tată drag și slăvit padișah, norocul mi-a adus pe neașteptate mănunchiul ăsta de trandafiri. Este dreptul meu și totodată, desfătarea mea. Nu-l voi da la nimeni, tată!

Padișahul măsură cu privirea cînd pe fiica sa, care, rugătoare, stringea cu dragoste buchetul la piept, cînd pe milogul prăpădit care nu mai conținea cu tînguiri.

— Fata mea gingașă, copilul meu neprihănit, aș da orice ca să-ți îndeplinești dorința, dar dreptatea nu e de partea noastră. Stăpinul buchetului este aici și îl cere; pot eu să nu i-l dau, odată ce florile sînt ale lui și numai printr-o întîmplare au ajuns la tine?

Se rugă încă mult prințesa de tatăl său să-i lase ei florile și să despăgubească pe cerșetor cu dărnicie, dar în zadar. Cum padișahul se încrunta tot mai mult, din ce în ce mai neînduplecat, se văzu silită să întindă ea însăși cerșetorului tran-

dafirii. Dar mai înainte ca mina acestuia să atingă buchetul, florile se prefăcură în semințe de mei care se împrăștiară pe dalele de marmură. Numai de cît Ali Cengiz se preschimbă din cerșetor într-o cloșcă cu pui care, croncănind în urma puilor, îi îndemna să ciugulească meiul. Keloğlan, văzînd primejdia, se prefăcu pe loc într-o vulpiță galben-roșcată care, ca o sfirlează se învîrte printre pui și îi înghiți într-o clipită, dimpreună cu cloșca. Apoi vulpița se așează și, mulțumită, începu să-și lingă labele din față și cu ele să-și netezească mustățile...

Retrași într-un colț, padișahul și cu fiica sa făcuseră ochii mari, mari, muți de uimire. Era vis sau aievea ceea ce vedeau? Nu cumva ginii¹ le năpădiseră saraiul?!

În timp ce ei se uitau la vulpea care își spăla tacticos mustățile, aceasta numai ce se roti o dată, și în locul ei răsări ca prin farmec un flăcău chipeș. Le vederea feții lui plăcute și a privirii sale limpezi, atît tatăl cît și fiica își simțiră suflul ușurat. Keloğlan — căci el era flăcăul — se apropie de ei și, după ce făcu o plecăciune adîncă, le grăi:

— Iată, padișahul meu, cel mai drept șah între șahi, eu sînt preaplecatorul tău rob, Keloğlan. Cu cîtva timp în urmă o trimisesem pe maică-mea la slăvitul tău tron, cu cutezătoarea dorință de a-ți cere fiica de soție. Spuseseseși atunci, o, neprețuit întru înțelepciune padișah, că dacă am să izbutesc să învăț măiastra iscusință a lui Ali Cengiz — unul în toată lumea — voi primi mina prințesei, altfel nu. Acum, chiar în fața voastră v-am arătat din plin dibăcia mea, l-am înfrînt pe temutul și neînvînsul Ali Cengiz, luîndu-i locul. De acum înainte pe tot întinsul pămînt eu sînt singurul care cunoaște tainele, jocurile și minunile toate săvîrșite vreodată de Ali Cengiz. Eu mi-am ținut făgăduiala, am dobîndit cu prisosință ceea ce mi s-a cerut, aștept cu capul plecat ca și tu, o, padișah slăvit, să-ți ții făgăduiala față de mine...

¹ *Cin*, în mitologia musulmană, ființă supranaturală, benefică sau malefică, corespunzînd noțiunii de spirîduș, duh.

Stătu de chibzui padişahul. Să-şi ia înapoi cuvîntul dat? Ar fi putut, nici vorbă, dar şi-ar fi întinat cîntea cu care se mindrea atîta poporul său şi ar fi pierdut bunul său renume. Şi-apoi dacă s-ar fi pus rău cu Keloğlan, ar fi trebuit să-i ţină piept vajnicului flăcău, lucru care; ţinînd seama de vîrsta sa înaintată şi de dibăcia fără seamă a lui Keloğlan, ar fi fost cu neputinţă de împlinit. Primejdioasă şi spinoasă treabă! Dar dacă i-ar da lui Keloğlan pe fiica sa? Flăcăul e trupeş, e isteţ, după privire are sufletul curat cum e cleştarul, cutezător cum nu se mai poate şi, pe deasupra, mai ştie atîtea şi-atîtea!... Înhamat la treburile împărăţiei i-ar uşura lui, padişahului, cîrmuirea, şi aşa prea grea pentru umerii lui din ce în ce mai bătrîni, din ce în ce mai vlăguiţi.

— Ei, Keloğlan, preaminunat flăcău, te socotesc, din clipa asta, ca pe adevăratul meu fiul! îi zise cu voie-bună padişahul. Te fac vizir, Keloğlan, să-mi fii mină dreaptă. Şi totodată, ţi-o dau şi pe fiica mea de soţie, căci o meriţi din plin... Şi, întorcîndu-se către uşă, padişahul bătu din palme grăind către oşteanul venit la chemarea sa: Să pornească pristavi să vestească, în toate cele patru colţuri ale împărăţiei mele, nunta sultanei celei mici cu neîntrecutul în vitejie, înţelepciune şi dibăcie Keloğlan, fiu din poporul nostru. Să bubuie tobele, să sune trompetele, să vină oaspeţi la nunta noastră crăiască! Iar norodul să se pregătească pentru marea sărbătoare care se apropie...

Keloğlan sărută mîna şi poala padişahului socru. Şi, chiar din acea zi, se făcu nuntă mare, şi patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi se mîncă şi se bău pe săturate şi se petrecu în mare veselie.

Aşa se însură Keloğlan cu fiica padişahului şi aşa şi-a atins el fericirea. Cît despre noi, iute în pătucenele noastre, să ne dăruim somnului dătător de vise...

VULPEA ȘI FIUL PADIȘAHULUI IERBAGIU

Odată, demult, trăia un flăcău chel, Keloğlan. Sărac și fără nimeni pe lume, se tocmise ajutor la un morar. Lua uiumul de la cei care își măcinau acolo grîul și îl arunca într-un hambar, după cum îi cerea stăpînul. Zi de zi o vulpe se furișa la hambar și minca frumușel făina, fără ca să bage cineva de seamă.

Intr-o zi, morarul îi spuse lui Keloğlan:

— Ia du-te de vezi, nu s-a umplut hambarul cu făină?

Cînd se duse Keloğlan de se uită, în hambar fluiera vîntul. Nici urmă de făină. Dădu fuga Keloğlan la morar:

— Stăpîne, nu știu ce s-a întîmplat, că hambarul e gol. Dar n-ai grijă. Am să stau de pază la noapte și-am să-i vin de hac hoțului.

Noaptea, tiptil-tiptil, vulpea se strecoară în hambar. Atît i-a trebuit lui Keloğlan. Cît ai clipi o și înșfacă. Mare-i fu însă nedumerirea cînd ea prinse să se milogască:

— Dăruiește-mi viața și libertatea, flăcăule, că am să te răsplătesc și eu, din plin, odată și odată.

Stă și chibzuiește Keloğlan și pînă la urmă lasă vulpea slobodă, să se ducă unde vede cu ochii. Iar ea, tuști, gonește și gonește, abia la padișahul Yemenului se mai oprește.

— Am venit la tine, prealuminate padișah, ca pețitor pentru fiica ta, din partea slăvitului meu stăpîn, fiul padișahului Ierbagiu. Ce răspuns să duc la solia mea?

— Să-l vedem mai întâi pe cel ce țintește să-mi fie ginere și-apoi vom hotări, răspunde padișahul.

— Fie! Ne învoim! grăiește vulpea cu ifos și pleacă. Tot într-un suflăt, ajunge la Keloğlan tocmai cînd acesta, izgonit de morar, se pregătea să pornească în lumea largă.

— Iute, strînge cît mai multe fesuri de prin gunoaie și cenușare și hai cu mine, flăcăule, la nuntit!

Stă Keloğlan de chibzuiește: de pierdut, tot nu are ce pierde. Hai mai bine să asculte de vulpe. Scotocește prin toate maldărele de vechituri de prin curțile oamenilor, ia cu el o sumedenie de fesuri vechi și, împreună cu vulpea, purcede la drum.

Merg ei ce merg, străbat văi, munți, cîmpii și ajung la o apă mare. Vulpea aruncă în apă fesurile și aleargă la padișahul Yemenului.

— Stăpîne, îi spune cu glasul gîtit de spaimă, mulțimea de oameni care însoțea pe fiul padișahului Ierbăgiu în drum spre tine a fost luată de puhoaiile de apă de la hotarul împărăției tale. Abia-abia de-am izbutit să-l scap cu viață pe șezadeaua care voiește a-ți fi ginere. Ferfeniță i s-au făcut prea-frumoasele vestimente. De vrei să-l vezi, dă-mi degrabă un rînd de straie, să aibă cu ce să ți se înfățișeze dinainte.

Și cum saraiul nu era departe de apa cu pricina, vulpea îl trage pe padișah la ferestrele largi și îi arată mulțimea de fesuri care pluteau pe fața apelor.

— Iată ce-a mai rămas din floarea curtenilor și a oștenilor noștri! suspină ea.

Numaidecît padișahul poruncește să se deschidă sipelele și să se scoată straie împărătești, care mai de care mai min-dre. Și vulpea, însoțită de cîțiva slujitori, merge la Keloğlan și îl îmbracă frumos. Apoi lasă alaiul să se îndrepte agale spre sarai, iar ea dă fuga lingă padișah care, de la fereastră, urmărea tot ce se întimpla. Keloğlan, nedeprins cu astfel de straie, le tot pipăia, să se încredințeze de sînt ori nu adevărate.

— Nu cumva ginerelei nu-i sînt pe plac vestimintele pe care i le-am dat? o întrebă padişahul pe vulpe.

— Eh! răspunse vulpea, prefăcîndu-se stînjenită. Cum să-i placă bietului prinţ, cînd în saraiul său slujitorii de rînd poartă asemenea straie...

Pe dată porunceşte padişahul să i se ducă lui Keloğlan alte straie, şi mai bogate, şi mai strălucitoare decît primele. Vulpea, ca o şfirlează aleargă înainte, ajunge la Keloğlan şi îi şopteşte la ureche:

— Ai grijă şi te abţine a-ţi mai pipăi hainele şi a te mai uita buimac, cînd într-o parte, cînd într-alta. Să nu priccapă careva că eşti un calic, că atunci n-or să-ţi dea fata şi degeaba ne-am mai străduit.

Slujitorii aduc noul rînd de straie şi îl îmbracă cu ele pe Keloğlan. Şi cum padişahul strecurase în buzunare cîtiva galbeni, ca să nu fie prea strîmtoare „prinţul“ şi să aibă de cheltuială, Keloğlan străbate mulţimea de gură-cască ce se înşirase pe amîndouă laturile drumului spre sarai, semănînd gologani în dreapta şi în stînga. Se minunează prostimea: „Ce bogat, ce milostiv e şehzadeana care va fi ginerele padişahului Yemenului!“ „Trăiască tinărul prinţ străin!“ se aude strigîndu-se de-a lungul drumului. Şi aşa, în uralele mulţimii, Keloğlan ajunge înaintea padişahului.

— Iată, noi ne-am ţinut de vorbă şi am adus-o pe şehzadeana noastră, padişah! Aşteptăm acum, după făgăduială, să ne răspunzi răspicat de ne dai ori nu fata, pe sultana cea mică.

Se uită padişahul lung la Keloğlan, se uită la el. Nimic de zis, flăcăul îi place. E bine făcut şi-apoi e atîta de bogat, atîta de bogat, că te cuprinde ameţeala numai cînd te gîndeşti.

— Gata! Îţi dau fata, tinere! Să se facă nunta!

— Ba să ne ierţi, Prealuminate. Nunta o să se săvîrşească pe meleagurile noastre. Aşa ni-s datinele. Noi doi plecăm îndată să vestim alor noştri bucuria şi să pregătim cele trebuin-

cioase, se împotrivește țănoșă vulpea. Pe mireasă o s-o aduceți Luminățiile Voastre, mai pe urmă...

— Unde trebuie s-o aducem? întreabă padișahul.

— Unde se va vedea o fumegare mare, acolo să aduceți mireasa.

După ce s-au înțeles cu padișahul, vulpea și Keloğlan se aștern la drum. Când se ivește, dintre tufișurile de smeură și mure, saraiul urșilor, vulpea o ia la goană și, prefăcându-se a fi speriată tare, le spune străjilor:

— Nenorocire, prieteni! O mare mulțime de oameni înarmați pină-n dinți se îndreaptă spre saraiul vostru. Asundeți-vă prin tufișuri ca să nu dea de voi, altminteri vă măcelăresc dușmanii. Întruna răcnesc că vă vor pieirea!

Se uită urșii încotro le arată vulpea și văd, într-adevăr, o imbulzeală de oameni care se apropie tot mai mult. Era convoiul de nuntă care petrecea, după înțelegere, pe fata padișahului Yemenului la soțul ei. Mormăind înspăimântați, urșii nu știu cum să-și părăsească mai degrabă saraiul și să se tupileze printre tufișuri. Vulpea, iute, aduce din sarai câteva vase cu gaz, le deșartă peste tufișuri, și le dă foc. Sărmanii urși, care nu îndrăznesc să fugă de frica dușmanilor, ard laolaltă cu tufișurile. Iar vulpea și cu Keloğlan își însușesc saraiul, în care zăceau stivuite, uitate de vreme, bogății peste bogății.

Când văd fumul, trimișii padișahului Yemenului vin drept la saraiul urșilor. Aici îi găsesc pe Keloğlan și pe vulpe, așteptându-i în prag. Dau jos nuntașii pe mireasă din carul împodobit și o aduc în sarai. O zi și o noapte ține petrecerea. Dimineața, Keloğlan e om însurat. Împarte cite o baniță de galbeni fiecărui nuntaș și îi trimite înapoi, la padișahul Yemenului. Întorși în țara lor, oamenii laudă bogăția și mărinimia ginerelei, grăind:

— Un ginere mai bun ca ăsta nici nu se poate afla pe lume, Luminate!

Și padișahul se înfoia în tronul său, preaferiecit că avusese parte de un noroc atât de mare...

Dar Keloğlan? Ce făcea oare Keloğlan în timpul ăsta? Se trezise flăcăul cu o mireasă mîndră, fiică de padişah, cu un sarai frumos, cu cămări multe şi împodobite, şi pe deasupra şi cu bogăţii nenumărate. Somn, mîncare, băutură, dezmierdări, toate fără măsură. Din cînd în cînd cite o vînătoare, prin împrejurimi, însoţit de vulpe.

Într-o zi, pe cînd vorbea cu vulpea, aceasta îl întrebă:

— Ia spune-mi drept, stăpîne. Dacă eu aş muri acum, ce ai face cu leşul meu?

— Ferească-ne Allah să mori! sări ca ars Keloğlan. Dar dacă şi dacă totuşi s-ar întîmpla năpasta asta, aş porunci să ţi se facă un tabut din argint şi aur, bătut cu nestemate şi eu cu mîna mea l-aş pune în mijlocul saraiului...

Nu trece mult şi Keloğlan vrea să plece la vînătoare. Vulpea face ce face şi rămîne acasă, aşa că Keloğlan se duce singur. Cînd se întoarce, vesel şi fără griji, cu tolba plină de păsări, îl întîmpină soaţa plîngînd cu jale.

— Ce s-a întîmplat, nevestico? De ce plîngi? o întrebă el.

— Vulpea, vulpea noastră dragă, zice ea printre sughituri, a murit în lipsa ta. De-asta plîng.

— Of! Tare m-ai speriat, nevestico! Şi pentru nimica toată, zău aşa! Ce a murit mai mult decît o vulpe?! Stă omul să bocească pentru atîta lucru?!

Şi Keloğlan prinde vulpea de coadă şi cînd dă să o arunce cît mai departe, afară, pe cîmp, peste ziduri, rămîne în mînă cu coada vulpii. Intră în sarai, voios şi se aşează lingă nevastă.

Deodată, de la fereastră se aude o voce binecunoscută, a vulpii, care se prefăcuse numai că murise, pentru ca să-l încerce:

— Ei, Keloğlan, repede-ai mai dat uitării binele pe care ţi l-am făcut!

„Vai, vai! se tînguie fiica padişahului Yemenului în gînd. Va să zică asta am ajuns eu prin vicleşugul vulpii: nevasta unui pîrlit de Keloğlan!“ şi începe să plîngă.

— De ce plingi, nevestico? o întrebă Keloğlan.

— Mi-am adus aminte de tata și de mama și pling de dorul lor, îngăimă ea.

Dar Keloğlan, care și-a dat seama de adevăr. pune iute mina pe flintă și iese afară, să doboare vulpea; aceasta însă era de mult departe, așa de iute alergase, că doar își cunoștea destul de bine prietenul...

Iar Keloğlan se înapoie la sarai, unde își liniști soața:

— Cine se ia după spusele unei vulpi, frumoasa mea?!
Dac-aș fi fost eu un sărăntoc de Keloğlan, cum de-aș fi putut face saraiul ăsta, cu toate cîte sînt în el?

Oftă tînăra nevestă, părăind a se fi împăcat cu soarta. Dar cînd și cînd, îndoiala iar i se cuibărea în inimă, tulburîndu-i traiul...

Ei, dar vulpea noastră? Ce se mai întîmplă cu ea după ce fugise așa virtos din sarai, mai-mai să-și lase acolo nu numai coada, ci și viața?

Tot gonind ea așa, înpăimîntată, cît mai departe de saraiul urșilor, ajunge la un deal. După ea se ține scai o droaie de vulpi care-i strigă în batjocură „Bearcă”. Ce să facă biata vulpe? Adevăru-i adevăr, n-avea cum să-l ascundă. Se prefacea a nu auzi și, întorcîndu-se către ele, le spune într-o doară:

— Știu eu o vie cu struguri mulți, dulci și tămîioși. Dacă vreți, vă duc acolo, că nu e prea departe...

Atît așteaptă vulpile. Se țin după ea mai abitir ca o umbră. Cum ajung la vie se și reped să mănince struguri.

— Uite ce-i, le spune vulpea noastră. Stați și ascultați. Eu urc în virful dealului, să pîndesc paznicul. Cum vine, vă dau de știre să fugim. E-atîta de hain, atîta de hain că una n-ar mai lăsa teafără. De-asta, ca să nu vă primejduiți viața vînturîndu-vă prin toată via și să puteți auzi toate semnalul meu, am să leg coada fiecăreia de cîte un butuc cu struguri, una lîngă alta.

— Bine, se învoiesc vulpile, moarte de poftă să guste din struguri. Fă cum crezi tu că-i mai bine.

După ce le leagă strașnic cozile de butucii de vie, vulpea noastră dă fuga pe culmea dealului și strigă la paznic:

— Hei, nene paznic! Aleargă, taică, în vie. E plină cu vulpi care-ți dau gata strugurii.

Atât aștepta paznicul. Iute coboară la vale. Cînd îl vîd, minios și cu flinta în mînă, vulpile încep să se zbată, se zvîrcolesc, ca de frica morții. Trag să se desprindă de butuci, trag pînă rămîn fără cozi, toate.

— Vedeți, suratelor? le spune vulpea noastră care le aștepta la ieșirea din vie. Și eu am căzut nu demult într-o capcană, ca și voi acuma. Așa mi-am pierdut coada. Acum și voi sinteți ca și mine. Nu mai aveți de ce vă bate joc. Sintem chit.

Și, cu aceste vorbe, plecă spre alte isprăvi.

MIELUTELE AYŞE ŞI FATMA

A fost odată ca niciodată. A fost odată o oaie care avea două mielute. Una se numea Ayşe, cealaltă, Fatma.

În fiecare zi oaia se ducea să pască. Păştea, păştea pînă-şi simţea ugerul doldora de lapte. Seara, grăbea spre casă. Se oprea la uşă şi glăsuia:

„Mielele mele mielute,
Fatma şi tu, Ayşe,
Lapte-mi picură din ţiţe
Deschideţi-mi repede!”

Şi Ayşe cu Fatma deschideau uşa şi sugeau de la mama lor, cu poftă, laptele gras şi înmiresmat, ca să ajungă cit mai repede mari.

Vecinul oii era un lup. Într-o zi ce îşi zise lupul? „Ia să mă duc eu să mănînc pe Ayşe şi Fatma. Prea sint durdulii şi fragede, de-ţi lasă gura apă...”

Veni la uşă şi, cu vocea lui groasă, spuse:

„Mielele mele mielute,
Fatma şi tu, Ayşe;
Lapte-mi picură din ţiţe
Deschideţi-mi repede!”

Dar mieluțele dinăuntru:

— Ai glasul gros. Tu nu ești mama noastră. Nu-ți deschidem ușa.

Înciudat, lupul s-a dus la un coteț, a furat un ou și l-a băut cu gîndul să-și subțieze vocea. A venit din nou la ușa mieluțelor și a spus:

„Mielele mele mieluțe,
Fatma și tu, Ayşe,
Lapte-mi picură din țîțe
Deschideți-mi repede!“

— Glasul îți e subțire, dar ia arată-ți picioarele, să vedem, ești sau nu mama noastră?

Lupul și-a arătat picioarele prin crăpătură ușii.

— Picioarele mamei noastre sînt albe, albe, ca de vată. Picioarele tale sînt negre. Tu nu ești mama noastră! au spus mieluțele și n-au deschis ușa.

Și mai înciudat, lupul s-a dus la o moară și și-a băgat picioarele într-un sac cu făină. Din nou a venit la ușa căsuței unde se aflau Ayşe și Fatma:

„Mielele mele mieluțe,
Fatma și tu, Ayşe,
Lapte-mi picură din țîțe
Deschideți-mi repede!“

le-a zis el cu glas subțire.

— Arată-ne labele, să vedem dacă ești sau nu mama noastră.

Lupul și-a întins labele printr-o crăpătură a ușii, Ayşe și Fatma au văzut niște labe albe, albe, ca vata, au crezut că a venit mama lor și au deschis ușa. Cît ai clipi, lupul a mîncat mieluțele, le-a stivuit picioarele în mijlocul încăperii, a tras ușa după el și a plecat.

Seara, ca de obicei, a venit acasă oaia. S-a oprit în dreptul ușii și a prins a glăsui, ca de fiecare dată:

„Mielele mele mieluțe,
Fatma și tu, Ayşe,
Lapte-mi picură din țite
Deschideți-mi repede!”

Înăuntru nici un zgomot. A chemat din nou, ușa nu s-a deschis. Atunci oaia a lovit o dată cu capul de a fărîmat ușa. Își aruncă ochii iute prin încăpere și văzu stiva de oase.

— Asta numai nemernicul ăla de lup mi-a făcut-ol! strigă ea, îndurerată.

A ieșit pe uliță și a luat-o pe urmele lupului. Și așa dădu peste el, culcat pe spate și lingindu-se de zor.

— Frate lup! îi spune ea. Ayşe și Fatma ale mele au murit. Vreo fiară haină le-a făcut de petrecanie. Pentru sufletul lor am să fac discară pilaf și zerde. Treci pe la noi să mîncăm împreună.

Ce plăcere pe lup! Două mese, fără trudă, în aceeași zi!

— Am să vin, ca prieten și vecin ce-ți sînt, deși mă doare inima pentru mieluțe...

Oaia s-a întors acasă numaidecit. A săpat o groapă adîncă, a îngămădit în ea lemne și mărăcini și cu ele a aprins un foc zdravăn. Cînd lemnele s-au prefăcut în jăratie incins, a acoperit gura gropii cu mărăcini și vreascuri și pe deasupra a pus o pernă groasă.

Cum s-a înserat, iată și lupul.

— Frate lup! l-a întîmpinat oaia. Postește în grădină, că-i mai răcoare. Ia șezi pe perna asta, anume pregătită pentru dumneata.

Abia s-a așezat lupul pe pernă că s-a și prăbușit în groapa cu jăratie și a început să ardă.

— Au, urechile meeele! se văita el.

— Au, urechile mele, ai strigat?

Dar pe Ayşe și Fatma mi le-ai mîncat?!

— Au, brațele meeele! se tînguia lupul.

— Au, brațele mele, ai strigat?

Dar pe Ayşe şi Fatma mi le-ai mâncat?!

— Au, capul meuuu!

— Au, capul meu ai strigat?

Dar pe Ayşe şi Fatma mi le-ai mâncat?!

— Au, picioarele meeele!

— Au, picioarele mele, ai strigat?

Dar pe Ayşe şi Fatma mi le-ai mâncat?!

Şi tot așa, văicărindu-se „Aoleu, ochii meeei! Aoleu, sprincenele meeele!“ lupul a ars tot, s-a făcut cenușă.

Iar oaia a mai născut încă două mielute. Și cum de dușmanul lup scăpaseră, ele au trăit liniștite, fără umbră de frică.

•

DACĂ-ȚI TRIMET O GÎSCĂ, O JUMULEȘTI?

A fost odată ca niciodată. A fost odată o țară îndepărtată cîrmuită de un padișah cărui îi plăceau tare mult însușirile alese ale minții omenеști. Și nu știu cum de se întimplă că tocmai pe el îl milostivi Allah cu un vizir sărac cu duhul.

Într-una din zile, padișahul, însoțit de vizir, ieși din sarai în straie de om de rînd, cu gîndul să vadă cu ochii lui cum trăiește și ce mai gîndește norodul. Și tot colindînd ei prin cetate, în sus și-n jos, într-o uliță mai ponosită dădură peste o colibă în fața căreia o fată lucra la gherghef. După ce îi dădu binețe fetei, padișahul intră cu ea în vorbă:

- Unde ți-e tatăl, fată dragă?
- S-a dus să facă din pușin mult.
- Dar maică-ta unde-i?
- S-a dus să facă dintr-unul doi.

Și, spre mirarea vizirului care sta deoparte și asculta, fără să înțeleagă o iotă, padișahul mai zise:

- Aveți casă frumoasă, dar coșul e cam aplecat pe-o rină.
- Ne-o fi el coșul aplecat, dar fumul iese drept.

Înveselit de răspunsurile agere ale fetei, padișahul o mai întrebă:

- Ia zi, fată isteată, dacă-ți trimet o gîscă, o jumulești?
- Pînă la tuleiele cele mai fine.

— Te las cu bine, fată dragă, a mai spus padişahul şi, urmat de vizir, a plecat mai departe.

Cînd, în sfîrşit, s-au întors la sarai, padişahul grăi către vizir:

— Dacă izbuteşti să dezlegi vorbele pe care le-am schimbat cu fata din colibă, e bine de tine, dacă nu, ai să plăteşti cu viaţa puţinătatea minţii tale.

— Oh, slăvite padişah, lasă-mi măcar trei zile de gîndire, se rugă vizirul.

Şi padişahul se învoi. Se gîndi vizirul o zi, se gîndi două zile, dar cum să-l taie pe el capul cel cu minte puţină la astfel de cuvinte încîlcite? Groaza puse stăpînire pe vizir, căci se apropia sorocul dat de padişah şi ştia că nu-i de glumit cu hotărîrea stăpînului, odată luată. În cea de a treia zi, văzînd că n-o să poată ieşi singur din impas, alergă la coliba cu pricina.

— Uite ce-i, fato, zise el, dacă n-am să dau de tilcul vorbelor pe care le-ai schimbat cu tovarăşul meu de drum, acum două zile, are să fie vai şi amar de mine. Vrei să mă ajuţi?

— Te-ajut cu dragă inimă, rosti fata, numai că pentru fiecare întrebare în parte va trebui să-mi dai cîte o sută de galbeni.

Să se mai tocmească vizirul, cînd era în joc viaţa lui?!

— Bine, fie după vrerea ta, dar zi mai repede, fato, ca să mi se ia, în sfîrşit, piatra de pe suflet.

— Taica e plugar. „S-a dus să facă din puţin mult“ înseamnă că a ieşit la semănat, pe ogor, căci dintr-un bób de grîne va strînge, la vară, zece-douăzeci de boabe. Maică-mea e moaşă. Tocmai fusese chemată la o naştere. Se dusesese, aşadar, să facă dintr-unul, doi. „Aveţi casă frumoasă, dar coşul e cam aplecat pe-o rîină“, a mai zis însoţitorul tău, adică „de arătoasă eşti arătoasă, dar te uiţi cam saşiu“. La care eu

am răspuns „Dar fumul iese drept,” adică „Cu toate astea, văd bine, fără greș“.

— Dar tovarășul meu de drum ți-a mai zis ceva la urmă, o zori vizirul pe fată, nerăbdător. „Dacă-ți trimet o giscă, o jumulești?“

Fata izbucni în hohot de ris:

— Păi chiar asta am făcut eu acuma. Nu mi te-a trimis el pe tine, iar eu nu te-am ușurat chiar acum de câteva sute de galbeni?!

CORBUL CĂRUIA I-A INTRAT UN GHIMPE ÎN GHEARĂ

A fost odată ca niciodată. A fost odată un corb. Într-o bună zi i s-a înfipt un ghimpe într-o gheară. Și-a scos ghimpele cu ciocul și l-a dus la o femeie bătrână.

— Bunicuțo, vrei să-mi păstrezi ghimpele ăsta?

Bătrîna a luat ghimpele și l-a pus deasupra vetrei. A așteptat o zi, a așteptat două, corbul n-a venit.

Într-o seară cînd a aprins opaițul, feștila a scos fum. A încercat s-o curățe cu ghimpele, și ghimpele a luat foc cit ai clipi. Tocmai atunci, sfirrr! iată și corbul.

— Îmi dai ghimpele, bunicuțo?

— Îmi pare rău, băiete, dar nu-l mai am. Am umblat la opaiț cu el și s-a aprins, a ars într-o clipă.

— Nu merge așa... Eu vreau ghimpele meu.

Și corbul s-a așezat pe pervazul ferestrei și a cîrîit din răspuțeri, ceasuri și ceasuri:

— Sau ghimpele, sau opaițul... Sau ghimpele, sau opaițul...

Bătrîna n-a mai avut putere să îndure:

— Ia opaițul și du-te! Să nu te mai văd, să nu te mai aud!

Corbul a luat opaițul și a zburat cu el în cioc. S-a dus la altă bătrînă.

— Bunicuțo, vrei să-mi păstrezi opaițul ăsta?

— Ți-l păstrez, băiete!

Seara, bătrîna se ducea să mulgă vaca. „N-ar fi rău să iau cu mine opaițul, să am mai multă lumină“, și-a zis ea. A pus

opaițul lingă vacă și a început mulsul. Cam nărăvașă, vaca a dat din picioare și a făcut fărime opaițul. N-a trecut mult și a venit și corbul:

— Bunicuțo, îmi dai înapoi opaițul?

— Vai, băiete, l-am luat cu mine în staul când am muls vaca. Vaca a dat din picioare și opaițul s-a spart.

— Dă-mi opaițul meu, o ținea morțiș corbul.

Orice îi spunea bătrîna, parcă nici nu auzea. S-a așezat în fața ferestrei și cîrîia și croncănea:

— Sau opaițul, sau vaca, sau opaițul, sau vaca...

De-atîta larmă, capul bătrînei se făcuse cît o baniță. Cum nu vedea nici un mijloc ca să scape de corb, i-a dat vaca, blestemîndu-l.

Corbul a dus vaca la altă bătrîna.

— Bunicuțo, vrei să-mi ții vaca asta? Am să vin mai pe urmă s-o iau.

Bătrîna s-a învoit. A așteptat o zi, a așteptat două zile, a așteptat trei, corbul, ioc. Cum își însura fiul și era destul de strîmătorată, ce s-a gîndit ea? „Să tai vaca adusă de corb și să-mi cinstesc cu carnea ei musafirii“. A tăiat vaca, a gătit niște bucate grozave, de și-au lins nuntașii degetele. Cînd ultima îmbucătură de carne a fost înghițită, circotașul de corb, care parcă doar atîta aștepta, sfîrrr! s-a ivit și el la spartul nunții.

— Am venit să-mi iau vaca, tușico.

— Vai, băiete! Cum tu n-ai mai dat nici un semn de viață și nunta fiului meu se apropia, mi-am zis: „Ce are de făcut corbul cu vaca? Mai bine o tai pentru ospați!“ Și am tăiat-o...

— Nu merge așa... Dă-mi vaca mea, bătrîno! s-a încăpățînat corbul.

Și după năravul lui s-a cocoțat pe pervazul ferestrei și a început să cîrîie:

— Sau vaca, sau mireasa, sau vaca, sau mireasa... Și atîta a croncănit, atîta a cîrîit, încît pînă la urmă și bătrînei, și norodului strîns la nuntă i s-a făcut lehamite. I-au dat mireasa și s-au mintuit.

Corbul a luat mireasa și s-a dus. Într-o poiană de munte a dat peste un cioban. Frumos mai cînta din caval ciobanul!

— Frate ciobane, frate ciobane! Dă-mi mie cavalul și eu îți dau mireasa.

Se uită ciobanul, o mireasă adevărată, tinărară și chipeșă și pe deasupra și gătită cu toate podoabele cuvenite. A luat mireasa bucuros și și-a dat în schimbul ei cavalul.

Corbul a luat cavalul și a început să cînte din el. Din cînd în cînd se mai oprea și-și cînta, mulțumit de sine, cîntecul:

„Iuiui, iuiui, lume haihui!
Un opaiț pentr-un ghimpe, iui,
O vacă pentr-un opaiț, iui,
O mireasă pentru o vacă, iui,
Un caval pentru o mireasă... iui
Iuiui, iuiui, lume haihui!“

BĂBUȚA ȘI VULPEA

A fost odată ca niciodată. A fost odată o băbuță. Trăia în coliba ei fără altă viețuitoare prin preajmă decât o vacă. O mulgea în fiecare zi, vindea laptele și așa izbutea să-și țină zilele băbuța.

Într-o zi, după obicei, băbuța a muls vaca dar, cum avea puțină treabă în colibă, a lăsat ciubărul cu lapte în mijlocul ogrăzii. Când s-a întors să-l ia, ciubărul, gol. Strop de lapte nu mai era în el. S-a necăjit rău bătrina, că doar din asta trăia, dar n-avea ce face. A doua zi găsește iarăși ciubărul golit de lapte. A treia zi, la fel. Neagră de supărare, se hotărăște să stea la pindă, să vadă cu ochii ei prin ce minune îi pierd laptele din ciubăr. Mulge iar vaca și lasă ciubărul în mijlocul ogrăzii iar ea, cu satirul în mină, se ascunde într-un ungher: „Oricine o fi răufăcătorul, îi fac de petrecanie“, hotărăște ea cu năduf.

Stă ce stă și numai ce vede o vulpe furișându-se în ogradă, drept la ciubăr și sorbind zorită laptele.

— Aha, te-am prins, păcătoaso! zice băbuța.

Foc de minioasă, iese iute din ascunzătoarea ei și zvârle cu satirul după vulpe. Îi retează coada de la rădăcină.

— Dă-mi înapoi coada, bunicuțo! se roagă vulpea.

— Nu ți-o dau, nelegiuito! Tu cum imi bei mie laptele?

— Bunicuțo, dă-mi înapoi coada!

— Adu-mi mai întâi laptele furat. Numai așa ai să-ți recapeți coada. Altfel, nu!

S-a dus vulpea la oaie:

— Oaie, oaie, surioară oaie, dă-mi laptele, să-l dau bătrinei și să-mi iau înapoi coada! a rugat-o ea.

— Adu-mi fin proaspăt și pe-urmă și-oi da și eu lapte.

S-a dus vulpea la ceair:

— Ceaire, ceaire, dă-mi fin. Să-l dau oii, oaia să-mi dea lapte, să-l dau bătrinei ca să-mi iau înapoi coada.

— Cheamă fetele, să dănțuiască pe covorul meu moale de ierburi. Numai așa îți dau fin.

S-a dus vulpea la fete:

— Fete mindre și jucăușe! Hai de jucați la ceair! Ceairul să-mi dea fin, să-l dau oii, oaia să-mi dea lapte, să-l dau bătrinei care să-mi dea coada.

— Adu-ne la ficcare cite un mărgăritar și pe-urmă, om juca în ceair.

S-a dus vulpea la giuvaergiu:

— Giuvaergiule, dragă giuvaergiule, frate giuvaergiule! Dă-mi mărgăritare, să le dau fetelor. Ele să joace în ceair, ceairul să-mi dea fin, să-l dau oii, oaia să-mi dea lapte. Să dau laptele bătrinei și bătrina să-mi dea înapoi coada.

— Adu-mi mai întâi ouă și îți dau mărgăritare.

S-a dus vulpea la găini:

— Găini impaietate! Dați-mi ouă, să le dau giuvaergiolui. Giuvaergiul să-mi dea mărgăritare, să le dau fetelor. Fetele să joace în ceair, ceairul să-mi dea fin proaspăt, să-l dau oii, oaia să-mi dea lapte, să-l dau bătrinei și bătrina să-mi dea îndărăt coada.

— Adu-ne porumb și pe urmă îți dăm și noi ouă.

S-a dus vulpea la ogor:

— Ogor, ogor! Dă-mi porumb să-l dau găinilor. Găinile să-mi dea ouă, să le dau giuvaergiolui, giuvaergiul să-mi dea mărgăritare, să le dau fetelor. Fetele să joace în ceair, ceairul să-mi dea iarbă, s-o dau oii, oaia să-mi dea lapte să-l dau bătrinei, bătrina să-mi dea înapoi coada.

— Adu-mi mai întâi apă și pe urmă îți dau porumb.

S-a dus vulpea la râu:

— Riule, riule! Dă-mi apă, s-o dau ogorului. Ogorul să-mi dea porumb, să-l dau găinilor. Găinile să-mi dea ouă, să le dau giuvaergiului. Giuvaergiul să-mi dea mărgăritare, să le dau fetelor. Fetele să joace în ceair. Ceairul să-mi dea fin să-l dau oii. Oaia să-mi dea lapte, să-l dau băbuței, ea să-mi dea înapoi coada.

Riul i-a dat voie vulpei să ia apă. Vulpea a dat apa ogorului. De la ogor a luat porumb și l-a dat găinilor. De la găini a luat ouă și le-a dat giuvaergiului. De la giuvaergiu a luat perle și le-a dat fetelor. Fetele au jucat în ceair. De la ceair a luat iarba și a dat-o oii. De la oaie a luat lapte și l-a dat bătrinei. De la bătrână și-a luat coada și a plecat. Și dusă a fost...

VULPEA CU CLOPOȚEL ÎN COADĂ

A fost odată ca niciodată. A fost odată o vulpe care avea aninat un clopoțel la coadă.

De la o vreme i s-a urit să trăiască numai după tipicul neamului ei vulpesc. I-a venit să facă ceva aparte, ceva de pomină. S-a gândit, s-a răzgândit, iarăși s-a gândit și iar s-a răzgândit... Până la urmă s-a hotărît să bată cale lungă, de șapte ani, în post și rugăciuni, ca să se curățe de multele-i păcate...

Și-a scos clopoțelul de la coadă și l-a agățat de un puiantru de brad.

— Ei, brăduțule! Las la tine clopoțelul ăsta al meu. Când vin îl iau.

Au trecut șapte ani până s-a dus, și alți șapte până s-a întors vulpea noastră. Paisprezece ani încheiați. Între timp brăduțelul a ajuns ditai bradul.

— Dă-mi înapoi clopoțelul, bradule.

— Nu ți-l dau.

— Dă-mi, bradule, clopoțelul meu.

— Nu ți-l dau.

— Nuuu ? Las că-i spun eu toporului să te taie! l-a amenințat vulpea și a plecat.

S-a dus la topor:

— Frățioare topor! Știu eu un brad numai bun de tăiat. Hai de-l doboară!

— Ce am eu de împărțit cu un brad necunoscut? Nu-mi stric eu liniștea pentru tine.

— Nuuu? Las că-i spun eu focului să-ți ardă minerul de lemn.

Și vulpea a plecat. S-a dus la foc:

— Frate foc! Știu un topor cu o coadă de lemn numai bună de ars. Fă-o scrum!

— Ce am eu de împărțit cu un topor necunoscut? Eu, aici, trăiesc în tihnă. N-am de gând s-o tulbur pentru tine.

— Nuuu? Las' că-i spun eu apei să te stingă.

Și vulpea a plecat. S-a dus la apă:

— Surioară apă. Știu eu un foc care-și face de cap. Stinge-l!

— Ce am eu de împărțit cu un foc necunoscut? Eu, aici, curg fără habar și mă simt bine.

— Așa? Las' că-i spun eu boului să te soarbă toată!

Și vulpea a plecat. S-a dus la bou:

— Prietene bot! Știu eu o apă numai bună să-ți astîmpere setea. Soarbe-o și termin-o!

— Nul! Nu vin că nu-mi este sete.

— Nuuu? Las' că-i spun eu lupului cel grozav ca să te mănince.

Și vulpea a plecat. S-a dus la lup:

— Prietene lup! Știu eu un bou. Hai de-l mănincă!

— Ce-mi trebuie mie carnea țare a boului, cînd pe-aici prin preajmă găsesc miei fragezi?

— Așa? Las' că le spun eu dulăilor de la stîină să te sfișie!

Și vulpea a plecat. S-a dus la stîină:

— Prieteni ciini! Știu eu un lup, haideti de-l sfîrtecați!

— La ce ne-am lua la harță cu lupul! Noi, aici, lenevim la umbră. Nu venim!

— Nuuu? Las' că-i spun eu ciobanului să vă ciomăgească el cu bîta.

Și vulpea a plecat. S-a dus la cioban:

— Frate cioban! Știu eu niște dulăi. Bate-i, că-s trîndavi.

— La ce m-aş trudi eu cu nişte dulăi străini? Eu îmi văd liniştit de stina mea. Asta-mi ajunge.

— Aşa? Las' că-i spun eu şoarecelui să-ţi roadă opincile. Şi vulpea a plecat. S-a dus la şoarece:

— Frate şoarece! Ştiu eu un cioban, roade-i opincile.

— Nu! La ce mi-aş toci dinţii cu pielea tare, cînd eu, aici, mă ghiftuiesc cu lapte şi iaurt?

— Aşa ? Las' că-i spun eu pisicii să te mănince.

Şi vulpea a plecat. S-a dus la pisică:

— Surioară pisică! Ştiu eu un şoarece, mănîncă-l!

— La ce m-aş căzni să prind un şoarece? Eu, aici, am piine proaspătă şi mîncăruri bune, bune.

— Aşa? Las' că-i spun eu băbuţei să te bată!

Şi vulpea a plecat. S-a dus la băbuţă:

— Măicuţo! Ştiu eu o pisică. Bate-o!

— Unde-i?

— Ia, acolo!

Iute băbuţa şi-a luat toiagul şi s-a dus la pisică:

— Hai, zi! De ce nu stirpeşti şoarecii? a luat-o ea la rost şi i-a tras vreo citeva cu toiagul.

Pisica, zdup! s-a năpustit asupra şoarecelui, şoarecele asupra opincilor ciobanului, ciobanul asupra ciînilor, ciînii asupra lupului, lupul asupra bouului, bouul asupra apei, apa asupra focului, locul asupra cozii toporului, toporul asupra bradului. Tac! Tac! cu citeva lovituri, bradul a căzut.

Astfel vulpea a putut să-şi ia clopoţelul de la brad şi şi-a văzut de treabă.

URSUL ȘI VULPEA

Ursul și vulpea erau prieteni. Într-o zi vulpea i-a spus ursului:

— Hai să mergem împreună la o vie pe care o știu eu și să ne săturăm de struguri.

— Hai! s-a învoit ursul.

Ajung la via lui Ecinni Mehmet Aga. Vulpea începe să ciugulească o boabă dintr-un ciorchine, altă boabă dintr-alt ciorchine... Mai mult a gustat decât a mâncat. După un timp își viră o boabă într-o nară, o boabă în cealaltă nară și așa vine la urs:

— Eu una m-am săturat, frățioare! Uite, sint plină până-n nas de struguri. Dar tu, ți-ai îndestulat burdihanul? Nu mai sta! Haide să plecăm, să n-o pățim!

— Mai așteaptă nițeluș. Abia am dat de gustul strugurilor. Mai așteaptă nițeluș și plecăm.

— Bine, zice vulpea.

Ursul se viră printre butuci și începe să dea iama prin struguri. Înfulecă, înfulecă, înfulecă... Burta i se umflă ca o tobă.

Cînd ursul zice „Gata, m-am săturat“, vulpea o ia înainte. Ursul, după ea. Mehmet Aga pusese o capcană bine ferită pe potecile viei. Cînd ajunge în dreptul ei, vulpea o dibuie și o sare. Ursul, de felul lui greoi, dar acum îngreunat și mai mult de atîția struguri, calcă drept în mijlocul capcanei și acolo rămîne.

— Ce faci? Haide, vino! îi zice vulpea.

— Aoleo! Nu pot să mă mișc, surioaro! M-am prins în capcană! Haide de mă scapă.

— Cum să te scap? Ecinni Mehmet Aga cu mustățile-i lungi și groase urcă din vale drept spre noi. Are arma la umăr și clinele berc e cu el. Dacă ne prinde aici, ne ucide pe amândoi.

Și vulpea pleacă, urcă delușorul viei, se tupilează după un bolovan și se uită în vale.

Mehmet Aga vine într-adevăr, îl găsește pe urs în capcană și îl bate strașnic. Abia-abia scapă ursul cu viață din mîna lui. Mai oftînd, mai ienind, mai suspinînd ajunge în sfîrșit la vulpe.

— Așa prietenă mi-ești tu, vulpe? Mă vezi la ananghie și nu catadicsești să mă ajuți? Aga m-a snopit în bătaie.

— Ce tot îndrugi acolo, frățioare? Parcă eu stăteam mai bine decît tine! Numai eu știu, săraca de mine, cîte am pătimit pînă m-am văzut aici, se văicărește fățarnic vulpea.

Ursul o crede. Din nou prieteni, ies împreună din vie și dau de o cîmpie netedă, netedă și frumoasă, tare frumoasă. Nu-și mai pot lua ochii de la ea.

— Ce zici, frate? Întreabă vulpea pe urs. Ce-ar fi să muncim noi cîmpia asta?

— Cum adică?

— Ei, s-o semănăm, împreună, cu grîu.

— N-ar fi rău! se bucură ursul.

Seamănă ei grîu. Cînd spicele se coc, îl seceră. La împărteală, vulpea zice spășită:

— Frate urs! Iată un prilej să-ți dovedesc încă o dată prietenia mea! Eu am să iau partea asta micuță de deasupra, iar tu, tot restul.

— Bine.

Și așa, boabele le ia vulpea, paiele, ursul... Nu trece prea mult și ursul își dă seama că a fost păcălit.

— Ei vulpe, vulpe, iar m-ai înșelat.

— Cum așa?! se preface a se mira vulpea. Ca să-ți dovedesc prietenia pe care ți-o port, hai să mai lucrăm o dată cimpia împreună. Punem ceapă și facem dreptate: mă înșeli tu pe mine.

Se apucă și sădesc ceapă. Când ceapa crește, vulpea îi spune ursului:

— Acum, ia tu partea de sus, iar eu, rădăcina.

Ursului îi rămân frunzele de ceapă, iar vulpii, căpăținile. Pină și ursul cel greoi și la trup, și la minte își dă seama că a fost păcălit...

— Iar m-ai înșelat, vulpe! Dacă ești cinstită precum vrei să pari, hai să punem aici, în mijloc, grămezile de griu și de ceapă și să le împărțim din nou.

— Da' mofturos și bănuitor mai ești, frățioare! Nu știu cine ți-ar intra în voie. Înainte, din ce am semănat, eu am luat partea de sus, tu pe cea de jos. N-a fost bine. Acum, tu ai luat partea de sus, eu pe cea de jos și iarăși nu e bine...

Se ciorovăiesc și ajung la bătaie. Vulpea face în așa fel încît ea să ia o prăjină, ursul, un mai. Se trage înapoi și începe să-l împungă și să-l lovească pe urs cu prăjina. Cum să se apropie ursul într-atita, încît s-o poată atinge cu maiul care are coada atît de scurtă?! Vulpea se tot trage, se tot trage, pină ajunge lingă o peșteră.

— Uite ce-i, ursule, să nu zici că-s rea. Ia tu prăjina și eu maiul.

Zis și făcut. Ursul înșfacă prăjina și dă să lovească vulpea, dar aceasta, dintr-o săritură, e în peșteră. Ursul, după ea. Peștera e scundă și îngustă. Cum să minuiască ursul ditai prăjina înăuntru? Vulpea, în schimb, cu maiul, îl lovește pe urs numai peste labe. De durere, ursul urlă și se ghemuiește.

— Uite ce-i, vulpe, spune el în sfîrșit. Ia-ți și grul, și ceapa, că eu m-am săturat de cîrdășia cu tine.

Atît a așteptat vulpea. A zbughit-o din peșteră, a luat ea singură tot rodul și dusă a fost.

Așa s-au învrăjbit ursul cu vulpea. Și de-atunci, tot învrăjbiți au rămas.

CRĂTICIOARA

A fost odată ca niciodată. Demult, demult, în vremi apuse, trăiau laolaltă, într-o colibă, două femei sărace — mamă și fată. Cît erau ziua și noaptea de lungi, mama torcea, iar fiica, în fiecare dimineață, se ducea cu firele la tîrg, să le vîndă și așa, tîrîș-grăpiș, își innodau traiul de la o zi la alta.

Odată, ca de obicei, după o zi și o noapte de tors fără odihnă, femeia îi încredință iar fetei truda mîinilor ei. Ajunsă la tîrg, fata vîndu firele, dar cînd să tîrguiască de-ale gurii, privirea îi fu atrasă de o crăticioară care strălucea de-ți lua ochii, îmbiînd cumpărătorii. Dorința de a avea ea crăticioara fu atît de puternică, încît fata nu se putu abține și, uitîndu-și de toate, cumpără crăticioara, dînd în schimb puținii gologani primiți pentru firele toarse.

Cînd ajunse acasă, maică-sa mai-mai să-și iasă din miuți: în mină fata ținea o crăticioară, ce-i drept, frumoasă foc, dar de-ale gurii, nimic. Zvirli femeia crăticioara cît mai departe, în uliță, iar pe fiica sa o bătu, o bătu cît putu de zdravăn, ca să-i piară pofta de a mai fi și altădată la fel de nechibzuită. Iar în ziua aceea au ținut post negru, căci nu se afla în casă nici o imbucătură.

A doua zi, pe uliță, trecea o moașă, care tocmai se întorcea spre casă de la treburile ei. Văzînd ceva lucitor pe jos, se aplecă:

era crăticioara. O luă și o duse acasă, unde, după ce o spălă bine, găti în ea sarmăluțe în foi de viță. Cînd să se așeze la masă, cineva bătu la poartă, chemînd-o degrabă la o naștere. „Am să mănînc cînd mă întorc“, își zise moașa, și plecă. Abia închise ușa în urma ei și crăticioara, țuști! s-a ridicat de la locul ei, și hopa-hopa, țopa-țopa, glonț acasă la fată. „Cioc, cioc“, s-a auzit o bătaie în ușa colibei.

— Cine-i? întrebă fata care alergase în grabă.

— Crăticioara.

— Ce ai înăuntru?

— Sarmăluțe.

Iute fata deschide ușa, deșartă sarmalele într-o strachină și, de frica maică-si ca nu cumva, văzînd crăticioara, să-și aducă iarăși aminte de necazul de ieri și iarăși s-o ia la bătaie, aruncă, împotriva inimii, crăticioara cît mai departe, pe uliță. În ziua aceea mama și fiica mîncară cu poftă bucate gustoase cum de mult nu mai avuseseră parte.

Mai trecu o zi; cînd sultana, soața padișahului, se îndrepta spre hamam, văzu de departe, pe uliță, ceva care strălucea, strălucea de te orbea: era crăticioara cea frumoasă.

— Ia crăticioara, dădacă dragă, poruncește însoțitoarei sale, ar fi o dovadă de nesocotință să-ți lași norocul în drum, oricît de neînsemnat ți s-ar părea!

Slujitoarea ascultă, ia crăticioara și merg mai departe. La hamam, sultana, cînd se dezbracă, își pune toate nestematele în crăticioară, o dă însoțitoarei ei s-o țină, și ea intră în baie. Dar abia își pune în poală crăticioara, și un somn viclean o și năpădește pe dădacă. Cînd această începe să moțăie, crăticioara țuști! sare din poală și hopa-hopa, țopa-țopa, numai la coliba fetei se mai oprește. „Cioc, cioc“, se auzi o bătaie în ușa.

— Cine-i acolo? întrebă fata.

— Crăticioara.

— Ce ai înăuntru?

— Mărgăritare, puzderie, și alte zorzoane femeiești care vă încântă pe voi atîta.

Fata deschide, ia toate oite se aflau în crăticioară — șiraguri de mărgăritare și nestemate multe, precum și lanțuri grele de aur — se împodobește cu ele și, de frica mamei-si, iarăși aruncă crăticioara oit colo, pe uliță.

Ziua următoare se îndreaptă spre hamam însuși șehzadea — prințul, fiul pașahului. Cum zărește pe uliță crăticioara scinteind atît de vesel, îi spune însoțitorului său:

— Ia te uită, lala dragă, ce crăticioară drăguță! Hai s-o luăm, e norocul nostru!

Iar lala, dascălul nedespărțit de șehzadea, îl ascultă și ia crăticioara. Ajungînd la baie, acesta se spală, se bărbiește și cînd tocmai termină cu îmbrăcatul și dă să se încingă cu șalul cel subțire, de India, crăticioara țuști! sare din minile lalei, îngrămădește șalul cel de preț în ea și hōpă-hōpă, țōpă-țōpă, o pornește pe uliță, drept spre coliba fetei. Prințul, după ea. „Cioc, cioc,” se aud bătăi zorite în ușă.

— Cine-i acolo?

— Crăticioara.

— Ce-mi aduci?

— Un soțior.

Fata deschide ușa, crăticioara țuști, intră în colibă, cu prințul care da s-o prindă. Și șehzadea era atît de frumos, atît de frumos, cum nici nu se poate povesti. Dar nici fata nu era mai prejos: pină și șiragurile de mărgăritare și nestemate, și lanțurile grele de aur care-o împodobeau păleau față de neasemuita-i frumusețe. Cum se privesc, cei doi tineri sint străfulgerați în inimă de dragoste. Și prințul, uitînd cu totul de șalul după care venise, șoptește, ca vrăjit:

— Mi-ești dragă, fată frumoasă, atît de dragă, că n-aș mai vrea să stau departe de tine nici măcar o clipă. Te învoiești să-mi fii soață dreaptă, nedespărțită la bine și la rău?

— Mă învoiesc, răspunde fata cu un zîmbet.

Și așa au făcut ei nuntă mare, împărătească, care a ținut patruzeci de zile și patruzeci de nopți. Tot timpul nunții, cră-
ticioara nu s-a dezlipit de lingă miri. Iar după nuntă, aceștia
au ținut-o în sarai, la loc de cinste, păstrînd-o ca pe ochii
din cap, întrucît prin ea își aflaseră fericirea de-o viață.

Așa au avut ei parte de ceea ce și-au dorit. Fie ca și noi,
de asemenea, să avem parte de împlinirea dorințelor noastre!

POVEȘTI POPULARE ÎN VERSIUNE CULTĂ

CELE TREI PORTOCALÉ AMARE

Odinioară, în timp ce sita cernea paie și ginii jucau gerid¹ în hamamul cel vechi, răsări, din colțul uliței, scîrîind ca vai de ea, o haraba cu carbuji. Tîi! Dar ce carbuji, ce carbuji, măi, frate! Nu se află cîntar să-i cumpănească, nici țară să-i cîntărească. De măsurat, nici pomeneală. Ce să faci cu arșinul la așa carbuji?! Pe scurt, nu s-au mai văzut și nici n-or să se mai vadă carbuji ca aceia. Cînd i-am văzut, am rămas încremenit! Lute scot zece parale și iau zece bucăți. O vorbă din bătrîni grăiește că în tăiatul carbujilor nu-ți afli bucuria inimii. Ce mi-am zis eu? Ia să văd de m-am pricopsit ori ba: au carbujii ăștia și gustul la fel de frumos precum îi arată fața? Îmi scot custurele de la briu și dau să cretez unul. Nu pot. Pun mîna pe bardă și dau să-l cretez. Nu pot. Apuc atunci toporul, mă opintesc o dată și lovesc cu sete. Cu chiu cu vai izbutesc să fac un cep. Cînd dau la o parte cepul, nu ziceți că îmi pierd mîna în carbuz? Iarăși

¹ Lance scurtă din lemn tare, folosită ca armă de cavaleria otomană. Un obișnuit exercițiu militar în timp de pace, jocul geridului (*cirit oyunu*) a devenit una din competițiile populare perpetuate pînă astăzi în regiunea muntoasă a Anatoliei orientale. Angajat între două echipe formate din cîte cinci călăreți, el constă din tentativa de a lovi, din galop, cu *ciritul* în călăreții echipei adverse. Fiecare lovitură marcată valorează un punct. Abilitatea la acest joc constă nu atît în lansarea atacului, cît în manevrele agile de echitație pentru a-l evita. Sub denumirea de gerid, jocul a pătruns și în Țările Române.

mă opintesc o dată, să-mi scot mina afară, și nu ziceți că m-am trezit în carbuș cu totul și încă trîntit cu fața în jos?! Mă uit eu în jur și ce văd: într-o parte, loc cu păpuris, într-alta, vraiste de nedeseris... Într-o parte fierarii băteau fier înroșit, într-alta boiangii nu conteneau de vopsit. Ia te uită, oameni buni, ce mi-a fost dat să pățesc: nici tu perete ca să se năruie, nici tu poartă ca să se desferece. Tocmai cînd mă gîndeam că am căzut într-o capcană din care n-am cum să ies, dau eu ochii de un cioban. Un n-aude, n-a vede: nici că s-a-ntors să mă privească, nici că și-a plecat urechea la vorbele mele. Cică își pierduse turma în carbuș și de zece ani o tot caută și n-o găsește. Ei, și iacă așa, în carbușul ăsta buclucaș, doi necăjiți s-au unit mintenaș. Ciobanul a început să zică din caval, eu la minciuni să dormi de-a-n picioarele, ca povestea asta, tîluită pe de-a-ntregul...

A fost odată ca niciodată. Pe cînd cămilele erau telali și puricii bărbieri, pe cînd eu legănam eu zarvă mare pe mumămea, pruncă, trăia într-o țară oarecare un padișah. Un singur fecior avea în toată lumea asta mare padișahul, și-atît. Și tremura pentru viața lui, și tremura, că pînă și de vîntul care bătea, și de pasărea care zbura îl păzea. Mai abitir ca pe luminile ochilor lui, așa își veghea fiul. Ei, dar șartul lumii e altul: de ce îți este seris, nu scapi. Și parcă știe cineva cine și ce serie soarta muritorilor! „Dacă și feciorașul meu, ca atîția alții, zboară de pe creanga vieții și pierе?!“ Cu gîndul acesta își măcina zilele padișahul.

Într-o zi, cînd iarăși se zbuciuma pentru soarta necunoscută a singurului său fiu, își zise:

- La ce bun să aștept puhoiul, dacă nu plouă? Ia mai bine să chem învățații și să citească în stele.

Și astfel, la ceas tîrziu de noapte, padișahul chemă la el pe maimarele mag. Acesta, după ce a cercetat cerul cu luare-aminte, a clătinat din capu-i nins și a grăit așa:

- Allah să-ți hărăzească viață cît mai lungă, padișahul meu. Steaua prințului nostru se tot rotește deasupra capului unui copil orfan: de buzele acestuia atîrnă soarta lui...

De va ride prințul nostru, din pricina orfanului va ride; de va plinge, din pricina orfanului va plinge. De-ar vrea Allah, cu puterea-i nemărginită, să preschimbe soarta fiului tău!

Așa a grăit magul și îngrijorarea padișahului nu numai că nu s-a alinat, ci a sporit. Căci înțelesese că zilele fiului său atîrnă numai și numai de vrerea altuia. „Să cer o povată și de la înțelepții noștri, poate cu ajutorul lor am să abat într-altă parte nenorocul ce îmi paște feciorul“, chibzui padișahul și, adunînd divanul țării, spuse aidoma ce îi grăise magul.

Vizirul cel Întunecat care nu știa ce-i mila, nici voioșia, cuvîntă primul:

— La ce te prăpădești cu firea, padișahul meu? Să trecem prin tăișul săbiei cîți orfani de tată și de mamă se află în țara noastră. Așa scăpăm și vistieria de cheltuieli fără rost, și țara de nepricopsiți. Iar steaua prințului nostru va găsi, fără indoială, un cap poleit cu aur în jurul căruia să se rotească, nu scăfîrlia unui neisprăvit.

Vizirul cel Luminos, om fără de pată și fără de păcat, a grăit și el:

— Nu se ridică sabia asupra orfanilor, padișahul meu. Mai nimerit e să-i ajuți, căci binecuvîntarea lor e mană cerească. Dă poruncă, Slăvite, să se dureze o cișmea minunată, din care, pe un jgheab, să curgă miere, și pe altul caimac. Și toți orfanii să vină la cișmeaua asta și să-și umple chiupul, care cu caimac, care cu miere, după cum îi e dorința. Atunci chipurile orfanilor, care n-au avut parte de bucurie, se vor lumina, și soarta prințului nostru se va însenina și ea...

Vorbele Vizirului Luminos s-au cuibărit în mintea padișahului. Vistieria se irosea și așa, oricum, iar pentru un padișah ca el nu era mare lucru să facă o astfel de cișmea! Așa că, fără zăbavă, padișahul puse de se dură cișmeaua din care cine bea o dată, nu numai că nu-i uita gustul pînă la moarte, dar venea din nou la ea, ca să mai bea încă... Iar orfanii,

milostiviți prin mărinimia padișahului, înălțau rugi fierbinți pentru lăile prințului:

— Allah să ia din zilele noastre și să sporească, cu ele, viața tînărului fecior al padișahului nostru!

Intr-o zi, prințul sta tihnit în chioșcul său dinspre cișmea și sorbea dintr-un pahar cu ceai. Furat pe nesimțite de imbulzeala din jurul cișmelei, scăpă din mină paharul care se făcu țandări. Un ciob căzu drept în capul unui orfan, umplîndu-i de sînge chipul împietrit în tristețe.

— Nu te blestem altcum, prințe, decît să fii mistuit de dorul după cele trei portocale amare!

De mirare, vorbele orfanului! Nici vîrsta, nici cunoașterea vieții nu le îndreptățeau! Vă veți întreba, pe bună dreptate, cum de l-a dus mintea pe un copil care încă mai mirosea a lapte, la asemenea cuvinte! Ei, nu vă uitați la cel ce cuvîntă, ci la cel ce îl face să cuvînte.

Mai înainte ca orfanul să piară pe uliță, prințul își simți deodată inima cuprinsă de vîlvătai și prinse să suspine, ca de o mare suferință.

Se spune că zidurile au urechi. Mai cu seamă cînd zidul e al saraiului, cîți ochi și cîte urechi are! Vestea celor petrecute ajunse iute ca fulgerul pînă la urechile padișahului. Mușcat de spaimă, acesta prinse să se tînguie:

— Cine știe ce vom pătimi de acum încolo! S-au adevărit întocmai spusele magului...

— Padișah al nostru — încercau să-l liniștească vizirii — nu se abate o soartă cu un pic de miere cu care ungi gura cuiva. Prințul va trăi ceea ce îi e dat să trăiască. Altă scăpare nu-i, decît să te supui ursitei și, cu milostivenia lui Allah, totul se va sfîrși cu bine.

Așa încercau cu toții să-i amăgească grozava neliniște de părinte.

Prințul așteptă pînă ce totul s-a cufundat în somn și liniște adîncă și, după ce și-a tras în picioare opinci de fier și și-a luat în mină un toiag de fier, a ieșit pe furiș din sarai și a purces la drum.

Și merse și merse, străbătu dealuri și cîmpii, pășuni și dumbrăvi, pași peste ierburi, zambile și lălele, merse timp îndelungat, pînă ce, într-o zi, se trezi față în față cu o femeie uriașă. Ce gură nemaipomenită avea femeia! Cu niște buze care se răsfringeau hăt, departe, una în înaltul cerului, alta pe pămînt... Femeia aceea uriașă nu era alta decît muma unui dev. Cum o văzu, prințul i se cuibări la sin și prinse să sugă, ca un prunc de la maică-sa.

— Ei, tu, muritorule, îi grăi aceasta, tare ți-aș mai fi băut singele și ți-aș fi sorbit măduva... Dar m-ai adus în stare să nu pot face una ca asta, căci ai supt laptele meu și îmi ești, de-acuma, ca și copilul meu... Dar chiar și așa, mare minune să scapi teafăr pînă dimineată. Căci fiu-meu, acum plecat, simte miros de om cale de șase luni de zile. Vino să te ascund, poate c-o să izbutesc să te scap de urgia lui.

Și numai ce-i trage prințului cîte o palmă pe fiecare obraz și el se și preface, cit ai clipi, într-un măr. Abia are timp să-l pună pe raft, că se și ivi devul. Acesta începu să adulmece strașnic, cînd în dreapta, cînd în stînga sa:

— Ia zi, mamă, nu-i așa că și tu simți un miros străin? Miroase a om de te trăsnește!

— Ce tot vorbești, fiule? se prefăcu a nu pricepe muma devului. De unde pînă unde să miroasă a om prin pustietățile astea! Poate că ți-o fi rămas printre dinți vreo așchie de carne de om și aia îți miroase.

— Doar nu-s nerod ca să mi se năzare, mamă. Miroase a carne de om și încă pe-aici, pe aproape.

Și fără zăbavă, devul începu să-și ascută dinții.

— Să zicem că ai dreptate, fiule. Dar dacă am să-ți spun că omul pe care-l simți tu acuma a supt de la mine lapte ca de la mamă-sa, tot ai să-i iei, nemilos, viața lui fugară?

Și uriașa, așteptînd răspunsul, își privi rugătoare fiul.

— Mamă, grăi atunci devul, domolit. E adevărat cînd se zice că nu se cade să pui lîngă gura lupului carne gustoasă, dar am și eu o măsură în lăcomia mea. Cel care a supt laptele tău mi-e mai abtîr-ca un frate de singe...

La auzul acestor cuvinte, muma devului simți o mare ușurare. Luă iute mărul, îl lovi de pământ, și pe loc răsări prințul, făcând fețe-fețe de rușinea de a se fi ascuns ca o mușiere, în loc să-l fi înfruntat pe dev, bărbătește...

După ce îl privi o dată, din creștet pînă în tălpi, acesta îi spuse:

— Să nu-ți fie cu supărare, pămînteanule, dacă te-ntreb ce vînt te-a aruncat pe meleagurile astea în care pasărea nu zboară și caravana nu trece? Ce păs te mină incoace?

Suspînă prințul ca gazela lovită în inimă:

— Nu mă-ntreba, frate-meu, nu mă-ntreba! La blestemul unui orfan, mă mistuie un foc atît de necrutător, că nu mai știu ce-i somnul, ce-i odihna și liniștea. Caut și tot caut, ca un bezmetic, cele trei portocale amare, răscolesc munte cu munte, grădină cu grădină.

Făcu ochii mari devul la aceste vorbe:

— Pesemne că îți cauți cu bună știință pieirea, omule. Cele trei portocale amare după care tinjești tu se află în grădina unui balaur cu șapte capete, în virful unui pom cu crengile atingînd cerurile. Nu se află putere în lume ca să ajungi la ele. Cel mai bun lucru e să-ți uiți dorul și suferința și să-ți vezi de treabă.

Și alte asemenea povește îi dădu devul prințului, dar acesta parecă nici nu-l auzea:

— Frate dev, vîntul suflă și pune în mișcare totul, apele se involburează și cară cu ele totul... focul ce mă mistuie pe mine numai cele trei portocale amare îl poate stinge. Odată ce am apucat să pornesc pe calea asta, cum va hotări cu mine soarta, așa va fi. Și, dacă nu ești oprit prin jurămint, arată-mi, rogu-te, unde se află grădina balaurului cu șapte capete. Altceva nu vreau de la tine.

Cînd prințul își trase iar în picioare opincile de fier și își luă în mină toiagul de fier, muma devului îi sări în ajutor:

— După cite văd, fiule, nimic nu te mai poate înturna din hotărîrea de a înfrunta primejdiile legate de aflarea celor trei portocale amare. Nici măcar moartea. Ia bine aminte

la vorbulițele pe care am să ți le spun acum și poate că, prin ajutorul lor, ai să-ți ajungi ținta rîvnită. Ascultă: între locul de aici și cel unde se află cele trei portocale amare este cale de un ghem de ață. Ține ghemul ăsta. Prinde capătul lui și mergi tot înainte, fără să te abați nici la stînga, nici la dreapta. Pășește drept în fața ta, fără nici un ocol. Unde se sfîrșește ghemul, acolo îți va apărea în față o poartă grea, de fier. Un canat al ei va fi închis, altul deschis. Tu să închizi canatul deschis și să-l deschizi pe cel închis. Într-o parte a porții vei vedea priponită o oaie, într-o parte, un ciine... Dinaintea oii va fi o halcă de carne, dinaintea ciinelui, un maldăr de fin. Să iei finul și să-l pui dinaintea oii, să iei carnea și s-o pui dinaintea ciinelui. Așa vei izbuti să pătrunzi în grădină. În mijlocul ei vei vedea un pom bătrîn, vechi tare, rămașită hăt, tocmai de la Noe. Iată, în virful lui se află cele trei portocale amare, pentru care tragi atitea. Cele șapte perechi de ochi ale balaurului cu șapte capete numai pe ele sînt ațintiți. Și jur că nu lasă nici pasărea să zboare pe acolo, necum un muritor să calce. Și devul ăsta n-are nimica, nici un locșor măcar care să semene a om. Dacă ochii îi sînt închiși, înseamnă că e treaz. Dacă îi sînt deschiși, înseamnă că zace în somn, rob al viselor și fără vreo putere în lumea din jur. Dacă are ochii închiși și, prin urmare, e treaz, tu nu te mișca din loc; dacă îi are deschiși și, prin urmare, doarme, apropie-te fără teamă. Vraja pomului stă în trei pietre. Atitea, trei, nici mai multe, nici mai puține. Tu ia-le de jos și aruncă una în portocalele amare; de izbutești să le faci să cadă, are să fie bine; de nu, te vei preface în stană de piatră pînă la genunchi. Chiar și atunci, nu-ți pierde nădejdea și mai aruncă o piatră. De izbutești să-ți ajungi ținta va fi minunat, de nu, te vei preface în stană de piatră pînă la briu. Dar chiar și-atunci, nu-ți pierde nădejdea și aruncă și ultima piatră. Dacă și de astă dată diavolul va fi mai tare și nu-ți va fi dat să lovești portocalele și să le dobori, și tu, ca și ceilalți care au mai încercat să le aibă înaintea ta, te vei preface în întregime în stană de piatră

și așa vei rămâne. Dar dacă Allah are să-ți vină într-ajutor și piatra aruncată de tine își va atinge ținta, dacă vei dobori ceea ce ai lovit, să nu zăbovești o clipă. Cum ai înșfăcat cele trei portocale amare, s-o și rupi la fugă. Și orice-ar fi, orice ți s-ar întâmpla, tu să te ții dîrz și să nu privești înapoi. Eu atîta îți spun, altceva nu.

Prințul nu pierdu un cuvînt din ceea ce îl povățuise muma devului și, după ce îi mulțami de ajutor, își luă rămas bun și plecă. Merse el ce merse, asudînd din greu la urcușuri și sleindu-și forțele la povîrnișuri, merse, mereu drept înainte, pînă unde i se isprăvi ditai ghemul din mină. Atunci își înălță capul și cînd se uită, ce să vadă? Un sarai, dar ce sarai! Numai Allah ar fi putut să dureze un astfel de sarai, într-atît era de măreț; iar poarta lui, numai devii ar fi putut-o deschide, într-atît era de mare și de grea. Prințul nostru îndeplinește vorbă cu vorbă tot ceea ce îi spusese muma devului. Așa intră pe poartă și pătrunde în grădină. La poalele pomului, înspăimîntătorul balaur cu șapte capete dormea, sătul. Se scutură din uimire și din spaimă prințul, la vederea arătării, luă cele trei pietre de la poalele pomului și aruncă prima piatră. Dar, fie că s-a grăbit, fie că s-a temut, de ce, de nece, fapt e că nu a doborît portocalele. Și, ferească Allah și pe dușmani, s-a prefăcut în stană de piatră pînă la genunchi. Dar prințul nu stă să jelească și fără să piardă o clipă aruncă a doua piatră. Dar nici de data asta nu nimerește și se prefăce în stană de piatră pînă la brîu. Ia atunci cea de a treia piatră și privind-o cuvîntă așa: „Ei, doamne, cel care conduci toate cîte sînt! Tot ce am, ție îți dăruiesc, numai nu lăsa ca piatra asta pe care o arunc să nu-și nemerească ținta.“

Aruncă și a treia piatră și pesemne că rugăciunea lui, rostită cu tot focul, i-a fost ascultată, că trei portocale amare s-au desprins de pe ram și au căzut jos. Și chiar în clipa aceea singele prinde a alerga prin cele trei sute șazecei și șase de vine ale prințului care începe să-și simtă iarăși mi-nile și picioarele. Teafăr, se apleacă și culege grabnic cele

trei portocale amare de pe jos. Și, numaidecît, fuge către poartă. Dar balaurul se trezește și se ia după el.

— Oaie, oaie, oaie albă, eu n-am putut să-i viu de hac muritorului ăstuia, vino-i tu, oițo! strigă el.

Dar oaia albă nici măcar nu tresare:

— Cum de îndrăznești și să mai îmi pomenști numele, balaur cu șapte capete? De atîta amar de ani m-ai prigonit în locul ciinelui și mi-ai zvirlit dinainte o halcă de carne. Și iată că a venit un străin și mi-a dat o mină de fin. Dacă aș nesocoti binele pe care mi l-a făcut și i-aș veni de hac, ce-ar spune Allah despre nerecunoștința mea?

Pierzîndu-și nădejdea de la oaie, pînă atunci atotputernicul balaur poruncește ciinelui care îi păzea poarta:

— Haide, Karabaș, Cap Negru, arată-ți voinicia și sfîșie-l pe muritorul care trece pe lîngă tine!

Dar Karabaș, întorcîndu-și capul de la el, îi răspunde așa:

— Hei, balaur cu șapte capete, de-atîția ani ți-am păzit poarta nemișcat. Gînditu-te-ai tu, în ăst răstimp măcar o dată să-mi dai o îmbucătură de mincare? Mi-ai aruncat dinainte o mină de fin de m-ai lăsat să flămînzesc, să ajung numai piele și os. A venit un om și, arătîndu-și omenia, a dat fiecăruia ce i se cuvine: cui mănîncă fin, finul, cui îi trebuie carne, carnea. Chiar și pentru o înghițitură de apă, patruzeci de ani rămii îndatorat celui care ți-o dă. Dacă eu am să uit binele ce mi l-a făcut omul și mă ating măcar de un fir de păr de-al lui, ce-are să zică Allah despre nerecunoștința mea?

Cînd aude răspunsul ciinelui, pînă nu demult atotputernicul balaur simte că începe să i se clatine pămîntul de sub picioare. Nu se lasă însă — că doar de aceea e balaur, vezi bine — și de astă dată cu glas mîeros încearcă să amăgească poarta, rugîndu-se de ea:

— Poartă, porticică, tu măcar, rogu-te, prinde-l, în canalul tău deschis, pe om, spre binele neamului tău — copacul și creanga!

— Ei, balaur cu șapte capete. De ani de zile de cînd mi-e întruna deschis canatul, am ostenit, m-am sfîrșit. O zi măcar să fi avut milă de mine și să mă fi închis, că nu ți-ar fi căzut mina. Și-acum, cînd un străin mi-a făcut bucuria de mi l-a închis și astfel m-am odihnit nițel, eu să-l prind? Ce-ar spune neamul meu — copacul și creanga — despre nelegiuirea săvîrșită de mine?

Aude răspunsul pînă nu demult atotputernicul balaur și simte că i-a scăzut puterea. Nu se lasă însă — că doar de aceea e balaur — și încearcă iar să menească poarta:

— Poartă, porticică, tu măcar, rogu-te, prinde-l, în canatul tău închis pe fugar, spre binele neamului tău — copacul și creanga!

Dar nici acum nu se mișcă poarta:

— Ei, balaur cu șapte capete. Mi s-a acrit sufletul de atîta ani de cînd îmi stă numai închis canatul. O zi măcar nu ți-ai aruncat privirea către mine. Și acum, cînd ai ajuns la strîmtoare, îmi ceri ajutorul?! Și împotriva cui? A omului care mi-a deschis canatul, de baremi o zi am văzut fața soarelui și lumina zilei. Dacă n-am să prețuiesc binele pe care mi l-a făcut omul și mă pun stavilă lui, ce va spune neamul meu — copacul și creanga — despre nelegiuirea asta?

Aude răspunsul pînă nu de mult atotputernicul balaur și își dă seama că nu mai are nici o putere. Să-l lăsăm pe el să-și bată în van cele șapte capete, cerșind ajutor de la vîntul care bate și de la pasărea care zboară și noi să-l urmăm pe prinț, ca să vedem ce i se mai întîmplă.

Alcargă prințul, cu cele trei portocale ascunse bine la sin, fără a se uita îndărăt. Și, de la o vreme, i se face o sete cumplită. Cum nu se pomenea nicăieri un strop de apă, descojește în fugă o portocală, cu gîndul să-și astîmpere nițelul setea. Cînd, ce să vezi? În coaja de portocală nu se afla miez, ci o fată frumoasă, întocmai ca luna plină pe care nu te mai saturi privind-o.

— În numele a cite ai pătit, dă-mi o înghițitură de apă, voinice! șoptește ea, mai înainte ca prințul să-și fi venit în fire din uluirea lui.

Dar unde să găsești apă în pustiu? Prințul cu o ursită atât de grea se zbate, aleargă de colo-colo în căutare de apă, fără nici un folos. Iar frumoasa, pîrjolită de sete, se preschimbă într-o pasăre care își ia numaidecît zborul spre lac...

S-a amărit prințul pînă a-și urî viața, dar ce era să facă? Nici nu poți zbura dimpreună cu zburătoarele, nici nu te poți strămuta pe meleagurile morții, dimpreună cu cei morți! Primi și această încercare fără să crînească și o porni mai departe.

Merge el ce merge și iarăși e năpădit de setea cea cumplită. Se străduiește să rabde, dar pînă la urmă nu mai răzbește și dezghioacă a doua portocală.

Și ce să vezi? Și din cea de a doua portocală răsare o fată. Dac-o numești frumoasă, e ca și cînd n-ai spune nimic... Soața lunii, fiica dreaptă a soarelui părea fata, căci din oameni nu se pot naște asemenea făpturi preamînnate...

— Mă prăpădesc de sete, voinice! În numele vieții și al morții, dă-mi o gură de apă! abia șoptește frumoasa, trezindu-l pe prinț din uluirea lui.

Aleargă prințul ca bezmetic, de colo-colo, după apă. „Parcă mare lucru-i o înghițitură de apă! o să spunei. Omul dacă vrea și din piatră seacă stoarce apă!“ Ușor de zis, numai că prin pustietățile acelea, o picătură de apă nu se afla.

Oricum, ce să mai lungim vorba și să ne facem păcate, punîndu-vă răbdarea la încercare. Pînă la urmă și cea de a doua frumoasă din portocală se prefăce în pasăre și zboară drept spre lac...

După ce a văzut că le-a pierdut pe amîndouă, stă și chibzuiește prințul nostru: „De-acum încolo, să știu de bine că mor de sete, că mă prefac în scrum și în cenușă, dar pînă nu ajung lingă o apă, mîna pe ultima portocală n-o pun!“ Așa se jură prințul și porcede din nou la drum.

Merge și merge, străbate dealuri și vilcele, merge și iar merge, pînă cînd, într-o bună zi, zărește apa limpede a unui izvor. Setea îl pîrjolea, mai-mai să-l ardă de viu și să ajungă scrum. Voia să se vaite „Mă topesc de sete!“, dar limba, iască, nu-l mai asculta. Voia să descojească ultima portocală, dar mina, ca moartă, nu-l mai asculta. Cu chiu cu vai izbuti totuși să desprindă puținel coaja de pe portocală. Și dinăuntrul acesteia răsări o întrupare de vrajă. Frumusețea neasemuită a celorlalte două fete dinainte pălea în fața strălucirii acesteia. Căci nici nu a fost, nici nu va mai fi vreodată pe lume atîta desăvîrșire. Avea fata obrajii ca floarea de rodiu, buzele, ca mierea, boiul, ca ramul în floare... Cînd o vede, prințului i sê taie răsufllarea. De frică să n-o piardă, nu mai așteaptă ca să-l roage să-i dea apă, ci îi și aduce de la izvor în căușul palmelor. Iar el, privind-o cum se însuflește, îi soarbe nectarul de pe buze și orice urmă din suferințele îndurate i se spulberă.

— Plăsmuire ești, duh ești? Cum de-ai putut să ajungi să crești pe-o ramură și să fii portocală? o întreabă prințul.

— Nu sînt nici plăsmuire, nici duh. Sînt una din cele trei portocale amare, zîă din stirpe veche. Mai mult nu mă-ntreba, că nu pot să-ți spun. De șapte ani a tot așteptat devul cu șapte capete ca să cad de pe creangă și să mă facă a lui. Dar frunza și creanga m-au păstrat pentru tine, tu mi-ai fost ursitul, a ta sînt de-acum. Dar tu, oare, cine ești voinice? Trandafir al cărui munte, zambilă a cărei grădini? Cum de-ai ajuns privighetoarea care se mistuie de dorul meu?

— O, tu, leac al durerii mele! Nu sînt nici trandafir al vreunui munte, nici zambila vreunei grădini. Sînt rob al celui care ne-a creat deopotrivă, pe tine și pe mine, un fiu de padișah care pînă la anii aceștia ai mei n-am îndrăgit pe nimeni, nici nu m-am însoțit cu nimenea. Un singur dor am cunoscut, dorul după cele trei portocale amare. Pentru ele am îndurat cele mai grele încercări. Dar, după o vorbă bătrânească, cel ce dă suferința, îți dă și leac împotriva ei.

Iată, că mi l-a dat și mie, aibă toate ființele parte de visul rîvnit! De-acuma, de nimic nu-mi mai pasă: nici de tronul tatălui meu, nici de soarta mea. Tu ești soarele în jurul căruia eu, privighetoarea, mă rotesc și cînt. Tu ești zambila pe care eu, grădinarul, o îngrijesc. Să mi se dea lumea întreagă în schimbul tău și nu primesc.

Și, cu aceste cuvinte fierbînți, prințul o îmbrățișează pe zină, beat de fericire.

Vremea are aripi cînd omu-i fericit. Și inserarea nu așteaptă. Prințul știa aceasta, și mai știa că zina din portocală nu putea înnopta în muntele pustiu, mai cu seamă că saraiul părintesc nici nu se afla departe: să fi tot fost dincolo de culme, la bătaia unei săgeți. Dar zina din portocală nu avea vestminte potrivite să-și acopere trupul cu ele, nici vâluri să-și acopere capul. Cum s-o ducă așa prințul în fața părinților săi și a țării întregi?

Cum nu avea de ales, o săltă într-un copac de lingă izvor, ascunsă în frunzișul des, și îi vorbi așa:

— Tu, iubita mea, portocala mea mai dulce ca toate portocalele lumii. De vrei ca frumusețea-ta să facă cinste țării mele, așteaptă-mă aici. Și cît ai clipi din ochii-ți neasemuți, eu mă și duc acasă și-ți aduc vestminte și podoabe de nuntă. Tu te îmbraci și te gătești, în culori de bucurie, iar eu te așez ca pe-o sultană pe perini de mătase, ca să te poarte pe sus roabele. Și norodul, ridicînd flamura roșie de nuntă și bătînd tobele, să te întîmpine astfel, ca pînă și cei mai fericiți să fie pizmași.

Cine se împotrivește la cuvîntul drept? Zina din portocală îl ascultă din toată inima pe prinț, numai că atunci cînd auzi de nuntă, se rușină într-atîta că își plecă adînc capul, ferindu-și ochii de alesul ei. Iar acesta, năuc de fericire, o și porni spre sarai și de atîta grabă, măcar că avea opinci grele de fier în picioare și toiag greu de fier în mînă, nici nu atingea pămîntul, zbură, nu altă!

În timp ce el era pe drum, de unde, de neunde, se apropie de izvor o fată cu un chiup. Pesemne că Allah a creat-o

cu gîndul ca să nu fie lumea pustie, altminteri cum să prîncepi de unde s-a putut isca o făptură atît de urîtă? Cînd să se aplece să-şi umple chiupul, vede chipul zinei răsfrînt în apă şi începe să strige, minioasă:

— O frumuseţe ca mine să care apă cu chiupul!? Treabă-i asta?!

Şi poc! trînteşte chiupul pe jos şi-l face ţîndări.

Oricine ar fi fost martor, s-ar fi prăpădit de ris. Aşa şi zina din portocală, ce altceva avea să facă?

De hohotele ei de rîs fremăta frunzişul.

Atunci fata cea urîtă îşi ridică nedumerită capul şi o zări, în sfîrşit, pe zină. La fieceare adiere a vîntului, frunzele se mişcau, lăsînd să i se răsfrîngă, în oglinda de cleştar a izvorului, strălucitoarea ei frumuseţe.

— M-am lăsat pradă unor închipuiri deşarte. Frumuseţea mea-i o nălucire. Chipul alteia se vedea în apă, nu al meu, suspină ea, şi începe să plîngă. Numai decît însă, povăţuită de diavol, ia un glas dulce şi se preface a fi bună şi prietenoasă: — Oh, surioară, surioară întrupată din lumină, cum de te-ai cocoţat în copacul ăsta înalt? Tare aş vrea, dac-aş putea, să mă ure şi eu în el, ca să-ţi ău de urît.

De unde să cunoască oamenii şi vicleşugurile lor zina din portocală? „Sărmana! o căina ea în gînd pe fata cea urîtă. Nu e şi ea suflet? Dacă doreşte atît de mult să stea cu mine, s-o ajut, ca să aibă şi ea parte de ce îi e drag. Şi-apoi, cine ştie cit o să treacă pînă o să mi se întoarcă prinţul. Abia îmi ţine şi mic de urît“. Şi pe dată grăieşte:

— Apleacă-te, creanga mea, apleacă-te! Şi creanga de lingă ea se pleacă pînă la pămînt şi o ridică pe fata cea urîtă, ca pe un fulg.

Odată ajunsă pe coama copacului, urîta, vrînd să iscoadească, nu mai conteneşte cu linguşirile:

— Rodie să-ţi spun, lumină să-ţi spun, surioară dragă? Multe frumoase am văzut în viaţa mea, dar mă jur pe lumina ochilor că una ca tine nu am mai întîlnit. E-un dar de la născare frumuseţea ta sau e vreo vrajă la mijloc?

— Ei, surioară dragă, răspunde fără ascunzișuri zîna. Nu frumusețea hotărăște soarta omului, ci norocul. El trebuie să fie frumos. Altminteri, chiar de-ai fi zîna ori înger, de necazuri nu scapi!

Și începe să povestească de-a fir a păr toate prin cîte trecuse.

Nu degeaba se spune că fiecare pasăre pe limba ei pierе! După ce află urita ce-i cu zîna din portocală, după ce îi cunoaște taina, o ademenеște iarăși:

— Bat-o s-o bată de ursită! Cînd e mărinimoasă, nu se-neurcă, dă din plin de toate. Iar cînd e zgîrcită, îi ia bietului om și ce are, și ce nu are. Cu înfățișarea asta a mea niciodată n-am să ajung trandafir pentru vreo privilegiate. De-aș fi fost înalta un firîșor de păr pe capul tău și dacă nu mă alinta vreun bărbat, m-ar fi alintat barem vîntul!

Și spunînd așa, întinde mîna a mîngiere spre capul zînei și haț! îi înșfacă acul fermecat. Iar zîna pe dată se preschimbă într-o pasăre și zboară, pierînd în calca vîntului!

— Zîna cu creier de pasăre! rîde în urma ei, răgușit, urita. Spuneai că nu frumusețea, ci norocul hotărăște soarta cuiva. Pot eu să aștept mult și bine că norocul n-o să vină la mine. Trebuie să mi-l fac cu mîna mea. Am să folosesc prilejul ăsta neașteptat de-a mă însoți cu prințul. Iute își prinde în păr acul fermecat și-l așteaptă pe prinț liniștită, ca și cum nu s-ar fi petrecut nimica.

Nu trece mult și din vîrfurile muntelui încep să coboare spre izvor nuntașii, conduși de însuși prințul care își potrivește pașii armăsarului falnic pe care era încălecat, după bătăile voioase ale tobelor. Cînd alaiul se apropie de copac, prințul nu mai are răbdare și gîonește val-vîrtej pînă la izvor. Aicea ce să vadă? Frumoasa din portocală a pierit, iar în locul ei nu bătea vîntul, ci se afla o făptură hidoasă care își sumețea gîtul, printre frunze, ca o rață nătingă.

În vis să fi văzut o arătare ca asta și tot te-ar fi trecut fiorii. Prințul însă, ce se gîndește? „Frumoasa din portocală nu

e zină? Ea e în stare să ia orice înfățișare, să se preschimbe în orice. Poate că vrea să-mi pună răbdarea la încercare!”

— Ah, frumoasa mea cea dalbă, de ce te-ai înnegrit ca un trandafir scrumit?

— Eu nu m-am înnegrit, prințul meu. Soarele a potopit creanga mea; el m-a înnegrit.

— Ah, frumoasa mea gingașă, de ce în locul alunițelor tale șăgalnice ai acum ciupituri și pete?

— Nu-s ciupituri și nici pete, prințul meu. Zulfii mi-au atins obraji și firul de păr mi-a rănit pielea.

Prințul nu-și poate crede ochilor ceea ce vede, nu-și poate crede urechilor ceea ce aude. Îi singurează inima, dar nu lasă să se străvadă nimic din zbuciumul său lăuntric.

Iar piatra zvirlită de fata cea urită nu și-a greșit ținta. Se împodobește urita cu vestmintele de mireasă, se acoperă cu văluri peste văluri ca să nu i se zărească chipul, se așează pe perinele moi și, purtată de roabe, ajunge cu alaiul de nuntă, în sunet voios de tobe, la sarai.

Eeei, părinții-s tot părinți, fie că-i vorba de padișahi și de sultane. Ce părinte nu vrea să-și vadă copilul fericit la casa lui? Patruzeci de zile și patruzeci de nopți a ținut nunta, numai ospete, petreceri și sărbătoare, că s-a dus vestea în toată lumea de strălucirea zaiafeturilor. Dar, cu toate acestea, un zîmbet n-au izbutit să smulgă mirelui, nici să vadă chipul așa-zisei sultane mici, deși i-au dăruit — pentru clipa cînd mireasa își va ridica vălurile și își va arăta fața — neprețuite odoare.

Oamenii încep să șușotească, zicînd că e ceva viermănos la mijloc. Zvonurile — cine să le oprească? — ajung și la urechile uritei, căreia nici că-i pasă: „Odată ce eu îl duc de nas pe prinț, zică lumea ce-o zice, că nu mă ating vorbele ei!”

Într-o zi însă, în grădina împărătească se ivește o pasăre ciudată. Venea în fiecare dimineață, se așeza pe o creangă, cînta cîteva triluri, spunînd: „Creanga pe care m-am așezat eu să se frîngă, să piară!” Și crengile, una după alta, se

fringeau, ca rupte de o mină nevăzută, și pierceau... Nu trec
patruzeci de zile și grădina se preface în pustiu...

Urita, parcă-parcă ar pricepe cine a pustii grădina,
de unde bate vântul! „Ia te uită ce pacoste s-a abătut pe
capul meu! Asta nu-i pasăre, cum nu sînt eu! Pasărea asta
cîntătoare e Frumoasa din Portocală. Trebuie să-i vin de
hac că, dac-o ține tot așa, într-o bună zi mă trezesc că tot
saraiul ăsta se prăbușește peste mine! Ei, dar eu nu-s dintre
cei care stau cu brațele încrucișate. Înainte ca ea să apuce
să mă doboare, eu am să-i beau singele!” își spuse ea și se
gîndi să întindă o capcană. Demult minciuna și vicleșugul
își făcuseră cuib în sufletul ei la fel de negru precum îi era
chipul, nu? Începe să se vaite că a lovit-o deochiul, că au
atins-o ielele, se preface că nu mănîncă și nu bea și nu se
mai ridică din pat. Forfotesc vracii prin sarai: unul vine,
altul pleacă. Iar așa-zisa sultană mică nu-și dezvăluie nici
măcar vîrfurile vreunui deget, în schimb își deschide larg ba-
ierile purpuri.

Ei, și orice-ai face și orice-ai zice, fața banului e caldă...
caldă și ademenitoare... După ce și-au umplut buzunarele
doldora cu galbeni, atît vracii cît și sfetnicii nu aveau să tacă.
Se duc la prinț și îi spun ce fuseseră învățați:

— Toată suferința sultanei mici se trage de la pasărea
din grădină, prințe. De-o veți tăia degrabă și i-o veți da s-o
mănînce, își va găsi tămăduirea. De veți nesocoti sfatul nos-
tru, i se va trage moartea din suferința asta.

Cum să nu fie îndeplinit sfatul atîtor oameni? Maimarele
vinător, care cu o singură piatră nimerea două păsări deo-
dată, nu stătu o clipă. Trage cu praștia, doboară pasărea și
îi taie capul. Singele țîșnește ca dintr-un izvor și vopsește
în roșu aprins ierburile. Iar urita se spală în el plină de voie
bună...

Dar parcă se poate potrivi ceea ce nădăjduiești cu ceea
ce ți se întîmplă! În locul înroșit de singele păsării nevino-
date s-a înălțat o mlădiță. Creștea văzînd cu ochii: din mlă-
viță, creangă, din creangă, tufiș, din tufiș ajunge o mindrețe

de chiparos... Și într-un chip neînțeles de nimenea, de fiecare dată ce îl lovea adierea vântului, frunza grăia cu vorbă omenească: „Apele umbrite de mine să sece, să piară“. Și apele încep să sece, de nu li se mai vede urma! Nici nu se face bine seară și grădina e în întregime pustiiată.

Urita se înnegrește și mai tare, de parcă ar fi fost lovită în inimă: „Ia te uită ce mi-a fost dat să trag! Chiparosul ăsta nu-i chiparos cum nu sînt eu. Tot Frumoasa din Portocală e cea care s-a prefăcut în copacul ăsta înălțat pînă la cer. Trebuie să-i vin de hac că, dac-o ține tot așa, într-o bună zi mă trezese că dă foc nu saraiului, ci lumii întregi! Noroc că eu nu stau cu brațele încrucișate să aștept sfîrșitul. Înainte ca ea să mă ardă pe mine, eu am să aprind fiecare fărîmă din ea!“

Și zicîndu-și așa, caută o pricină pentru care să ceară să se taie chiparosul, căci știe prea bine că omul poate orice dacă vrea. Spune că chiparosul s-a aplecat pe-o rină și în cădere va nimici saraiul, că ține umbră prea deasă și omoară totul, în sfîrșit, face ce face și copacului i se dă firmanul de moarte. Atîta așteptau tăietorii de lemne. Își înșfacă topoarele și în vîzul sărăcimii adunate ca să-și facă rost de lemne pentru iarnă, falnicul chiparos e doborît.

După ce toată lumea se îmbulzește să ia ce era de luat, se apropie și o bătrînică și pune mîna pe ce se mai găsește — un buștean numai noduri la care nu se uitase nimenea — și se duce cu el acasă.

Era singură pe lume bătrînica, nu avea pe nimeni în afară de Allah. Și ca să nu se umilească cerșînd, trudea ca o roabă, zilnic, dis-de-dimineață, țînîndu-și zilele din greu, cu sudoarea frunții...

Îi părea rău bătrînei că s-a ales numai cu atîta din ditai copacul. Dar, cînd i se perindară prin fața ochilor zilele cîmplite de iarnă, îi trecu supărarea: „Poate că butucul ăsta o să mă ajute să ies vie din iarna care vine“, vorbi ea singură, și îl puse lingă vatră.

A doua zi, în zori, ca de obicei, închide ușa în urma ei și pleacă la truda la care era înhamată. Când, pe înserat, se întoarce acasă, nu-i vine să-și creadă ochilor: casa ei își schimbase fața! Înăuntru, o curățenie să lingi miere. Toate lucrurile așezate la rostul lor și, pe deasupra, pe vatră, înșiruite ca la nuntă, tipsii cu bucate după care, de mult, îi revnea sufletul, pe ea o așteptau...

Încercă bătrînica să priceapă cum de se petrecuse minunea asta și care îi era tîlcul ascuns, dar, oricît își bătu capul, nu izbuti. „La drept vorbind, lumea-i lume, plină de rele și de strîmbătăți, dar în țară la noi sînt mulți oameni buni...” își spuse ea pînă la urmă și lăsîndu-și gîndurile la o parte, mîncă în seara aceea pe săturate.

Mai trece o zi, mai trec trei, mai trec cinci, și lucrurile se petrec la fel: cînd venea bătrînica acasă, găsea odaia oglin-dă, iar pe vatră, tipsii-tipsii cu bucate calde, ca la bairam. Îi pierise și somnul, se perpelea să afle cine le făcea pe toate. „O fi vreun sfînt, vreo zînă sau vreun om rău care, prin binele ăsta, vrea să fie spălat de păcate?! se tot întrebă ea. Așa o prinse miezul nopții trează. Deodată, auzi un scîrțîit. Nu făcu nici o mișcare care s-o trădeze că e trează, dar în schimb fu numai ochi și urechi. Spre uluirea bătrînei, unul din nodurile bușteanului adus din grădina pașahului prinde viață; din el răsare o mlădiță, care pe loc se prefăce în creangă. Creanga își scutură frunza și se preschimbă într-o fată cu trupul mlădios ca ramul.

La început, biata bătrînică nu-și poate crede ochilor, rămîne înmărmurită. Cînd își mai vine nițeluș în fire, sare din așternut și o prinde pe fată de încheietura mîinii:

— Ești duh sau ce ești? o întreabă.

— Nu mă întreba, că nu pot să spun. Atîta să știi, că mi se zice Frumoasa din Portocală, o ființă cu o soartă amară. N-a rămas caznă pe lumea asta pe care să n-o fi pățimit, îi răspunde fata și, după ce varsă șiroaie de lacrimi, îi mai zice: De-acum răbdarea mi-a ajuns la capăt. Rogu-te, ori dă foc

bușteanului ăsta și fă-mă cenușă, ori fă-mă trandafir și mă ajută ca pe ramura mea să se așeze iar privighetoarea!

Pe bătrină, care avea o inimă atât de bună încît nici unei furnici n-ar fi fost în stare să-i facă vreun rău, an răscolit-o peste măsură vorbele fetei. A strîns-o la piept și i-a grăit așa:

— Cum, tu să mori, și cine ți-a făcut atîta rău să fie fericit, copila mea? Să se prefacă în cenușă cea care v-a despărțit pe tine și pe iubitul tău. Tu trebuie să fii din nou trandafir și să-ți deschizi inima în grădina ta. Iar prințul să-ți fie privighetoare și să se rotească în jurul crengilor și frunzelor tale!

Și amîndouă, bătrînică și Frumoasa din Portocală încep să trăiască, alături, zile pline de duioșie, în așteptarea clipei cînd se va face dreptate.

Să le lăsăm pe ele să-și fie sprijin și bucurie una alteia, și noi să ne întoarcem la sarai.

Prințul nu lăsa nici acum să se întrevadă în afară ceva din frămîntarea sa, dar, pe zi ce trecea, era tot mai bănuitor și mai mîhnit. „Urita asta e năpasta lui Allah, și la înfățișare, și la suflet! Neîndoiș că i-a făcut de petrecanie zinei mele blinde și duioase. Dar aceasta oare o mai fi trăind? Și dacă da, în ce vale, în ce munte s-o fi aflînd?” Așa își spunea prințul. Își amintea de pasărea care s-a rotit deasupra capului său și pe care nu a înțeles-o, își amintea de chiparosul cel falnic care i-a umbrît saraiul și pe care nu l-a înțeles și se întristă și mai tare, văzînd abia acum cit de orbit fusese.

Omul să nu fie măcișat de vreun gînd întunecat și să nu fie mistuit de păreri de rău că, altminteri, își pierde sănătatea și cade la pat. Boala îl pîndea și pe prinț. Noroc că un înțelept l-a povățuit așa pe padișah:

— Nu există lucru să nu se abată odată și-odată asupra omului, nu există piatră care să nu-i rănească piciorul. Bine-ar fi ca toți oamenii din împărăție, cărora li s-a întîmplat ceva deosebit, să poată veni într-o zi la sarai și să-i povestească prințului pățaniile lor și poate că așa o să-și uite și prințul de propria-i durere și măcar un pic are să se amăgească!

Porțile saraiului sînt astfel deschise oricui. Iar bătrînica nu asta aștepta? Vine numaidecît și îi povestește prințului istorioara cu bușteanul cel noduros. La început, prințul, cu gîndul dus, nici n-o prea asculta pe bătrînică; vorba aceea: „Ce te încălzește suferința altuia!“ Dar, cînd aude că din buștean a răsărit o zîă, i se ia ca o perdea de pe ochi și se însuflețește:

— Vai, măicuță, vreau să văd și eu făptura aceea de care mi-ai vorbit! o roagă el. Dacă ai să-mi îndeplinești dorința, ai să capeti o răsplată împărătească de la mine, pentru lumea asta, și de la Allah, pentru lumea cealaltă.

Iar bătrînica, ce să se codească? Îl ia și îl duce în bordeiul ei.

Cum Frumoasa din Portocală era îmbrăcată în negru din creștet pînă în tălpi, prințul nu-i poate zări chipul și nu o poate recunoaște.

— O, preafrumoasă fată, îi spune el, cărei inimi îi ești balsam, și cărui trandafir, stea?

— Nu-mi ajung cuvintele să-ți spun, prințe. Am fost portocală amară, am crescut pe-o creangă, un balaur cu șapte capete m-a ferecat ca într-o temniță departe de lumea mea. Am fost trandafir, am ars de dragoste. Un ghimpe negru mi-a pustiit inima și viața... Și încă n-am isprăvit. Am fost pasăre, mi s-au tăiat aripile, am fost chiparos, mi s-au tăiat crengile. Nu mi-a fost dat să îmbrac niciodată vestmintele de mireasă, îi răspunde ea, descoperindu-și chipul.

De-acum încolo, ce s-a petrecut cu prințul, cît de mult s-a bucurat, să povestiți dumneavoastră, că eu nu mai pot. Alăuta mi s-a spart și strunele s-au rupt. Eu, dacă e să mai spun ceva, atîta vreau să spun: că prințul a dat poruncă să fie adusă fata cea urîtă care s-a strecurat prin vicleșug în sarai ca sultană.

— Locul tău e în pămîntul negru, ghimpe negru! S-a isprăvit cu înșelăciunile și vicleșugurile tale! Vrei patruzeci de catiri sau patruzeci de satire?

Se întunecă și mai tare chipul uritei:

— Patruzeci de satire să se lase pe grumazul dușmanilor mei, prințe. Mie dă-mi patruzeci de catiri, să mă urc pe ei și să mă duc la taica acasă!

Iar prințul, chiar în acea zi, mai înainte de a se însera, pune de-o leagă de cozile a patruzeci de catiri care, goniți cu bicele, aleargă năpraznic, care încotro. Și tot atunci tobele vestesc o mare sărbătoare, a nunții prințului cu Frumoasa din Portocală.

Ei și-au atins dorința lor cea mai fierbinte, iar noi să ne urcăm fuguța în pătucenele noastre. Din cer au căzut trei mere, pentru cei care nu au înșelat niciodată pe nimenea...

KARA GÜLMEZ, ÎNTUNECATUL

Odinioară, demult, pe cînd sita cernea paic, spiridușii jucau gerid în hamamul cel vechi, băieșul n-avea tas, tăietorul de lemne n-avea topor și pe uliți se preumbla un ogar fără zgardă... Moașele, bunicii, toți grăiesc că prin bani toate lucrurile se izbăvesc. Dar de Memiş auzit-ai? Cică să mănînce făr'de gologani! a țintit și în nici o dugheană, pe gratis, n-a fost primit. Ce fără trudă dobîndești, fără zăbavă păgubești; cocoșatu-i cu trupul făr' de greș și spinul e la barbă oacheș... Veniți voi din vale, eu din deal, în ladă intrați voi, eu, în coș... Hai, nu-ți fie rușine, nu-ți fie rușine, caicul nostru în larg zboară mînat de a poveștii boare și noi, cu buzunarele doldora de alune, pornim într-o călătorie făr'de soare apune... Și-am mers, și-am mers și tot mergem și mergem... Cine-a ajuns, să-i fie de bine, cine nu, pe drum tot să o ție... Ei, așa pățește cine intră în vie fără invoire... Tii! Dar ce vie! Peste vie un munté, pe munte o vie, și încă un munte, și încă o vie... La urmă, o moară, cu trei trepte: una de piatră, una de scîndură și una de pămînt. Am urcat pe treapta de piatră, am coborît pe treapta de scîndură și am intrat înăuntru pe treapta de pămînt. Acolo, ce-mi văd ochii? Morarul care-și vede de moară, nevasta care stă și toarce lină, iar între ei, o pisică neagră! Tii, dar ce pisică! Ce pisică nemaipomenită! Ce ochi putea să aibă pisica aia, ce cap putea să aibă pisica aia, ce bot putea să aibă pisica aia... Și ce gură, ce urechi, ce muțră

și, mai cu seamă, ce coadă! O coadă atît de lungă, atît de lungă, că făcea de șapte ori înconjurul lumii și încă nu se isprăvea! Încă mai rămînea o bună bucată din ea neîncolăcită! Că azi e marțea, n-o credea, nici creanga de sub picioare n-o tăia, stai și ascultă, nu-i fie de deochi, povestea din noaptea asta:

A fost odată ca niciodată... Pe cînd cămilele erau telali și puricii, ciobani, pe cînd eu tot legănam, cu nemaipomenită zarvă, pe mumă-mea, pruncă, trăia un padișah. Și avea padișahul acela numai doi feciori pe toată lumea asta. Zămislîți din aceeași mamă și același tată, dar cu firi cum nu se poate mai osebite. Cel mare, Kara Gülmez, era întunecat și nu rîdea niciodată. Avea un chip atît de posomorît, atît de posomorît că-i pierea, văzîndu-l, oricui cheful de vorbă. De-i ziceai „suflete“, el îți zicea „să-ți iasă sufletul...“ Cel mic, ei, cel mic, Yıldızdiși, era un flăcăiandru deopotrivă cu stelele. Vesel, cu vorba dulce, alina pe oricine. Nu se uita de ești orfan ori nevoiaș, el mulțumea pe fiecare, sărea într-ajutorul oricui. Să nu te mulțumești să zici „Ce să-i faci, fiecare cu firea lui!“ Firea e cea care face din om vizir! Firea e cea care face din om ajutor de muhtar¹! Coșcogeamite dregătorii țării își deschideau inima unul altuia, cu îngrijorare: „Cît trăiește padișahul nostru de-acum, lumea-i a noastră... deie Allah să-i întîrzie cît mai mult sfîrșitul, dar cînd va veni ziua să închidă ochii și pe tron va urca, după datină, fiul cel mare, în iad se va preface totul. Dacă însă pe tron ar urca mezinul, totul s-ar preface în rai. Pe care din ei doi ni-i va hărăzi cerul, spre pieirea sau spre desfătarea noastră?“ Ce să mă ascund după deget! Pînă și padișahul se frămînta, gîndind: „Dacă sceptrul și tronul meu vor rămîne lui Kara Gülmez, întunecatul, blestemul norodului va cădea nu numai asupra capului meu, ci și asupra a șapte rinduri de strămoși. Ce să fac, cum să găsesc o cale ca să las moșia mea mezinului, lui Yıldızdiși,

¹ Persoană care, cu ajutorul unui consiliu al notabililor, administra un sat ori un cartier al orașului.

cel deopotrivă cu stelele"? Dragostea de tată și datoria de ocîrmuitor se băteau cap în cap; prins între ciocan și nicovală, padișahul nu izbutea să găsească ieșire din acest greu impas.

Și așa, muncit de gânduri sterpe zi și noapte, trecură șapte ani încheiați. Șapte ani în care frămîntarea i-a alungat somnul, i-a oboșit vederea... Pe ochi i s-a lăsat o perdea grea și, la capătul celor șapte ani, padișahul s-a pomenit orb. Suferința cuiva străin e prilej de poveste pentru străini, nu-i așa? Allah, dacă vrea să-i ia ceva omului, să-i ia mai bine viața, nu vederea... Întreaga lume a devenit, pentru padișah, o gropniță în beznă. Au fost trimiși oameni în calea celor patru vînturi, s-au adus jertfe la patruzeci de evliya¹, s-au căutat leacuri în ceruri și în pămînt, n-a fost doftor nechemat, n-a fost leac neîncercat, dar zadarnic! Alți șapte ani s-au irosit așa... „Allah, care hărăzește suferința, dă și leac pentru ea", așa sună o vorbă din bătrîni... Nu zic nu, așa o fi, dar numai dacă omul înțelege limba vorbită de ierburi, de crengi, de paseri și de fiare, altminteri, nu! Căci fiecare din acestea grăiesc pre limba lor: „Eu sînt leac pentru durerea asta! Eu sînt vindecare pentru boala asta!" Dar unde-i omul care să le audă, și mai cu seamă să le priceapă vorba?! Cu darul ăsta dacă e înzestrat unul la o mie, dar cine poate ști unde se află acest om? În ce munte, în ce vale?...

Cînd padișahul și-a luat nădejdea de la doftori și vraci, a dat poruncă să fie întrebate orice om, doar-doar s-o găsi vreun fir să-l ducă la vindecare. Așa s-a aflat că, dacă poate să știe cineva, numai maimarele neguțător poate să știe. Numai decît padișahul îl cheamă pe acela la sine și îi vorbește așa:

— Tu ai colindat mult, ai vînturat în lung și în lat lumile toate; caravanele tale au poposit în fiecare podiș, au bătut fiecare țară. Dacă tu ți-ai însușit darul de a pricepe

¹ De origină arabă, termenul desemnează „om înțelept", care prin te-o viață exemplară, a ajuns să dețină puteri supranaturale, asemeni sfinților.

graiul munteiui, al ierburilor și al tuturor vietăților cîte se află pe lume, spune-mi atunci și mie care-i leacul pentru ochii mei bolnavi?

Își clatină capul ca un țap maimarele neguțător cînd răspunde:

— Mi-aș pune cu drag capul chezaș pentru vindecarea padișahului nostru, dar eu, Prealuminat, nu cunosc alte vorbe decît ale mărgelilor, ale sticlei și ale porțelanului... și pe-ale mătasei și pe ale feluritelor țesături îl știu. Atîta. Iar dacă există cineva care să priceapă graiul munților și al văilor, acela numai ciobanul din muntele Kaf¹ poate fi și nimeni altul. Înminați-mi firman că să întocmesc caravană și să mă duc să-l întîlnesc. Și, cu vrerea lui Allah, nu mă voi întoarce cu chipul trist și cu mîna goală...

Ce-i de spus la vorba dreaptă? Se dă firman și caravana se așterne la drum.

Sînt zile care-ți par zile, sînt zile care-ți par luni, dar dacă-s șapte ani, la ce să mai numeri zilele! Caravana ține drumul muntelui Kaf, iar padișahul, ziua sprijinindu-se în toiag, noaptea cu capul pe perină, ros de gînduri și de mihnire, adaogă zi la zi și așteaptă caravana, și cu ea, poate, izbăvirea.

„Cîtă vreme omul e viu, nădejdea nu îl părăsește“, grăiește un proverb. Atîta timp cît nădejdea trăiește în om, viața piere? Nu piere. Orice om care suspină, moare? Nu moare. Cum-necum, trec încă șapte ani și într-o zi caravana răsare de pe drumuri, pe neașteptate. Maimarele neguțător vine în fața padișahului, înconjurat de cei doi feciori și de vizir, și povestește ce a văzut și a auzit în lungu-i drum:

¹ După cosmologia mitică musulmană, pămîntul, considerat ca un disc, ar fi înconjurat de o centură muntoasă din smaralde — munții Kaf — căreia i s-ar datora culoarea albastră a cerului. Legendarii munți Kaf ar fi susținătorii pămîntului, muntele mamă inaccesibil muritorilor, limita între lumea vizibilă și cea invizibilă, lăcașul spiritelor și al păsării Simurgh — simbolul înțelepciunii.

* — Bun găsit, padişah al meu! N-am să mă pierd în vorbe vane, cu alunecuşuri. Aşadar, după ce am primit firmanul, mi-am înjghebat caravana şi fără zăbavă am purces la drum. Am mers şi-am mers, am străbătut dealuri, munţi şi cîmpii. Asudînd din greu la povîrnişuri, căţărindu-mă anevoie pe stînci, am ajuns şi la muntele Kaf. Aici am făcut, în sfîrşit, popas, şi am vorbit cu ciobanul. Dar ce fel de cioban, ciobanul ăla! Are caval, dar n-are turmă, are foc, dar n-are bucate! Ce mănîncă şi ce bea, numai Allah ştie. Ei, dar să nu mai lungesc vorba. Am făcut dinaintea lui o plecăciune adîncă. „Să trăieşti fiule!“ mi-a răspuns el. „De trăit, să trăiască padişahul meu!“ Că eu, dac-am să trăiesc, ce mare ispravă fac?! Doar n-am să rivnesc să ajung Harun al Raşid! Şi-aşa am agonisit avuţii destule. Mărfuri am berechet. Şi încă am să mai string, dac-am să mai am zile. Fie-mi sortit de Allah să-mi mănînc averea în tihnă cu toţi ai mei! Ia te uită cite mai sporovăiesc şi eu! De unde am pornit-o şi unde am ajuns! Aşa-s eu mereu! Am agonisit atîtea avuţii, dar să folosesc cu chibzuială cuvintele nu-s în stare... Ei, dar ce spuneam? Aşaa! Am ajuns la cioban şi m-am apucat să-i povestesc păsul meu. Vai, cite nu i-am povestit, cite nu i-am povestit! Şi ciobanul m-a ascultat cu mare luare aminte... un cuvîntel n-a lăsat să-i scape... M-a ascultat cu gura căscată, zău aşa... Cînd şi-a venit în fire, m-a întrebat: „Ai isprăvit?“ „Se poate să nu isprăvesc?“ i-am răspuns eu. Atunci am lăsat eu vorba şi a luat-o el. Să vedeţi ce a spus ciobanul: „Maimare neguţător, maimare neguţător, nu se caută leac, chiar cu firman fiind, în creasta muntelui. Şi chiar dacă se caută, nu se prea află; şi dacă totuşi se află, se află cu răbdare. Asta cere răgaz. Ceea ce numeşti tu fiară şi pasăre, grăiesc în fiecare zi, dar ceea ce numeşti iarbă şi ram, capătă glas numai din primăvară în primăvară. Ai de gînd tu să aştepţi aici atît de mult?“ Aşa mă întrebă ciobanul muntelui Kaf. Iar eu ce i-am răspuns? Ia să vedem, are să vă placă ce i-am răspuns, padişah al meu? „Tăicuţule cioban, tăicuţule cioban, se poate să nu aştept?! Eu, pentru padişahul meu, dacă

trebuie, nu un an, o mie de ani să fie și aștept. Unde mai pui că viața mi-am petrecut-o străbătînd munți și strîmtori; un an nu mi se pare nici măcar o lună. Cît despre oamenii mei, sînt bine struniți de mine. Dacă trebuie, patruzeci de ani nu se cîntesc din locul unde mă aflu eu, fără să cîrîneasă. N-am ce șovăi, tăicuțule cioban!”

Zis și făcut. Am adăstat acolo un an încheiat. Cînd s-a împlinit anul și soarele s-a rotit deasupra capetelor noastre, ciobanul m-a așezat lingă el și mi-a zis:

„Dă-ți urechea-ncoace!”

„Urechea ți-o dau eu, dar în schimbul ei, vreau ochi, ochi sănătoși pentru pașahul meu!”

Ce-o fi fost de ris într-asta, nu știu. Știu numai că ciobanul a ris pe săturate și apoi mi-a spus:

„Ascultă, neguțătorule, ascultă!”

Iar eu mi-am ciulit urechile și am ascultat. Ascultă și tu acuma, pașahule. Nu grăiesc eu, ci grăiește ciobanul. Uite ce spune el:

„Am vorbit cu toate vietățile pămîntului, neguțătorule. Le-am povestit despre pașahul vostru, cum și-a prăpădit vederea tot frămîntîndu-și mintea și inima pentru cei doi fii ai săi. Și, într-o zi, un tigru cu blana nițeluș cam sură, a cuvîntat așa: «Mă leg prin jurămint ca să n-am parte de carne, ci de iarbă, dacă pașahul acela își lasă coroana și tronul feciorului cel mare și eu nu îi dau ochii mei.» Eu l-am ascultat, dar m-am prefăcut că nu aud. Într-altă zi, o gazelă albă a spus și ea: «Mă leg prin jurămint ca să n-am parte de iarbă, ci de carne, dacă pașahul acela își lasă coroana și tronul fiului său cel mic și eu nu îi dau ochii mei.» Am ascultat-o și pe ea și iarăși m-am prefăcut că nu aud. Și știi de ce? Pentru că nu aducea nici unul izbăvirea. Dacă pînă acum pașahul se frămîntase zicîndu-și: «Oare cui să las tronul și coroana, fiului cel mare sau mezinului?» mai departe avea să se zbuciume întrebîndu-se: «Oare ce să iau, ochii dați de tigru sau de gazelă?» Ceea ce însemna același lucru... Căci tot gîndindu-se, pașahul nu ar fi izbutit să-și găsească

tămăduire... Până ieri o perdea neagră i s-a lăsat peste ochi, întunecându-i vederea. De azi, pradă gîndurilor, și-ar pierde mai departe puterea în mîini și picioare... Dacă ar fi să mă asculte pe mine padișahul, n-ar lua în seamă făgăduielile tigrlui sur și pe ale gazelei albe și ar lua aminte la vorbele florii galbene. Până și tu o știi pe floarea galbenă, neguțatorul. Cea care nu se uită de-i noapte ori zi în legănarea fără conținere, pe maluri de riuri, a capului său galben. De cînd mă știu eu cioban în munții ăștia, mă tot întreb: «Care o fi suferința bieteii florii galbene, că de avut, neîndoios are ea vreuna.» Ieri am lăsat la o parte toate florile și gizele care cuvintau peste tot și m-am apropiat de ea: «Floare galbenă, ce of te roade de suspini și te-frîngi așa?» «De n-aș suspina eu, taică ciobanule, cine atunci să suspine? Aveam două frunze — leac pentru cei în durere, tămăduire pentru ochi — și am lăsat să mi se ia.»

«Cine ți le-a luat?»

«Șarpele galben.»

«Și ce s-a întîmplat cu șarpele galben?»

«A căzut în riul galben.»

«Și ce s-a întîmplat cu riul galben?»

«L-a băut boul galben.»

«Și ce s-a întîmplat cu boul galben?»

«A fugit pe muntele galben.»

«Și ce s-a întîmplat cu muntele galben?»

«A ars, s-a prefăcut în cenușă!»

Pe cînd mie îmi părea rău, tînguindu-mă, floarea galbenă mai grăi: «Nu-ți pară ție rău, ci mie, nu te tîngui tu, ci eu. Căci nici șarpele galben nu a ars, nici frunzele mele nu s-au mistuit în flăcări... După o vreme, șarpele galben s-a aciuit în scorbură sălciei galbene. De-aș avea picioare să merg, m-aș duce; de-aș avea mîni să-l prind, l-aș prinde și mi-aș lua înapoi cele două frunze tămăduitoare, ciobanule!»

Acuma eu, ciobanul, sint cel care-ți grăiesc ție, neguțatorul. Dacă floarea galbenă n-are mîini și picioare, fîii padișahului, în schimb, au! Șarpele galben își are sălașul la poa-

tele sălciei galbene, iar frunzele cele cu leac la orbire stau între colții și limba șarpelui. În loc ca fiii padișahului să-și ațină ochii pe tronul tatălui lor, să se ducă, spre vindecarea acestuia, ca să ia din gura șarpelui frunzele izbăvitoare. Iar padișahul-tată să dea ce-i de dat aceluia care va izbuti să învingă greutățile, care îi va aduce leacul și astfel îl va scăpa și de gânduri...”

Ai auzit, padișah al meu, povestea șarpelui galben? Floarea galbenă i-a spus-o ciobanului din Kaf, iar ciobanul din Kaf a spus-o neguțătorului aici de față, rob al tău. Iar acest neguțător, rob al tău, ți-a spus-o ție, padișah slăvit, și, zică oricine ce-o vrea, din nou firmanu-i al tău și caravana-i a mea...

Și a plecat neguțătorul, pe drumurile lumii, chiar în acea zi. Iar padișahul s-a retras în iatacul său și, chemându-și amîndoi fiii la căpății, le-a vorbit așa:

— Allah să nu lase pe nimenea lipsit de vedere și lipsit de vlagă, fiii mei. Și dacă, vreodată, s-ar abate această nenorocire asupra voastră, ochii tigrului vor fi ai tăi, fiul meu mai mare, iar cei ai gazelei vor fi ai tăi, o, tu, mezinul meu... Iar eu din astă clipă am hotărît așa: cine îmi va aduce din gura șarpelui galben cele două frunze ale florii galbene, ale lui să fie tronul și coroana mea. Căci de-acum înainte, inima-mi nu mai dorește nici tronul, nici coroana; atîta mai rivnesc, să vă mai văd pe voi amîndoi. Atîta îmi ajungel

Să audă de tron și coroană fiul cel mare și să stea cu mîinile încrucișate? Pe dată se însuflețește și își dezleagă limba:

— Cel care-i mai mare ca vîrstă, e mai mare și la înfăptuiri, tată. Fapta pe care-o poruncești tu, mie mi se cade și nu mezinelui. Frate-meu, așa cum ai spus-o și tu, e un pui de gazelă. Încă mai miroase a lapte. Nici nu ochește și nici nu doboară. Nici nu ară și nici nu treieră; nu e în stare să ajungă la țintă și chiar dacă ar ajunge, nu e în stare să găsească ce trebuie, și chiar dacă ar găsi, nu e în stare să se mai întoarcă. Cît despre mine, eu voi găsi salcia galbenă, chiar de-ar

fi să fie între coarnele bouului galben; iar cele două frunze, de s-ar afla nu în gura șarpelui, ci între dinții balaurului, și tot le voi scoate și le voi lua. Eu sînt singurul potrivit pentru tronul și coroana ta, și altul, nu! Haideți, slujitori, aduceți la scară calu-mi sur; mai legați de coburi și o traistă plină cu galbeni; în rest, e treaba mea! Dacă mă întorc, mă întorc pînă în șapte ani, de nu mă întorc în ăst răstimp, înseamnă că mi-am găsit moartea. Dar încredințat sînt că voi veni înapoi viu, nevătămat și biruitor!

Și după ce grăi așa, Întunecatul se aruncă pe cal și porni la drum. Merse el ce merse, șase luni și o toamnă, cînd, într-o dimineață, ajuns la o răscruce, ce-i văzură ochii? Un om tare ciudat, întins cît era de lung de-a latul drumului, cu mîna la cap și limba afară de-un cot, gema cumplit. Pe dată Kara Gülmez își încruntă și mai mult sprîncelele și lovindu-l cu gîrbaciul îi strigă cu asprime:

— Ei, năpastă a lui Allah, știi cine sînt eu? Fecior de pađișah azi, iar mîine, pađișahul însuși, ăsta sînt eu! Cum de cutezi să stai lungit în calea mea! Dă-te la o parte, că de nu, te strivesc sub copitele calului și trec mai departe!

Omul care zăcea pe jos întinse mîna și vorbi:

— O, rob al lui Allah, alții m-au călcat în picioare și m-au zdrobit așa cum mă vezi... Nu mă mai lovi și tu! Cine-i viteaz cu-adevărat, îi dă mîna celui căzut și-l ridică din țărîină. De ești viteaz, arată-ți vitejia și ajută-mă!

Dar parcă inima lui Kara Gülmez era inimă! Rugămintele omului îi întunecară și mai mult chipul; lovi cu gîrbaciul, cu și mai multă sete, în bărbatul din drum.

— Ei, năpastă a lui Allah, patruzeci de mîini de-aș avea, una nu ți-aș întinde. N-ai auzit cu cine ai de-a face? Azi fecior de pađișah și mîine pađișahul însuși, ăsta sînt eu. Ce tot îndrugi verzi și uscate în fața mea? Dacă-ți e să te ridici, ridică-te cît mai e vreme. Altminteri, te strivesc sub copitele calului și trec mai departe.

— O, rob al lui Allah, îl rugă iar nefericitul, căscîndu-și larg gura-i arsă de suferință. De nu-mi dai mîna, barem dă-mi

o înghițitură de apă, ca să prind un pic de putere și să mă pot țiri mai la o parte din drum. Nici chiar dușmanul nu-l lipsește pe dușman de o înghițitură de apă. Tu, ocîrmuitor al celor vii, nu vei ști să dai nici măcar atîta lucru unui semen care-ți cere pentru sufletul morților?

Dar parcă inima lui Kara Gülmez era inimă, iar mîna lui, mîna! Rugămintele fierbinți i-au întunecat și mai mult chipul și, lovind încă o dată cu gîrbaciul, mai necruțător, pe cel care zăcea neputincios înaintea sa, strigă cu mai mare furie:

— Ei, năpastă a lui Allah, patruzeci de burdufuri cu apă de-aș avea, o înghițitură nu ți-aș da. Pesemne că încă n-ai priceput cine sînt eu! Azi, fecior de padișah, mîine, însuși padișahul, ăsta sînt eu! Ce te tot tîngui și stai proptă dinaintea armăsarului meu? Dacă-ți e să te cari, cară-te cît mai e vreme. Altminteri, te zdrobesc sub copitele calului și trec mai departe!

— O, rob al lui Allah, grăi iar omul care zăcea pe jos. Fie, nu întinde mîna celor căzuți, nici nu da apă celor mistuiți de focul suferinței. Dar nici nu călca în picioare, ca să treci mai departe, pe fiecare ființă întilnită în cale, pe oricine-ți iese înainte. Că nu se știe cine ce e. Și iarăși nu se știe de n-ai să fii tu cel care să încurci altuia drumul sau de n-ai să fii tu cel care să aștepți bine de la cineva în care ți-ai pus ultima nădejde. Ți s-a ivit acuma prilej neașteptat în calea vieții tale. Eu atîta îți spun, altceva nu. Iar tu, de vrei, ascultă vorbele mele, de nu, zdrobește-mă sub copitele calului, dar să nu te căiești apoi de ceea ce ai făcut.

Cînd auzi Kara Gülmez aceste cuvinte pe care nu le mai auzise vreodată în viața lui, s-a întunecat atît de tare, atît de tare, încît lumea toată s-a prefăcut într-o gropniță în beznă, iar el însuși nu mai vedea nimic înaintea ochilor:

— Părerii de rău eu nu știu a nutri, nici tînguiuri sau vaiete a slobozi! strigă el cu trufie. Nu-mi pasă de nimic... Voi pătimi ce am de pățimit și voi călca în picioare ce-i de călcat. Cine îndrăznește să-mi stea în cale și să-mi taie drumul?

Și pe loc dădu pîteni armăsarului de sub el care se ridică în două picioare, gata să se avînte. Dar și omul care zăcea pe jos țîșni din locul său și cît ai clipi i se înfipse înainte:

— Hei, Kara Gülmez, întunecatul, cu inima tare uscată și limba tare seacă! Să te prefaci în piatră cu armăsarul-ți și cu trufia ta cu tot!

Și abia fură rostite aceste vorbe, și calul lui Kara Gülmez se preschimbă, cu călăreț cu tot, în stană de piatră... Iar padișahul care își pierduse vederea adăsta ca feciorul cel mare să găsească salcia galbenă, să ia cele două frunze din gura șarpelui galben și să i le aducă... Ei, ce departe erau toate astea!

Așa mai trecură încă șapte ani. Cel plecat nu se mai întoarce înapoi și nici o veste de la el nu sosește. De unde să se știe că cel cu inima de piatră s-a prefăcut în piatră! Dar oare nu spusese el la plecare: „Dacă e să vin, vin în șapte ani, de nu sosesc în răstimpul acesta, înscamnă că am murit?” Așa că, după scurgerea celor șapte ani, încredințați au fost că a pierit Kara Gülmez și, acoperindu-și trupurile cu vestimente cernite, au ținut doliu patruzeci de zile și patruzeci de nopți. Să se fi adevărit blestemele oropsiților care l-au petrecut, la plecare, pe Kara Gülmez? Să se fi bucurat norodul în taină de moartea acestuia? Știu și eu! Ceea ce știu eu e că într-una din zile mezinul — adică flăcăiandrul cel deopotrivă cu stelele — grăiește așa către padișah:

— Neagră soartă i-a fost hărăzită fratelui meu mai mare. S-a dus și nu a mai venit. Cine știe de-i mort ori viu, pe ce poteci, în ce trecători o fi rămas... Viața mea mi-e mai dragă decît viața fratelui meu mai mare, dar nu într-atîta încît să prețuiască mai mult decît ochii părintelui meu! De-mi dai voie, aș dori să-mi încerc și eu norocul, tată. Vreau să mă duc și eu să văd care mi-e soarta: ori voi lua cele două frunze din gura șarpelui și mă întorc, ori îmi voi jertfi viața încercînd să te ajut.

Așa grăi mezinul. Dacă padișahul ar fi avut vederea cea-fără, nu l-ar fi îndepărtat din fața ochilor săi pentru nimic

în lume. Dar așa, pentru ca să apuce să mai vadă o dată lumea asta, se învoi să-l lase să plece.

Și flăcăul asemeni stelelor nu se gîndește, cum făcuse Kara Gülmez, nici la cal, nici la catîr, nici la aur, nici la satîr... El își ia rămas bun de la toți, zicînd: „Cine pleacă, s-ar putea să nu mai vină“, și petrecut de toată suflarea unei țării, pornește la drum pe jos, cu opinci de fier în picioare și cu toiag de fier în mînă. Și merge, și merge, străbate văi și dealuri, munți și cîmpuri... Trece văile ca torentul, dealurile ca vîntul și așa ajunge la o rîspintie unde vede... Ce să vadă, un om care zace pe jos, cît e de lung; cu o mînă la cap, cu limba afară, gema cumplit. Cînd dă cu ochii de el, flăcăul deopotrivă cu stelele se oprește ca trăsînit. Din ochi îi picură lacrimi, din inimă, sînge! Și mai înainte ca cel de pe jos să-i ceară ceva, el îl prinde de mînă și îi dă să bea apă. Apoi îl ridică, și întinzîndu-și minteanul, îl așează cu grijă deasupra, spunîndu-i:

-- Ah, biet pribeag, de unde vii și încotro de duci? Cine te-a urgisit să zaci prin părțile astea? Cine te-a nefericit cu suferințe atît de grele? Oricare ți-e durerea, eu am să-i fiu leacul. De ai un dușman, spune-mi-l pe dată și eu am să-i fiu dușman...

La auzul acestor vorbe, omul începe să prindă viață și să vorbească:

-- Ei, tinere, tinere! Dacă tu nu mă cunoști pe mine, în schimb, eu te cunosc pe tine. Nu mă întreba de durerea mea! La ce să mai adaugi la durerea ta încă o durere! Nu te mai gîndi la dușmanul meu! La ce să mai adaugi la dușmanii tăi încă unul! Dacă eu sînt mai în suferință decît tine, tatăl tău e mai în suferință decît mine. Dușmanul meu întunecat s-a prefăcut în piatră, dar dușmanul tău galben trăiește. Hangiului îi stă bine la han, și călătorului, pe drum. Lasă-mă pe mine la rîspintia asta, și tu vezi-ți de rosturile tale. Mergi prin munți, du-te prin cîmpii. Piriul galben din care a băut boul galben e în adîncătura muntelui galben din fața. Iar

șarpele galben e în scorbura sălciei galbene, ea însăși la capătul de jos al riului galben. Nu mănincă și nu bea șarpele și nici nu se mișcă. Tot,șuieră și șuieră: „Coroana mea, durerea mea... Durerea mea, coroana mea... Coroana mea, durerea mea“. Tu te tirăște nevăzut pînă la poalele sălciei. Și cum zice șarpele „Coroana mea“, tu și îi pune pe cap coroana asta de aur. E coroana lui pe care a scăpat-o în apă atunci cînd boul galben a băut din riul galben. Din acea zi și pînă azi, coroana asta e durerea galbenă care-i sfredeleşte capul șarpelui galben. Cum va avea iar coroana, durerea îi va trece; se va bucura șarpele, ca un padișah ce este. Apoi, așteaptă nițeluș, și cînd șarpele galben va spune: „Durerea mea!“, tu aruncă-i dinainte această inimă neagră. E inima Întunecatului, care-i hotărîse pieirea ca să-i ia cele două frunze din gură. Pentru că a jurat să mănince inima dușmanului său de moarte, de atunci și pînă azi n-a pus nimic în gura lui șarpele galben. Tu fă cum te-am povățuit eu, altceva nu. Și nu uita vorba mea: „Cu propria-i mină își face omul soarta, cu propria-i mină și-o năruie!“ Și spunînd acestea, îi dă mezinului coroana șarpelui galben și inima Întunecatului.

Pentru că fratele său era unul dintre cei întunecați, flăcăului asemeni stelelor îi trecu prin gînd: „Întunecatul prefăcut în stană de piatră să fie oare Kara Gülmez al nostru și inima asta neagră să fie a lui?“ Cum nu putea să dezlege singur această taină, dădu să întrebe pe omul cel ciudat dar, cînd își îndreptă privirile spre acesta, în locul lui fluiera acum vîntul...

Mezinul rămase o bună bucată de vreme înmărmurit, neștiind încotro s-o ia și ce să facă.

În sfîrșit, într-un tirziu cînd își mai veni nițeluș în fire, chibzui: „Pesemne că omul întilnit în drum este un gin bun... Să fac tot ce m-a povățuit el. Dacă mi-am pierdut fratele înaltea să nu-mi pierd și tatăl.“ Și din nou se așterne la drum. Trece muntele galben, ajunge la riul galben, se oprește la sălcia galbenă, se apropie tiptil de șarpele galben și așteap-

tă. Cînd șarpele își deschide gura și spune „Coroana mea“, mezinul îi pune iute pe cap coroana de aur. Atunci șarpele își înalță capul, vede lîngă el pe băiatul deopotrivă cu stelele și grăiește:

— Spune-mi, omule care-ți e dorința, ca să ți-o implinesc.
Iar flăcăul asemenea stelelor îi răspunde pe nerăsuflate:
— Îți cer, o, frate șarpe, o frunză din gura ta pentru ochii tatălui meu!

Șarpele, fără o vorbă, îi dă de sub limba sa o frunză galbenă. Flăcăul o ia, o sărută cu evlavie și o pune la sîn, la păstrare, ca pe un odor de preț. Apoi iarăși așteaptă. Cînd șarpele deschide din nou gura și spune: „Durerea mea!“ mezinul îi aruncă dinainte, cît ai clipi, inima cea neagră. Șarpele își înalță atunci capul, îl vede iarăși lîngă el și îi zice:

— Spune, omule, care-ți este dorința, ca să ți-o îndeplinesc.

— Îți cer, o, frate șarpe, o frunză din gura ta pentru ochii tatălui meu! îi răspunde iute flăcăul.

Șarpele, tot fără o vorbă, scoate de sub dinții săi o frunză neagră. Și mezinul o ia, o sărută cu evlavie și o pune la sîn, la păstrare, ca pe un odor de preț, și-apoi se întoarce pe drumul pe care venise. Merge el, merge și merge, dar drumul părea fără de sfîrșit. „Vai mie, vai mie! se tînguiește mezinul, nu mă mai țin picioarele, sînt istovit de moarte, și mai am încă atîta de mers! Drumul ăsta mi-a venit de hac. Să am leacul pentru suferința părintelui meu și să nu-i pot ajuta!“ Așa se jeluia mezinul și, deodată, căzu la pămînt ca trăsnet, răpus de un somn greu. Dar cum spune zicala? „Numai cînd omul nu-i la strimtoare nu-i vine profetul Ilyas în ajutor“. Așa și cu mezinul nostru. Cînd, după cîteva zile lungi de somn, își deschide ochii, vede la căpătîiul său un călăreț roșu. Nici nu are timp să-și zică: „Ce-o fi căutînd un călăreț în pustietățile astea, pe unde pasărea nu zboară și caravana nu trece?!“ că străinul și prinde a grăi:

— Ești ostenit tare, fiule, și după cât se vede, încă mai ai cale lungă de umblat. Hai, urcă-te pe calul meu, și eu am să te duc acolo unde trebuie să ajungi.

Se saltă în șea mezinul, și călărețul cel roșu îi mai spune: „Închide-ți ochii!” iar el îl ascultă. Și peste puțin timp îi mai spune: „Deschide-ți ochii”, și mezinul iar îl ascultă. Când se uită în jur, nu-i vine să-și creadă privirilor: se afla în propria-i țară. Se aruncă jos de pe cal și dă să-i mulțumească binefăcătorului său, dar acesta pierise ca o nălucă.

Minumîndu-se de toate cele petrecute, mezinul grăbește spre saraiul părintesc. De pretutindeni îl întâmpină norodul dar, în afară de „Bine-ai venit”, nimeni nu mai scoate o vorbă. În fața saraiului, la fel, toți slujitorii, de la vizir pînă la oșteni îi ies înainte, dar nici aceștia, în afară de „Bine-ai venit” nu mai scot o vorbă. Cu sufletul bîntuit de bănuieli, flăcăul deopotrivă cu stelele deschise ușa de la iatacul părintesc și, dintr-o ochire, înțelege, în sfîrșit, pentru ce grumazurile erau plecate și gurile ferecate. Padișahul zăcea pe patul de suferință, cuprins de fiorii morții apropiate. Aplecat peste trupul vlăguit, fiul varsă lacrimi amare. Una din ele se prelinge pe chipul supt al tatălui care, așa, își dă seama că fiul e prin preajmă-i.

— Ai sosit, fiule? șoptește padișahul.

— Am sosit, tată.

— Mi-ai adus, fiule?

— Ți-am adus, tată.

Și mezinul scoate din sîn frunza cea galbenă și o pune pe ochiul drept al tatălui. Și, ca prin minune, pe dată, ochiul drept al padișahului se deschide și el își mai poate privi o dată, cu nesaț, fiul. Mezinul se grăbește să scoată din sîn și frunza cealaltă — cea neagră — și o pune pe ochiul stîng al bolnavului, dar ochiul nu se deschide.

— Acum, șoptește padișahul, acum înțeleg că fiul meu mai mare a pierit!

Și chiar în acea clipă își dă sufletul. Așa-i inima de părinte! Se duce pe lumea cealaltă cu un ochi închis și cu altul deschis...

Întreaga țară s-a îmbrăcat în haine cernite. Și patruzeci de zile și patruzeci de nopți, toată suflarea a ținut doliu după bătrînul padișah. Dar într-a patruzeci și una zi, flăcăul asemeni stelelor s-a urcat pe tronul tatălui său. Și lumea a început din nou să se învîrtească.

Din cer au mai căzut trei mere: unul pentru cel care, rînduind povestea asta, s-a înhămat s-o spună, unul pentru cel care a citit-o ori a ascultat-o, și unul, descîntat de mine, pentru sufletul neprihănit de copil, ca dar...

YEŞİLTAY, MÎNZUL VERDE

Yeşiltay era un băieţel cu ochi albaştri. Semăna cu toţi copiii: ziua întreagă se juca şi asculta poveşti, altceva nu făcea. Pînă şi noaptea, cu greu se lăsa în voia somnului, într-atît îndrăgea poveştile. O punca pe maică-sa să-i stea la căpătii şi să-i tot spună şi răspună basme pînă tîrziu, după miezul nopţii. Nu se mai sătura, din ce asculta îi venea tot să asculte. Iar poveştile frumoase care-i plăceau lui cel mai mult îi intrau în vise. Aşa se făcea că, nopţile, se plimba împreună cu devi, cu pitici, cu dervişi, cu spiriduşi şi cu zine. În mină cu un toiag de fier, încălţat cu opinci de fier, pornea, cu fiecare vis al nopţii, spre noi şi noi peripeţii. Poveştile, ele şi numai ele erau mereu noi, mereu altele, poveştile, ele şi numai ele aveau darul să nu-l sature niciodată. Aşa a trecut vremea. Pe Yeşiltay nu-l mai bucura nimic altceva în afara poveştilor preaiubite; îşi uitase pînă şi de joacă. Nici de mîncat nu prea mai mîncea. A slăbit, s-a îngălbenit, a devenit plăpînd. Şi cum să nu devină plăpînd, cum să nu i se îngălbenească chipul? Nu ieşea niciodată din casă, nici măcar pe stradă, niciodată nu stătea la soare. Prietenii lui treceau pe la el, îi băteau în uşă, îi aduceau jucării frumoase, îmbiindu-l la joacă. Dar Yeşiltay nici măcar uşa nu le-o deschidea. S-a ferecat într-o odaie întunecoasă şi acolo s-a cufundat în visurile lui îndrăgite, trăind în închipuire întîmplări fără seamăn. Viaţa lui Yeşiltay eră acum ea însăşi o poveste.

Viața adevărată, pe care o trăia oricine, nu-l ispitea. Nu-l ispiteau nici oamenii. Pentru el existau aievea numai poveștile și numai dragile lui zine. Înaintase destul de mulțisor în vîrstă, dar Yeşiltay nu era altceva decît același băiețel de demult, cu ochii albaștri, care trăia în povești.

Și setea sa de povești era mereu vie, mereu proaspătă. Într-o zi, cum stătea zăvîrit în camera lui, s-a gîndit din nou la povești și a simțit dintr-o dată o săgetare în inimă. Îl dorea sufletul să fie înconjurat numai de oameni obișnuîți, să stea doar într-un loc întunecat. Dorea să fugă, departe, cît mai departe, să trăiască basme adevărate. În deznădejdea lui și-a ridicat minile către cer și s-a rugat fierbinte de Allah să-l smulgă din locurile acestea, să-l ducă în țara poveștilor, să facă din el măcar un Keloğlan. Era așa de istovit, așa de istovit, că și-a închis ochii și s-a cufundat în somn.

...Yeşiltay nu s-a mai trezit din acest somn. Căci atunci cînd s-a deșteptat și și-a deschis ochii, nu mai era în odaia lui întunecată. Se afla pe treptele unei case frumoase, frumoase de tot. Deprins cu minunile din basme, nu s-a mirat de fel că s-a trezit într-un astfel de loc. Doar că din pricina dalelor pe care dormise își simțea tot trupul dureros, ca bătut. S-a îndreptat și și-a ridicat capul. Chiar la fereastra de deasupra, a zărit o fată fără seamăn de frumoasă. Abia a privit-o și i s-au împăienjenit ochii, cuprins de amețeală. O asemenea frumusețe nu mai întîlnise niciodată Yeşiltay; nici la zinele din visele lui nu mai întîlnise. Și dintr-o dată l-a săgetat dragostea față de fata necunoscută; era atît de îndrăgostit, încît simțea că de-acum încolo nu va mai putea trăi fără ea. S-a apropiat de fereastră și a încercat să-i spună ceva din ceea ce îl frămînta. din ceea ce se revărsa dinlăuntrul său. Soare, lună, stele, se amestecau de-a valma în sufletul lui, dar el nu-și găsea cuvintele potrivite, se bîlbîia și asuda cumplit, fără să-și poată dezlipi ochii de la fată. Aceasta însă nu-l asculta. Ca și cum nici nu-l auzea, nu-l învrednicea nici măcar cu o privire. Într-un tirziu, îl izgoni:

— Du-te, flăcăule, du-te și vezi-ți de treburile tale, Keloğlan, nu sta pironit aici și nu mă face să vorbesc. Or să vină frații mei și or să te bată, or să vină slujitorii mei, or să te batjocorească și or să te alunge de aici fără milă...

— De ce-mi spui Keloğlan? suspină Yeşiltay. Doar nu sînt chel!

Frumoasa s-a pornit să ridă cu poftă. A ris, a ris... Vreme îndelungată au răsunit hohotele ei batjocoritoare:

— Nici măcar de chelia de pe capul tău n-ai habar, Keloğlan, îi zise ea cînd mai izbuti să-și înăbușe hohotele. Și mai ai neobrăzarea să-ți ridici ochii pînă la mine! Ar fi bine să-ți cunoști măsura, să nu tinzi spre lucruri mai mari decît se cade. Pleacă de-aici! se răsti ea. Dacă nu pleci, are să fie rău de tine! Treaba ta!

Yeşiltay și-a dus mina la cap: într-adevăr, era chel. Ne-maigăsind nimica de spus a plecat, s-a dus. S-a dus, dar mintea, gîndurile lui au rămas la preafrumoasa fată de la fereastră. Nu-i ieșea din minte, chipul ei desăvîrșit nu i se ștergea din ochi. Se afla într-un oraș pe care nu-l cunoștea, pe care nu-l mai văzuse niciodată. Și totuși nu privea în jurul lui, nu simțea imboldul să-l vadă, să-l cunoască. Treceau pe lingă el oameni, dar el nu-i vedea. Devenise Keloğlan, dorințele i se împliniseră, se afla, în sfîrșit, în țara basmelor, intrase el însuși într-un basm, iar toate basmele aveau întotdeauna un sfîrșit fericit. De aceea, în suflet îi mija o bucurie tulburătoare, nedeșlășită, nădejdea că într-o zi se va putea însoți cu fata cea frumoasă... Mergea mereu, mergea fără încetare. Casele începeau să se rărească, trecătorii de pe străzi să se imputineze. În sfîrșit, ieșise din oraș. A cotit-o pe un drum străjuit pe amîndouă părțile de copaci. Sub un arbore uriaș stătea un om bătrîn; avea chipul luminos, iar barba-i albă îi cobora din jos de piept. Îi făcea semne cu mina, îl chema la el. Dar Keloğlan, adîncit în gîndurile lui, vrăjit de fata cea frumoasă, nici nu l-a văzut pe bătrîn. Dacă acesta nu l-ar fi strigat, el ar fi trecut mai departe. Dar bărbatul cu barba albă l-a stri-

gat, mai mult, i-a aținut calea. Abia atunci l-a văzut Kel-
oĝlan și l-a întrebat, îngîndurat:

— Ce e? Spune-mi, omule, de ce mi-ai aținut calea?

— Uită-te la chipul meu, uită-te la ochii mei! Uită-te
bine la îmbrăcămintea mea!

Yeşiltay l-a privit. L-a privit lung fără să dea semne că
ar înțelege ceva. A suspinat bătrînul:

— Tare mai ești dus pe gînduri de nu m-ai recunoscut!

Abia atunci ochii lui Yeşiltay au strălucit de bucurie,
și, în aceeași clipă, a cuprîns în brațe pe bătrînul cu barba
albă și i-a sărutat mîinile:

— Te recunosc, te recunosc! Te recunosc, cum să nu!
Doar te știi atît de bine, din povești. Ești derviș, dervișul
cu inima bună!

— Da, surise bătrînul.

Îl luă pe Yeşiltay de un braț și îl trase sub copacul cel
urias de s-au așezat amîndoi.

— Nu-mi spune nimic! Știu tot! Ți grăi el.

Și, de la sine, i-a făgăduit lui Yeşiltay că-l va ajuta să
trăiască împlinirea dragostei sale. Numai că era tare greu,
căci Yeşiltay își dăduse inima celei mai frumoase fete din cîte
au existat vreodată, celei mai trufașe și pe deasupra și celei
mai bogate. Dar și Allah înzestrase oamenii cu nădejde, îi
înzestrase cu minte, îi înzestrase cu virtuți, îi înzestrase
cu forță. Și mai dăduse Allah, în înțelepciunea lui, fiecărui
om cîte o latură slabă. Odată ce ai dibuit această latură
slabă la cineva, înseamnă că poți face orice din el. Și fata prea
frumoasă, foarte mîndră și foarte bogată avea, fără îndoială,
o latură slabă. Asta se vor strădui ei, să-i afle slăbiciunea
și-apoi vor încerca totul, fără să-și piardă o clipă nădejdea.

Și așa dervișul l-a ajutat pe Yeşiltay, l-a învățat cum să
dobîndească felurite înfățișări, care mai de care mai năzdră-
vană. Nimic însă nu părea să-i fie de folos. S-a prefăcut în-
tr-un tînăr minunat și investmîntat în mătăsuri scumpe și
țesături din fir de aur și argint, s-a dus de s-a plimbat pe
sub ferestrele fetei. Ea l-a privit, s-a strîmbat, a închis fe-

reastra și nu s-a mai arătat. Yeşiltay s-a întruchipat într-un prinț care a poruncit să se facă din colți de elefant un sarai măreț, chiar în fața ferestrei preafrumoasei fete. Și cit ai clipi, saraiul de fildeș a fost gata. Yeşiltay a ieșit la cea mai minunată fereastră a saraiului și și-a pironit ochii pe fereastră preafrumoasei fete. Era primăvară și frumoasa se lăsa dezmiardată de soarele molcom. Cînd umbra saraiului din fildeș i-a întunecat fereastră, s-a miniat frumoasa și s-a dus, fără măcar să se uite la prințul care făcuse totul numai ca s-o poată privi. Nădejile lui Yeşiltay s-au năruit, saraiul său din fildeș a pierit, și în locul lui a rămas Keloglan cel amărit care și-a prins capul în mâini și a început să plîngă cu deznădejde. Dervişul a răsărit lingă el, l-a mîngîiat pe spate și i-a spus:

— Mai rău ca o cetate de neînvins e fata asta, flăcăule. Dar pe pămînt sînt puzderie de fete și nu puține dintre ele sînt tare frumoase, știi?

Dar Yeşiltay nu-l asculta. A plecat împreună cu dervişul de care nu s-a mai depărtat zile de-a rîndul. Dar nici o povață, nici o vrajă, nici un talisman nu i-a putut alina suferința. Yeşiltay tînjea după fată, se mistuia de dorul ei, voia cu orice preț măcar s-o vadă, să aibă ceva atins de minile ei iubite. S-a rugat de derviş să-l ajute și acesta i-a împlinit ruga. Prefăcut în cerșetor, Yeşiltay s-a dus la ușa fetei și a cerut o felie de piine. Dar Preafrumoasa nici măcar atîta nu i-a dat; l-a alungat de la ușă, nemiloasă. Yeşiltay a plecat, zguduit de plîns, măcinat de suferință. Și totuși, mai presus de orice, dorea din nou s-o vadă, deși gîndul că iarăși va fi alungat cu atîta dispreț, că din nou va fi atît de înjosit, îi sfîșia sufletul. I-a spus dervişului cu inima de aur și chipul luminos să găsească un mijloc să se apropie iar de fată. Trei zile încheiate a chibzuit dervişul. Trei zile încheiate, după care l-a chemat pe Yeşiltay. Pe chipul său se citea o mare tristețe cînd i-a vorbit așa tînărului:

— Ascultă-mă, flăcăule, ascultă-mă cu luare aminte. Ai să te prefaci acum într-o pasăre nespus de frumoasă, o pasăre

cum nu s-a mai pomenit vreodată, cu pene atît de măiastru colorate că vor lua privirea oricui; oricine te va vedea se va minuna, uluit. Te vei duce și te vei așeza la fereastra fetei. Ea se va minuna. Tu nu vei vorbi, nu vei rîde, nu vei plînge, doar vei cînta și cîntecul tău va mărturisi toate simțămintele tale. Cincisprezece zile vei putea rămîne prefăcut în pasăre, mai multe nu. Mai înainte de a se isprăvi cea de a cincisprezecea zi trebuie să te întorci. Dacă n-ai să te întorci, orice năpastă te poate aștepta. Acum du-te cu bine, fiule! Să-ți fie drumul cu noroc!

Yeșiltay se prefăcu într-o pasăre minunată. Cum și-a luat zborul s-a și dus la Preafrumoasa, de i s-a așezat la fereastră. Și ca niciodată pînă acum, aceasta a suris. A prins pasărea, a pus-o într-o colivie de aur și a dus-o în iatacul ei. Yeșiltay trăia zile frumoase dar totodată și amare. Cînta întruna, cînta îndurerat și trihurile sale, nespuse de frumoase, glăsuiau despre bunătate, despre iubire, despre căldura inimii. Oricine le asculta lăcrăma, căci din ele se revărsa o dragoste deznădăjduită care răscolea sufletul pînă în străfunduri. Oricine, în afară de Preafrumoasa. Ea n-a simțit nici un zbucium, n-a înțeles nimic. Avea inima de piatră Preafrumoasa?... Își spunea: „Pasărea mea e minunată, e neasemuită, cîntă nespuse de frumos, trîlurile ei sună atît de dulce, atît de plăcut“, și se mindrea, se fălea cu asta. Își chema la ea prietenele, își chema frații și le arăta pasărea ei. Atîta haz făceau împreună pe socoteala pasării! Îi atingeau ciocul, îi atingeau penele și rideau bucuroși. Sufletul lui Yeșiltay sîngera, rănit de atîta nepăsare. Oh, de-ar fi fost om, de-ar fi putut vorbi, și-ar fi spus tot focul. Dar așa? În loc de buze, cioc, în loc de glas omenesc, cîntec de pasăre...

Treceau zilele. Cu fiecare ceas întristarea lui Yeșiltay sporea. Și-apoi, mai era și teama ca nu cumva să se trezească dintr-o dată din nou om și să se dea în vileag totul. Greu îi venea să slujească drept jucărie, să înfrumusețeze odaia Preafrumoasei și atîta. Îi venea să fugă, să fugă cît mai departe, să-și uite de el, de dorul lui, să scape.

Mai rămăsese puțin pină la împlinirea celor cincisprezece zile dar era atît de tulburat, cu sufletul atît de răvășit, că nu mai știa nimic. S-a ridicat deodată în văzduh și a zburat, a zburat drept către nori. Era cumplit de trist, cumplit de îngindurat, zbura orbește, departe, cît mai departe de locul unde pătimise atîtea. Și cînta... Avea în fața ochilor chipul preafrumoasei fete, îi răsunau în auz hohotele ei de ris și cîntecele sale luau amarul veninului, mistuirea focului. Che-mate de cîntarea sa, păsările toate s-au strîns în jurul lui, îi însoțeau zborul. Și pe măsură ce-l ascultau, ochișorii lor de mărgelile scilpeau și mai tare, umezi de lacrimi, căci ele, păsă-rile, înțelegeau totul. Vremea era caldă, jos, pe pămînt, erau arbori verzi, crengile lor erau umbroase și ispiteau cu ră-coarea lor păsările, să se așeze printre frunzele verzi. Pe cres-tele munților, pe întinsul pășunilor verzi erau fintini, apa fin-tinilor limpede, mătăsoasă, și rece ca gheața, îmbia păsările să se oprească și să-și astîmpere setea. În grădini erau poa-me coapte, pe acoperișuri de case, cuiburi, în cuiburi, pui care își așteptau mamele băteau din aripi, neajutorați, își ridicau spre cer căpșoarele, își deschideau larg ciocurile mari, cereau de mîncare, se zgribuleau la cea mai ușoară adiere a vîntului. Dar păsările uitaseră și de copacii verzi, și de fin-tini, și de poame, uitaseră chiar și de puii lor... Îl urmau orbește pe Yeșiltay, vrăjite de cîntecul lui, de durerea din cîntecul lui. Yeșiltay nici nu le vedea căci, pentru el, nu exista decît preafrumoasa fată, cu nepăsarea, cu cruzimea și mîndria ei care îi pricinuiseră atîta suferință.

Și el zbura, zbura fără încetare. Deodată ceva îi trezi sufletul din încremenire: ajunsese deasupra orașului în care se născuse, recunoștea străzile, drumurile pe care umblase demult, casa în care locuise, chiar și oamenii. La trechi i-a ajuns o voce: „Vino, Yeșiltay, vino, întoarce-te la noi, nu trece mai departe, e păcat de tine! Aici te așteaptă fericirea, aici ai să trăiești cele mai adevărate peripeții“. Așa glăsuia vocea și Yeșiltay o auzea, o auzea cu sufletul lui, o auzea cu inima lui. Și ce ciudată eră! Să desprindă din case, din copaci,

din drumuri, din oameni, ca și cum toți aceștia ar fi glăsuț deodată; casele și copacii și drumurile și oamenii îi vorbeau cu o singură voce: „Vino, Yeşiltay, vino! Întoarce-te la noi, tu ești al nostru, ești ca noi, n-ai să găsești ceea ce cauți!“ Dar Yeşiltay rămânea surd la chemarea glasului; mintea și simțirea lui erau departe, oh, atât de departe... „O durere surdă în inimă, o apăsare, și Yeşiltay se prăvăli, urmat de nori uriași de păsări care curgeau, umplind depotrivă cerul și pământul. Ce se petrecea? Aripile lui Yeşiltay se îngreunaseră pe neașteptate căci se împlinise sorocul celor cincisprezece zile. Din pasăre, Yeşiltay se prefăcu din nou în Keloğlan care prinse să se prăvălească spintecind ca un fulger norii uriași și mișcători. În căderea sa grozavă, toate păsările cu care se ciocnise au murit. Dar celelalte, multele, scăpate tefere, nu s-au înspăimântat de moarte, nu s-au dat înapoi; nu s-au gândit nici măcar la pușorii lor flăminzi, la pușorii lor golași, care le așteptau în cuiburi. S-au gândit numai la Yeşiltay, căruia îi înțeleseseră durerea, căci îl îndrăgiseră și vroiau să-l scape. L-au prins cu ghearele de mâini, de brațe, s-au adunat sub el. Dar nu erau decît niște biete păsări curajoase, însă fără forță. N-au putut face prea mult pentru Yeşiltay, i-au încetinit numai înțeleala căderii, ajutîndu-l să nu se facă fărîme. Yeşiltay s-a lovit mai întîi de coroanele copacilor și apoi a căzut la pămînt, fără simțiri, cu sîngele șiroind... Păsările au început să zboare de colo-colo, tînguindu-se, jeliindu-l pe Yeşiltay pe care-l credeau mort. A venit și dervișul, și-a pus urechea pe pieptul lui Yeşiltay: acesta nu murise, trăia, trăia încă! De bucurie ochii dervișului străluciră. Se întoarse către păsări:

— Liniştiți-vă! N-a murit. Hai, nu vă întristați, plecați, vă așteaptă puii cărora încă nu le-au crescut aripile! Duceți-vă la ei, că o să am eu grijă de Keloğlan!

Și într-adevăr, dervișul a avut grijă de el. I-a spălat rănila de sînge și pămînt, i le-a legat și nu s-a dezlipit o clipă de lingă căpătiul lui. Yeşiltay a zăcut mult — o vară, o iarnă, o primăvară. Apoi s-a făcut bine, rănila i s-au închis,

au prins coajă deasupra; numai rana sufletului era la fel de vie ca la început. Yeşiltay n-a putut s-o uite pe preafrumoasa fată. Chiar în zilele în care rănila îl dureau atât de tare încît nu mai ştia de el, despre ea şi numai despre ea şoptea cu buzele arse, în timp ce aiura. Cînd s-a făcut bine şi a început să vorbească, tot numai la ea îi era gîndul, tot numai şi numai despre ea glăsuia cu înfrigurare.

Dervişul, care fusese martor la tot zbuciumul lui, s-a înduioşat peste măsură. Într-o zi, l-a dezmiertat pe umăr şi i-a spus:

— Suferinţa ta a luat sfîrşit, Keloğlan. Te vei uni cu iubita ta. Am stat şi m-am gîndit mult, mult. Şi am găsit calea. Nu mi-a venit mai înainte în minte tocmai pentru că era prea uşoară, prea la îndemînă, căci izvorăşte din însăşi firea omenească. Ascultă: celor mai multe dintre fete le plac lucrurile ciudate, nemaivăzute. Tu vei face lucruri ciudate. De pildă, te vei preface într-un minz verde — Yeşiltay — te vei duce în grajdurile ei şi, cînd vei rămîne singur doar cu ea, îţi vei recăpăta înfăţişarea omenească. Fata se va îndrăgosti pe dată de tine şi nu va mai voi pe nimeni altcineva în afară de tine. „Nu-l voi lua decît pe Yeşiltay“, va spune ea. Şi va fi, în sfîrşit, a ta. Dar eu nu voi mai fi. Va trebui să-ţi trec ţie toate harurile mele. Şi cînd îmi voi pierde harurile, voi muri. Nu te gîndi la mine şi nu te întrista pentru mine, căci eu mi-am trăit traiul.“ A rămas puţin pe gînduri dervişul. „Mai am ceva să-ţi spun, fiule. Ia seama ca nimeni, în afară de fată, să nu ştie că-tu eşti şi minz, şi om!“

Lui Keloğlan i-au dat lacrimile. A vrut să spună ceva, dar nu i-a mai rămas timp: s-a auzit un filfiit, şi-a ridicat capul şi a văzut, înălţîndu-se spre cer, o pereche de aripi... Cînd perechea de aripi nu s-a mai zărit, s-a trezit prefăcut într-un minz verde. Atunci chiar, a pornit să gonească spre oraş. Dar ce goană! Nu fugea, ci zbura, trecînd ca vijelia pe drumuri. Oamenii s-au oprit de l-au privit şi s-au minunat: „Ia te uită! Un minz verde! Verde ca firul de iarbă! Ce ciudat! Nemaivăzut lucru“. Au fost unii care au vrut să

se apropie, să-l vadă mai bine, alții au vrut chiar să-l prindă pe Yeșiltay, dar nimeni n-a izbutit să se apropie de el, necum să-l prindă, căci Yeșiltay gonea, gonea ca vîntul, zbura ca vijelia și numai în grajdul preafrumoasei fete s-a mai oprit.

Și totul s-a petrecut precum spusese dervişul. Întreg orașul, cit era el de mare, a uitat de orice altceva în afară de Yeșiltay. Pretutindeni se vorbea numai despre el. Curgeau oamenii șuvoi spre grajdurile Preafrumoasei, ca să-l vadă pe Yeșiltay și nu se mai săturau admirîndu-l. Apoi, ca să aibă și ei ceva asemănător, și-au vopsit proprii lor cai în verde. Și, odată porniți, cine a mai putut să-i oprească? A-ți vopsi caii în toate culorile pămîntului devenise un lucru obișnuit. Și astfel cai verzi, cai albaștri, cai viorii au umplut orașul, înveselind privirile.

Preafrumoasa fată ardea de nerăbdare să vadă cu ochii ei minzul care stîrnise atîta vîlvă. Dar cum voia să pară nepăsătoare la orice, nu s-a dus multă vreme în grajd. A așteptat răstimp îndelungat, pînă s-a ivit o clipă în care grajdul a rămas fără oameni. Atunci a alergat, a intrat în grajd, a venit lîngă Yeșiltay și a dat să-l mîngîie. Dar, pe neașteptate, acesta s-a scuturat o dată, devenind un flăcău cu ochi albaștri. Avea straie curate flăcăul și toată înfățișarea lui era plăcută, iar ochii, neobișnuit de albaștri, aveau scînteieri de nestemate. Dar din cale afară de frumos nu era. Fata semeață văzuse nenumărați asemenea tineri, și nici măcar nu-și întorsese capul după ei. Acuma însă era cu totul altceva, acuma se petrecea ceva ciudat, cu totul și cu totul aparte. Un minz verde care să se prefacă într-o clipită într-un tinăr! Iar ei îi plăceau atît de mult asemenea lucruri, pe care nule întîlneau la tot pasul! Își pironi ochii în ochii lui Yeșiltay, iar el se deschise într-un zîmbet:

— Te iubesc.

Atîta i-a șoptit: „Te iubesc“... Și toate dorințele lui Yeșiltay s-au împlinit, căci s-a unit cu fata pe care o iubea.

Și fata aceea foarte semeață, foarte bogată și foarte frumoasă nu a mai părăsit grajdul. Cele mai frumoase, cele mai

dulci, cele mai fericite zile din viața ei le trăia acum, în grajd. Îl iubea pe Yeşiltay pierită, cu o dragoste niciodată potolită. De i-ar fi poruncit acesta să moară, ea și-ar fi dat viața zimbînd, într-atît îl iubea. Orice i-ar fi cerut Yeşiltay ea ar fi făcut fără să stea pe gînduri. Dar el nu-i cerea nimic. Nimic altceva decît să țină doar pentru ei doi taina că el, de fapt, nu era minz, ci om. Și deși a ascunde minunea la care și ea lua parte nu era de fel pe placul Preafrumoasei, din iubire pentru Yeşiltay, de teamă ca nu cumva să-l piardă, nu dădea nimănui în vileag taina lor. Erău uimiți oamenii că ea nu mai părăsește grajdul, îi luau în rîs marea-i dragoste pentru minzul cel verde? N-aveau decît; pentru ea nu exista nimic altceva decît Yeşiltay, nimeni și nimic nu o putea atrage. Frații și surorile ei mai mari se logodiseră și în curînd avea să li se sîrbătorească nunta. Ar fi vrut s-o mărite și pe ea, ca să le fie veselia deplină. Dar Preafrumoasa rămînea neclintită în hotărîrea ei de a nu se dezlipi de lingă Yeşiltay.

— Mă voi însoți cu Yeşiltay, cu nimeni altcineva, o ținea ea morțiș.

Tatăl o privea cu ochii mari, mut de uimire, mama își smulgea părul din cap, de durere, surorile și frații ei umblau cerniți, copleșiți de mîhnire. Căutau s-o facă să înțeleagă că o astfel de căsătorie era ceva nemaipomenit, că vor fi cu toții acoperiți de rușine, dar Preafrumoasa nu-i asculta. La toate vorbele lor răspundea așa:

— Pe Yeşiltay, numai și numai pe el îl vreau, numai și numai cu el mă voi însoți!

Și cum ea era cea mai mică și mai frumoasă dintre toți copiii, și dintre toți cea mai iubită, pînă la urmă au lăsat-o în pace. Dar mîhnirea nu și-au putut-o smulge din inimă.

A început nunta fraților și surorilor ei. Nici chiar prilejul acesta de bucurie nu a izbutit să le domolească tristețea. Toți erau investmîntați în straie cernite, cu chipurile umbrite. Numai Preafrumoasa zburda de bucurie. Ridea, dănuia, gusta din plin veselia sîrbătorească, privea cu înecîntare jocurile care, după datină, se desfășurau cu prilejul nunții. Cel

mai frumos și mai îndrăgit dintre jocuri era geridul. În fața casei lor se afla o piață largă; în ea voinici cutezători aveau să se ia la întrecere în iscusință. Și fetele toate, ingrămădite la ferestre, îi sorbeau din ochi, trăind, alături de ei, toate capcanele și toată măiestria jocului. Printre ele se afla și preafrumoasa mezină. Cutezătorii voinici loveau cu sete cu geridul, caii nărvași nu atingeau pământul cu copitele, vâl-mășagul de strigăte, de oameni și cai înfruntindu-se creștea neconținut.

Și deodată s-a făcut văzut un voinic investmîntat în roșu aprins, încălecat pe un cal la fel de roșu, ca și straietele sale. Cal și călăreț scinteiau de-ți luau ochii. Chipul călărețului era luminat de un suris blînd cînd și-a strunit calul spre locul unde floarea bărbăției era încleștată în jocul geridului. Inima fetelor de la fereastră a zvîcnit. Le căzuse drag călărețul roșu care avea atîta stăpînire de sine și atîta încredere în el, dar tremurau la gîndul că se va da învins în fața nestăvîlîtei cutezante a celorlalți. Însă lucrurile s-au petrecut altfel decît gîndeau ele. Călărețul roșu a pus pe fugă, ca pe niște copii neîndemînatici, pe toți voinicii cei cutezători, în afară de logodnicul celei mai mari surori a Preafrumoasei, cu care s-a înfruntat îndelung, izbutind să-l trîntească și pe el la pămînt pînă la urmă. Apoi s-a întors călărețul cel roșu, și cu același suris blînd pe chip, a privit spre ferestre. Ochii lui au căutat ochii Preafrumoasei. Și-a împlîntat în ei privirile, s-a aplecat adine în șa și a părăsit piața întrecerii.

Au suspinat cu necaz surorile Preafrumoasei:

— Ce soartă amarnică a mai avut și surioara asta a noastră! N-a putut lua un voinic ca acesta! A trebuit să se mărîte cu minzul verde din grajd!

Iar Preafrumoasa, auzindu-le, și-a mușcat buzele pînă la sînge, căci călărețul roșu nu era alteineva decît Yeșiltay!

A doua zi, cînd să înceapă geridul, fratele mai mare al Preafrumoasei nu a intrat în joc. Investmîntat cum se cuvine, stătea la marginea pieții, călare, așteptînd sosirea călărețului roșu cu care voia să se înfrunte, ca să-și răzbune cumnații.

Nu trecu mult și un călăreț cu ochi albaștri, îmbrăcat în albastru din creștet pînă-n tălpi, încălecat pe un cal la fel de albastru se ivi ca din pămînt în locul întrecerii. Fratele mai mare al Preafrumoasei s-a săltat în șa și, ca fulgerul, s-a năpustit asupra lui. Dar voinicul cu ochi albaștri l-a trîntit de pe cal într-o clipită, apoi s-a aplecat, l-a ridicat de jos, i-a suris blind și s-a îndepărtat iute ca o nălucă.

Toate fetele, toți flăcăii cătau lung după el. „Nu-i nici cel mai trupeș, nici atît de chipeș, dar cît de plăcut, cît de dibaci e! Flăcăul ăsta are ceva aparte în el, nu seamănă cu nimeni!” spuneau ei, clătîinînd din cap. Iar surorile mai mari ale Preafrumoasei lăcrimau, oftînd:

— Ce soartă amarnică a mai avut și surioara noastră mai mică! N-a putut să ia un voinic ca acesta! A trebuit să se mărite cu Yeșiltay din grajd!

În vremea aceasta Preafrumoasa strălucea de bucurie. A dat să spună ceva dar s-a răzgîndit dintr-o dată și pe neașteptate s-a ridicat și a fugit cît a putut de repede. De n-ar fi fugit așa, n-ar mai fi putut răbda și ar fi dat pe față totul. Voinicul cu ochii albaștri, cu calul albastru, îmbrăcat în straie albastre nu era alteineva decît Yeșiltay însuși!

A treia zi, cînd din nou a început geridul, cei mai vestiți, cei mai falnici voinici ai țării s-au adunat, scrișnînd din dinți, să adaste pe călărețul cel străin și necunoscut care, cu statura-i obișnuită, îi făcuse de ocară în două rînduri. În fruntea lor se afla fratele mijlociu al Preafrumoasei, neîntrecut pînă atunci în mînuirea geridului.

— Îl voi învinge negreșit pe neobrăzatul cel străin! spumega el.

Și deodată, de departe, răzbi pînă în piața mută de așteptare, zvon de copite. Nu după multă vreme s-a ivit un călăreț investmintat cu totul și cu totul în verde, încălecat pe un cal de asemenea verde. Și jocul geridului a început. În cîteva clipe în piața uriașă n-a mai rămas alteineva decît fratele mijlociu al Preafrumoasei spre a-l înfrunta pe călărețul verde. Ceilalți fuseseră învinși cu grămada. Dar nici el nu putu ține piept

mult timp. În cele din urmă a căzut și el de pe cal. Voinicul în verde s-a aplecat și și-a ridicat din colb potrivnicul. El era singurul care se mai gindea la cel biruît. Toți ceilalți, toată suflarea din uriașa piață, aveau ochii ațintiți asupra învingătorului, minunindu-se de iscusința-i nemaiîntîlnită.

— Oh, oh, suspinau iarăși surorile Preafrumoasei, ștergîndu-și lacrimile, ce soartă amarnică a mai avut mezină noastră! N-a putut să se căsătorească cu un voinic neasemuit ca acesta, potrivit cu ea! A trebuit să ia pe Yeşiltay din grajd!

De astă dată Preafrumoasa n-a mai putut răbda. Beată de mindrie, strigă:

— Voinicul de care v-ați minunat cu toții timp de trei zile nu este altcineva decît Yeşiltay al meu!

Ce s-au mai bucurat surorile auzind aceasta! Au îmbrățișat-o pe sora lor, plingînd de bucurie. Cînd s-au dezmeticit și s-au uitat în piață, în locul lui Yeşiltay era un nor rotund, iar calul, ca turbat, s-a îndepărtat în goană, pierind într-o clipită!

Atunci au înțeles ele totul, au plins și s-au căit de ușurința lor, iar Preafrumoasa, în deznădejdea ei cumplită, își smulgea părul, se lovea cu pumnii în captinguindu-se foarte. Dar toată căința și jalea ei nu ajută la nimic: Yeşiltay pierise, la fel de neașteptat precum venise. Nu avea să se mai întoarcă, doar îi spusese de atîtea ori că fericirea de a fi împreună era legată de păstrarea tainei! Durerea Preafrumoasei nu se potolea. Nu putea trăi fără Yeşiltay. Nu mai știa ce-i somnul, ce-i tihna. Plîngea, plîngea întrună. Tatăl ei, îngrijorat foarte a venit la ea și i-a spus:

— Pe pămînt sînt atîția viteji, fata mea. Te vei căsători cu care dintre ei vei voi. Îți dau tot ce-ți dorește inima, tot avutul meu e al tău, numai nu te mai chinui și nu te mai mîhni, copila mea.

Dar Preafrumoasa nici nu se gindea să rivnească la ceva ori la cineva. Suflatul ei tînjea numai după Yeşiltay pe care-l pierduse prin nesăbuirea ei de-o clipă.

— Poruncește să mi se facă un toiag de fier și opinci de fier, tată, grăi ea, în sfârșit. Trebuie să plec la drum lung, să vintur lumea întreagă pînă îl găsesc pe Yeșiltay! Altceva nu-mi doresc.

Și, din păcate, vorbele ei se arătau a fi prea adevărate. Preafrumoasa nu-și găsea locul, frumosul ei chip pălea din ce în ce, iar mijlocul ei subțire se topea văzînd cu ochii. Era limpede pentru toți că nu există altă cale pentru mezina dragă decît să pornească în lume. Și dorința i se împlini. Într-o zi Preafrumoasa și-a pus în picioare încălțări de fier, a luat în mîinile-i micuțe toiagul greu de fier și a purces la drum singură, singurică. Cîte, cîte nu a pățimit ea în rătăcirile-i singuraticice! Ce culmi, ce cîmpii, ce țări nu a străbătut! A mers și a mers zile și nopți de-a rîndul. Anotimpurile se perindau unul după altul, se isprăvea un an, începea altul. Toiagul de fier s-a tîcit, s-a micșorat de tot, opincile de fier s-au subțiat, tălpile li s-au găurit. Dar Preafrumoasa nu s-a abătut din drumul ei. Mergea, mergea neconținut, cu speranța în suflet. Își căuta iubitul. Întreba de Yeșiltay pe oricine întîlnea în cale, dar nimeni nu-l văzuse. Se părea că Preafrumoasa nu-l va putea găsi pe Yeșiltay, cînd, într-o cîmpie întinsă și pustie, sub un copac uriaș, întîlni un bătrîn cu barba lungă și albă.

— Povestește-mi, rogu-te, tăicuțule, din cîte ai văzut în lunga-ți viață, îl rugă ea.

— Ce să văd, fata mea? Aici e pustietate mare, cine să vie, cine să plece! Dar cu toate astea eu tot nu mă îndur să plec de-aici. Cum aș putea să plec?! În fiecare zi, sub seară, vine aici o pasăre verde, poposește, ia acolo, pe stîncă aia pe care o vezi și începe să cînte. Cîte păsări există pe lume vin în zbor de se adună în jurul ei. Cer și pămînt se umplu de zburătoare de toate soiurile, în toate culorile. Pasărea verde cîntă, cîntă și ele o ascultă în tăcere. Și dimpreună cu ele o ascult și eu și de fiecare dată ochii mi se umplu de lacrimi, în suflet mi se pogoară o bunătate dulce, prin minte mi se perindă tinerețea-mi pierdută, îmi văd din nou iubita, îmi văd prie-

tenii, îmi retrăiește dragostea și tot răul din mine se șterge și piere. De-asta, vezi tu, nu mă pot dezlipi de locul ăsta, aștept cu dor înserarea, aștept pasărea verde să cînte...

Cum auzi Preafrumoasa vorbele bătrînului, a simțit cum i se aprinde în suflet licărul speranței. S-a dus de s-a ascuns după stîncă pe care i-o arătase bătrînul, și-a scos opincile de fier, și-a pus lingă ea toiagul de fier și a așteptat. Cînd zările s-au înroșit, cuprinse de flăcările asfințitului, o pasăre verde a coborît pe stîncă și a prins să viersuiască. S-a înfiorat Preafrumoasa căci pasărea verde cînta întocmai ca frumoasa pasăre pe care, odinioară, o pusese într-o colivie de aur. Și-a-bia acum a înțeles ea multe din cîte îi rămăseseră străine pe vremea cînd era numai o fată frumoasă, bogată și semeață. Inima i-a spus că Yeşiltay într-atît căutatul este pasărea verde, și nu altul. Pe neașteptate a țîșnit din ascunzătoarea ei și a prins pasărea verde de-o aripă. Aceasta n-a încercat să fugă. A privit-o numai lung, și în ochișorii albaștri a strălucit cîte o lacrimă.

— Acum totul s-a sfîrșit, totul s-a sfîrșit, a prins a grăi pasărea verde cu vocea binecunoscută a lui Yeşiltay. Nu mă mai pot reîntoarce vreodată printre oameni, dar nu te-am uitat o clipă și nu te voi uita niciodată!

Și păsărimea toată s-a strîns în jurul lor. Preafrumoasa s-a rugat întruna de iubitul ei, s-a rugat fierbinte, a căzut la picioarele păsării celei verzi, i-a sărutat aripile, i-a sărutat ochii și a plîns. Din ochii micuți ai păsării picurau lacrimi, dar răspunsul ei era același:

— De-acuma totul, totul s-a sfîrșit, nu mă mai pot întoarce, uită-mă, eu n-am să te uit niciodată.

— Eu fără tine nu pot să viețuiesc, Yeşiltay, spunea întruna Preafrumoasa, printre suspine și lacrimi.

Văzînd și văzînd că nu o poate îndupleca, Yeşiltay și-a plecat capul, s-a gîndit îndelung și a oftat:

— Fie, să încercăm, de ții atîta, dar să știi că vei avea de pățimit multe chinuri și poate ca însăși viața să-ți fie în

primejdie. Eu te iubesc și vreau să trăiești mult, să trăiești în dulce tihnă, mai bine du-te, eu n-am să te uit!

Iar Preafrumoasa, zvicnind de bucurie că există totuși o cale să-și recapete iubitul, a mîngîiat aripile și căpșorul păsării, i-a spus că e gata să infrunte orice rău, că are de gînd să facă orice, că nu-i e frică de nimic. Atunci, incredințat de puterea dragostei ei, Yeşiltay a început să-i povestească totul, pe îndelete. El trăia printre devî, căci, după ce a fost dată în vileag taina de a fi și om, și minz verde, nu se mai putea altfel. Nu era deloc ușor să scape din mîinile lor. De trăit printre ei nu se putea trăi, căci devîi erau mîncători de oameni. O singură cale exista ca să intri printre ei și să-i înfringi, dar ea era tare primejdioasă. Departe, hăt departe, spre soare-răsare, la patru zile și patru nopți de umblat fără încetare, se afla un copac uriaș. În fiecare dimineață un vuiet cumplit se ridica de sub copacul bătrîn, muntele și stîncile se cutremurau, ciocnindu-se unele de altele. Pămîntul se despica, stînci uriașe țîșneau în văzduh și sub copac se deschidea un hău necuprins. Acolo, în măruntaiele pămîntului, în străfundurile lui nebănuite, își aveau devîi cortul lor mare. Cînd, dimineața, pămîntul se despica, ei ieșeau la vînătoare și îl luau și pe Yeşiltay. Nu era greu de recunoscut Yeşiltay, căci era cel mai mic și cel mai frumos dintre ei. Dar era cumplit de greu să se apropie cineva de el. Ca să ajungi la el fără ca să fii hrană pentru devî, trebuia ca atunci cînd Yeşiltay avea un picior în prăpastia cea adîncă și celălalt pe buza ei, să strîngi tare, cu toată puterea, de piciorul aflat afară. Altminteri devîi ar fi mîncat dintr-o înghițitură pe preafrumoasa iubită a lui Yeşiltay. Dacă ea va izbuti aceasta, dacă va izbuti să se amestece cu devîi, vor putea ea în fiecare zi să-și vorbească o clipă-două, nu mai mult. Iată, numai și numai în tovărășia devilor înfricoșători trăia Yeşiltay. De ei se putea despărți abia spre seară cînd, prefăcîndu-se într-o pasăre verde, venea în cîmpia aceasta și cînta, ascultat cu sfințenie de tot neamul păsăresc. Și cîte ar mai fi avut de povestit Yeşiltay Preafrumoasei sale! Noian de suferințe, de tristeți, de greutăți și

de primejdii, dar fiindcă nu voia s-o întristeze, tăcu. Și pare
dacă i-ar fi povestit ar fi putut-o întoarce din hotărîrea ei.
Nestrămutată era Preafrumoasa în dorința de a se afla lângă
Yeşiltay. Nici o suferință, nici o tristețe, nici o greutate sau
primejdie n-ar fi fost în stare s-o abată din drumul ei. În
numai două zile și două nopți străbătu Preafrumoasa calea de
patru zile și patru nopți încheiate, într-atît de mare îi era
nerăbdarea de-a ajunge lângă iubitul ei. Cînd a ajuns la copacul
uriaș era miezul nopții. Pretutindeni beznă. Ea, neobosită,
s-a cățărat în copac, s-a ascuns printre crengile-i bogate și a
adăstat dimineața, fără să adoarmă o clipă. În sfîrșit, s-au
învîrtit zorile, dar soarele nu s-a arătat, căci cerul era acoperit de
norii deși și negri.

Apoi, deodată, copacul uriaș a început să se clatine ca
frunza, și un vuiet grozav s-a auzit, răsunîndu-și pînă departe
ecourile. Copacul s-a clătinat și mai tare, ca scuturat de o
mină nevăzută, pămîntul s-a căscat, spintecat pînă în stră-
funduri, și din prăpastia cumplită au ieșit devii uriașe cît munții,
arătări de groază, cu fețe mai negre ca tăciunele, cu buze mai
roșii ca para focului și ochii mai galbeni ca ceara. S-au strîns
grămadă în jurul copacului devii și au prins să adulmece.
„Azi ne merge bine, au spus ei, miroase a carne de om!“
De spaimă, Preafrumoasa, ghemuită și mai tare pe o creangă
a copacului, nu-și mai putea dezlipi ochii de pe înfricoșătoarele
chipuri ale devilor. Aceștia nu slăbeau din priviri copacul.
Din fericire, vremea era închisă, iar crengile copacului atît de
încălcite și frunzișul atît de des, încît n-au putut s-o zărească
pe fată. „Acuma o să vină Yeşiltay, el o să vadă, ochii lui sînt
mai buni ca ai noștri,“ ziceau devii. Și Yeşiltay se ivi, ca și
cum ar fi răspuns la chemarea lor. Cu un picior în crăpătură
și un altul pe marginea ei, căta spre copac, așteptîndu-și
iubita. Aceasta nu întărzie. Din frunzișul des al copacului, a
țîșnit către pămînt, drept spre Yeşiltay. Luați pe neașteptate,
devii s-au aruncat înainte, cu brațele întinse; puțin a lipsit
să n-o prindă pe Preafrumoasa. Dar Yeşiltay veghea. Un salt
în văzduh și a cuprins-o strîns și așa îmbrățișați au atins

pămîntul. Cum un picior de-al lui Yeşiltay se afla în hău, iar celălalt pe buza lui, devii n-au avut nici o putere. Nu s-au putut apropia, mulţumindu-se să ofteze de necaz.

— Ce-i al tău e-al tău, Yeşiltay, şi de astă dată ai dove-dit curaj şi agerime. Nimeni altul, în afară de tine, n-ar fi izbutit să ne ia prada din mâini. Vrem nu vrem, de-acuma şi fata ne e prietenă.

Aşa au glăsuît devii. Yeşiltay nu a răspuns nimic, s-a mulţumit să le suridă blind apoi, prinzîndu-şi iubita de mină, a fugit cu ea în adîncul prăpastiei. Au ajuns într-o peşteră fără început şi fără de sfîrşit. Pretutîndeni erau presărate piei de animale, oase de om şi de animale, hirci. În mijloc sta muma devilor, uriaşă. Cu o prăjină în mină îşi scobe-a dinţii, scoţînd hălci de carne. Cînd Yeşiltay cu iubita sa au ajuns aproape, ea s-a oprit şi şi-a ridicat capul să-i privească. Yeşiltay a mîngîiat-o uşurel pe umăr şi i-a spus:

— Ți-am adus pe cel mai drag prieten al meu, muma a, devilor! De-acuma şi ea e de-a noastră. Va rămîne aici şi-ţi va ţine tovarăşie. No să-ţi mai fie urît zîua, cînd rămîi singură.

Şi, întorcîndu-se către Preafrumoasa, a privit-o lung, cu tristeţe:

— Rămîi cu bine, i-a spus şi a plecat, a ieşit din hău în goană, ca nu cumva devii să-şi piardă răbdarea aşteptîndu-l.

Aşa, Preafrumoasa a rămas singură cu muma devilor. Aceasta a chemat-o la ea, a poftit-o să şadă, ba chiar i-a suris. Şi spaima Preafrumoasei s-a mai împutînat. A suris şi ea. Să părea că amîndouă s-au plăcut şi că simt prietenie una faţă de cealaltă. Şi iubita lui Yeşiltay şi-a descărcat sufletul şi a povestit, dintr-o răsufare, toate cîte a păţit, aci rizînd, aci plîngînd, după cum era vorba de fericirea ei sau de durere. Şi, istovită, s-a strîns la pieptul uriaşei şi a rugat-o să-i ajute. Dar muma devilor a început să mîrîie, să se încrunte şi să-şi arate colţii. Nu-i plăcuse deloc, dar deloc istoria fetei. Şi cum era să-i placă? Devii şi ea însăşi ţineau tare mult la Yeşiltay. E drept că el era tare blind şi milos, sărea în ajutorul oameni-

lor străduindu-se din răspuțeri să nu-i lase pradă devilor, dar, pe de altă parte, era viteaz ca nimeni altul, nu se dădea înapoi din fața oricărei greutăți ori primejdii, nu cunoștea ce-i frica, le era de mare ajutor devilor și, pe deasupra, mai avea și iscusința fermecată de a lua orice înfățișare, uimindu-i și totodată înveselindu-i pe devi, noapte de noapte. Muma devilor își pusese în gând să-și dea fata după Yeșiltay, îi și logodise și nunta trebuia să aibă loc în curînd. De aceea nu i s-au părut a bine cele povestite de fată și n-a încercat deloc să se prefacă. Dimpotrivă, a copleșit-o pe Preafrumoasa cu toată răutatea de care era în stare, făcînd-o să-i pară rău că trăiește. Nu i-a dat apă să bea, nu i-a dat pîine să mănînce, îi arunca dinainte bucățile de carne crudă pe care și le scotea dintre dinți, poruncindu-i să le mănînce și Preafrumoasa, vlăstar crăiesc, le-a mîncat chinuită de foame. Și răutatea uriașei nu s-a oprit aici. Cînd a văzut cît de apropiat este Yeșiltay de Preafrumoasa, cît de mult o iubește, cum o caută mereu și îi vorbește tainic, muma devilor s-a infuriat năpraznic. Nu scăpa prilejul să lovească pe fată cu pumnii, ocărînd-o și poruncindu-i să plece. Dar Preafrumoasa a ținut piept tuturor chinurilor, căci exista un singur lucru pe care nu l-ar fi putut răbda: să fie despărțită de Yeșiltay, să trăiască departe de el. Cînd a văzut și a văzut că nu-i chip s-o alunge, muma devilor s-a gîndit s-o ucidă. Lucrul nu era deloc ușor, căci Preafrumoasa devenise de-a lor, după toate legile și, ca atare, n-o putea ucide. Cu toate acestea o cale exista, și muma devilor o știa. Trebuia numai să măsluiască adevărul, să ticluiască lucrurile, și asta îi era în putere. Dacă un om amestecat printre devi nu asculta orbește de vrerea vreunuia din ei, nu-i îndeplinea întocmai poruncile, omul acela putea fi dat morții. Muma devilor a lăsat-o pe Preafrumoasa pradă chinurilor foamei și setei. Lacrimile nu mai părăseau ochii minunați ai fetei, dar ea nu crîcnea. Atunci muma devilor s-a apropiat și i-a spus:

— Văd că tare îți mai place să plîngi. Păcat ca atîtea lacrimi să se irosească. Nu le mai vărsa pe pămînt, tot îmi

trebuie un pic de lacrimi, pentru vrăji. Ține cazanele astea. Dacă pină la scăpătatul soarelui nu le umpli cu lacrimi, să te socotești moartă!

Sărmana Preafrumoasă a rămas înmărmurită. Să umple cu lacrimi cazanele acelea mari, mari, era cu neputință! A plins deasupra lor fără să facă vreo efortare, căci ea, de atâtea cîte îndura, plingea mereu. Dar cu tot plînsul ei, abia de s-a strîns pe fundul unui cazan ca un deget de lacrimi. Și cum era toiu verii, de căldură și acestea s-au uscat, fără să lase vreo urmă. Cu ultima rază de nădejde stinsă în suflet, Preafrumoasa plingea și mai amarnic, la gîndul că o să moară fără să-l mai vadă o dată pe Yeşiltay. Pe neașteptate însă a auzit vocea lui dragă și, ridicîndu-și capul, s-a trezit față în față cu Yeşiltay.

— Înainte de a adormi, muma devilor s-a dus la fîntîna zburătoarelor de-a băut apă. Pe cînd se întorcea, bombănea de una singură, amenințînd cu ticăloșia pe care o pune la cale. Cum au auzit-o, păsările au venit și mi-au spus. Nu fi tristă, găsim noi o scăpare, a suris Yeşiltay și, aplecîndu-se, a prins-o pe Preafrumoasa de braț, a ridicat-o de unde ședea și i-a întors fața către el: Privește-mă în adîncul ochilor!

Și Preafrumoasa l-a privit. Albaștrii ochi ai lui Yeşiltay erau frumoși și limpezi, nu erau mari, dar, ca și cerurile și mările, erau adînci, fără de început și fără de sfîrșit. Și din nou Preafrumoasa înțelese că nu putea uita acești ochi, că nu-i stătea în putere să-i vadă și să nu-i iubească, că nu era în stare să renunțe la ei. O năvală de simțăminte a cuprins-o și, fără să știe cum și de ce, a început iar să hohotească. În colțul ochilor, i-a rămas aninată, printre gene, o picătură de lacrimă.

— Nu plinge, nu plinge, a șoptit Yeşiltay.

El s-a aplecat, și-a întins buzele și a sorbit picătura de lacrimă, apoi a suflat deasupra cazanelor care, ca prin minune, s-au umplut. Încremenită, Preafrumoasa și-a cufundat un deget în cazan apoi l-a dus la gură: nu încăpea nici o îndoială, apa limpede din cazan era sărătă, avea gust de lacrimi.

Lăcrămînd iar, de astă dată de bucurie, s-a întors spre Yeşiltay uluită.

— Cum? Cum? biigui ea. Cum ai făcut asta, Yeşiltay?

— Te iubesc ca pe viața mea, a răspuns el, scrutînd depăr-tările. Dervişul și-a dat viața pentru mine și păsările mă iubesc foarte mult. Și, a suris Yeşiltay, și tu mă iubești, în cazane sînt lacrimile tale. Mai mult nu căuta să afli, că nu ai nimica de înțeles. Dragostea, numai ea poate totul. Și-acum, rămii cu bine, am zăbovit și așa prea mult, nu trebuie să-i las pe devi să mă aștepte! Și, prefăcut în pasăre verde, Yeşiltay a zburat.

Abia s-a înălțat el și s-a făcut nevăzut, că muma devilor a și intrat în peșteră, rinjind înspăimîntător, arătîndu-și deodată toți cei treizeci și doi de dinți lungi și ascuțiți. Cînd a văzut cazanele cele mari, mari, pline ochi cu lacrimi, și-a ieșit din fire. A izbit cu piciorul în pămînt, și cer și pămînt au suspinat de tăria loviturii. A tras un pumn în cazane de le-a răsturnat. Apoi cu furia nițeluș potolită, s-a așezat într-un ungher și a stat să chibzuiască. După un timp și-a ridicat capul și a grăit:

— Nu mă socoti un dev rău, micuțo, nu crede că nu-ți știu și nu-ți înțeleg durerea. O înțeleg prea bine, îl iubești nespus pe Yeşiltay, altminteri n-ai fi putut umple cazanele cu lacrimi. Dar și eu îmi iubesc fata și vreau ca să ia un bărbat bun și tocmai de aceea țin cu tot dinadinsul ca Yeşiltay să-i fie soț. Cînd oamenii sînt cei care iubesc, ei nu pot face rău, dar devii pot. Am să fac tot ce-mi stă în putință ca să-l însor pe Yeşiltay cu fiica mea. N-am să te cruț. Nu vei scăpa teafără din mîna mea. Păcat, dar n-am încotro, altfel nu se poate!

Și muma devilor a indestulat-o pe Preafrumoasa cu pline, a indestulat-o cu poame, i-a astîmpărat setea cu apă dulce de izvor și i-a zîmbit. Și cîteva zile și-a uitat de cruzime și numai așa s-a purtat. Apoi din nou și-a arătat colții.

— La toamnă va fi nunta fiicei mele, o nuntă tare frumoasă, ai să vezi. De pe acum trebuie să mă îngrijesc ca fiică-mea și

Yeşiltay să trăiască în huzur. Saltelele să le fie din puf. Sofa-lele, din puf, pernele, din puf. Cine să mă ajute la toate astea dacă nu tu? Ține sacii ăștia. Sint cinci la număr. Până seara să faci bine să mi-i umpli cu cel mai ușor puf de pasăre. Dacă n-ai să izbutești, poți să te socotești de pe acum plecată dintre cei vii!

De cum a auzit-o pe muma devilor, Preafrumoasa și-a pierdut orice nădejde de viațuire, căci ceea ce-i cerea blestemăția de uriașă era cu neputință de îndeplinit. Gîndul c-o să i se curme zilele și n-o să apuce să-l mai vadă, măcar o dată, pe Yeşiltay, c-o să plece în lumea morților fără să-și ia rămas bun de la el îi dădu însă curaj. Își luă sacii cei mari în cîrcă și ieși cu ei din peșteră. Înaintea ei se întindea o cîmpie necuprinsă și galbenă, galbenă. Începu să alerge pe întinderea necuprinsă, galbenă-galbenă, doar-doar va găsi pe ea pene de pasăre, dar în afară de ierburi pirjolite, nu se vedea nimic. Începu să plîngă.

În fuga-i bezmetică și deznădăjduită, picioarele goale, impuse de mărăcinii fără număr, nu o mai țineau. Cădea, cădea întruna. Își ridica ochii spre văzduh, își înălța mîinile, ca pentru a chema în ajutor cerurile albastre, la fel de necuprinse și la fel de mute ca șesul pe care călea, și se ruga fierbinte: „Ajutați-mă, tăriilor, ajuta-mă tu, o, doamne! Nu îngăduiți să fiu despărțită de Yeşiltay, singurul care mă mai leagă de viață!“ Și din nou se ridica, din nou pornea să alerge pe cîmpia galbenă care se întindea, se întindea cît vedeai cu ochii. De la o vreme puterile au părăsit-o. A părăsit-o și ultima scinteie de speranță. Și-a pierdut cumpătul și, sleită, s-a prăbușit cu fața în jos în ierburile pirjolite și nu s-a mai ridicat. Pustietatea din juraci se ridica, aci se lăsa, apoi începu să se învîrtească într-un dans sălbatec. Închise ochii și nu se mai mișcă; deodată, simți o mină că îi atinge lin umărul. Cu o ultimă efortare își înălță capul. Crezu că are năluciri. În fața ei se afla Yeşiltay. A scuturat-o de pulberea pustietăților, i-a scos spinii din picioarele însingerate, i-a uscat lacrimile și, surizîndu-i, i-a șoptit blînd:

— Nu știi că păsările sint prietenele mele?

Și, cu mîna, Yeșiltay i-a arătat departe, foarte departe un nor. Norul se apropia, se apropia, a ajuns deasupra capului lor, s-a lăsat în jos, tot mai jos. Și Preafrumoasa îl privi uluită. Ceea ce i se păruse a fi un nor era un stol nesfirșit de păsări.

Yeșiltay și-a înălțat amîndouă mîinile spre cer și a strigat:

— Zburați, păsări, zburați! Lăsați-vă penele și plecați!

Și toate păsările și-au scuturat pe pămînt cele mai frumoase, cele mai moi și mai pufoase pene, plecînd mai departe, golașe, numai cu penele de pe aripi.

Iar Yeșiltay cu Preafrumoasa au umplut sacii cei uriași cu penele lăsate de păsări. Au umplut patru saci, dar pe al cincilea numai pe jumătate. Pe Preafrumoasa a năpădit-o plînsul căci, dacă nu avea să umple toți sacii, muma devilor tot avea s-o dea morții.

— Nu plînge, iubita mea, nu plînge! o rugă Yeșiltay și pe loc se prefăcu într-o pasăre verde, care se scutură, lăsîndu-și penele pe jos, apoi din nou deveni Yeșiltay, omul, și din nou pasăre verde, apoi din nou om, și tot așa pînă s-a umplut cu pene și al cincilea sac. Dar penele păsării verzi erau altfel decît ale celorlalte păsări, scilipeau cu mii de ape de-ți luau ochii. Iar muma devilor, cînd le-a văzut, a priceput numai decît cum stau lucrurile și, bombănind și stringînd din dinții ei cumpliti, grăi amenințător:

— Yeșiltay te-a ajutat să scapi cu viață. N-are decît. Datorită lui ai strîns fulgii și fata mea va avea așternuturi moi și se va bucura. Dar tu, tu nu vei scăpa de urgia mea! Mime dis-de-dimineață, la revărsat de soare, vei porni la drum către sora mea mai mică. Casa ei se află după muntele din față. „Sora ta mai mare îți vestește prin mine că în curînd își va mărita fata. Dorește să-i dai cutia de nuntă.“ Mai înainte de asfințit, va trebui să fii înapoi, aici, cu cutia de nuntă. Să te vād, ai să fii în stare să vii la timp? Căci, o clipă de întîrziu, te voi uicide fără milă!

Preafrumoasa a tăcut și, supusă, și-a pus în picioare încălțările-i de fier și a pornit la drum. Se deprinsese de mult să străbată drumuri lungi, se deprinsese de mult cu oboseala, cu suferința, cu foamea și cu setea. Nu încerca spaima că n-o să izbutească să fie înapoi la vreme. Dar, la jumătatea drumului, a apărut Yeşiltay. Chipu-i blajin nu mai suridea, ca totdeauna. Spaima și mîhnirea i se puteau citi pe el, și nu încurajare și nădejde, ca altădată.

— Muma devilor ți-a poruncit să faci cel mai anevoios lucru din cîte există. E greu, foarte greu să scapi teafără. Totuși, trebuie să încercăm. Fii cu luare aminte, nu-ți pierde cumpătul și nu uita nimic din spusele mele. În spatele muntelui de colo e un sarai, un sarai care adăpostește grozave făpturi. Cele mai crude și mai feroase jivine, cei mai crunți devii acolo își au sălașul. Poarta de la intrarea în sarai e străjuită, într-o parte a ei, de un cal, în cealaltă parte a ei, de un cîine. În fața calului se află carne, în fața cîinelui, fin. Cum amîndoi sînt legați strîns, calul nu se poate atinge de fin, deși îl vede și îi simte mirosul, iar cîinele nu se poate atinge de carne, deși și el o vede și îi simte mirosul. Ei sînt sfîșiați de o foame veșnică, ațîțată de apropierea mîncării la care, vai, nu pot ajunge. Tu dac-ai să dai finul calului și carnea cîinelui și ai să-ți dezlegi pe amîndoi, drumul în sarai ți-e ca și netezit. Cu ajutorul lor nici una din acele grozave făpturi care umplu saraiul nu ți se va arăta și vei putea astfel, nestîngerită, să ajungi la cutie și s-o iei. Dar bagă bine de seamă, frumoasa mea, să nu care cumva să deschizi cutia, că atunci totul e pierdut.

Preafrumoasa fată a făcut precum i-a spus Yeşiltay. Cum a ajuns la poarta de intrare a saraiului, a aruncat finul în fața calului, carnea în fața cîinelui și i-a dezlegat pe amîndoi. Și ca prin farmec, poarta s-a deschis de la sine și fata a pășit înăuntru, a luat cutia de nuntă și a plecat, fără să fie împiedică de cineva. Pe drum însă, tot privind cutia din mînă, minunîndu-se de frumusețea ei, ca și de faptul că, deși micuță, era atît de grea, s-a simțit îmboldită ca măcar puțin să întredeschidă capacul ca să vadă ce odoare de preț o fi ascun-

zind în ea.... Și uitînd de povăța lui Yeşiltay, a crăpat nițelug capacul minunatei cutii. Chiar în clipa aceea, au prins să țîncească afară pîlcuri-pîlcuri de omuleți de-o șchioapă care, sărînd și topăind s-au împrăștiat care încotro, cu iuteala argintului viu. Pe dată Preafrumoasa și-a amintit de vorbele lui Yeşiltay, și-a dat seama că le-a încălcat și a înghețat de spaimă, dar era prea tîrziu. A încercat să adune unul cîte unul pe omuleții de-o șchioapă și să-i închidă înapoi în cutie, dar parcă era cu putință? Omuleții fugeau, iuți ca focul, se ascundeau pe sub ierburi, iar cei prinși încălecau marginea cutiei și ieșeau afară de se amestecau iar cu ceilalți... Cum să dovedească ea, pămînteană cu puteri mărginite, puzderia de omuleți atît de greu de stăpînit?! Și-apoi seara era atît de aproape... Întelegînd zădărnicia trudei sale, Preafrumoasa s-a așezat pe un bolovan și a început să plîngă. Își deplîngea soarta care i-a hărăzit atîtea și atîtea încercări... Deodată a auzit un filfiit de aripi. Și-a ridicat capul și a dat cu ochii de o pasăre verde, care pe loc s-a preschimbat în Yeşiltay. În ochii albaștri ai acestuia se citea o mare, o adîncă tristețe.

— Haide, scoală degrabă și să fugim amîndoi, să încercăm să scăpăm de urgia mumei devilor. Poate c-om izbuti. Hai, vino!

Și, mină în mină, s-au pornit să fugă, să fugă cît se putea de repede. Soarele a scăpătat, cîmpiile și munții s-au întunecat, apoi pe boltă au început să scînteie stelele. Cei doi fugari, rupți de oboseală, s-au întins sub un copac și pe dată s-au și culundat în somn. Cum au mijit zorile, s-au luat iar de mină și au pornit să fugă. După o vreme Yeşiltay și-a întors capul și a privit în urmă: o furtună năpraznică se apropia văzînd cu ochii, frîgînd copaci și stîrnind nori groși de pulbere. A oftat voinicul:

— Iat-o pe muma devilor, ea e, preschimbată în furtună! Vine după noi!

Și într-o clipită a luat înfățișarea unei bătrîne scofilcite și cocirjate, a prefăcut-o pe Preafrumoasa într-un toiag noduros, apoi, îndoit ca vai de el, a luat toiagul în mîini și

tot poticnindu-se a început să păsească mărunț, sprijinindu-se în toiag. N-a trecut mult și furtuna i-a ajuns din urmă. Din virtuți a prins să se infiripe un dev uriaș care nu era alta decît muma devilor.

— Ia ascultă, babo, a tunat ea, n-ai văzut în drumul tău pe un tinăr cu ochi albaștri și o fată frumoasă?

— Aud?! a întrebat bătrîna, abia izbutînd să-și ridice cît de cît capul. Zi mai tare, că eu, cu bătrînețea mea, abia-abia de mai aud...

— N-ai văzut în calea ta un flăcău cu ochi albaștri și-o fată frumoasă? răcni și mai tare muma devilor.

— Aha! Da, da, i-am văzut, i-am văzut. Au trecut de mult pe lingă mine și au luat-o, ia, către munții din dreapta. Fugeau de le sfîrșiau călcîiele, nu alta...

Atît a așteptat muma devilor. De grăbită ce era, nici măcar nu i-a mai trecut prin minte s-o mănince pe bătrîna. S-a îndepărtat în goană, furtună năpraznică...

Cînd s-a șters din fața ochilor, bătrîna a luat înfățișarea lui Yeșiltay, și toiagul pe cea a Preafrumoasei. Și iarăși s-au așternut pe fugă amîndoi, mină în mină...

Dar oare cît poate omul să fugă întruna, fără mîncare, fără băutură, fără fărîmă de odihnă?! Cum le-a ieșit înainte un măr, fugarii s-au oprit de și-au astimpărat foamea cu poame apoi, ca trăsniți, au căzut pe ierburi, la poalele pomului, adormind pe dată. Nu le-a fost dat însă să se sature de somn, căci n-a trecut mult și cerul a răsunat de tunete. Dintr-o tresăritură au și fost treji, în picioare, gata din nou de fugă. Yeșiltay și-a ridicat capul și a privit cerul. Acesta era senin, albastru și luminos, numai de departe, de foarte departe, un nor negru, rotund, înainta cu toată iuteala, tunînd și fulgerînd, spre locul unde se aflau ei.

— E muma devilor, vine spre noi, murmură Yeșiltay. Greu va fi să scăpăm teferi din miinile ei, dar vom încerca totul, vom căuta și acuma un mijloc de salvare și dacă într-adevăr ne iubim unul pe altul, vom răzbi și de astă dată!

Așa grăi Yeşiltay și, aplecându-se, își îmbrățișă iubita și o strinse la piept. Și deodată s-au făcut amindoi nevăzuți. În locul lor un măr răsări ca prin minune lângă celălalt încărcat cu roade din care se înfruptaseră cu puțin înainte. Numai că mărul acesta, al doilea, avea trunchiul drept și falnic, crengile bogate în frunze verzi, iar sus de tot, pe cea mai înaltă creangă, atârna un singur măr, roșu și lucios. Multe taine îl mai învățase dervișul pe Yeşiltay! Cu multe puteri îl mai înzestraseră! Altfel cum ar fi putut el să se preschimbe atât de ușor într-un pom, iar pe iubita-i într-un măr roșu, aninat de cea mai de sus creangă?! Dar norul cel negru și ajunsese la locul celor doi meri și se prefăcuse în muma devilor. Aceasta pricepu numaidecît jocul lui Yeşiltay și pe dată se preschimbă într-un vînt turbat care, smulgînd gemete prelungi din tot ce atîngea — munți, păduri, ierburi și stînci — se abătuse asupra celor doi meri. O trosnitură, și mărul sub care stătuseră culeați Yeşiltay și Preafrumoasa fu doborît la pămînt. Celălalt măr însă, s-a aplecat, s-a aplecat mult de tot, atîngînd pămîntul cu crengile, frumoasele lui frunze verzi s-au împrăștiat în văzduh, spulberate de vijelie, dar fructul cel roșu nu a căzut de pe creangă. Neputința a făcut-o pe muma devilor să-și iasă din minți. S-a prefăcut în ploaie care a biciuit mărul, s-a prefăcut în grindină care l-a lovit cu furie, pomul a gemut îndelung, dar mărul cel roșu de pe creangă n-a fost atins și nu a căzut. Văzînd și văzînd că nu răzbește cu el, și cum și ostenise peste măsură, muma devilor începe să se îndoiască: „Pesemne că nu-s ei ascunși în mărul ăsta, că n-ar fi putut să-mi țină mie piept. Mai curînd îmi vine a crede că-i tot vreunul de-al nostru, cu puteri la fel de mari, dacă nu și mai mari decît ale mele. Ia mai bine să-mi văd eu de drum și să-i caut pe fugari!“ Și din nou muma devilor, un nor negru rotund, s-a înălțat pe boltă, lunecînd ca o nălucă.

Și iarăși Yeşiltay și Preafrumoasa au început să alerge din toate puterile. Nu se mai uitau de-i noapte ori zi, nu mai luau în seamă foamea, setea ori oboseala, alergau întruna,

ca să se izbăvească. Opincile de fier ale Preafrumoasei s-au tocit, toiagul ei de fier s-a fărîmitat, pietrele, bulgării de pămînt și mărăcinii îi sfirtecău picioarele goale, însîngerîndu-le, dar pînă la urmă s-a deprins și cu asta și nu a mai simțit durere. La un singur lucru se gîdeau Yeșiltay și Preafrumoasa: să fugă, să fugă mereu, să fugă cît mai repede, ca să scape de amenințare. Dar cu toate acestea, într-o dimineață, la răsărit de soare, norul negru s-a ivit iarăși pe boltă, prăvălindu-se drept spre ei.

— S-a sfîrșit cu noi, suspină Preafrumoasa, istovită de moarte. Se pare că ne-a văzut...

— Nu te întrista, și Yeșiltay surise blind, lecuitor. Poate că totuși vom scăpa. Devii au vederea slabă, nu deslușesc lucrurile de departe...

Și din nou a înlănțuit-o pe Preafrumoasa de mijloc și din nou a strins-o la piept. Și pe loc el s-a prefăcut într-o fîntină, iar ea într-un tas de aramă. Era frumoasă tare fîntina adîncă, și apa atît de limpede, încît prundișul presărat în străfundurile ei strălucea în culori vii, dezmiardate de soare. Și tasul din aramă scinteia îmbietor, de parcă ar fi spus: „Haide, bea din căușul meu un pic din apa asta proaspătă și răcoritoare, mai bună decît sucul de rodii“. Iar norul cel negru, cum a coborît pe pămînt și s-a prefăcut în muma devilor s-a și repezit la fîntină, să-și potolească setea și grozava-i istovire. A cufundat tasul lucitor în apa cu limpezimi de cleștar, apoi l-a dus lacom la gură, sorbindu-l dintr-o înghițitură. Dar n-a avut noroc să-l mai umple o dată, cum ar fi vrut, căci tasul i-a căzut din mînă și ea însăși s-a prăvălit ca un platan uriaș doborît de trăsnet într-o clipită.

— M-ai pierdut, Yeșiltay, m-ai pierdut! Dar jur că n-am să te cruț și e-ai să-ți primești pedeapsa cu vîrf și indesat!

Atîta a apucat să mai zică muma devilor și a și adormit dusă.

Pasămite apa pe care o băuse ea nu era o apă ca toate celelalte, ci una fermecată, o fărîmă din ființa lui Yeșiltay. Datorită ei, muma devilor nu aveau să se mai trezească patru-

zeci de zile și patruzeci de nopți. Dar, cum se va trezi, avea să-l găsească foarte ușor pe Yeşiltay, căci de acum avea mirosul flăcăului în singele ei. Și de-ar fi fost numai atîta, încă nu era cel mai rău lucru. Din păcate însă, o parte din puterea cu care dervişul cel bătrîn îl înzestrăse pe Yeşiltay trecuse asupra ei, așa că, odată smulsă din somn, muma devilor avea să-i zădărnicească lesne orice încercare de salvare, răzbunîndu-se după îndemnul inimii ei negre.

Poate că lui Yeşiltay și Preafrumoasei, iubita sa, le mai rămăseseră din viață numai patruzeci de zile și patruzeci de nopți... Poate că totuși le era hărăzit să scape, deși era un lucru tare greu... Cine știe?! Întristat și îngindurat, frămîntat de tot felul de întrebări mai era Yeşiltay! Pentru ce nu încercase să se preschimbe în altceva decît în fîntînă? Pentru ce, de pildă, nu se prefăcuse iarăși într-un pom verde și pe draga-i nu o făcuse, ca altădată, un măr?! Dar, dacă pentru a doua oară ar fi luat aceeași înfățișare — adică un pom cu rodul lui — nu ar mai fi putut nici el, nici Preafrumoasa, să se întoarcă la starea lor de dinainte, adică să devină din nou oameni. Ar fi trecut anii, sute de veri și de ierni s-ar fi perindat fără ca să-i atingă, pomul, iarnă ori vară, nu și-ar fi lepădat straietele-i verzi, toamna nu i-ar fi îngălbenit frunzele. Nici mărul cel roșu nu ar fi căzut de pe creangă, așa cum cad de obicei roadele, cînd sînt prea coapte și neculese.

Și oamenii ar fi venit să vadă cu ochii lor minunea și ar fi spus: „Iată, copacul acesta verde-verde e Yeşiltay, iar mărul acesta e iubita lui!“ Și copiii ar fi venit să-i vadă, și bărbatii ar fi săpat fîntîni la umbra lui darnică și ocrotitoare. Ar fi fost frumos, mai cu seamă că ar fi ținut o veșnicie, cum de-a pururea rămîne-va viu focul ce l-a legat de Preafrumoasa. Așa gîndea Yeşiltay, se gîndea și ofta. Ar fi putut să facă și altceva, ar fi putut, de pildă, s-o fi înșelat pe muma devilor prin alte vicleșuguri, dar atunci, în clipa primejdiei, doar atîta îi venise în minte, să fie fîntînă, restul îl uitase... Ori-cum, trebuia iarăși să încerce să scape, trebuia încercat totul, căci viața, dar neprețuit, este cel mai scump lucru.

Și într-adevăr au încercat totul. Au alergat zile și nopți de-a rîndul, nu s-au uitat de-i ploaie ori zăpadă, de-i deal ori munte, au mers și au tot mers. Și parcă ce-s patruzeci de zile? S-au dus, s-au topit cît ai clipi. Tocmai în ziua a patruzeci și una, ca un făcut, s-a pornit o vijelie înfricoșătoare. Ploaia cădea șiroaie, scăpărau fulgere, cădeau trăznete, bubuiau tunetele... Și vîntul, vîntul nu se mai potolea. Pînă și cele mai înalte crengi ale celor mai falnici copaci atingeau pămîntul. Yeșiltay și Preafrumoasa parcă ar fi plutit pe o mare înspăimîntătoare, furtunoasă și plină de capcane. Totuși ei nu arătau spaimă, nu căutau un loc unde să se adăpostească, înfruntau ploaia, vîntul, torențele, se căzneau să înainteze ținîndu-se de copaci, de stînci. Oricît de greu le era, nu dădeau înapoi. Înaintau, înaintau mereu, dar la ce bun? Norii negri care acoperiseră bolta alergau mai iute decît ei. Și temerile lui Yeșiltay se adevăriră: dintre norii cei negri, unul, cel mai întunecat, gonea ca turbat și întrecîndu-i pe toți ceilalți se lăsa spre pămînt, gata să-l atingă din clipă în clipă. Deodată însă, dinaintea celor doi fugari s-a deschis o apă curgătoare mare, mare de tot și tare albastră. Și dincolo de apa cea mare și albastră se întindea o țară plină de lumină și de verdeată... Acolo nu era vijelie, acolo domnea tihna, domnea pacea tămăduitoare. Păsările se roteau agale. Un ciobănaș își mîna domol mioarele. Mai încolo se deslușea un orașel. Din hornurile caselor fumul se înălța în rotocoale netulburate de ceva. Și totul pe țărmul celălalt era atît de frumos, atît de tihnit și de plăcut, încît muma devilor își uită de răzbunare. Norul cel negru, mai întunecat și mai iute decît toți ceilalți, nu mai coborî deasupra lui Yeșiltay și a Preafrumoasei, ci se avîntă spre țărmul din față. Aici însă era un alt meleag, cel al lucrurilor și ființelor care există aievea. Și norul negru, ajuns aici, se topi deodată, deveni cîteva picături de apă, care căzură pe pămînt răzlețe și pieriră.

Căci așa cum am mai spus, țărmul din față nu era altceva decît meleagul celor ce există cu adevărat. Yeșiltay

ajunsese la capătul țării basmelor. De dincolo de țara basmelor o șoptă îi ajunsese la ureche, ademenindu-l:

— Vino, haide, vino în sfârșit... Vino, Yeșiltay, vino, întoarce-te la noi!

Chiar de nu l-ar fi chemat glasul acela șoptit, și Yeșiltay tot avea să se ducă acolo. „Da, își zise el în sinea sa, da, vin!” Îi arată Preafrumoasei orașelul din depărtare:

— Uite, vezi așezările acelea? E orașul meu, orașul în care m-am născut. Odinioară am vrut să fug de el, îmi era urit. Dar treptat, cu timpul, am înțeles totul. De ani de zile duc dorul după orașul acesta micuț.

Și Yeșiltay a suris și a arătat cu mîna spre fumul care ieșea în rotocoale tihnite din hornuri:

— Vezi tu, acolo a trăi este o poveste foarte frumoasă, pe cit de frumoasă, pe atît de scurtă... Se isprăvește repede, prea repede... De aceea și cuprinzi cu atîta sete viața... Altceva n-ai ce face. Vrăjile care aici te făceau puternic, acolo nu-și au locul. Muma devilor a pierit pentru totdeauna. Nici o primejdie nu mai amenință rămînerea noastră aici. Și totuși eu simt chemarea orașelului meu. Vreau să mă reîntorc în el. Te iubesc, aș vrea să vii și tu cu mine!

Atîta a spus Yeșiltay și s-a și aruncat în apa cea mare și albastră. Și Preafrumoasa l-a urmat. Au înotat, au înotat amîndoi și au ajuns la țarm. Veșmintele le erau ude learcă, le era foame și se simțeau atît de sleiți de puteri, încît nu mai erau în stare să meargă. Și totuși și-au suris. Deodată însă, Preafrumoasa păli. Și cum să nu pălească? Iubitul ei se schimbasesc atît de mult într-o singură clipită! Yeșiltay și-a dat seama de ceea ce se petrecea cu iubita lui. El se frămîntase mult, făcuse multe lucruri, pătimise multe amaruri. Cum a trecut pe acest meleag, al lucrurilor ce există aieva, urmele anilor buni și răi pe care îi trăise, suferințele îndurate, zbuciumul, toate își pusese ră pecetea asupra chipului și asupra trupului său. Avea fața brăzdată, toate cîte suferise trunchiul și crengile mărului verde erau acuma scrise pe brațele și pe picioarele sale. Pe cap nu-i mai rămăsese firicel de

păr, era chel ca în palmă. Dar Yeşiltay se prefăcu a nu fi văzut că iubita-i pălise, că se întristase şi poate chiar îi părea rău de hotărîrea-i de a-l urma.

— Încă puţin şi vom ajunge în oraş, îi grăi el cu blîndeţe. Acolo vom avea căsuţa noastră, mai apoi vom fi înconjuraţi de copiii noştri, din vatra noastră nu va lipsi focul, dacă eu voi muri, copiii mei îl vor ţine aprins mai departe. Dar atîta timp cît voi trăi, voi munci, voi face tot ce îmi stă în putinţă pentru tine şi pentru copiii noştri.

Yeşiltay era un om de cuvînt şi Preafrumoasa o ştia. Tot ceea ce făgăduia, făcea. Şi chiar dacă chipul îi era plin de zbîrcituri, chiar dacă era chel, chiar dacă nu mai avea puterile acelea magice care o uimiseră şi o legaseră atîta de el, ce însemnătate avea? Inima nu i se schimbase, Yeşiltay era acelaşi Yeşiltay de odinioară, Yeşiltay care o iubea, care o ocrotea şi o făcea fericită...

CEL MAI BUN SAT DIN LUME-I TOT SATUL NOSTRU...

Fatma avea o vacă al cărei nume era Miresica.

Intr-o bună dimineață, pe cînd o mulgea, Fatma se împiedică de ciubăr, ciubărul plin cu lapte se răsturnă și laptele se vărsă pe jos pînă la ultima picătură.

Tare s-a mai necăjit Fatma! Și, pe deasupra, s-a și speriat grozav, căci dacă sora ei mai mare, Ayşe, ar fi auzit că s-a prăpădit laptele, s-ar fi infuriat cumplit.

Iute, Fatma scoase de la git salba-i de galbeni și o puse la grumazul vacii. Apoi îi grăi așa:

— Draga, frumoasa mea Miresică, ai tăi să fie galbenii mei, numai nu care cumva să mă dai de gol către sora mea că am răsturnatul ciubărul și am vărsat laptele. Îmi fâgăduiești?

Ca și cum i-ar fi înțeles vorbele, Miresica clătină din cap. Voia pesemne să răspundă, pe limba ei: „Bine, mă invoiesc. N-am să te dau de gol...”

Chiar în clipa aceea ușa grajdului se deschise și Ayşe, sora mai mare a Fatmei, pătrunse înăuntru. Cînd văzu galbenii la grumazul vacii, rămase înmărmurită.

— Ce înseamnă asta, Fatma? o întrebă ea pe mezină.

— Surioară dragă, îi răspunse Fatma. Pe cînd mulgeam vaca, m-am împiedicat de ciubăr, ciubărul s-a răsturnat și tot laptele din el s-a vărsat. Ca nu cumva Miresica să-ți spună ție că am prăpădit laptele, i-am dăruit galbenii mei.

Cînd a auzit isprava, Ayşe s-a speriat grozav. Căci dacă maică-sa ar fi auzit că s-a prăpădit laptele, s-ar fi infuriat cumplit.

Iute, Ayşe își scoase de pe cap vâlul de mătase și îl anină de coarnele vacii. Apoi îi grăi așa:

— Draga, frumoasa mea Miresică. Al tău să fie vâlul meu, numai nu care cumva să-i spui mamei că surioara mea Fatma a vărsat laptele. Îmi făgăduiești?

Iar Miresica, și de astă dată, ea și cum i-ar fi înțeles vorbele, clătină din cap. Voia pesemne să-i răspundă, pe limba ei: „Bine, n-am s-o dau de gol...”

Chiar în clipa aceea, ușa grajdului se deschise și mama Fatmei și a lui Ayşe pătrunse înăuntru. Cînd văzu galbenii la grumazul vacii și vâlul de mătase aninat de coarnele acesteia, rămase înmărmurită.

— Ce mai e și asta? o întrebă pe Ayşe.

Iar Ayşe îi povesti pe dată mamei:

— Pe cînd Fatma mulgea vaca, s-a împiedicat de ciubăr, ciubărul s-a răsturnat și tot laptele din el s-a vărsat. Ca nu cumva Miresica s-o dea de gol față de tine, mamă, Fatma i-a dăruit galbenii ei și eu am împodobit-o cu vâlul meu...

Grozav s-a mai speriat mama. Căci dacă bărbatul ei ar fi auzit că s-a prăpădit laptele, s-ar fi infuriat cumplit.

Iute mama își luă de pe umeri șalul cu fir auriu și acoperi cu el spinarea vacii. Apoi îi grăi așa:

— Draga, frumoasa mea Miresică! Al tău să fie șalu-mi cu fir auriu, numai nu care cumva să-i spui bărbatului meu că Fatma a vărsat laptele. Îmi făgăduiești?

Iar Miresica, și de această dată, clătină din cap, ca și cum i-ar fi înțeles vorbele. Voia pesemne să răspundă, pe limba ei: „Bine, n-am s-o dau de gol...”

Chiar în clipa aceea, ușa grajdului se deschise din nou. Cel care venea era, de data aceasta, însuși tatăl Fatmei și al lui Ayşe. Cînd văzu galbenii la grumazul vacii, vâlul de mătase

tase aninat între coarnele ei și șalul cu fir auriu pe spinare, tatăl rămase înmărmurit:

— Ce înseamnă toate astea? își întrebă el nevasta.

Iar ea îi răspunse pe nerăsuflăte:

— Ce să fie, bărbate! Ia, mezina noastră, Fatma, pe cînd mulgea vaca, s-a împiedicat de ciubăr, ciubărul s-a răsturnat și tot laptele din el s-a vărsat. Ca nu cumva Miresica s-o dea de gol față de tine, Fatma i-a dăruit galbenii ei, Ayşe a împodobit-o și ea cu vâlul ei, iar eu i-am acoperit spinarea cu șalul meu cel cu fir auriu.

Cînd auzi isprava, tatăl nu avu decît un singur gînd: să nu care cumva să afle și fecioru-său, Ahmet. Căci Ahmet era cel care ținea întreaga gospodărie. Iar dacă el ar fi auzit că s-a prăpădit laptele, s-ar fi înfuriat cumplit.

Așa că iute, și tatăl își scoase din buzunar ceasornicul și, cu lanțul de argint, îl anină de mijlocul vacii. Apoi îi grăi acesteia așa:

— Draga, frumoasa mea Miresică! Al tău să fie ceasornicul meu cu lanț de argint, numai nu care cumva să-i spui lui fiu-meu, Ahmet, că Fatma a răsturnat ciubărul și s-a vărsat laptele. Îmi făgăduiești?

Iar Miresica, și de astă dată, clătină din cap, de parcă ar fi vrut să-i răspundă pe limba ei: „Bine, n-am să-i spun“.

Din nou se deschise ușa grajdului. De data aceasta cel care venea era însuși Ahmet. Cînd văzu flăcăul galbenii la grumazul vacii, năframa aninată între coarne, șalul de fir auriu pe spinare și ceasornicul cu lanț de argint prins de mijloc, rămase înmărmurit.

— Ce vor să însemne năzdrăvăniile astea, tată? întrebă el.

Iar tatăl îi dezvălui pe dată:

— Ce să însemne, fiule! În timp ce mulgea vaca, pe Miresica, sora ta mai mică, Fatma, s-a împiedicat de ciubăr, ciubărul s-a răsturnat și tot laptele din el s-a vărsat. Ca nu cumva Miresica să spună cuiva că s-a prăpădit laptele, Fatma i-a dăruit salba ei de galbeni. Ayşe i-a dat și ea vâlul ei, maică-ta i-a acoperit spinarea cu șalul ei cel cu fir auriu,

și eu, ca să n-o dea de gol pe Fatma față de tine, i-am prins de mijloc ceasornicul meu cu lanț de argint.

Ahmet ascultă cu luare aminte toată povestea, dar oricât se căzni, nu izbuti să priceapă ce noimă aveau faptele alor săi. „Îmi vine să cred că și-au pierdut mințile cu toții! își zise el în sinea lui. Eu nu mai pot viețui laolaltă cu descreierații ăștia. Mă duc în lume să-mi gălesc un alt sat.“

Își luă un ciomag în mină, își săltă la spinare o desagă cu de-ale gurii și o porni la drum, cu nădejdea că va afla un sat în care să trăiască oameni luminați, ca să se aciuiască printre ei.

Colindă el ce colindă și ajunsese la un sat frumos.

— Am să mă opresc aici. Îmi place locul, hotări el.

La intrarea în sat era strinsă lume multă. Stăteau cu toții roată în jurul unui măgar și încercau să încarce pe spinarea lui un samar doldora numai într-o parte cu grîne. Dar, pentru că cealaltă parte a samarului era goală, acesta aluneca și cădea jos de fiecare dată. Mereu încercau oamenii să pună samarul pe măgar și mereu samarul cădea jos.

— Puneți aceeași greutate pe amindouă părțile samarului, să se cumpănească! le strigă Ahmet. Atunci samarul n-o să mai cadă și o să izbutiți!

Cum îl auziră, oamenii cîntăriră pietre cîtă greutate aveau grînele, umplură cu ele partea goală a samarului și încărcară măgarul. Dar, pentru că sarcina era prea mare, măgarul nu putu s-o ducă și se răsturnă pe-o rină.

— De ce-ați încărcat degeaba samarul cu pietre? le spuse atunci Ahmet. Puneți aceeași greutate de grîne în amindouă părțile samarului.

Și oamenii făcură precum îi povățuise Ahmet. Puseră jumătate din grîne într-o parte a samarului, jumătate în cealaltă parte și măgarul, astfel încărcat, o porni în pasul său obișnuit.

Atunci, toți sătenii aceia, cu mic, cu mare, începură să-l roage pe Ahmet:

— Băiat isteț ca tine mai rar! Rămii în satul nostru ca să ne povățuiești întotdeauna ce să facem!

— Eu nu pot să trăiesc printre descreierați ca voi! le spuse Ahmet și plecă mai departe.

Colindă el ce colindă și ajunse la alt sat frumos. „În sfîrșit, aici am să mă opresc. Îmi place locul“, hotări Ahmet.

În piață stătea adunată toată suflarea satului. Un flăcău era urcat pe acoperișul unei case. Alți doi inși se aflau jos și țineau de baierile unei perechi de șalvari.

— Ce faceți aici? îi întrebă Ahmet.

— Flăcăul de pe acoperișul casei trebuie să-și pună șalvarii, i se răspunse.

Chiar atunci tinărul de pe casă se aruncă jos. Dar nu izbuti să intre cu picioarele drept în șalvari. Căzu alături și își sparse capul.

— Nu așa se îmbracă șalvarii! îi muștră Ahmet.

— Nuuu?! Dar cum se îmbracă? se mirară oamenii.

Ahmet le arată cum trebuie îmbrăcați șalvarii.

— Băiat isteț ca tine, mai rar! Rămii în satul nostru ca să ne povățuiești întotdeauna ce să facem! îl rugară ei pe Ahmet.

— Eu nu pot să trăiesc printre descreierați ca voi! le spuse Ahmet și plecă mai departe.

Colindă el ce colindă și ajunse la alt sat frumos. „În sfîrșit, aici am să mă opresc. Îmi place locul“, hotări Ahmet.

În piața satului, toți localnicii erau strinși în păr, roată în jurul unui copac. Pe trunchiul acestuia era legat un braț de fin proaspăt. Cîțiva inși țineau în spinare o vacă și se căzneau s-o ridice la snopul de fin.

— Ce faceți? îi întrebă Ahmet nedumerit.

— Vrem să-i dăm vacii să mănince iarbă proaspătă.

— În loc să urcați vaca la fin, dați jos finul.

Oamenii făcură cum le spuse Ahmet. Vaca începu să mănince tihnit din iarbă pusă dinainte.

— Băiat isteț ca tine, mai rar! Rămii în satul nostru ca să ne dai povești! se rugară ei de Ahmet.

— Eu nu pot să trăiesc printre descreierați ca voi! le răspunse Ahmet și plecă mai departe.

Colindă el ce colindă și ajunsese la alt sat frumos. „Fie ce-o fi, hotări Ahmet în sinea sa. Nu mă urnesc de aici!”

Era nuntă în sat în ziua aceea. Alaiul, cu mireasa călare, ajunsese în fața porții de intrare de la casa mirelui. Nuntașii țineau morțiș ca mireasa să intre pe poartă călare, dar poarta era prea scundă și oricît se căzneau ei, nu izbuteau.

— Să mai scurtăm picioarele calului! își dădu părerea unul.

— Păcat de cal! se amestecă un altul. Mai bine stricăm pragul.

— Păcat de prag! chibzui un al treilea. Mai bine scurtăm capul miresii ca s-o trecem pe sub poartă!

Cum ultima părere le păru sătenilor a fi cea mai bună, cit pe-aci să i se reteze bieteii mirese capul. Atunci Ahmet strigă:

— Așteptați! Eu am să bag mireasa pe poartă fără să vatăm nimic și pe nimeni!

Și Ahmet îi trînti miresii un pumn zdravăn în frunte. De durere, ea își lăsă capul pe spate, ca leșinată și calul înaintă și trecu în curte, cu mireasă cu tot.

Atunci, bucuroși, toți sătenii începură să-l roage pe Ahmet:

— Băiat isteț ca tine, mai rar! Rămii în satul nostru ca să ne dai povețe de cîte ori va fi nevoie!

— Eu nu pot să trăiesc printre descreierați ca voi! le răspunse Ahmet și plecă mai departe.

Și colindă Ahmet mult și bine, bătu toate drumurile lumii, dar un sat mai bun decît al său nu fu chip să afle. Așa că se înturnă acasă la ai lui. Deschise ușa și rămase încrămenit, mai-mai să nu-și creadă ochilor. Toată casa era plină cu apă, un adevărat havuz pe care plutea, drept barcă, covata pentru frămîntat aluatul de pîine. Iar în covată intraseră, înghesuți ca vai de lume, toți ai lui, dimpreună, bineînțeles, cu preaiubita vacă, Miresica...

— Ce faceți aici? întrebă el, nedumerit.

— Ah, Ahmet, voinicul meu! răspunse tatăl. De cînd tu ai părăsit satul nostru, umblă ca bezmeticii de colo-colo, cu covata asta drept barcă.

— Pentru ce?

— Te căutăm pe tine, băiatul tatii...

Surise Ahmet. „Tot țăranul de la noi e cel mai bun. Cel puțin, aici sînt în satul meu, la locul meu de baștină, aici se cuvine să rămîn“, își spuse Ahmet în sinea sa, cu hotărîre.

Și mama și tatăl lui Ahmet, precum și cele două surori ale sale se strînseră cu drag la pieptul lui...

DREPTUL ASUPRA MĂRULUI ROȘU

În vremuri de altădată, pe cînd cămila era telal și puricele bărbier, pe cînd eu legănam cu mare zarvă pe bunică mea, pruncă, iar greutățile se cărau cu căruciorul broaștei țestoase, ajunsă hamal... În vremi de demult, în care lumea abia se infiripase și eu, printre vlăjgani de cincisprezece ani, mă rădeam cu cazmaua, pe cînd neguțători de cărbuni erau coțofenele, iar papagalul vindea poamele, pe cînd calul vindea pîinea de la brutărie, iar clinele negru făcea tîmplărie, pe cînd bivolul colinda satele, ca neguțător de te miri ce, iar pisica îl însoțea, ca vinzător de măruntaie, pe cînd puil de găină făcea negustorie, iar măgarul se îndeletnicea cu o sărărie...

Noi hai să vorovim în numele dreptății! Cine n-o să țină seama de drepturile semnului, să i se scurgă toată zeama de la sarmale și să i se ardă bucatele cu cratiță cu tot. Cît despre noi, să ținem cu dreptatea, să avem parte de ea și să ne depănăm povestea...

A fost odată ca niciodată. A fost odată o țară în care trăia un tinăr iubitor foarte de dreptate. Nu ieșea cu o slovă din cuvîntul ei. Era trupeș și puternic flăcăul. De se opinea o dată, smulgea din rădăcini și copacul falnic, iar de strîngea în pumnul său piatra cea seacă, scotea apă din ea... Își cîștiga pîinea cîstit, fără să ceară de la cineva ceva,

fără să necăjească pe nimeni, își dobîndea traiul prin sudoarea frunții și așa își trecea zilele...

Într-un an însă, primăvara se topi ca o nălucă. Nu știa nimeni dacă abia venise ori se sfîrșise, dacă pierise fără să fi venit... Destul că năpădi deodată o vară, vai și-amar! La ceasurile cele mai de timpurii ale dimineții soarele se aburca pe boltă ca o minge de foc și pîrjolea avan tot ce atîngea.

Cine nu știe că soarele e bun, că e plăcut și trebuincios?! Dar fiecare lucru la vremea lui. Grînele, ierburile, copacii, tot ce răsare din pămînt, toate cele știute și neștiute, viața tuturor este legată de o rînduială anume. Dacă ploaia ar cădea întruna, n-ar mai fi bună. Dacă soarele ar sta țintuit întruna pe cer, n-ar mai fi nici el bun. Ploaia să cadă cînd îi e sorocul, să rodească pămîntul, pămîntul să hrănească plantele răsărite din el, soarele să le încălzească, ajutîndu-le să crească și să rodească. Așa se înfiripă ierburile pămîntului, așa se coace rodul pomilor, așa se înalță grînele și leagă spice.

Cum e cu puțință arșița verii fără de primăvară? Și dacă e cu puțință, la ee slujește ea? Cînd se schimbă ceva în rînduiala lucrurilor, se destramă toată străvechea tihnă a lumii. Așa se petrecu atunci. Soarele, uitat pe cer, ca o pară de foc, arse și pîrjoli totul. Se înscăună o secetă cumplită. Or, seceta naște foamete, foametea, foame, și foamea, pribegie.

Ce n-a încercat flăcăul nostru ca să-și dobîndească pîinea cea de toate zilele, cit nu a trudit, dar toate strădaniile lui nu duseră la nimic.

— Zbateră degeaba, și-a spus el. Pe-aicea pe la noi nu mai e de trăit. Cel mai bine e să mă îndrept spre alte meleaguri și să-mi caut aiurea vreun rost.

Și-a aburcat așadar pe spinare traista cu bruma de merinde, a tras zăvorul la ușa căsuței sale cu o singură încăpere și a pornit-o pe drumurile întortocheate și nesfîrșite ale pribegiei.

Merse el ce merse, lăsînd în urmă riuri secate, dealuri și seșuri pîrjolite. Cînd, dinaintea ochilor săi osteniți se așternu o apă curgătoare, mare și limpede, se îndreptă înspre ea, nerăbdător să-și domolească setea și să se mai răcorească de arșiță.

Ajuns la malul apei, se aplecă, își făcu mîinile căuș și bău. Dădu să se ridice, dar zări plutînd pe fața apei un măr roșu. Întinse mîinile spre el cu poftă și îl luă. Ce măr nemai-pomenit era acela? Te îmbia să-l mîncîci dintr-o răsuflare. Flăcăul nostru nu stătu o clipă în cumpănă. Își înfipse cu nădejde dinții în el și mușcă. Deodată însă, se opri, străfulgerat de un gînd: „Vai de mine! Cît pe-aci să-mi însușesc ceva ce nu-i al meu. Cine știe al cui o fi mărul ăsta?! Să mă încredințez mai întîi dacă stăpînul lui se învoiește să mi-l dea, altminteri mă fac vinovat că-mi însușesc ceva străin cu de-a sila.“

Așa își zise flăcăul și aruncă cît colo în apă bucata de măr pe care o mușcase. Apoi, cu fructul preîmbietor în mînă, o luă pe mal, în susul apei.

Merse el ce merse pînă ce dădu de un țaran. După ce schimbă între ei binețele convenite, flăcăul nostru grăi:

— Uite ce-i, frățioare. Eu am găsit pe apa asta un măr. M-am repezit să mușc din el, dar m-am oprit la timp și n-am apucat să-l mînc. Și știi de ce? Pentru că mă feresc să-mi însușesc ceva ce nu-i al meu. Pe-aioci, pe-aproape, trebuie să fie vreo grădină cu mere ca acesta. Iar grădina trebuie să aibă un stăpîn. Ia, pe el îl caut eu. Vreau să-l găsesc, ca să capăt de la el dreptul asupra mărului roșu...

Cum săteanul, care cunoștea locurile, știa de o livadă în care creșteau mere întocmai ca acela, și avea cunoștință și de stăpînul ei, îi spuse tînărului:

— Cînd ajungi în primul sat, întreabă de casa cu olane roșii. Ți-o arată oricine. Te duci, bați la poartă și ceri să vor-

bești neapărat cu stăpînul. Or să te ducă la el. Lui să-i povestești ce te doare.

Flăcăul făcu întocmai după cum îl povătuise țăranul. Găsi casa cu olane roșii și, ajuns în fața stăpînului ei, îi vorbi așa:

— Eu sînt un pribeag pe drumurile lumii, stăpîne. Tot colindînd, am dat de o apă mare. Am poposit pe malul ei, cu gîndul să-mi astîmpăr setea. Așa am văzut plutind mărul ăsta roșu. L-am luat pe negîndite și mi-am înfipt dinții în el. Abia mai tirziu m-am dezmeticit că mărul nu-i al meu, ci al altuia. Pesemne că-i al tău. Nici n-am muncit pentru el ca să-l dobîndesc, nici nu l-am cumpărat... Și ca să-mi însușesc ceva pe nedrept nu stă în deprinderea mea. De-asta mă aflu acuma dinaintea ta. Rogu-te, dă-mi tu de bunăvoie dreptul asupra mărului ăsta...

Stăpînul casei cu olane roșii se prea bucură de vorbele flăcăului. Numai că nu arată nimic din bucuria lui, ci, dimpotrivă, își încruntă sprîncenele și își strînse buzele:

— Eu nu dau nimănui pe degeaba ce-i al meu, băiete. Ai gîndit cum se cuvine. Dacă ai fi mîncat mărul fără învoirea mea, ar fi însemnat că ți-ai însușit ceva ce nu ți se cuve-nea.

— Prea bine, mai spuse flăcăul. De-asta mă și aflu eu aici. Acum, cînd știi cum stau lucrurile, dă-mi-l tu de bună-voie, ca să-mi pot vedea mai departe de drum.

— Asta nu-i cu putință, spuse stăpînul. Nu-ți dau dreptul asupra lui decît dacă îndeplinești ce-ți cer eu.

— Adică ce? întrebă flăcăul.

— Am o turmă de oi. Paște singură, de capul ei, pentru că n-am cioban. Fii tu ciobanul vreme de șapte ani și-ăpoi înseamnă că ai slujit pentru dreptul de-a avea mărul roșu...

— Altfel nu se poate?

— Nu. Stai de chibzuiește și tu însuși hotărăște ce cale alegi.

Chibzui ce chibzui flăcăul și pînă la urmă își spuse hotărîrea:

— Mă invoiesc, n-am încotro. Odată ce-am intrat în horă... Dă-mi ipingeaua cuvenită și să-mi văd de treabă.

Luă turma și-o mină în munți. Un an, doi ani, trei ani, rămase acolo pînă se împliniră șapte ani încheiați. La capătul celui de al șaptelea an coborî din munți și aducînd turma înaintea stăpînului, îi spuse acestuia:

— Ia-ți turma și ipingeaua și dă-mi dreptul asupra mărului roșu ca să pot să-mi văd de drum.

— Ușurel, băiete, că nu ești de capul tău.

— Cum așa?

— Iacă bine. Ce-ai făcut pînă acum a fost numai o parte din ce-mi datorezi pentru mărul roșu. Ai să pleci din nou la munte, cu turma, pentru alți șapte ani, și-apoi om vedea.

— Și dacă nu mă invoiesc?

— Nu capeți de la mine dreptul asupra mărului roșu.

— Amară soartă mai am! se căină flăcăul, care în viața lui nu-și însușise cu de-a sila ceva.

Luă din nou turma și o mină iarăși în munți. Un an, doi ani, trei ani, rămase acolo pînă se împliniră șapte ani încheiați. La capătul celui de al șaptelea an coborî cu turma din munți la vale și o aduse înaintea stăpînului:

— Ia-ți turma, ipingeaua și dă-mi dreptul asupra mărului roșu. Călătorului îi șade bine cu drumul. Și de îl legi, nu stă la un loc...

— Ușurel, băiete, că nu ești de capul tău, îl întrerupse stăpînul. Încă nu poți pleca, întrucît n-ai dobîndit de la mine dreptul asupra mărului roșu. Mai am ceva să-ți cer. Fă-o și pe-asta și-apoi du-te unde vei voi, că nimeni n-are

să se mai împotrivească... Te însoțești cu fata mea — singura pe care o am — și gata, ești slobod să cutreieri lumea după placul tău...

— Pentru ce ții morțiș să-ți iau eu fata?!

— Socoteală simplă, băiatule: biată fiică-mea e fără miini, fără gură, fără ochi. Cine altul să mi-o ia, dacă nu tu?

Se întunecă la față flăcăul:

— Și dacă o iau, sint slobod, n-ai să te mai răzgîndești?

— Slobod pe dată, întări stăpînul.

— Fie, mă învoiesc, oftă flăcăul.

Începu forfota pentru nuntă. În cotloane se aprinseră focurile pentru ca, în cazane mari, să fiarbă scăzut pilafuri și zerde, în cuptoare se coceau pînile, în tipsii se îmbulzeau aluaturile, în frigărui se roteau mieii întregi...

Flăcăul, cu alaiul de nuntă, se îndrepta, ca un osindit, să-și ia mireasa de acasă, după cum cerea datina. Cînd în poartă s-a ivit fata, călare pe un murg, mai să nu-i vină mirelui să-și ridice ochii către ea. Îi aruncă o privire iute, pe furiș, și rămase ca trăsnit: făptură mai minunată decît mireasa lui nu era cu putință să fie vreuna pe lume. Chiar huriile și zinele ar fi pălit în frumusețe alături de ea.

Se întoarse grabnic flăcăul către socrul său:

— Parcă spunei că fata ta e fără miini, fără gură și fără ochi. Pe cînd mireasa de aici nu numai că e întreagă, ci și dăruită cu toți nurii pămîntului. Ori ai spus un neadevăr ori fata asta nu-i a ta!

— Ba-i a mea și nu te-am mințit, rise omul. „E fără miini“, atunci cînd e vorba să pună mina pe ce nu-i al ei. „E fără gură“, atunci cînd e vorba să pună gura pe ce nu-i al ei. „E fără ochi“, atunci cînd e vorba să pună ochii pe ce nu-i al ei ori nu i se cuvine... Vă asemuiți amîndoi la fire cum nu se poate mai bine. Veți fi fericiți împreună!

Și flăcăul cu fata stăpînului de drept asupra mărului roșu și-au împletit viețile și nu le-a părut rău nici o clipă, căci au cunoscut fericirile toate în cei mulți ani trăiți împreună...

Și eu? Eu am tot așteptat ca merele să cadă din cer. Și ele n-au căzut. Atunci m-am infuriat, m-am dus într-o fugă la piață, am luat un car cu mere pe care le-am dat la copiii care ascultă povestea. Am făcut bine, am făcut rău?!... Mai că-mi vine a crede că am făcut bine...

CUPRINS

<i>Prefață</i>	V
<i>Tabel cronologic</i>	XXIX

POVEȘTI POPULARE

Padișahul Fulger	3
Sitti Nusret	11
Am fost o frunză verde...	26
Sultana hrănită cu măduvă, cea mai frumoasă din câte s-au aflat vreodată ..	33
Fata dulgherului	48
Găina neagră	56
Deliul de-o șchioapă	65
Căpățîna de măgar	77
Moș grădinarul	89
Vulturul meleagurilor de sub pămînt	104
Frumosul pescar	114
Papagalul	121
Mingea din aur	136
Surioară, blînda mea soră de-alean...	142
Lovește, retevei!	151
Morarul spîi și Keloğlan	156
Cei doi padișahi și Keloğlan	166

Keloğlan și Ali Cengiz	177
Vulpea și fiul padișahului Ierbagiu	189
Mieluțele Ayşe și Fatma	196
Dacă-ți trimet o gîscă, o jumulești?	200
Còrbul căruia i-a intrat un ghimpe în gheară	203
Băbuța și vulpea	206
Vulpea cu clopoțel în coadă	209
Ursul și vulpea	212
Crăticioara	215

POVEȘTI POPULARE ÎN VERSIUNE CULTĂ

Eflâtun Cem Güney

Cele trei portocale amare	221
Kara Gülmez, Întunecatul	243

Tahsin Yücel

Yeşiltay, Minzul Verde	259
------------------------------	-----

Aziz Nesin

Cel mai bun sat din lume-i tot satul nostru... ..	292
---	-----

Tarik Dursun K.

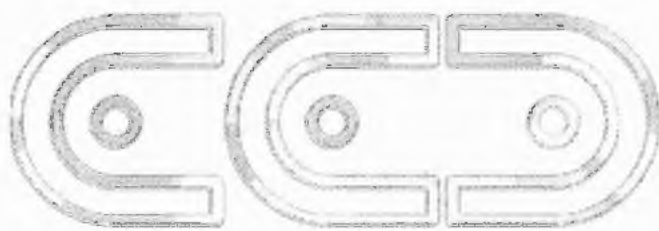
Dreptul asupra mărului roșu	299
-----------------------------------	-----

Lector : RODICA IOAN
Tehnoredactor : ION GHICA

*Bun de tipar 26.IX.1978. Tiraaj 50 120 ex. broşate.
Coli ed. 17,48. Coli tipar 11.*

Comanda nr. 80 037
Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”
Bucureşti — Piaţa Scintei nr. 1
Republica Socialistă România

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2026

